

ปัญหามาตรฐานกรอบสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย

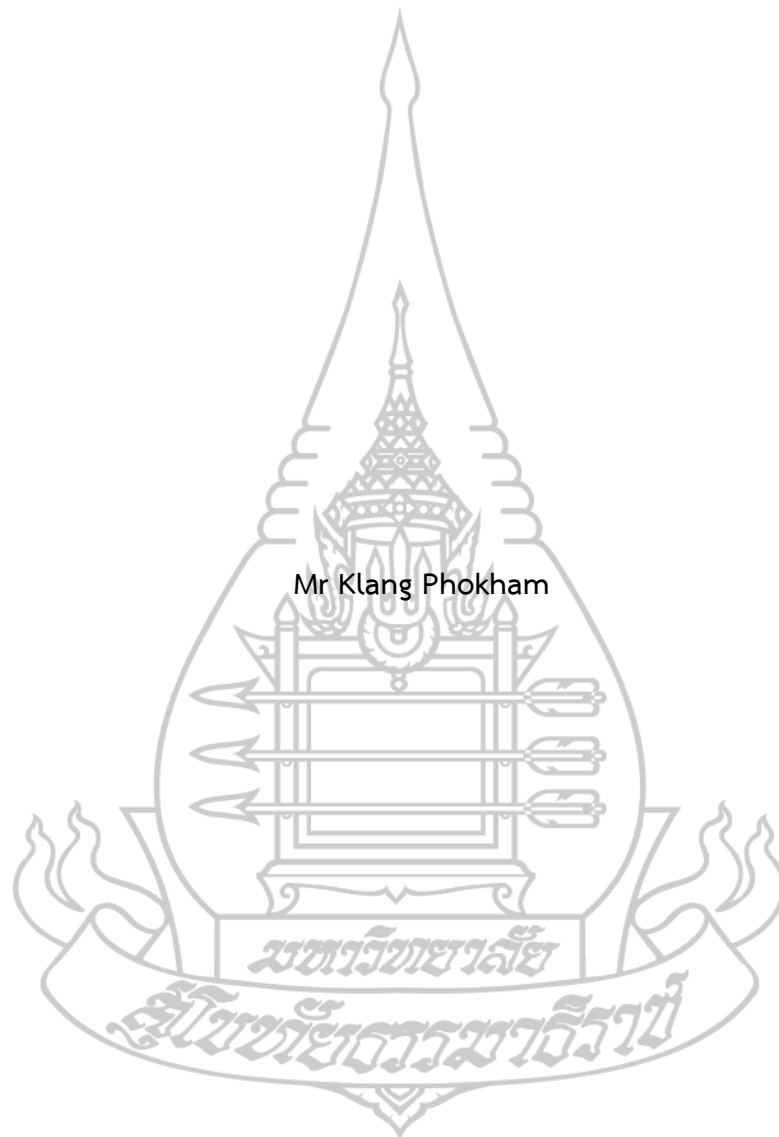
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก

กฎหมายมหาชน

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

Problems With Civil Rights Framework Standards and Military
Conscription in Thailand

Mr Klang Phokham

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหามาตรฐานกรอบสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย
ชื่อและนามสกุล	นายกลาง โพธิ์คำ
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัคเดช มโนลีหกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปุณณ์ดาพัชร วัฒนคุณารักษ์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิติน อินทมาโน)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัคเดช มโนลีหกุล)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปุณณ์ดาพัชร วัฒนคุณารักษ์)	

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัญหามาตรฐานกรอบสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย

ผู้วิจัย นายกลาง โพธิ์คำ รหัสนักศึกษา 2614001077

ปริญญา: นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัคเดช มโนลีหกุล (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณิดา พัทธ์ วิมลคุณารักษ์ ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและระบบของการเกณฑ์ทหาร (2) ศึกษาถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 (3) ศึกษาถึงการเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (4) ทราบถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยภายใต้หลักการแห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยทางกฎหมายโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิจัยเอกสาร จากหนังสือบทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการสัมมนา และตำราวิชาการต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลสารสนเทศ โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อนำไปสู่บทสรุปการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า (1) การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้นำหลักสิทธิมนุษยชนและหลักสิทธิพลเมืองเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในการเกณฑ์ทหาร (2) การบังคับชายไทยบางส่วนเข้ารับราชการทหารในห้วงเวลาที่ไม่มีภัยสงครามอาจนำไปสู่การลดทอนเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในระดับปัจเจกบุคคลและการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ในวัยทำงานออกจากระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ (3) ผลการเปรียบเทียบกฎหมายระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่ามีกฎหมายที่มีบัญญัติเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองการคัดค้านการเกณฑ์ทหารด้วยมโนธรรม แต่ในทางปฏิบัติประเทศสหพันธรัฐรัสเซียเท่านั้นที่ยังมีระบบการบังคับเกณฑ์ทหารในปัจจุบัน (4) ควรออกกฎหมายและโทษการห้ามนำทหารกองประจำการไปเป็นทหารบริการหรือทหารรับใช้ กำหนดสิทธิและสวัสดิการให้แก่ทหารกองประจำการให้เทียบเท่าทหารประจำการ ยุติการเกณฑ์ทหารเข้าเป็นทหารกองประจำการในยามสถานการณ์ปกติ กำหนดอาชีพทหารให้เป็นวิชาชีพที่สามารถสมัครได้โดยความสมัครใจเช่น ข้าราชการในตำแหน่งอื่น ๆ เปิดโอกาสให้มีการคัดค้านอย่างมีมโนธรรม กำหนดในรัฐธรรมนูญว่า “พลเรือนในประเทศจะถูกบังคับให้เป็นทหารหรือใช้แรงงานใด ๆ มิได้เว้นแต่เมื่อมีภัยสงครามหรือถูกรุกรานจากราชศัตรู ให้มีการเรียกเกณฑ์พลเรือนมาเป็นทหารเพื่อต่อสู้กับราชศัตรูได้ เป็นการชั่วคราว โดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ออกประกาศคำสั่งเรียกเกณฑ์โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร” และเสนอให้มีทางเลือกในการประกอบกิจกรรมอื่นเพื่อสาธารณะแทนการเป็นทหาร

คำสำคัญ การเกณฑ์ทหาร ทหาร สิทธิพลเมือง

Thesis title: Problems With Civil Rights Framework Standards and Military
Conscription in Thailand

Researcher: Mr Klang Phokham; ID: 2614001077;

Degree: Master of Laws;

Thesis advisors: (1) Dr. Akadet Manoleehagul, Assistant Professor;(2) Dr. Pooldapat
Wimonkunarak, Assistant Professor ; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this thesis are: (1) to study theoretical concepts related to the protection of citizens' rights and freedoms under a democratic regime, particularly in relation to military conscription; (2) to examine issues surrounding the protection of citizens' rights and freedoms under a democratic regime as stipulated by the Military Service Act of 1954; (3) to conduct a comparative study of the protection of citizens' rights and freedoms in relation to military conscription in the United States, the Russian Federation, and the French Republic; and (4) to propose recommendations for improving the military conscription system in Thailand under the principles of the Military Service Act of 1954.

This thesis employs a qualitative legal research methodology, primarily based on documentary research from books, academic articles, research reports, theses, seminar materials, various academic texts, and relevant information sources. The collected data are analyzed and synthesized to reach research conclusions.

The study findings indicate that (1) democratic governance incorporates principles of human rights and civil rights to guide the protection of citizens' rights and freedoms in conscription practices; (2) compulsory military service for certain Thai men during peacetime may restrict individual freedom in life choices and career pursuits, potentially resulting in a loss of human resources from the national economy; (3) a comparative analysis of conscription laws in the United States of America, Russian Federation, and French Republic reveals that while all three countries have conscription laws with provisions for conscientious objection, only the Russian Federation currently enforces compulsory conscription; (4) recommendations include enacting regulations and penalties to prohibit the use of conscripted soldiers as personal aides or servants, establishing equal rights and welfare for conscripted soldiers comparable to those of regular soldiers, suspending conscription during peacetime, and defining military service as a voluntary profession similar to other civil service roles. Furthermore, it suggests constitutional recognition of conscientious objection, with a provision stating, "No civilian shall be compelled to serve as a soldier or perform any form of forced labor, except in cases of war or invasion by hostile forces, where conscription may be enacted temporarily through orders issued by the Prime Minister with the approval of the House of Representatives." Lastly, the study advocates for alternative public service options as substitutes for military service.

Keywords : Conscription, Military, Civil Rights

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเมตตาและเอาใจใส่จากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีรเดช มโนลีหกุล ซึ่งได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยให้คำปรึกษาและชี้แนะ เพื่อให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางและข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง และจะขอจารึกพระคุณของท่านอาจารย์ไว้ในใจตลอดไป

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นผู้วางรากฐาน และให้ความสนับสนุนในด้านการศึกษา ตลอดจนให้ความรักและกำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา

อนึ่งหากวิทยานิพนธ์มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจ ผู้เขียนขออุทิศให้แก่บุพการี คณาจารย์ ตลอดจนผู้แต่งตำรา บทความต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้ใช้ในการศึกษาค้นคว้า หากมีความบกพร่องประการใดผู้เขียนขอนอมนับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นายกกลาง โพธิ์คำ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
สมมติฐานการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	7
บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหาร	8
แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	8
แนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ.....	23
การเกณฑ์ทหารและวิวัฒนาการการเกณฑ์ทหาร.....	30
การทหารของต่างประเทศ.....	47
พันธกรณีระหว่างประเทศด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง.....	75
บทที่ 3 การเกณฑ์ทหารในประเทศไทย.....	81
สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	81
การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยในอดีต.....	89
การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยในปัจจุบัน.....	100
พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พุทธศักราช 2558.....	119

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ปัญหาทางกฎหมายของระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	123
แนวคิดในการแก้ไขกฎหมายเกณฑ์ทหารในประเทศไทย.....	128
ปัญหาการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย.....	134
บทที่ 4 วิเคราะห์ระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศ และวิเคราะห์การเกณฑ์ทหารของไทยกับ หลักกฎหมายสิทธิพลเมือง.....	144
ระบบการเกณฑ์ทหารของสหรัฐอเมริกา.....	144
ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศรัสเซีย.....	149
ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศฝรั่งเศส.....	151
วิเคราะห์ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยกับหลักกฎหมายสิทธิพลเมือง.....	155
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	163
บทสรุป.....	163
ข้อเสนอแนะ.....	170
บรรณานุกรม.....	174
ประวัติผู้วิจัย.....	179

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 คำร้องไว้ พร้อมทั้งขอใบรับหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ผู้ที่อยู่ในกองประจำการน้อยกว่า 2 ปี ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติ รับราชการทหาร พ.ศ.2497.....	45
ตารางที่ 2.2 ประเทศที่มีการเกณฑ์ทหาร และไม่มีเกณฑ์ทหาร.....	71
ตารางที่ 3.1 สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.....	131
ตารางที่ 4.1 ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส.....	154

ญ

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย..... 6

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 50 (5) กำหนดให้ “บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติไว้” และพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 กำหนดให้ “ชายที่มีสัญชาติไทยเป็นทหารตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง” โดยที่ปัจจุบันประเทศไทยนั้น ยังมีระบบการเกณฑ์ทหารที่บังคับชายไทยบางส่วนเข้ารับราชการทหารในห้วงเวลาที่ไม่มียุทธศาสตร์ซึ่งนำไปสู่การลดทอนเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในระดับปัจเจกบุคคล และการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ในวัยทำงาน ออกจากระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและระบบของการเกณฑ์ทหาร ศึกษาถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ศึกษาถึงการเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย

ทหารเป็นวิชาชีพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ “ความมั่นคงของรัฐ” โดยสาระสำคัญแล้ว คือ การต่อสู้กับรัฐศัตรูภายนอกประเทศ เพื่อดำรงไว้รัฐที่ตนสังกัด การรักษาอำนาจอธิปไตย ไม่ว่าจะผ่านทางบก ทางทะเล หรือทางอากาศ ต่างจะต้องมีกำลังทหารเพื่อปกป้องอำนาจอธิปไตยมิให้ถูกรุกรานจากรัฐศัตรูได้ การได้มาของกำลังพลทางทหารของประเทศไทย ปัจจุบันจะแยกเป็นทหารประจำการและทหารกองประจำการ ทหารกองประจำการบางส่วนนั้นจะถูกคัดเลือกด้วยระบบการเกณฑ์ทหาร ชายที่มีสัญชาติไทย เมื่ออายุย่างเข้า 18 ปี บริบูรณ์ในพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินภายในพุทธศักราชนั้น¹ ที่อำเภอท้องที่ที่มีภูมิลำเนาอยู่โดยจะได้รับใบสำคัญ สด.๙ เมื่อลงบัญชี ณ อำเภอใดแล้ว อำเภอนั้นจะเป็นภูมิลำเนาทหารของทหารกองเกินผู้นั้น ภูมิลำเนาทหารเป็นภูมิลำเนาเฉพาะไม่เกี่ยวข้องกับทะเบียนบ้านหรือสำมะโนครัว ภูมิลำเนาทหารมีความสำคัญต่อ

¹ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 16

ทหารกองเกินอย่างมากเพราะเป็นสถานที่ที่ทหารกองเกินต้องไปรับการตรวจเลือก ในแต่ละท้องที่ก็มีจำนวนทหารกองเกินและความต้องการของฝ่ายทหารที่กำหนดมาต่างกัน การอยู่ในภูมิลำเนาทหารที่ต่างกันจึงมีผลต่อการตรวจเลือกเข้ารับกองประจำการ

ชายไทย (ทหารกองเกิน) เมื่อมีอายุย่างเข้า 21 ปี ในพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายในพุทธศักราชนั้น โดยจะได้รับหมายเรียก สด.๓๕ เพื่อให้มารับการตรวจคัดเลือกในปีถัดไปผู้ใดฝ่าฝืนไม่ขึ้นบัญชีทหารกองเกินหรือไม่มารับหมายเรียกต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือปรับไม่เกินสามร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าก่อนที่เจ้าหน้าที่ยกเรื่องขึ้นพิจารณาความผิด ผู้นั้นได้มาขอลงบัญชีทหารกองเกิน หรือมารับหมายเรียกแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จะเห็นว่ากฎหมายได้มีการบังคับให้บุคคลที่มีอายุ 21 ปี ไปรับการตรวจคัดเลือก หากไม่ไปจะมีความผิดและได้รับโทษตามกฎหมาย

การใช้กำลังทหารนั้น โดยทั่วไปการใช้กำลังทหารเสี่ยงกับการทำสงคราม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ปัจจุบันกับในอดีตแล้วเห็นได้ว่า ประเทศไทยมิได้มีแนวโน้มจะเผชิญกับสงครามตามรูปแบบอย่างที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นสงครามขนาดใหญ่ระหว่างไทยกับพม่า เช่น สงครามเก้าทัพ สงครามกับเขมร ญวน² สงครามระดับนานาชาติประเทศ เช่น สงครามเวียดนาม แต่ทว่ากองทัพยังคงมีความต้องการกำลังพลทหารอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการยกเลิกกฎกระทรวงเดิม³ ที่มีเนื้อหาให้บุคคลซึ่งไม่มีคุณสมบัติ ที่จะป็นทหารได้เฉพาะบางท้องที่ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการ โดยตั้งแต่นั้นต่อไปจะไม่ได้รับการยกเว้นอีก หรืออาจกล่าวได้ว่าต่อไปนี้ชายไทยทุกคนจะไม่มีข้อยกเว้นด้วยความแตกต่างในพื้นที่ วัฒนธรรม ภาษาอันเป็นเหตุให้ไม่ต้องรับราชการทหารกองประจำการแล้ว หรือ นอกจากนี้ได้มีพระบัญญัติกำลังพลสำรอง พุทธศักราช 2558 มีเนื้อหาให้ทหารกองหนุน อาทิ ผู้เคยผ่านการเกณฑ์ ผู้เคยผ่านการเรียนรักษาดินแดน (รด.) หรือแม้กระทั่งผู้ผ่านการเกณฑ์ทหารที่จับใบดำได้ กลับมาฝึกวิชาทหารอีกครั้งในฐานะกำลังพลสำรองเพื่อการเตรียมความพร้อมในกิจการของกระทรวงกลาโหม โดยหากฝ่าฝืนไม่เข้ารับราชการทหารจะมีโทษจำคุก⁴

² อาทรร จันทวิมล,ประวัติของแผ่นดินไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2537), หน้า 264.

³ กฎกระทรวงยกเลิกกฎกระทรวงซึ่งออกตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร บางฉบับที่ไม่เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน พ.ศ. 2558, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 132 ตอนที่ 3 ก, (วันที่ 21 มกราคม 2558).

⁴ พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พุทธศักราช 2558, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 132 ตอนที่ 127 ก, (วันที่ 30 ธันวาคม 2558), มาตรา 37.

จากรายงานสถิติคดีก็มักปรากฏผู้กระทำความผิดฐานหนีทหารตาม พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 อยู่เรื่อยมา⁵

การเกณฑ์ทหารถือเป็นลักษณะของการบังคับใช้แรงงานที่มีต่อประชาชนภายในประเทศ การเกณฑ์ทหารปัจจุบัน แตกต่างจากการเกณฑ์ทหารสมัยก่อน เช่น การเกณฑ์พลเมืองหรือผู้ที่อยู่ในใต้การปกครองบังคับบัญชาเจ้าคุณมุลนายเพื่อไปทำหน้าที่การรบในการป้องกันประเทศ การนำเชลยศึกสงครามไปทำหน้าที่พัฒนาประเทศ การทำถนน การทำรางรถไฟ การก่อสร้าง ฯลฯ เนื่องจากการเกณฑ์ทหารสัมพันธ์กับการรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่รัฐส่วนกลางอย่างเคร่งครัด ภายใต้การเกิดรัฐชาติ (Nation-state) ได้ก่อให้เกิดแนวคิดความเป็นพลเมือง (Citizenship) ขึ้นในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองอยู่ภายใต้ความคิดที่ว่า การเกณฑ์ทหารถือว่าเป็นหน้าที่ที่พลเมืองต้องปฏิบัติตาม เพื่อแลกมากับสิทธิของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากขึ้น

นอกจากนี้การเกณฑ์ทหารถือเป็นการบังคับใช้แรงงาน เช่น การนำทหารไปไว้ที่บ้านของตนเอง (ผู้บังคับบัญชา ทั้งระดับสูง และระดับล่าง) เพื่อเอาไปทำงานส่วนตัวภายในบ้าน การนำทหารไปใช้แรงงานในธุรกิจส่วนตัวทั้งในเวลาราชการ และนอกเวลาราชการโดยไม่จ่ายค่าจ้างหรือผลตอบแทน นอกจากเงินเดือนอันน้อยนิดของการเป็นทหารกองประจำการที่ได้รับจากรัฐ และรวมถึงการนำทหารไปใช้แรงงานในธุรกิจ หรือกิจการของกองทัพ เช่น กิจการสถานีบริการน้ำมัน สนามกอล์ฟ กิจการกีฬาต่าง ๆ รีสอร์ท หรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ อันเป็นกิจการที่แข่งขันกับเอกชน ซึ่งกองทัพไม่มีต้นทุนในการจ้างแรงงานนี้ เนื่องจากใช้ทหารเกณฑ์อันเป็นแรงงานหลักในธุรกิจ หรือกิจการของกองทัพ ซึ่งแตกต่างจากเอกชนต่างต้องมีต้นทุนที่สูงในการจ้างแรงงานเป็นเหตุให้เอกชน หรือประชาชนไม่สามารถประกอบธุรกิจ หรือกิจการแข่งขันกับกองทัพได้ อีกทั้งบุคคลที่ถูกบังคับให้เกณฑ์ทหารต่างมีภาระที่ต้องดูแลครอบครัวทั้งค่าใช้จ่าย หรือธุรกิจของครอบครัว หรือบางคนก่อนถูกเกณฑ์ทหารมีงานมีรายได้คิดเป็นเงินหลายหมื่นบาท หรือเป็นแสนบาท ต่างต้องทำงานประจำซึ่งมีค่าตอบแทนที่สูงมารับเงินเดือนทหารกองประจำการไม่กี่พันบาท ส่งผลกระทบต่อบุคคลภายในครอบครัวของทหารเกณฑ์เป็นอย่างมาก เช่น บ้าน รถ ที่ผ่อนอยู่ อาจต้องถูกยึด เนื่องจากไม่สามารถผ่อนต่อได้ บางครอบครัวต้องแตกสลาย ภรรยาทิ้งหนีหาย หรือถึงขั้นฆ่าตัวตาย รวมถึงปัญหาการทุจริตในกองทัพโดยการให้ทหารเกณฑ์ผู้ที่ยากกลับบ้านต้องจ่ายเงินเดือนที่ได้รับทั้งหมดให้กับผู้บังคับบัญชา หรือผู้ที่มีอำนาจเพื่อแรกกับการได้กลับบ้าน หรืออยู่ที่บ้าน โดยไม่ต้องอยู่ในค่ายทหาร ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีต้นเหตุมาจากพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 “ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน” จะเห็นว่า

⁵ สำนักงานศาลยุติธรรม , รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.2545-2556

[Online], 1 กุมภาพันธ์ 2559. แหล่งที่มา https://www.m-society.go.th/article_attach/11971/16230.pdf.

กฎหมายที่เกณฑ์บุคคลซึ่งเป็นชายไทยต้องมีหน้าที่รับราชการทหาร ซึ่งเป็นการบังคับโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อันขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นอกจากนี้การเป็นทหารเกณฑ์ จะต้องผ่านการฝึกวิชาทหารสามเดือนแรก และจะถูกส่งไปประจำยังค่ายทหารต่าง ๆ และต้องใช้ชีวิตอย่างขาดความเป็นอิสระ อยู่ในระเบียบวินัย จึงต้องปรับตัวในการดำรงชีวิตและเอาตัวรอดในค่ายทหารจนกว่าจะปลดประจำการออกไป⁶ ซึ่งจะเห็นว่าการถูกเกณฑ์ทหารยังขาดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ

แม้ในส่วนของกองทัพไทยยังคงมีความต้องการกำลังพล (ทหารกองประจำการ) เพื่อปฏิบัติการกิจให้กับกองทัพ แต่ในทางกลับกันในภาคเอกชนพลเรือนก็ได้มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารเช่นเดียวกัน การเรียกร้องนี้เกิดจากปัญหาการบังคับให้ชายไทยทุกคนต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารหรือการจัดการกำลังสำรอง โดยการบังคับให้นักเรียนชายต้องเข้ารับการศึกษาวิชาทหาร การปกครองบังคับบัญชาทหาร การถูกทำร้ายร่างกายอย่างสาหัส หรือบางรายถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตายในระหว่างการเป็นทหารกองประจำการ บางรายถูกนำไปใช้แรงงานเป็นการส่วนตัว นำไปเป็นคนขับรถส่วนตัว นำไปเป็นคนรับใช้ที่บ้านส่วนตัว รวมถึงการดูแลรับใช้บุคคลภายในครอบครัวของนายทหารผู้นั้น ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการอันไม่ใช้กิจการของทหารหรือของทางราชการ ซึ่งเห็นได้ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นการลดคุณค่าในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยทุจริต ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาระบบและหลักเกณฑ์การเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และความจำเป็นในการเกณฑ์ทหาร ทั้งนี้ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารให้สอดคล้องกับหลักการของสิทธิพลเมือง และเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและระบบของการเกณฑ์ทหาร

2.2 เพื่อศึกษาถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

⁶ นฤทธิ ฤทธิ์คำรพ. (2559). จากชีวิตอิสระสู่ความเป็นระเบียบวินัย: เรื่องเล่าชีวิตและการเอาตัวรอดของกะเทยทหารเกณฑ์. วารสารสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, หน้า 81-82

2.3 เพื่อศึกษาถึงการเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศ

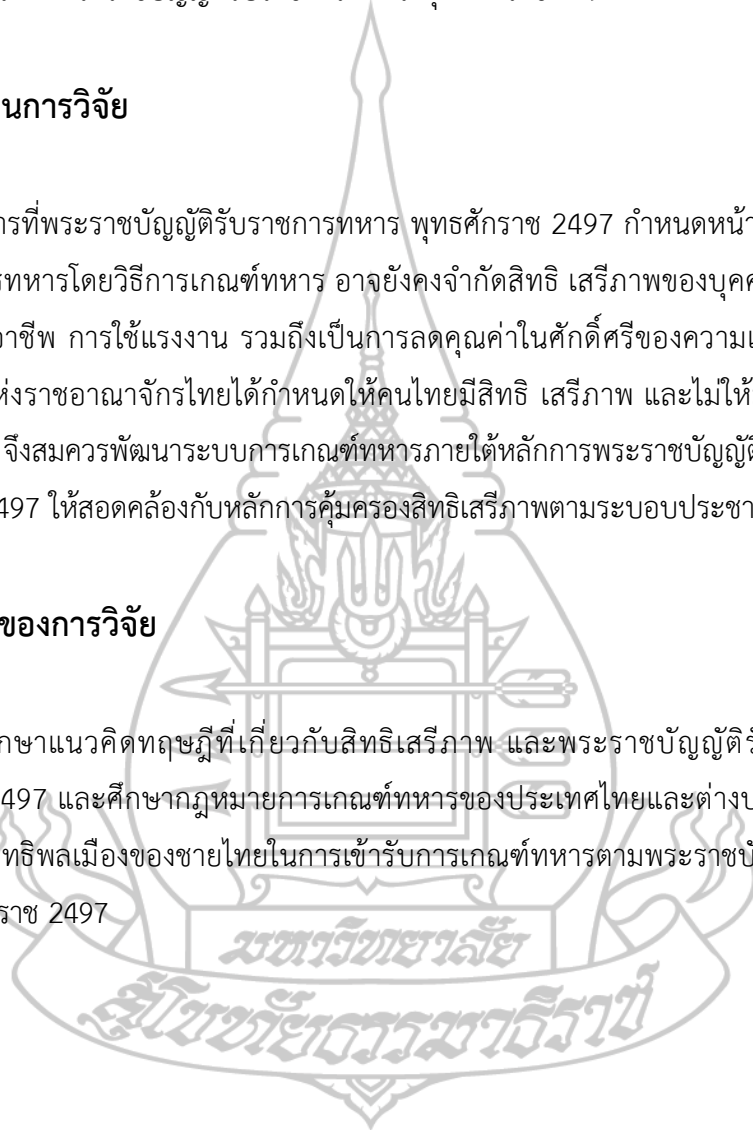
2.4 เพื่อทราบถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยภายใต้หลักการแห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

3. สมมติฐานการวิจัย

การที่พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กำหนดหน้าที่ให้ชายไทยต้องเข้ารับราชการทหารโดยวิธีการเกณฑ์ทหาร อาจยังคงจำกัดสิทธิ เสรีภาพของบุคคล ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การใช้แรงงาน รวมถึงเป็นการลดคุณค่าในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ถึงแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้คนไทยมีสิทธิ เสรีภาพ และไม่ให้มีการละเมิดสิทธิ เสรีภาพก็ตาม จึงสมควรพัฒนาระบบการเกณฑ์ทหารภายใต้หลักการพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 และศึกษากฎหมายการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาปัญหาสิทธิพลเมืองของชายไทยในการเข้ารับการเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

5. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

6.1 ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและระบบของการเกณฑ์ทหาร

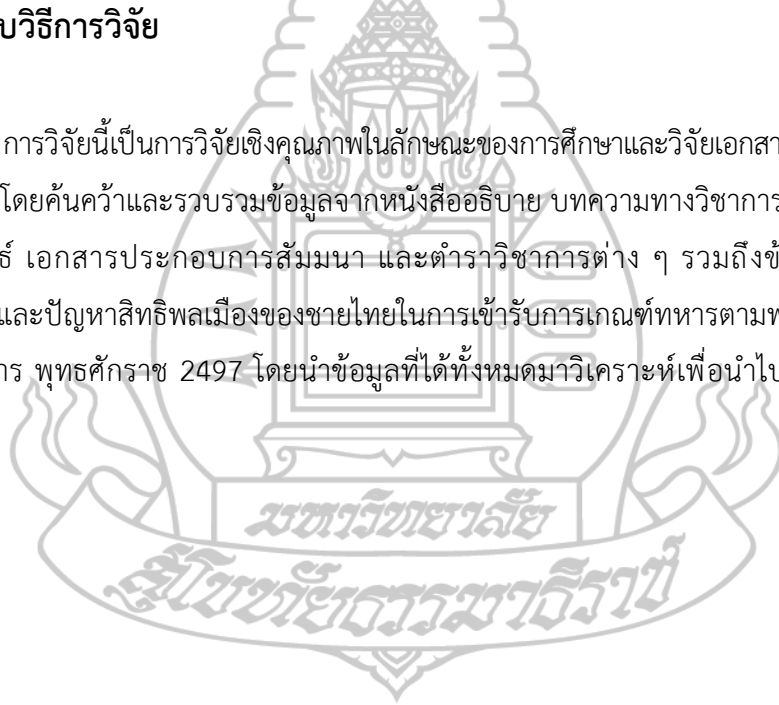
6.2 ทราบถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

6.3 ทราบถึงการเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศ

6.4 ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยภายใต้หลักการแห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

7. ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการศึกษาและวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสืออธิบาย บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการสัมมนา และตำราวิชาการต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลสารสนเทศ (Internet) และปัญหาสิทธิพลเมืองของชาวไทยในการเข้ารับการเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่บทสรุปโดยวิธีพรรณนา

บทที่ 2

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหาร

สิทธิพลเมือง มีต้นสายปลายเหตุมาจากสิทธิมนุษยชนหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าสิทธิพลเมืองกับสิทธิมนุษยชนนั้น ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้เลยซึ่งอาจจะเป็นคำ ๆ เดียวกันก็ได้ ฉะนั้นสิ่งที่จะทำให้เข้าใจถึงสิทธิพลเมืองได้อย่างท่องแท้หรือชัดเจนมากขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักพื้นฐานในการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์และเป็นพื้นฐานที่นักกฎหมายใช้เป็นหลักในการแยกสิทธิพลเมืองกับสิทธิมนุษยชนออกจากกัน รวมถึงจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการพื้นฐานด้านสิทธิพลเมืองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพลเมืองในประเทศที่จะต้องเป็นทหารหรือกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองในประเทศก็ว่าได้ในการเป็นทหาร และจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงวิวัฒนาการการเกณฑ์ทหารและการทหารของต่างประเทศรวมถึงพันธกรณีระหว่างประเทศด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักพื้นฐานที่ประเทศสมาชิกถือปฏิบัติในการนำข้อตกลงต่าง ๆ มาใช้นั้น เพื่อไม่ให้เกิดการเกณฑ์ทหารนั้นขัดหรือแย้งกับสิทธิพลเมืองในประเทศ

1. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Right) เป็นสิทธิที่ถือว่าผู้ทรงสิทธิคือ มนุษย์ทุกคน การเกิดขึ้นของสิทธิมนุษยชนเริ่มจากแนวคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิโดยกำเนิดที่เหมือนกัน ถูกสร้างมาอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมนุษย์แต่ละคนมานั้นเป็นสิ่งที่เป็นสากล ไม่สามารถจำหน่ายจ่ายโอน และไม่อาจแบ่งแยกได้⁷ โดยทั่วไปแล้ว สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิป้องกัน หมายความว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่บุคคลใช้ในการป้องกันแดนแห่งเสรีภาพของตนจากอำนาจรัฐ นอกจากสิทธิมนุษยชนอาจถูกล่วงละเมิดจากรัฐได้แล้ว ยังอาจมีกรณีที่ถูกล่วงละเมิดจากบุคคลที่สามได้ด้วย ดังนั้น เพื่อให้สิทธิมนุษยชนมีผลบังคับได้อย่างสมบูรณ์จึงมีการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วย สิทธิมนุษยชนมีความหมายกว้างกว่าสิทธิตามกฎหมาย นักกฎหมายทั่วไปจึงอธิบายว่า สิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง ซึ่งเป็นไปตามหลัก

⁷ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ (2565) “คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

กฎหมายในขอบเขตที่แคบ ในแง่ที่ว่าคนจะมีสิทธิได้ต้องมีกฎหมายรับรองไว้เท่านั้น ถ้ากฎหมายไม่เขียนรับรองไว้ย่อมไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับสิทธิแต่ในแง่ของสิทธิมนุษยชนนั้น ขอบเขตของสิทธิมนุษยชนกว้างกว่าสิ่งที่กฎหมายรับรองดังกล่าวข้างต้น

สิทธิมนุษยชนมีอิทธิพลสูงในกฎหมายระหว่างประเทศ สถาบันโลกและภูมิภาค การกระทำของรัฐและองค์การนอกภาครัฐก่อพื้นฐานของนโยบายสาธารณะทั่วโลก แนวคิดสิทธิมนุษยชนเสนอว่า “หากจรรยาบรรณสาธารณะสังคมโลกยอมสงบสามารถกล่าวเป็นภาษาศีลธรรมร่วมได้ สิ่งนั้นคือสิทธิมนุษยชน” การอ้างอย่างหนักแน่นโดยลัทธิสิทธิมนุษยชนยังกระตุ้นกังขาคติและการอภิปรายเกี่ยวกับเนื้อหา สภาพและการให้เหตุผลว่าชอบด้วยกฎหมายซึ่งสิทธิมนุษยชนตราบนานทุกวันนี้ ความหมายแน่ชัดของคำว่า “สิทธิ” นั้นมีการโต้เถียงและเป็นหัวข้อการอภิปรายทางปรัชญาต่อไป ขณะที่มีการเห็นพ้องต้องกันว่าสิทธิมนุษยชนครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม การคุ้มครองจากการเป็นทาส การห้ามพันธุมัต เสรีภาพในการพูดหรือเสรีภาพที่จะได้รับการศึกษา แต่ยังไม่เห็นไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับว่าสิทธิใดบ้างต่อไปนี้ควรรวมอยู่ในกรอบทั่วไปของสิทธิมนุษยชนนักคิดบางคนเสนอว่าสิทธิมนุษยชนควรเป็นข้อกำหนดพื้นฐานเพื่อเลี่ยงการละเมิดที่ร้ายแรงที่สุด ขณะที่บางคนมองว่าเป็นมาตรฐานขั้นสูง สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลก ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น ซึ่งมีแนวความคิดที่สำคัญคือ กฎหมายธรรมชาติกับสิทธิธรรมชาติ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

1.1 แนวความคิดกฎหมายธรรมชาติกับสิทธิธรรมชาติ

แนวความคิดนี้เริ่มมาจากนักคิดในสมัยกรีกโบราณ⁸ ซึ่งได้ค้นหาความจริงเกี่ยวกับแก่นสารของชีวิตอันเป็นสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ และเห็นว่าธรรมชาติคือความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในโลกอันเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ธรรมชาติเป็นเหตุผลแห่งความชอบธรรม นักคิดกลุ่ม Stoics เห็นว่าธรรมชาตินั้นเป็นเหตุผลของมนุษย์เองซึ่งแนวคิดของนักคิดกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลมาจาก Aristotle ที่อธิบายว่าโลกคือจักรวาลซึ่งประกอบด้วยสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ถูกสร้างจากพระเจ้าทำให้มนุษย์เรียนรู้ในชีวิตของตนเองได้ และมนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล ความเชื่อมั่นในเรื่องความมีเหตุผลเป็นสิ่งที่กำหนดและควบคุมจักรวาลและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติในจักรวาล มนุษย์จึงถูกควบคุมด้วยเหตุผล กฎหมายธรรมชาติจึงเป็นกฎหมายที่กำหนดว่าทุกสิ่งในโลกมีความเสมอภาคกันและมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐแยกความดีชั่วได้ ดังนั้นจึงเกิดหลักการขึ้นมาว่าเหตุผลเป็นสิ่งที่ควบคุมมนุษย์ มนุษย์ทุกคนล้วนมีเหตุผลและไม่มีความแตกต่างกัน แต่ก็มีนักปราชญ์หลายท่านที่ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งบางท่านก็เห็นว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากธรรมชาติ

⁸ หุตุ แสงอุทัย (2523) “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 114

โดยตรง บางท่านบอกว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากพระเจ้า บางท่านบอกว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากความรู้สึกนึกคิดความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์

Cicero นักคิดสมัยโรมัน กล่าวว่ากฎหมายธรรมชาติคือเหตุผลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติมีลักษณะไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม และเป็นกฎหมายที่มีลำดับสูงกว่ากฎหมายอื่น

St Augustine เป็นนักคิดในยุคกลางซึ่งเป็นยุคที่ศาสนามีความรุ่งเรืองมีความเห็นว่าการกฎหมายที่ขัดต่อความยุติธรรมเป็นโมฆะ St Thomas Aquinas เห็นว่าหลักธรรมและโอองการของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของซึ่งเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์คือที่มาของกฎหมายธรรมชาติ ดังนั้น กฎหมายอื่นจึงขัดแย้งไม่ได้และเป็นกฎหมายที่อยู่ภายใต้หลักธรรมอมตะ ของพระเจ้าที่มนุษย์จะเข้าใจด้วยเหตุผลของมนุษย์ประกอบกับความศรัทธาในพระเจ้า

Hugo Grotius นักกฎหมายธรรมชาติได้แสดงความเห็นว่าการกฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายเหตุผล เหตุผลของมนุษย์ก็เกิดมาจากพระเจ้าแต่เหตุผลเบื้องหลังกฎหมายธรรมชาตินี้มิใช่บทบาทบุญดีของพระเจ้า

กฎหมายธรรมชาติ หมายถึง “กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมีมาเองโดยมนุษย์มิได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเทศะ”⁹ ซึ่งจากแนวคิดและความหมายเรื่องกฎหมายธรรมชาติดังกล่าว ก็ทำให้เกิดความคิดเกี่ยวกับสิทธิธรรมชาติต่าง ๆ ขึ้นมา โดยมีแนวคิดอยู่ว่า “มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุขและรัฐทั้งหลายจะต้องทำการทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้อย่างเต็มที่

แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินี้มีบทบาทที่สำคัญทำให้เกิดความคิดที่จะคุ้มครองสิทธิของประชาชนและทำให้มีการร่างเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลที่สำคัญหลายฉบับด้วยกันรวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในเวลาต่อมาด้วย¹⁰

อาจกล่าวได้ว่าคำว่าสิทธิมนุษยชนมีแหล่งกำเนิดจากธรรมชาติของมนุษย์ (ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ Natural Law School จนนำไปสู่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และสิทธิที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ) สิทธิมนุษยชนกับความเป็นมนุษย์ (ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ : Natural Law) สิทธิมนุษยชนคือมโนธรรมที่คอยกำกับให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติอยู่ในครรลองครองธรรม

⁹ กุลพล พลวัน (2538) Wพัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 25-26

¹⁰ พันส์ ทศนิยานนท์, ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ, (วารสารอัยการ ปีที่ 3 มีนาคม 2563), 37

1.2 แนวความคิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

นอกจากแนวความคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของแต่ละบุคคลที่อาจพรางไปได้นั้นเป็นการพิจารณาในแง่ของสิทธิโดยมิได้พิจารณาถึงลักษณะตลอดจนคุณค่าของมนุษย์ที่เป็นเจ้าของสิทธินั้นซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับรากฐานของสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยแนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันระหว่างศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์

ในแถบตะวันตกนั้น มีนักคิดที่สำคัญในการให้ความคิดของการใช้เหตุผลหาตัวตนของมนุษย์อันถือเป็นเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเป็นตัวตนของมนุษย์แม้ว่าจะไม่ได้มีนักคิดคนใดได้กล่าวถึงเรื่องศักดิ์ศรีไว้ชัดเจน¹¹ ทั้งนี้การแสดงการเริ่มมีความคิดของมนุษย์ที่ชัดเจนเริ่มต้นจากสมัยกรีกซึ่งส่งผลต่อไปยังสมัยโรมัน มีนักคิดหลายคนได้กล่าวถึงลักษณะของมนุษย์ที่มีส่วนประกอบไปด้วยวิญญาณ ร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนการคิดถึงธาตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของมนุษย์ที่มีพลังบางอย่างที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ ในโลกรวมกันคือ ความรัก และพลังที่แยกสิ่งต่าง ๆ คือความเกลียดที่สามารถเป็นพื้นฐานในระดับต่อไปที่จะสร้างและคิดค้นตัวตนของมนุษย์และก่อให้เกิดความคิดในหลายเรื่อง ความคิดอาจเกิดมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ จนมาอยู่ในความทรงจำในจิตใจของมนุษย์

แนวคิดของนักคิดที่กล่าวถึงการมีอยู่ของชีวิตต้องอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี¹² การเผชิญอันตรายด้วยความกล้าหาญ การสรรชีวิตเพื่อรัฐเป็นการกระทำเพื่อส่วนรวมถือเป็นสิ่งที่ดีและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่บุคคลนั้น และแนวคิดเรื่องความสุขอันมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเกียรติยศอันเป็นสิ่งที่ได้มาเพราะอาศัยการให้เกียรติหรือการยอมรับจากผู้อื่น รวมไปถึงแนวคิดที่ว่ามนุษย์แต่ละคนต่างก็เป็นพี่น้องกันเพราะมนุษย์ทุกคนต่างมีเหตุผลที่สมควรได้รับการยกย่องในความเป็นมนุษย์

แนวคิดในสมัยต่อมาในสมัยที่เป็นแนวความคิดที่ผสมผสานระหว่างกรีกโบราณและศาสนาคริสต์ โดยมีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกขึ้นมาโดยมีความมุ่งหมาย มนุษย์ก็เช่นเดียวกันมีการดำเนินการไปตามธรรมชาติของมนุษย์คือความมีสติปัญญาและเหตุผลที่ดีในการรู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างดีในสังคมคือต้องมีคุณธรรม และการรักเสียสละต่อผู้อื่นตลอดจนการกระทำในสิ่งที่ดี ละอายต่อบาป

และอาจสรุปได้ว่า แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในแถบตะวันตกนั้นเริ่มมาจากแนวความคิดที่พยายามเข้าใจถึงตัวตนของมนุษย์อันประกอบไปด้วยจิตใจ วิญญาณ และร่างกายอันถือเป็นสิ่งพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์มีความคิดและก่อให้เกิดเหตุผลที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์

¹¹ พนัส ทศนิยานนท์, สิทธิมนุษยชน: วัฒนการกฎหมายไทย, (วารสารธรรมศาสตร์ 12 กันยายน 2526), 29-37

¹² เรื่องเดียวกัน, 431-452

ของสิ่งต่าง ๆ จิตใจอันเป็นส่วนที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ที่เป็นที่มาของการเกิดการปฏิบัติต่อมนุษย์ ในหลายเรื่องอันรวมไปถึง จารีตประเพณีในสังคมกับเรื่องการเมืองที่มีพื้นฐานความคิดที่มีเหตุผลจนนำไปสู่ การคิด การปฏิบัติ

คำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎ, ที่ใดมีสังคมที่นั่น มีผู้นำ” หมายความว่า เมื่อมนุษย์รวมอยู่กันเป็นชุมชน สังคม จำต้องมีผู้ปกครองทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากร รักษาความสงบ เรียบร้อย และจัดข้อพิพาทของพลเมือง โดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ¹³ ดังนั้น หากชุมชน สังคมใด ผู้นำใช้อำนาจโดยปราศจากมโนธรรม ศีลธรรม พลเมืองจะประสบกับความเดือดร้อน และปราศจาก ความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน และหากประชาชนทนไม่ไหวก็จะรวมกลุ่มกันเรียกร้อง แสวงหาทางออกเพื่อปลดแอกจากความมอยุติธรรม และโดยส่วนใหญ่แล้วจะต้องเอาชีวิต ร่างกาย แรกมาพร้อมกับคำว่า “อิสรภาพ” (เสรีภาพขั้นพื้นฐาน)

คุณลักษณะของผู้นำต้องเป็นผู้ที่ชาญฉลาดกว่าผู้อื่น (Tactic) และในการใช้อำนาจ ปกครองกับไพร่ฟ้าพลเมืองต้องยึดหลักแห่งคุณธรรม ดังอาณาจักร (วงล้อแห่งอำนาจ) ต้องควบคู่ไป กับศาสนจักร (วงล้อแห่งธรรมะ) เสมอฉันนั้น ทว่าในโลกแห่งความจริงเมื่อศึกษาตามประวัติศาสตร์ มักจะมีล้อหนึ่งล้อใดเฉไฉออกไป และ/หรือเลวร้ายอย่างที่สุด คือ ทั้งสองล้อไม่ประพฤติปฏิบัติให้ เป็นไปตามครรลองครรองธรรมที่ควรจะเป็น จึงทำให้พลเมืองของตนถูกเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหง จนเป็นเหตุทำให้พวกเขาต้องเรียกหา เรียกร้องต่อสู้ จนกระทั่งเกิดการทำลายล้าง มีการสถาปนา ปฏิวัติ อภิวัฒน์ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจให้สอดคล้องกับหลักคุณธรรม¹⁴ จึงสรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนถือเป็นคุณธรรมที่ผู้ปกครองพึงมี และการใช้อำนาจใดต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมดังกล่าว

1.3 ความเป็นมาของขบวนการสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนหรือขบวนการสิทธิมนุษยชน¹⁵ เริ่มมาจากความจำเป็น ที่จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในระดับนานาชาติ จึงเกิดความร่วมมือระหว่างชาติ ในการร่างบทบัญญัติ เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้น สนธิสัญญาาระหว่างชาติฉบับแรก ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยอมรับ เสรีภาพในการนับถือศาสนา การเลิกทาส และการปกป้องสิทธิมนุษยชน ในยามสงคราม รวมทั้ง สภากาชาดสากล (International Committee of the Red Cross) ซึ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อ ค.ศ.1864 ก็นับเป็นความร่วมมือระหว่างชาติในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่สำคัญอย่างหนึ่ง เมื่อสงครามโลก ครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ใน ค.ศ.1918 ประเทศต่าง ๆ ตระหนักว่า ลำพังรัฐบาลของแต่ละประเทศ ย่อมไม่

¹³ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของมนุษย์ บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่อง สิทธิมนุษยชนในโลกที่มีใช้ตะวันตก, วารสารกฎหมาย 10 (2528), 64-80

¹⁴ เรื่องเดียวกัน. 90-113

¹⁵ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, เล่มที่ 32 เรื่องที่ 4 สิทธิมนุษยชน, ประวัติความเป็นมาของ ขบวนการสิทธิมนุษยชน.

สามารถปกป้องสิทธิมนุษยชนได้ จำเป็นที่ต้องพึ่งพลัง ของนานาชาติด้วย ดังนั้น สันนิบาตชาติ (The League of Nations) ซึ่งเป็นองค์การสากลระหว่างรัฐบาลองค์การแรก ที่ถือกำเนิดขึ้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงคิดหาวิถีทาง ที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยใช้ความร่วมมือ ระหว่างประเทศเป็นพลัง แต่งานของสันนิบาตชาติในเรื่องนี้ ก็จำกัดอยู่เพียงการคุ้มครองชนกลุ่มน้อย ในบางประเทศเท่านั้น ความพยายามในระดับนานาชาติ ที่จะปกป้องสิทธิของผู้ใช้แรงงาน ในโรงงาน อุตสาหกรรมได้เริ่มขึ้น เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และได้กลายมาเป็น ข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งร่างขึ้นโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization) ที่ถือกำเนิดขึ้น เมื่อ ค.ศ.1919 สำหรับการเลิกทาส ที่เป็นความพยายามของระดับนานาชาติ มาเป็นช่วงระยะเวลา ยาวนาน ได้บรรลุผลสำเร็จ เมื่อมีการจัดทำอนุสัญญาระหว่างประเทศ ว่าด้วยทาส (International Slavery Convention) และร่วมลงนามที่เมืองเจนีวา ใน ค.ศ.1926 ส่วนปัญหาผู้ลี้ภัย ก็ได้มีการร่วม ลงนาม ในอนุสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อคุ้มครองผู้ลี้ภัย (Conventions for the Protection of Refugees) ใน ค.ศ.1933 และ ค.ศ.1938 ตามลำดับ ในช่วงระยะเวลาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 กับครั้งที่ 2 ได้เกิดระบอบการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งก่อตัวขึ้นในประเทศเยอรมนี เมื่อ ค.ศ.1920 และดำเนินต่อไปจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบอบการปกครองดังกล่าว ได้มีการล่วงละเมิดสิทธิ มนุษยชนอย่างรุนแรง ในขณะที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดการทำลายล้างชีวิต และศักดิ์ศรีของ มนุษยชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งความพยายาม ที่จะทำลายกลุ่มชนต่าง ๆ โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติ และศาสนา ดังนั้น จึงปรากฏอย่างแน่ชัดว่า จำเป็นต้องมีบทบัญญัติระดับนานาชาติ เพื่อเป็นเครื่องมือ ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะการเคารพสิทธิมนุษยชน นับเป็นหนทางสำคัญ ที่จะนำไปสู่ สันติภาพ และความสงบสุขของโลก เมื่อมีการดำเนินการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น ในช่วงปลาย สงครามโลกครั้งที่ 2 บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกดั้งเดิม 50 ประเทศ ได้ร่วมลงนาม ในกฎบัตร สหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.1945 โดยประกาศ เป้าหมายหลักขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ.1945 ว่า “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงคราม และเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิ มนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี” ดังในมาตรา 1 ของกฎบัตรสหประชาชาติ ได้ระบุไว้ว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่ง ของสหประชาชาติ คือ “เพื่อบรรลุความร่วมมือระหว่างชาติ ในการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชน และ เสรีภาพขั้นพื้นฐาน สำหรับมนุษย์ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา” ด้วยเหตุที่ กฎบัตรสหประชาชาติเป็นสนธิสัญญา ที่บรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติร่วมลงนาม

จึงถือว่ามีข้อผูกพันทางกฎหมายที่บรรดาสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม¹⁶ อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติ มิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยตรงหรือกลไก ที่จะช่วยให้ประเทศสมาชิกปกป้องคุ้มครอง สิทธิมนุษยชน ดังนั้น องค์การสหประชาชาติ จึงได้จัดตั้ง คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชน (Committee on Human Rights) ขึ้น ใน ค.ศ.1945 เพื่อร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้เกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งสหประชาชาติได้มีมติรับรอง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 และมีมติประกาศให้ทุกวันที่ 10 ธันวาคมของทุกปี เป็นวันสิทธิมนุษยชน (Human Rights Day)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ได้ร่วมรับรองเมื่อ ค.ศ.1948 ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษย์และของบรรดานานาชาติ ถึงแม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้มีผลบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ปฏิญญาสากลฉบับนี้นับว่ามีพลังสำคัญทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก และถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ ข้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการร่างรัฐธรรมนูญของบรรดาประเทศที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาประเทศอาณานิคม ได้อ้างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการประกาศอิสรภาพช่วง ค.ศ.1950 ถึง ค.ศ.1960 และหลายประเทศนำข้อความในปฏิญญามาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญของตน

ปัญหาที่ต้องพิจารณา คือ การเกณฑ์พลเมืองชายในประเทศไทยทุกคนเข้ารับราชการทหารโดยไม่คำนึงถึงความสมัครใจของบุคคล จะกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาทางด้านความคิดเห็นของประชาชนก็จะเป็นการไม่พอใจที่จะต้องถูกบังคับหรือคัดเลือกให้เข้ารับราชการทหาร เพราะต้องจากบ้าน และจากครอบครัวของตนไปประจำอยู่ในกองทัพ ณ ที่ต่าง ๆ ตามที่กองทัพจะกำหนด ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่กระทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ แต่กองทัพก็มองว่าสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนนั้นยังมีความสำคัญน้อยกว่าความมั่นคงของประเทศตามที่กองทัพใช้อ้างอิงมาตลอดในการเรียกหรือระดมพลเข้ามารับราชการทหารดังกล่าว ดังนั้น การเกณฑ์พลเมืองชายไทยเข้ารับราชการประจำกองทัพจึงเป็นวิธีทางเดียวที่จะรักษาความมั่นคงของประเทศได้ อย่างไรก็ตามก็ตีการรับราชการทหารหรือการเกณฑ์พลเรือนเข้าเป็นทหารกองประจำการนั้นจำเป็นต้องมีหลักการสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ดังนี้

¹⁶ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, เล่มที่ 32 เรื่องที่ 4 สิทธิมนุษยชน, ประวัติความเป็นมาของขบวนการสิทธิมนุษยชน.

1.3.1 หลักความเสมอภาค

1) ความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน “Equal in Law” ข้อนี้ไม่เว้นบุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานและลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ตรงนี้ น่าตีความว่า “บุคคลมีสิทธิเท่าเทียมกัน”

2) การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การปฏิบัติที่แตกต่างกัน การกีดกัน การหน่วงเหนี่ยว หรือการลำเอียงซึ่งมีพื้นฐานมาจากเรื่องเพศ ผิวดู เชื้อชาติ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่น ๆ สัญชาติ หรือที่มาในสังคม ความยากดีมีจน สถานะของแหล่งกำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือมีผลกระทบหรือทำให้สูญเสียหรือทำให้การยอมรับต้องเสื่อมเสียไป การแสวงสิทธิหรือการใช้สิทธิโดยบุคคลทุกคนบนจุดยืนที่เสมอภาคกันซึ่งสิทธิและเสรีภาพทั้งหมด”

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติในเรื่องเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “การแบ่งแยก การกีดกัน การหน่วงเหนี่ยวหรือการลำเอียงโดยมีที่มาจากเชื้อชาติ ผิวดู การสืบสายโลหิต หรือ สัญชาติ หรือ ชาติพันธุ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือมีผลทำให้เกิดการเป็นโมฆะหรือทำให้เสื่อมทรามลงซึ่งการยอมรับนับถือการแสวงสิทธิหรือการใช้สิทธิตรงจุดยืนที่เท่าเทียมซึ่งสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือ การใช้ชีวิตในสังคมที่คล้ายคลึงกัน”

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ได้ให้คำอธิบายถึงคำว่าเลือกปฏิบัติต่อสตรี ไว้ว่า หมายถึง “การแบ่งแยก การกีดกัน หรือ การจำกัดใด ๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสียการยอมรับ การได้อุปโภค หรือ ใช้สิทธิโดยสตรี โดยไม่เลือกสถานภาพด้านการสมรส บนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมืองหรือ ด้านอื่น ๆ”

Black’s law Dictionary ได้ให้ความหมายกล่าวโดยสรุปของคำว่า การเลือกปฏิบัติ หมายความว่า “การปฏิบัติใด ๆ ต่อบุคคลหรือกลุ่มคนโดยไม่เท่าเทียมกันและไร้เหตุผลหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือปฏิบัติที่จงใจปฏิบัติเนื่องจาก เชื้อชาติ อายุ สัญชาติ หรือศาสนา หรือการปฏิบัติที่แตกต่างเนื่องจากความชอบหรือไม่ชอบที่ปราศจากเหตุผลที่สามารถรับฟังได้”

คำว่า “การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การกีดกันหรือการให้สิทธิพิเศษ อันเนื่องมาจากความแตกต่าง ๆ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง การแบ่งแยกเชื้อชาติหรือสังคมอันนำมาซึ่งความเสียหายต่อความเสมอภาคในโอกาส

การตีความกฎหมายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ New Brunswick ประเทศแคนาดา ได้ให้คำนิยามความหมายว่า “การกระทำใด ๆ ไม่ว่าจะด้วยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งมีผลทำให้บุคคลหรือกลุ่มคนใดต้องถูกจำกัดโอกาสที่บุคคลพึงจะได้รับ เนื่องมาจากเหตุลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้น อาทิ เรื่องเชื้อชาติหรือ เรื่องสีผิว การเลือกปฏิบัติที่เป็นความผิดต่อกฎหมายของแคนาดาแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การเลือกปฏิบัติโดยตรง (2) การเลือกปฏิบัติโดยอ้อม ซึ่งรูปแบบการเลือกปฏิบัติบ่อยครั้งมักจะเป็นผลมาจากการตั้งข้อรังเกียจ การมีอคติ การมีทัศนคติในแง่ลบและการกระทำที่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัตินั้นจะต้องไม่มีเหตุผลประกอบถึงการเลือกปฏิบัติที่เหมาะสมและเพียงพอ

ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การเลือกปฏิบัติหมายถึง การกระทำหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะของการกีดกัน การแบ่งแยก การหวงเหี่ยว หรือการจำกัดซึ่งสิทธิแก่บุคคลใด อันมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ได้รับโอกาสในความเท่าเทียมกันอย่างที่บุคคลนั้นพึงจะได้รับ

หลักความเสมอภาคแห่งกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่มีผลกระทบหรืออาจเกี่ยวข้องต่อระบบการเกณฑ์ทหารของไทย ได้แก่

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1¹⁷ บัญญัติว่า “ มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ”

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 2¹⁸ บัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฎิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน

¹⁷ Universal Declaration of Human Rights Article 1 All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

¹⁸ Universal Declaration of Human Rights Article 2 Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

การเกิด หรือสถานะอื่นนอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่น”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 7¹⁹ บัญญัติว่า “ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุ้งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2 บัญญัติว่า “รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ในการที่อุปโภคสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองทั้งปวงที่ได้ระบุไว้ในกติกานี้”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26 บัญญัติว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจึ่งจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ”

1.3.2 ความมีอิสรภาพ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 บัญญัติว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญูณแห่งภราดรภาพ”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 2 บัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่นนอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่น”

¹⁹ Universal Declaration of Human Rights Article 7 All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 3²⁰ บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล”

1.3.3 อิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายหรืออิสรภาพในการเดินทาง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 13²¹ บัญญัติว่า “(1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกนอกประเทศใด รวมทั้งประเทศของตนเอง และสิทธิที่จะกลับสู่ประเทศของตนเอง”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง²² ข้อ 12 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนอยู่ในดินแดนของรัฐใดโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการโยกย้าย และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐนั้น”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 12 วรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีที่จะออกจากประเทศใด ๆ รวมทั้งประเทศของตนเองได้”

1.3.4 การแสดงออก

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 19²³ บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออกรวมทั้งอิสรภาพในอันที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง แสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารตลอดจนข้อคิดผ่านสื่อใด โดยไม่คำนึงถึงพรมแดน”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 20 บัญญัติว่า (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุม ร่วมประชุมและการตั้งสมาคมโดยสันติ (2) บุคคลใดไม่อาจถูกบังคับให้สังกัดสมาคมหนึ่งได้

²⁰ Universal Declaration of Human Rights Article 3 Everyone has the right to life, liberty and security of person.

²¹ Universal Declaration of Human Rights Article 13 (1) Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each state. (2) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

²² International Covenant on Civil and Political Rights Article 12 1. Everyone lawfully within the territory of a State shall, within that territory, have the right to liberty of movement and freedom to choose his residence. 2. Everyone shall be free to leave any country, including his own.

²³ Universal Declaration of Human Rights Article 19 Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21²⁴ บัญญัติว่า (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตนโดยตรงหรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศตนโดยเสมอภาค (3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้ เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทาง การเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการออกเสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระในทำนองเดียวกัน

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 21 บัญญัติว่า “สิทธิในการชุมนุมโดยสงบย่อมได้รับการรับรอง การจำกัดการใช้สิทธินี้จะกระทำมิได้นอกจากจะกระทำโดยกฎหมายและเพียงพอที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ หรือความปลอดภัยความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชนหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น”

1.3.5 การถูกกักขัง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 9 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 9 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุม หรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้...”

1.3.6 การทรมาน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 7 บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”

²⁴ Universal Declaration of Human Rights Article 21 (1) Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives. (2) Everyone has the right to equal access to public service in his country. (3) The will of the people shall be the basis of the authority of government; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures.

1.3.7 การประกอบอาชีพ

ปัจจัยพื้นฐานในการมีชีวิตและดำรงชีพของมนุษย์²⁵ หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ ชีวิตมนุษย์ก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานหรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนสมควรได้รับจากรัฐและสังคมเพื่อสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสมคุณค่าความเป็นมนุษย์ สิทธิในการประกอบอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการดำรงชีวิตดังนั้นจึงเป็นสิทธิติดตัวโดยธรรมชาติของประชาชน ในทางตำรามักจะอธิบายในเชิงยกตัวอย่างประกอบว่าสิทธิในการประกอบอาชีพเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งซึ่งถูกรับรองไว้ตามกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม²⁶ นอกจากนี้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้กล่าวถึงการรับรองเสรีภาพในการประกอบอาชีพเอาไว้ด้วย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 23 (1) บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน”

1.3.8 ทาส

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 4 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาสหรือสถานะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ห้ามความเป็นทาสและการค้าทาสทุกรูปแบบ”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 23 (1) บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 8 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกเอาตัวลงเป็นทาสมิได้ การเอาคนลงเป็นทาสและการค้าทาสทุกรูปแบบจะต้องถูกห้าม”

²⁵ ศูนย์ศึกษาพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, รายงานการศึกษาสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในระบบบริบทสังคมไทย 2549 และมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน อ่างในเปี่ยมสุชนาคทอง, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิของผู้เคยต้องโทษจำคุกในการรับราชการ : ศึกษากรณีข้าราชการพลเรือนสามัญ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), หน้า 30.

²⁶ The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights states in Part III, Article 6:

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 8 วรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกบังคับให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาสมิได้

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 8 วรรค 3 (ก) บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือบังคับใช้แรงงานมิได้”

1.3.9 สิทธิในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ถึงแม้รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมหลายประการ แต่สิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำคือ “วัฒนธรรมองค์กรด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม” มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ต้องคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับแนวคิดและกระบวนการลงโทษโดยวิธีต่าง ๆ ในเรือนจำ ต้องมีกฎหมายคุ้มครองเด็กและเยาวชนเมื่อเป็นผู้ต้องหาให้ถูกต้อง ตลอดจนผู้เสียหายและพยานในคดีอาญา ถึงแม้รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง ในการเป็นหลักประกันการใช้กฎหมายและการใช้อำนาจของภาครัฐ เพื่อไม่ให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติอีกมาก เช่น ในกระบวนการสอบสวนและการให้ประกันตัว การพิจารณาคดีในศาลแรงงานที่ยังล่าช้า การปฏิบัติต่อผู้อยู่ในสถานพินิจและเรือนจำ เมื่อกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมโดยทั่วไปแล้ว ก็มักนึกถึงองค์กรหลัก ๆ ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ โดยองค์กรเหล่านี้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเพื่อคุ้มครองผู้บริสุทธิ์อีกทั้งคุ้มครอง ดูแลสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิดกฎหมาย โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประเทศไทยได้เน้นหนักไปที่การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาผู้ต้องหา หรือจำเลย ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติและเข้าเป็นภาคีสมาชิกในสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 บัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย...”

1.3.10 หลักศาสนา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 18²⁷ บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อถือของตนในการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพัง หรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และในที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 18²⁸ วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพทางความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตนในการสักการบูชา”

ข้อมติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 1993/84 และข้อมติคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 20/20 มีประเด็นเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารสรุปได้ว่าการปฏิบัติทางทหารอาจทำให้ต้องขัดกับหลักมโนธรรมหรือขัดหลักการศาสนาได้

1.3.11 การคุกคามทางเพศ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 12 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัยหรือการสื่อสาร หรือจะถูกกลบหลู่เกียรติยศ และชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองของกฎหมายจากการแทรกแซงสิทธิหรือการกลบหลู่ดังกล่าวนี้”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 17 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้ และจะถูกกลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้”

²⁷ Universal Declaration of Human Rights Article 18 Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

²⁸ International Covenant on Civil and Political Rights Article 18 1. Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching.

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 17
วรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือลบลู่เช่นว่านั้น”

ทั้งนี้ประเทศทุกประเทศแม้จะมีอธิปไตยเป็นของตนเอง แต่ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศเป็นที่เห็นพ้องต้องกันว่าข้อตกลงระหว่างประเทศหรือพันธกรณีระหว่างประเทศสามารถจำกัดสิทธิของแต่ละประเทศได้ และทั้งนี้ประเทศไทยเป็น 48 ประเทศแรกของโลกที่ได้ให้คำรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ถือว่าเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติให้การรับรองตามมติข้อที่ 217 A (III) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2491 ประกอบกับในปัจจุบันประเทศไทยเป็นภาคีพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนที่สหประชาชาติถือเป็นสนธิสัญญาหลักถึง 7 ฉบับ จากพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนทั้ง 9 ฉบับ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ยอมรับหลักการของกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ประเทศไทยจึงมีหน้าที่ที่จะต้องร่วมกันพัฒนากฎหมายภายในประเทศเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนภายในประเทศอย่างทั่วถึง และเพื่อเป็นการป้องกันถูกระเบิดสงครามระหว่างประเทศวิจารณ์หรือลดความน่าเชื่อถือของประเทศลงในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และทั้งนี้การเกณฑ์ทหารก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะต้องทำให้เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังนั้นไทยจึงจะต้องนำหลักการด้านสิทธิมนุษยชนมาวิเคราะห์กับระบบการเกณฑ์ทหารของไทยให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนให้ได้

2. แนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ

แนวความคิดเรื่องของสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ในยุคกรีก อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ย่อมมีเสรีภาพในการเลือก และด้วยเหตุผลที่ถูกต้องย่อมช่วยให้เขาเข้าถึงธรรมชาติได้ และ ณ จุดนี้เองคือเสรีภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์” โดยแนวความคิดนี้ถือว่ามนุษย์นั้นมีเสรีภาพอยู่แล้วตามกฎธรรมชาติ ภายใต้เหตุผลที่ถูกต้องเนื่องจากภูมิปัญญาของมนุษย์ต่อมาเริ่มมีแนวความคิดว่ามนุษย์ตามธรรมชาตินั้นมีสิทธิเสรีภาพมาก และเมื่อทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ก็ไม่มีอำนาจในการบังคับซึ่งกันและกันหากไม่มีการลดเสรีภาพของแต่ละคนลงมา การกระทบกระทั่งตลอดจนการขัดแย้งก็จะเกิดขึ้นในสังคมได้ ผู้อ่อนแอต้องตกเป็นทาสและถูกจำกัดเสรีภาพหมด การมีเสรีภาพโดยไม่มีขอบเขตจึงเป็นเหตุใหญ่ให้เกิดการไร้เสรีภาพ²⁹ การเข้ามารวมเป็น

²⁹ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และกล้า สมุทวณิช, รายงานวิจัยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546). 4-6.

สังคมยอมรับอำนาจการเมืองเหนือตนเป็นรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ก็เพื่อให้อำนาจสูงสุดนั้นสูงเหนือทุกคนเป็นกรรมการคอยรักษากติกาไม่ให้ผู้เข้มแข็งกว่าใช้เสรีภาพโดยไม่มีขอบเขตรังแกผู้อ่อนแอกว่า

ต่อมาเริ่มมีแนวความคิดสิทธิตามธรรมชาติว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และใครก็ล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพความเป็นของมนุษย์ได้

ความมุ่งหมายที่แท้จริงของนักปรัชญาหรือนักคิดในทางการเมืองที่เสนอความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติขึ้นมา ก็เพื่อที่จะ จำกัดอำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครองของรัฐ กล่าวคือนักคิดในทางการเมืองเห็นว่าการขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลาระหว่างผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐ ซึ่งได้แก่ประชาชนพลเมืองทั้งหลายกับผู้มีอำนาจปกครองรัฐ ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐพยายามดิ้นรนที่จะมีสิทธิเสรีภาพให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ ขณะเดียวกันผู้ที่มีอำนาจปกครองรัฐก็มีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจอย่างเต็มที่เสมอ ๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น นักคิดในทางการเมืองจึงคิดค้นหาวิธีการที่จะจำกัดอำนาจของรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองรัฐ โดยพยายามกล่าวอ้างถึง “สิทธิตามธรรมชาติ” ว่าเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุก ๆ คนมีติดตัวมาแต่กำเนิด รัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองรัฐ จะมาล่วงละเมิดมิได้ ซึ่งต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้มีการอธิบายขยายความจนกลายเป็นสิทธิในการจำกัดอำนาจรัฐ ยิ่งรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองถูกจำกัดอำนาจลงมากเท่าใด สิทธิเสรีภาพของผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองก็จะมีขึ้นเพียงเท่านั้น

บ่อเกิดแห่งสิทธิเป็นส่วนประกอบสำคัญในการให้ความหมายว่า สิทธิเสรีภาพคืออะไร เป็นสิ่งที่มีขึ้นก่อนที่จะมีกฎหมายรับรอง หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดให้มี

คิดหรือไม่ ได้มีแนวคิดที่แตกต่างออกเป็นสองแนวคิดคือ 1) แนวคิดกฎหมายธรรมชาติ 2) แนวคิดกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

แนวคิดกฎหมายธรรมชาติ เชื่อว่าสิทธิทั้งหลายทั้งปวงเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อม ๆ กับมนุษย์ และถือว่าความยุติธรรมมาก่อนตัวบทกฎหมาย นับแต่สมัยโบราณมาก็ได้เกิดแนวความคิดที่ว่ากฎหมายธรรมชาติดีอยู่จริง แม้จะมีได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็นับเป็นกฎหมายที่สูงส่งควรค่าแก่การเคารพยิ่งเสียกว่ากฎหมายที่ถูกตราขึ้นโดยผู้ปกครองประเทศ สิทธิทั้งแห่งมนุษย์เกิดขึ้นตามกฎหมายธรรมชาติ ส่วนกฎหมายที่ตราขึ้นในภายหลังนั้น เป็นเพียงการยอมรับหรือรับรองสิทธิที่ได้มีอยู่แล้วว่ามีอยู่จริง และรัฐบังคับคุ้มครองให้เท่านั้น ไม่ได้เป็นผู้ก่อตั้ง หรือประกาศสิทธิให้มนุษย์แต่ประการใด

แนวคิดกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง John Austin ได้กล่าววาทะอมตะไว้ว่า³⁰ “กฎหมายคือ คำสั่งคำสั่งบังคับบัญชาของรัฐบาลปิตัย ซึ่งสั่งแก่ราษฎรทั้งหลาย ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามผู้นั้นต้องรับโทษ” เพื่อสนับสนุนแนวคิดกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ที่มีความเห็นขัดแย้งกับแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ โดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในเมื่อสิทธิหมายความว่าประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ สิทธิจึงเกิดขึ้นได้แต่โดยกฎหมาย ถ้าไม่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองแล้ว สิทธินั้น ๆ ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย เช่น สิทธิสืบทอด หรือสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น หากกฎหมายภายในดังกล่าวของรัฐใดมิได้รับรองไว้ บุคคลในรัฐนั้นก็มิอาจจะยกสิทธิดังกล่าวขึ้นอ้างได้ แนวความคิดนี้มองสวนทางว่า การกล่าวอ้างถึงสิทธิที่เกิดจากกฎหมายธรรมชาติ ก็คือ ศีลธรรม มโนธรรม และความรู้สึกว่าควรจะเป็น ซึ่งหากกฎหมายได้ยึดไว้ได้ยากกว่าสิทธิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้น มีอยู่เพียงใด และภายในขอบเขตอย่างไร หากยอมให้มีการอ้างกฎหมายธรรมชาติได้แล้ว ก็อาจเกิดปัญหาถกเถียงได้ไม่มีที่สิ้นสุด

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ จะเห็นว่าเมื่อพิจารณาจากธรรมชาติของสิทธิ จะเห็นได้ว่าสิทธิเป็นอำนาจอันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิที่จะใช้สิทธิที่ตนมีอยู่หรือไม่ก็ได้ การที่จะไปบังคับให้บุคคลใดใช้สิทธิของตนยอมเป็นการขัดต่อธรรมชาติของสิทธินั้นเอง อย่างไรก็ตาม มีสิทธิบางประการที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองให้แก่บุคคลและได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในขณะเดียวกัน ดังนั้นคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คำว่า “สิทธิ” และ คำว่า “เสรีภาพ” ซึ่ง แต่ละคำก็มีความหมายเฉพาะของตัวเอง

2.1 สิทธิ

ความหมายของ สิทธิ หรือ สิทธิ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม³¹ เช่น บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เขามีสิทธิในที่ดินแปลงนี้ รวมถึงอำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย

ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์ ให้ความหมายของสิทธิ (Right) ในความหมายที่เข้าใจกันในระบบ กฎหมายทั่วไป หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้หรืออำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย

รองศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายของคำว่า สิทธิ (Right) หมายถึง ประโยชน์ ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตและร่างกาย เป็นต้น สิ่งซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดเป็นสิทธิ

³⁰ ณัฐกร วิทิตานนท์ (2557), “หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 52-55

³¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 1193.

รัฐให้สิทธิแก่ประชาชน โดยรัฐมีพันธกรณี (หน้าที่) ที่จะต้องทำให้ประชาชนได้รับสิทธิ ประจูดังรัฐ เป็นลูกหนี้ประชาชนเป็นเจ้าของหนี้

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ให้ความหมายของ³² สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญ และสิทธิ ตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งสิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้อธิบายว่า³³ สิทธิเป็นการก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นในอันที่จะต้องปฏิบัติการให้เป็นไปตามประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ รวมถึงมีหน้าที่ที่จะไม่รบกวนต่อสิทธิหรือหน้าที่ที่กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นไปตามสิทธิ ทั้งนี้ แล้วแต่ประเภทของสิทธินั้น ๆ ด้วย

คณิน บุญสุวรรณ ให้ความหมายไว้ว่า³⁴ สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลสามารถที่จะมีหรือกระทำอะไรก็ได้ที่มีกฎหมายรองรับ แต่คำว่าจะทำอะไรก็ได้ในที่นี้ มิได้หมายความว่า ทำอะไรได้ตามใจ เพราะหากทำอะไรลงไปแล้วเกิดไปกระทบสิทธิของคนอื่นหรือทำให้คนอื่นต้องเดือดร้อนเสียหาย หรือสูญเสียอะไรบางอย่าง การกระทำดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ต้องห้าม เช่น สิทธิในการมีทรัพย์สินส่วนตัว สิทธิในที่ดิน สิทธิในการป้องกันตัวเอง หรือสิทธิในการใช้รถใช้ถนน สิทธิในความ เป็นอยู่ส่วนตัว เป็นต้น

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ อธิบายว่า³⁵ สิทธิ คืออำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น (เช่น สิทธิทางหนี้กรรมสิทธิ์ ฯลฯ) เป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน หรือให้ละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และคณะ มีความเห็นเรื่อง³⁶ “สิทธิ” นี้ว่า หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและบุคคลอื่นหรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นหรือหลายคนกระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน

³² บรรเจิด สิงคะเนติ (2558) “หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 50-51.

³³ หยุด แสงอุทัย (2565) “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 114

³⁴ คณิน บุญสุวรรณ (2547) “คู่มือการใช้สิทธิของประชาชน” กรุงเทพมหานคร, 21

³⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2543) “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 21

³⁶ อุดม รัฐอมฤต และคณะ (2544) “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคล ตามมาตรา 28” กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 86

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้อธิบายคำว่า³⁷ “สิทธิ” ว่าเป็นอำนาจอันชอบธรรมหรือความชอบธรรมที่บุคคลสามารถใช้ยื่นต่อผู้อื่น เพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นสิ่งที่พึงมีพึงได้ของบุคคลนั้น

ศาสตราจารย์ ดร.ศรีราชา เจริญพานิช ได้อธิบายคำว่า³⁸ “สิทธิ” ว่าเป็นอำนาจของบุคคลที่กฎหมายบัญญัติและรับรองไว้ว่าจะกระทำการใดได้อย่างอิสระ รวมทั้งบุคคลนั้นย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการใดให้แก่ตนและตนก็ย่อมจะมีหน้าที่กระทำต่อบุคคลอื่นด้วย ทั้งนี้เพื่อมิให้การสิทธิของบุคคลแต่ละคนล่วงเกินสิทธิของบุคคลอื่น

จากความหมายของสิทธิที่กล่าวมาข้างต้นเป็น สิทธิ ตามความหมายทั่วไป แต่สิทธิรัฐธรรมนูญ นั้น ถือว่าเป็น สิทธิตามกฎหมายมหาชน หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่กระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซง ตามรัฐธรรมนูญของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยัง หมายรวมถึง การให้หลักประกันในทางหลักการดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวเพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ

2.2 เสรีภาพ

ความหมายของ เสรีภาพ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด, การนับถือศาสนา, ความมีสิทธิที่จะกระทำการที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้คำนิยามว่า³⁹ “เสรีภาพ” หมายถึง ประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใด ๆ ต่อตนเอง เป็นสิ่งที่บุคคลอาจทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย และเป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ ได้ตามชอบใจโดยชาย

³⁷ ปรีดี เกษมทรัพย์ (2553) “นิติปรัชญา” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 81

³⁸ จุลนิติ ม.ค.-ก.พ. (2554) “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แนวความคิดและภาคปฏิบัติ”, 4

³⁹ หยุด แสงอุทัย (2535) “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 223, อ้างถึงใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, “รายงานผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การให้สิทธิประชาชนฟ้องศาลรัฐธรรมนูญ กรณีการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (ตอนที่ 1).

แห่งเสรีภาพตามกฎหมายที่ได้แก่ข่ายแห่งกิจกรรมซึ่งภายในข่ายกฎหมายนี้ปล่อยให้บุคคลใด ๆ กระทำการไปโดยลำพัง

ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์ ให้ความหมายของ⁴⁰ เสรีภาพ (Liberty) ในที่นี้ หมายถึง ความเป็นอิสระ ที่จะกระทำการ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ให้ความหมายของ⁴¹ เสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน เสรีภาพจึงหมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอัน แต่ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้น เป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจจะกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจาก บุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด

รองศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายของคำว่า เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีสิทธิที่จะกระทำการหรืองดเว้นการกระทำ เสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น สิ่งใดรัฐธรรมนูญกำหนด เสรีภาพ หมายความว่า ประชาชนมี เสรีภาพ เช่นนั้น โดยรัฐมีหน้าที่ทั่วไปที่จะงดเว้นไม่ขัดขวางการใช้เสรีภาพนั้นของประชาชน แต่รัฐไม่มี หน้าที่ โดยเฉพาะเจาะจงที่จะต้องจัดหาสิ่งที่เป็นเสรีภาพจึงต่างจากสิทธิที่สิ่งใดเป็นสิทธิ ถือว่าเป็น หน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะเจาะจงในการทำให้ประชาชนได้รับสิทธินั้น

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ อธิบายว่า⁴² เสรีภาพ คือ ภาวะของ มนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น เป็นภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใด บุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำและ ไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ โดยสรุปแล้ว เสรีภาพ คือ อำนาจ ของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ด้วยตนเอง ตามใจปรารถนา เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง

⁴⁰ ณัฐกร วิทิตานนท์ (2557) “หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น” กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 49-51

⁴¹ บรรเจิด สิงคะเนติ (2558) “หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์W กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 53

⁴² วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2543) “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 21

ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต มีความเห็นเรื่อง⁴³ “เสรีภาพ” นี้ว่า หมายถึง สภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น หรือปราศจากการห่วงเหนียวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่เท่าที่บุคคลนั้นไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกห่วงเหนียวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นประสงค์ที่จะกระทำ

ศาสตราจารย์ ดร.ศรีราชา เจริญพานิช ได้อธิบายคำว่า⁴⁴ “เสรีภาพ” ว่าเป็นความสามารถของบุคคลในสถานการณ์นั้น ๆ ที่จะกระทำการใดได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคมาขัดขวาง ทั้งนี้ การใช้เสรีภาพของบุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย

จากการศึกษาความหมายของเสรีภาพที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่าอาจเป็นอำนาจตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเองได้อย่างอิสระ โดยไม่มีบุคคลอื่นใดอ้างหรือใช้อำนาจแทรกแซงเกี่ยวข้องกับตัดสินใจทางความคิด ทางร่างกายนั้น และเป็นการตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย แต่การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้วแต่ละคนจะตัดสินใจกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งใดนอกเหนือจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ย่อมต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนนั้น ๆ ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 25 ถึง มาตรา 49

ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพ จึงมีความแตกต่างกันตรงที่

1) “สิทธิ” เป็นประโยชน์ที่ต้องมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้บุคคลจึงจะเกิดมีสิทธิเช่นนั้นได้ แต่ถ้ากฎหมายไม่ได้ให้การรับรองหรือคุ้มครองประชาชนก็จะไม่มีสิทธิเช่นนั้น ในขณะที่ “เสรีภาพ” เป็นภาวะโดยอิสระของมนุษย์ แม้จะไม่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองไว้ บุคคลก็ยังคงมีเสรีภาพนั้น

2) “สิทธิ” ที่รัฐให้การรับรองและคุ้มครองแล้วนั้น⁴⁵ รัฐมีหน้าที่โดยเฉพาะเจาะ จะต้องทำให้ประชาชนได้รับสิทธินั้น ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้น รัฐไม่มีหน้าที่ที่จะต้องจัดทำให้แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม หากจะแบ่งแยก “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ออกจากกันอย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะแม้ว่าโดยหลักการของสิทธิและเสรีภาพนั้นจะมีความแตกต่างกันอยู่ก็ตาม แต่ในการนำมาใช้การพิจารณา การตีความก็ต้องนำมาวินิจฉัยประกอบกันเสมอ ในขณะเดียวกัน

⁴³ อุดม รัฐอมฤต และคณะ (2544) “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28” กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 87

⁴⁴ จุลนิติ ม.ค.-ก.พ. (2554) “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แนวความคิดและภาคปฏิบัติ”, 4

⁴⁵ พงษ์ธวัชณ์ บุญพิทักษ์, สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การที่ละเลยไม่พิจารณาที่เนื้อหาว่าสิ่งที่กฎหมายได้รับรองให้มันเป็น “สิทธิ” หรือเป็น “เสรีภาพ” โดยยังปล่อยให้มีการใช้กันอย่างสับสนอยู่ต่อไปก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรเช่นกันเพราะอาจทำให้มีการบิดเบือนเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวได้

3. การเกณฑ์ทหารและวิวัฒนาการการเกณฑ์ทหาร

การเกณฑ์ทหารเป็นการเกณฑ์พลเรือนในประเทศหรือเป็นการบังคับให้พลเรือนในประเทศรับราชการทหาร ซึ่งมีมานานและปัจจุบันยังคงอยู่ในบางประเทศหรือหลาย ๆ ประเทศโดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ระบบการเกณฑ์ชายเข้าเป็นทหารมีมาตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสในคริสต์ทศวรรษ 1790 และได้กลายมาเป็นหลักการพื้นฐานของกองทัพ โดยชายที่มีอายุตามกำหนด ต้องรับราชการทหารตามระยะที่กำหนดไว้ โดยการเกณฑ์ทหารนั้นเป็นที่ถกเถียงกันมานานและการคัดค้านการสู้รบโดยอ้างมนุษยธรรมบนเหตุผลด้านศาสนาหรือปรัชญา และอาจเป็นเหตุผู้ถูกเกณฑ์ทหารอาจหลีกเลี่ยงการเป็นทหารโดยการออกนอกประเทศ ซึ่งหลาย ๆ ประเทศต่างเริ่มพัฒนาระบบการเกณฑ์ทหารให้สอดคล้องกับค่านิยมและบริบทในประเทศนั้น ๆ เช่น การจัดทำบริการสาธารณะ การรับราชการครู เป็นต้น

3.1 การเกณฑ์ทหารระบบทาส

ระบบทาส เป็นสมัยที่มนุษย์ทำมาหากินด้วยการเลี้ยงสัตว์⁴⁶, ล่าสัตว์, ทำการกสิกรรมและหัตถกรรม ปัจจัยสำคัญในการผลิตของมนุษย์ก็คือ ทาส (slave) เป็นอันดับที่หนึ่ง และที่ดินเป็นอันดับที่สอง ที่กล่าวว่าทาสเป็นปัจจัยแห่งการผลิตที่สำคัญเป็นอันดับที่หนึ่ง ก็เพราะนายทาสเป็นกลุ่มชนที่ไม่ทำการผลิตด้วยตนเอง ทาสเท่านั้นที่เป็นผู้ผลิต กล่าวคือเป็นผู้ทำงานบนผืนดิน และยิ่งกว่านั้นทาสยังเป็นสมบัติของนายทาสโดยสมบูรณ์ นายทาสถือกรรมสิทธิ์ในตัวทาสเหมือนกับที่ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินและปัจจัยแห่งการผลิตอื่น ๆ ฐานะของทาสเป็นเสมือนเครื่องมือในการทำมาหากินอย่างหนึ่ง กล่าวคือเป็นเครื่องมือที่พูดได้ (Talking tool) ทาสมิได้มีชีวิตอยู่ในฐานะเป็นคน หากมีชีวิตอยู่ในฐานะเป็นปัจจัยแห่งการผลิตเหมือนกับไถเหมือนกับคราดหรือสัตว์เลี้ยง การเป็นทาสมิได้เป็นโดยการขายตัวเหมือนทาสสมัยศักดินา หากเป็นทาสโดยการกำหนดของผู้มีอำนาจ กล่าวคือเมื่อชาติสกุลหนึ่งไปรบแย่งชิงผลประโยชน์กับอีกชาติสกุลหนึ่งและได้ชัยชนะ เหลยทั้งหมดที่จับมาได้ก็จะถูกกดลงเป็นทาสเป็นสมบัติของผู้ชนะ พวกเขาเลยที่ถูกกดลงเป็นทาสเป็นเครื่องมือในการทำมาหากินของฝ่ายผู้ชนะ จะไม่มีวันกลับคืนเป็นไทได้อีกเลย ลูกเด้าทั้งหลายชายที่เกิดใหม่ก็ตกเป็นสมบัติของนายทาสเหมือนลูกวัวลูกควายที่นายทาสเลี้ยงไว้ฉะนั้น นายทาสมีสิทธิที่จะทำอะไรกับทาสก็ได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะขายหรือฆ่า

⁴⁶ จิตร ภูมิศักดิ์ (2563) “โฉมหน้าศักดินาไทย” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, 69 - 71

การเป็นทาสจึงเป็นโดยทางชนชั้น โดยสืบสกุลจะเปลี่ยนชนชั้นไม่ได้ในการผลิต ผลผลิตทั้งหมดที่พวกเขาทำได้นั้นผืนดินตกเป็นของนายทาสโดยสิ้นเชิง นายทาสจะตั้งโรงเลี้ยงเพื่อขุนทำให้ทาสกินเป็นรายมื้อเหมือนให้อาหารสัตว์ หรือไม่ก็แจกข้าวปลาให้พวกเขาได้กินพออย่างชีพเท่านั้น สิทธินอกจากการกินให้มีแรงแล้ว พวกเขาไม่มี ทรัพย์สินส่วนตัวของทาสก็ไม่ได้เลยแม้แต่น้อยเช่นเดียวกัน ในสมัยสังคมทาส มนุษย์จึงแบ่งเป็นสองชนชั้นกล่าวคือ ชนชั้นนายทาส (Slave Master) และชนชั้นทาส (Slave) สังคมของนายทาสเป็นสังคมที่ทรูหราฟุ่มเฟือยคึกคักไปด้วยกามารมณ์ เพราะพวกนี้ ไม่ต้องทำอะไร พวกนายทาสมีเวลาแต่คงกลอน ถกเถียงปัญหาทางปรัชญา อย่างเต็มที่ ความเจริญทางปัญญาของมนุษย์ตั้งอยู่บนรากฐานของความทุกข์ยากและทำงานเหมือนวัวควายของพวกเขา นับว่าเป็นอีกข้อหนึ่งที่ระบบทาสสร้างความก้าวหน้าให้แก่สังคมมนุษยชาติ

ในประเทศกรีซ⁴⁷ สมัยทอง (Golden Age) ประมาณ 600 ปี ก่อนคริสต์ศักราช คิดเฉลี่ยแล้วเสรีชนผู้ชายในกรุงเอเธนส์คนหนึ่ง มีทาสทำงานในบังคับ 18 คน ในเมืองคอร์ินธ์ (Corinth) เมืองเอจينا (Aegina) และเมืองกรีซอื่นๆ ก็มีอัตราเฉลี่ยของทาสจำนวนพอ ๆ กัน ในกรุงโรมสมัยก่อนคริสต์ศักราชก็มีทาสอย่างคับคั่ง ทาสเหล่านี้เป็นผู้ทำงานแทนนายทั้งหมดนับตั้งแต่งานในไร่นา, งานหัตถกรรม, งานในบ้าน มาจนถึงการพ้อน้ำ, ตีกระป๋อง, สู้กับวัวกระทิงให้วัววิดใส่ทะลักให้นายดู ฯลฯ นายทาสที่มีบรรดาศักดิ์คนหนึ่ง ๆ มีทาสอย่างน้อย 200 คน เวลาไปไหนมาไหนก็เกณฑ์ทาสเหล่านี้ ติดตามแห่เป็นขบวน เพื่อเป็นเครื่องอวดเกียรติยศอาณาภาพกันและกัน และพวกขุนนางเวลาจะไปไหนมาไหนก็มีเจ้าหน้าที่ 12 คนคอยคุ้มกันให้ความสะดวก พวกที่ให้ความคุ้มกันนี้ ถู่มัดหวายแสดงอาญาสิทธิในการโอบตักโทษผู้ขัดขวางทาง ถ้าหากออกนอกกรุง ก็จะเอาขวานเสียบมัดหวายนั้นไปด้วยเป็นเครื่องแสดงอาญาสิทธิที่จะประหารใคร ๆ ก็ได้ มัดหวายนี้ เรียกกันว่า Fasces (อันเป็นเครื่องหมายและต้นรากของคำว่า Fascism ของมุสลิมินในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2)

สำหรับการเกณฑ์ทหารระบบทาสมีอยู่ในหลายประเทศ ซึ่งเป็นการเกณฑ์พลเรือนชายที่มีร่างกายแข็งแรง เกณฑ์เข้ามาใช้แรงงานหรือใช้เป็นทหารให้กับรัฐหรือเจ้าขุนมูลนายที่มีอำนาจบารมี ซึ่งทาสที่ถูกเกณฑ์เข้ามานี้จะไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งประเทศไทยในสมัยโบราณนั้น การเกณฑ์ทหารระบบทาสนี้ ราษฎรมีสถานะเป็นทาสมีหน้าที่ต้องทำงานให้รัฐผ่านการเกณฑ์แรงงานในแต่ละปี ซึ่งทั่วไปขุนนางจะเป็นผู้ควบคุมทาส มีหน้าที่จำเป็นที่ต้องอุปถัมภ์ทาส ในเรื่องการตัดสินคดี การปิดป่าความเดือดร้อนต่าง ๆ

สุลต่านหรือผู้นำทางทหารของจักรวรรดิออตโตมัน ได้ลักพาเด็กจำนวนมาก โดยเฉพาะลูกหลานชาวยุโรปเพื่อนำไปฝึกใช้กำลังอาวุธ กองกำลังทหารทาสนี้มีชื่อเรียกว่า Kapikulu ในปี ค.ศ.1609 กองกำลังดังกล่าวมีจำนวนมากถึง 100,000 นาย วิธีการลักพาตัวเด็กที่ไม่ใช่มุสลิม

⁴⁷ “เรื่องเดียวกัน”, 71

และนำมาล้างสมองฝึกใช้เป็นทาสทหารนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายประเทศในตะวันออกกลาง เช่น กรณีส Mamluk และในทวีปแอฟริกา เช่น กรณีส Black Guard

3.2 การเกณฑ์ทหารระบบศักดินา

ศักดินา เป็นระบบกำหนดชนชั้นทางสังคม คือกำหนดสิทธิในการถือครองที่ดินสูงสุดตลอดจนสิทธิและหน้าที่ตามจำนวนที่ดินด้วย “ศักดินา” แปลว่า อำนาจในการครอบครองที่ดิน⁴⁸ และถ้าจะแปลขยายความออกให้แจ่มแจ้งแล้ว ศักดินาก็หมายถึง อำนาจในการครอบครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำไร่และการทำนาอันเป็นอาชีพหลักของประชาชนในยุคนั้น จากการแปลความหมายของศัพท์เช่นนี้ เราก็คงจะมองเห็นได้คร่าว ๆ แล้วว่าระบบผลิตศักดินาเป็นระบบผลิตที่พึ่งพิงอยู่กับที่ดิน ระบบศักดินา (Feudal System) เป็นระบบผลิตของสังคมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากระบบทาส (Slave System) ตามหลักเศรษฐศาสตร์ “ที่ดิน” ถือว่าเป็นปัจจัยแห่งการผลิต (Means of Production) อย่างหนึ่ง พูดอย่างง่าย ๆ ก็คือที่ดินเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการทำมาหากินของมนุษย์ ในสังคมของมนุษย์ก่อนสมัยทุนนิยมซึ่งเครื่องจักรกลถือกำเนิดขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการทำมาหากินนั้น เครื่องมือสำคัญในการทำมาหากินของมนุษย์ก็คือที่ดิน ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ยังชีพด้วยการเพาะปลูก ซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า กลสิกรรม เป็นหลักความผาสุกของมนุษย์ แต่ละคนจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับข้อที่ว่า เขามีที่ดินมากหรือน้อยหรือไม่มีเลย ผู้ที่มีที่ดินมากก็มีความสุขมาก ผู้ที่มีที่ดินน้อยก็มีความสุขน้อยลดหลั่นลงมา และผู้ที่ไม่มียี่ดินเลยก็ย่อมประสบกับความยากลำบากในการครองชีพ เพราะต้องเช่าที่ดินเขาทำมาหากิน เสียค่าเช่า เสียส่วนแบ่ง หรือไม่ก็ต้องเป็นคนงานในไร่นาของเจ้าของที่ดิน ซึ่งเรียกกันว่า “ทาสกลสิกร” (Serf) ที่ไทยโบราณเรียกว่า⁴⁹ “ไพร่” หรือ “เลก” ถ้าจะเทียบกับระบบผลิตทุนนิยม ผู้ที่มีที่ดินมากก็เทียบได้กับนายทุนใหญ่ที่มีโรงงานมีกิจการค้าในกำมือมากมาย พวกนี้ย่อมแสวงความผาสุกร่ำรวยเป็นพวก “มีบุญ” ผู้ที่มีที่ดินน้อยก็เทียบได้กับนายทุนขนาดย่อมหรือนายทุนน้อย ซึ่งมีความผาสุกลดหลั่นลงมา พวกที่ไม่มียี่ดินเลยก็เทียบได้กับพวกที่ไม่มีโรงงานไม่มีกิจการค้าใดๆ ต้องเป็นคนงานขายแรงได้รับค่าจ้างพอประทังชีวิตไปชั่ววันหนึ่ง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น เจ้าของที่ดินทั้งปวงผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมยังได้พยายามสั่งสอนอบรมพวกไพร่ พวกเลกให้มองเห็นว่า ตนเป็นผู้ประเสริฐ เป็นเจ้าของชีวิตตามประเพณีนิยมต่าง ๆ ของพวกตนก็ดี รูปแบบชีวิตของพวกตน เป็นต้นว่า กิริยามารยาท การพูดจา ฯลฯ ก็ดี การบันเทิงใจของพวกตนไม่ว่าจะเป็นการร้องเพลง, บรรเลงดนตรี, ละคร, วรรณคดี ฯลฯ ก็ดี เป็นสิ่งที่ไพร่และเลกควรถือเป็นแบบฉบับควรยกย่องและตามอย่าง ทั้งนี้ ก็เพื่อจะได้ชุบข้อมจิตใจของพวกไพร่พวกเลกให้นิยมชมชอบพวกตน และยอมรับในสถาบันของพวกตนตลอดไป โดยถือว่าเป็นของถูกต้องและเป็นธรรม นั่นก็หมายถึงว่าผู้ที่มีอำนาจในการครอบครอง

⁴⁸ “เรื่องเดียวกัน”, 39-41

⁴⁹ “เรื่องเดียวกัน”, 41-44

ที่ดินย่อมมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบชีวิต ดังนั้น ศักดินา จึงนอกจากจะหมายถึง “อำนาจในการครอบครองที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากิน” ซึ่งเป็นความหมายทางด้านเศรษฐกิจ และนอกจากจะหมายถึง “อำนาจและอิทธิพลของมนุษย์ที่มีมากหรือน้อยตามขนาดหรือปริมาณของที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากิน” ซึ่งเป็นความหมายทางด้านการเมืองแล้ว, มันยังหมายคลุมไปถึงอำนาจที่กำหนดรูปแบบของชีวิตซึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจในที่ดินและยังเป็นรูปแบบทางด้านวัฒนธรรมอีกด้วย

ในสังคมไทยสมัยโบราณ⁵⁰ ไพร่ หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในฐานะทาสหรืออยู่ในฐานะเจ้าขุนมูลนาย และตามกฎหมายการจัดระเบียบชนชั้นทางสังคมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไพร่มีศักดินาหรือมีที่นาทำกินจำนวน 10-20 ไร่ และต้องมีสังกัดมูลนาย จะโยกย้ายสังกัดไม่ได้ ไพร่ที่ขึ้นสังกัดแล้ว จะมีเครื่องหมายสังกัดที่ข้อมือ หากผู้ใดไม่ได้สังกัดมูลนายจะไม่สามารถคุ้มครองจากกฎหมาย ซึ่งไพร่มีหน้าที่ในการถูกเกณฑ์แรงงาน หรือเสียส่วยและถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารในยามที่ประเทศเกิดมีศึกสงคราม ไพร่นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ไพร่หลวง และ ไพร่สม

ไพร่หลวง คือ ไพร่ที่สังกัดกรมกองต่าง ๆ เป็นไพร่ของพระมหากษัตริย์โดยตรง ที่จะต้องถูกเกณฑ์มาทำงานตามราชการกำหนด

ไพร่สม⁵¹ คือ ไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้เจ้าขุนมูลนายและขุนนางที่มีตำแหน่งทางราชการเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน มูลนายจะมีไพร่มากน้อยขึ้นอยู่กับ ยศ ตำแหน่ง ศักดินา ไพร่สมต้องทำงานให้ราชสำนักปีละ 1 เดือน ส่วนเวลาที่เหลือรับใช้มูลนายหรือส่งเงินแทน เมื่อถึงยามสงครามทุกคนต้องเป็นทหารเพื่อป้องกันประเทศ และเมื่อมูลนายเสียชีวิตลง ไพร่สมนั้นจะถูกโอนไปเป็นไพร่หลวง เว้นแต่บุตรของมูลนายผู้นั้นจะขอควบคุมไพร่สมต่อจากบิดา สำหรับไพร่ที่มีความลำบากในการเดินทางไปรับราชการ เพราะมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากสถานที่ที่ต้องไปรับราชการ จึงต้องจัดหาสิ่งของที่ต้องการใช้ในราชการส่งมาทดแทนแก่หลวงแทนเรียกว่า ไพร่ส่วย แต่ถ้าหากมีศึกสงครามเกิดขึ้นกับบ้านเมือง จะมีการระดมไพร่เข้ารับราชการนั้น ไพร่ส่วยจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งระดมพลเข้าประจำการในกองทัพทันที

ตั้งแต่สมัยกลางในยุคศักดินา ได้มีการเกณฑ์ประชาชนเพื่อทำงานต่าง ๆ รวมถึงการเป็นทหารโดยกษัตริย์หรือผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้น จะกำหนดให้ชายที่มีอายุตามที่ระบุมีหน้าที่ต้องไปใช้แรงงานให้แก่หลวง ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามถือว่าทำผิดกฎหมายและต้องได้รับโทษตามที่กำหนด

3.3 การเกณฑ์ทหารระบบสมัยใหม่

⁵⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 41-44

⁵¹ อัญชลี สุสายัณห์ (2545) “ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

การเกณฑ์ทหารสมัยใหม่หลาย ๆ ประเทศในปัจจุบันใช้ระบบการขึ้นบัญชี ซึ่งระบบการขึ้นบัญชีทหารนั้นเกิดขึ้นครั้งแรกในยุคการปฏิวัติฝรั่งเศสเพื่อให้ประเทศมีกองกำลังในการป้องกันตัวเองจากการรุกรานของราชอาณาจักรยุโรปอื่น ๆ เมื่อ ค.ศ.1798 ฝรั่งเศสออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศ ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ชายฝรั่งเศสทุกคนเป็นทหารและมีหน้าที่ในการปกป้องประเทศชาติ” สำหรับสหรัฐอเมริกาการเกณฑ์ทหารนั้น เกิดขึ้นในช่วงสงครามกลางเมือง ตามพระราชบัญญัติ Enrollment Act ปี ค.ศ.1863 นั้น อนุญาตให้มีการจ้างบุคคลอื่นเข้ารับราชการทหารแทนได้ ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชนจำนวนมาก และเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายขึ้น และการส่งทหารไปสู่รบในสมรภูมิต่างชาติที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันอย่างมากในหลายประเทศ เช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่งได้มีการถกเถียงเรื่องการเกณฑ์ทหารกันอย่างแพร่หลายใน แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศที่มีได้อยู่ในสงคราม แต่ส่งทหารไปร่วมรบด้วย

การเกณฑ์ทหารในประเทศไทยในปัจจุบันมีหลักการพื้นฐานมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2560 ที่ใช้ในปัจจุบัน กำหนดไว้ในหมวดที่ 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา 50 (5) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 52 รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูตและการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย ซึ่งการรับราชการทหารนั้นได้มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการรับราชการทหารที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 คือ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ซึ่ง มาตรา 7 บัญญัติว่า ชายที่มีสัญชาติเป็นไทย ตามกฎหมายมีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน และการได้มีสัญชาติไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ดังนั้นหน้าที่ของชายไทยทุกคนต้องรับราชการทหาร หรือต้องไปเกณฑ์ทหาร ซึ่งปกติการเกณฑ์ทหารจะกระทำกันในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี⁵² ปีละครั้ง หากได้รับการคัดเลือก ต้องเข้ารับราชการเป็นทหารจำนวน 2 ปี แต่มีข้อยกเว้น และผ่อนผันสำหรับผู้ที่ยังเรียนวิชารักษาดินแดน (ร.ด.) หรือผู้ที่สำเร็จ การศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติรับราชการทหารและกฎกระทรวง

สำหรับการลงบัญชีทหารกองเกิน หรือขึ้นทะเบียนทหารกองเกินนั้น กองทัพบกได้ออกคำสั่งกองทัพบก ที่ 1173/2528 เรื่อง ให้ใช้คำแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ในสายงานสัสดี พ.ศ.2529 กำหนดชายที่มีสัญชาติไทย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปี หรือ 17 ปีบริบูรณ์ ใน พ.ศ.ใด ให้ไปแสดงตน เพื่อ

⁵² สมยศ ชันธศวร (2556) “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ 2497 ของเยาวชนชายไทยในจังหวัดนครปฐม” นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ลงบัญชีทหารกองเกินไปขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน ณ อำเภอท้องที่ที่เป็นภูมิลำเนาทหารของตน ภายใน พ.ศ. นั้น ตั้งแต่ 1 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม เช่น เกิด พ.ศ. 2524 ต้องไปขึ้นทะเบียนทหารใน พ.ศ. 2541 ผู้ใดไม่สามารถไปขึ้นทะเบียนทหารกองเกินด้วยตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติ และ เชื้อถือได้ไปแจ้งแทน ปกติควรให้ผู้ปกครอง ถ้าไม่ไปแจ้งแทนในปีนั้น ถือว่าหลีกเลี่ยงชัดเจน ถ้าทาง อำเภอแจ้งความดำเนินคดี มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อได้ลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว ให้ถือว่าเป็นทหารกองเกินตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ของปีถัดไป

สำหรับการนับอายุทางทหารนั้น ได้กำหนดแนวทางการนับอายุไว้ซึ่งไม่เหมือนกับการนับอายุโดยทั่วไปคือคนเกิดวันใด เดือนใดก็ตาม ในปีเดียวกันเมื่อสิ้นปีนั้น อายุจะเท่ากันหมด คือ 1 ปีบริบูรณ์ และนับเป็นอายุอย่าง 2 ปีด้วย เช่น คนเกิดวันที่ 1 มกราคม 2555 กับคนเกิดวันที่ 31 ธันวาคม 2555 เมื่อสิ้นปี 2555 และในวันที่ 1 มกราคม 2556 ให้นับอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ และจะมีอายุอย่าง 2 ปีเท่ากัน เรื่อยไปจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2556 และเมื่อสิ้นปี 2556 แล้ว ในวันที่ 1 มกราคม 2557 ให้นับอายุครบ 2 ปีบริบูรณ์และมีอายุอย่าง 3 ปีด้วย ให้นับเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ตามที่ ต้องการ การจะทราบอายุปัจจุบันเท่าใดให้เอา พ.ศ. ปัจจุบันตั้งลบด้วย พ.ศ. เกิด เช่น คนเกิด พ.ศ. 2538 จะมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรืออย่างเข้า 18 ปี ตลอดปี 2555 คือ อายุครบและอายุอย่าง ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2555 - วันที่ 31 ธันวาคม 2555 และบุคคลที่จะได้สัญชาติไทย ต้องเข้าหลักเกณฑ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- 1) เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย
- 2) เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ
- 3) เกิดในราชอาณาจักรไทย นอกจากผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ที่มีบิดามารดาเป็น คนต่างด้าว และขณะที่เกิดบิดามารดาเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูต หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทน ทางการทูต หรือพนักงาน หรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ และคนในครอบครัว ซึ่งเป็น ญาติอยู่ในอุปการะหรือคนใช้ ซึ่งเดินทางจากต่างประเทศ มาอยู่กับบุคคลดังกล่าว
- 4) ผู้ที่ได้แปลงสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
- 5) บุคคลที่ได้กลับคืนสัญชาติไทย

เมื่ออายุได้ตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วชายไทยจึงต้องมีหน้าที่ไปลงบัญชี ทหาร โดยมีหลักการคือ กรณีบิดาและมารดาสมรสกันตามกฎหมาย⁵³ ให้ถือภูมิลำเนาของบิดาเป็น หลัก ในการลงบัญชีทหาร ถ้าบิดาถึงแก่กรรมแล้ว มารดายังมีชีวิตอยู่ หรือถ้าทั้งบิดาและมารดาถึงแก่ กรรมแล้ว มีผู้ปกครอง ให้ถือภูมิลำเนาในการลงบัญชีทหาร ที่อำเภอท้องที่ที่มารดา หรือผู้ปกครองมี

⁵³ “เรื่องเดียวกัน”, 25

ผู้มีอำนาจแล้วแต่กรณี หรือถ้าบุคคลดังกล่าวถึงแก่กรรมหมด ให้ลงบัญชีทหารที่อำเภอท้องที่ ที่ผู้ขอ
ลงบัญชีทหารมีภูมิลำเนาอยู่ ภูมิลำเนาคือการที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนบ้าน การขึ้นทะเบียน
ทหารกองเกิน ผู้ขอยื่นใบแสดงตน เพื่อขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน ต้องนำหลักฐานคือสูติบัตร หรือบัตร
ประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้าน ที่มีชื่อบิดา หรือมารดา ต่อนายอำเภอท้องที่ เมื่อ
นายอำเภอท้องที่ได้ตรวจสอบหลักฐานเอกสาร เห็นว่าถูกต้องแล้ว จะรับลงบัญชีทหาร และออก
ใบสำคัญทหารกองเกิน (แบบ สด.9) ให้เป็นหลักฐาน ทางราชการได้ให้ระยะเวลา ในการลงบัญชี
ทหารไว้ ตั้งแต่ มกราคม ถึง ธันวาคม ในปีที่มีอายุย่าง 18 ปี และในเดือนกันยายนของทุกปี ทางอำเภอ
จะประกาศเดือน ให้ผู้ที่ยังมิได้ลงบัญชีทหาร ให้ไปลงบัญชีทหารให้เสร็จสิ้น ตามระยะเวลาที่กำหนด
ด้วย ประกาศเช่นนี้จะปิดไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และที่เปิดเผย
ตามชุมชนในท้องที่นั้น กับนายอำเภอจะส่งประกาศให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำไปแจ้งให้ราษฎรใน
ท้องที่ของตนทราบด้วย ถ้าผู้ใดไม่ไปลงบัญชีทหารกองเกินภายในกำหนด จะถูกดำเนินคดีอาญาฐาน
หลีกเลี่ยงข้อคดี มีควมผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือทั้ง
จำทั้งปรับ แต่ถ้าทางอำเภอ ได้ส่งรายชื่อไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดี
ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกินสามร้อยบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ แต่อย่างไรก็ตาม
การลงบัญชีทหารกองเกินนั้นยังเปิดโอกาสให้ผู้อื่นไปลงแทนได้ โดยมีเงื่อนไขตามที่กำหนดคือ ผู้ใดมี
ความจำเป็นไม่สามารถไปลงบัญชีทหารด้วยตนเองได้ต้อง ให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะ และเชื่อถือได้ไป
แจ้งแทน โดยปกติจะเป็นบิดา มารดา หรือพี่ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ กระชั้นวันหมดเขตระยะเวลาการ
ลงบัญชี ประมาณเดือนธันวาคม โดยมีความจำเป็นดังนี้ป่วย, ไปอยู่ต่างประเทศยังไม่มีกำหนดกลับ
หรือมีกำหนดกลับ แต่วันที่จะกลับ เลยกำหนดเวลาการลงบัญชีทหารกองเกินแล้วหรือ ไปศึกษาต่างท้องที่
ไม่สามารถจะกลับไปได้ เพราะติดการสอบไล่ บุคคลซึ่งยังมีได้ลงบัญชีทหารกองเกินตามระยะเวลาที่
กำหนด ถ้าอายุยังไม่ถึง 46 ปีบริบูรณ์ก็ต้องไปลงบัญชีทหารทุกคนตามกฎหมาย⁵⁴ จะให้ผู้อื่นแจ้งแทน
ไม่ได้ ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารด้วยตนเองเพราะมีความผิดคดีขึ้นแล้ว

เมื่อได้ลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว ทางอำเภอจะออกใบสำคัญ (แบบ สด.9) ให้ไว้เป็น
หลักฐานต่อไป เมื่อมีความประสงค์จะย้ายภูมิลำเนาทหาร ก็ย่อมทำได้ โดยแจ้งต่อนายอำเภอ (สัสดีอำเภอ)
ท้องที่ที่ตนเองเข้ามาอยู่นั้น โดยไม่ต้องแจ้งย้ายที่อำเภอเดิม การแจ้งย้ายภูมิลำเนาทหารให้กระทำ
ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ย้ายทะเบียนเข้ามาอยู่ในท้องที่ใหม่โดยนำใบสำคัญ (แบบ สด.9) หรือ
หนังสือสำคัญ (แบบ สด.8) กับทะเบียนบ้านไปประกอบหลักฐาน การแจ้งย้ายภูมิลำเนาทหารด้วย

อนึ่ง ถ้าได้รับใบอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตัว หรือชื่อสกุลให้นำหลักฐานการเปลี่ยนชื่อ
ตัวหรือชื่อสกุล พร้อมกับใบสำคัญ (แบบ สด.9) หรือ หนังสือสำคัญ (แบบ สด.8) ไปแจ้งต่อนายอำเภอ

⁵⁴ “เรื่องเดียวกัน”, 26

ท้องที่ ที่เป็นภูมิลำเนาทหาร ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับอนุญาตเพื่อแก้หลักฐานให้ถูกต้องเมื่อได้
ขึ้นทะเบียนทหารกองเกินแล้ว ถือว่าผู้นั้นมีภูมิลำเนาทหารอยู่ในอำเภอ ที่ได้ขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน

เมื่อชายไทยได้ขึ้นบัญชีทหารกองเกินในภูมิลำเนาของตนแล้ว เมื่ออายุย่างเข้า 21 ปี
ทหารกองเกินทุกนายจะต้องได้รับหมายเรียกหรือการรับหมายเกณฑ์ โดยทหารกองเกินทุกคน
เมื่อมีอายุย่างเข้า 21 ปีหรืออายุ 20 ปีบริบูรณ์ ใน พ.ศ. ไต ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเกณฑ์
ที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายใน พ.ศ. นั้น เช่น ทหารกองเกินเกิด พ.ศ.2521 ให้ไป
แสดงตนรับหมายเกณฑ์ได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2541 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2541 ในเวลาราชการ
เมื่อรับหมายเกณฑ์แล้ว จะต้องไปรับการตรวจเลือกเกณฑ์ทหาร ในเดือนเมษายน 2542 ตามวัน เวลา
และสถานที่ ที่กำหนดไว้ในหมายเกณฑ์ หากไม่ไปจะถูกดำเนินคดีฐานหลีกเลี่ยงขัดขืน มีความผิดต้อง
ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี การออกหมายเรียกเกณฑ์นั้น นายอำเภอจะออกเฉพาะผู้ที่ได้ลงบัญชีเป็น
ทหารกองเกินแล้ว คือ

- 1) ผู้ที่มีอายุ 21 ปีบริบูรณ์ ในปีที่จะเข้ากองประจำการ
- 2) ผู้ที่มีอายุ 22-29 ปีบริบูรณ์ ซึ่งต้องไม่เคยเข้าตรวจเลือกการเกณฑ์ทหาร หรือเป็น
คนหลีกเลี่ยง ไม่มารับการเกณฑ์ทหารในปีก่อน ๆ ศาลตัดสินลงโทษแล้ว หรือพ้นจากฐานะการยกเว้น
หรือผ่อนผัน หรือได้รับการผ่อนผันเนื่องจากเป็นนิสิต นักศึกษา นักเรียน หรือผู้ที่จำเป็นต้องหาเลี้ยง
บิดาหรือมารดา หรือบุตร หรือคณะกรรมการตรวจเลือกมีความเห็นว่า ป่วยรักษาไม่หายภายใน 30 วัน
ในปีที่ผ่านมา

แต่หากผู้ใดไม่สามารถจะไปรับหมายเรียกด้วยตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะ
และเชื่อถือได้ไปรับหมายเกณฑ์แทน ถ้าไม่มีให้ถือว่า ผู้นั้นหลีกเลี่ยงขัดขืน การรับแทนจะต้องเป็น
กรณีใกล้วันหมดเขตรับหมายเกณฑ์ ประมาณเดือนธันวาคม โดยมีความจำเป็น ดังนี้ ป่วย, ไปอยู่
ต่างประเทศยังไม่มีกำหนดกลับ หรือมีกำหนดกลับ แต่วันที่จะกลับนั้นเลยกำหนดเวลาการรับหมาย
เกณฑ์แล้ว หรือไปศึกษาต่างท้องที่ ไม่สามารถจะกลับไปได้เพราะติดการสอบ

การที่จะให้รับหมายเกณฑ์แทนหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของนายอำเภอ การรับหมาย
เกณฑ์แทน จะต้องให้มีหนังสือมอบหมาย หรือมอบฉันทะของทหารกองเกินผู้นั้น ถึงนายอำเภอโดยผู้รับ
แทนนำมาแสดง แล้วให้สัสดีอำเภอลงทะเบียนรับหนังสือ และให้ทางอำเภอทำการสอบสวนปากคำ
ผู้รับแทนนั้นไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งผู้รับแทน จะต้องให้คำรับรองในการสอบสวนว่า จะมอบหมายเกณฑ์ที่
รับไปนั้น นำไปมอบให้แก่ทหารกองเกินผู้นั้น พร้อมกับแจ้งวันเวลา และสถานที่เกณฑ์ทหารให้ทราบ
แล้วเสนอนายอำเภอ ขออนุมัติก่อนมอบหมายเกณฑ์ให้รับไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ ทหารกองเกินผู้นั้น
อ้างว่า ไม่ได้รับหมายเกณฑ์ในกรณีที่หลีกเลี่ยงขัดขืน ไม่ไปเข้ารับการเกณฑ์ทหาร

สำหรับการจัดทำประกาศ ในเดือนตุลาคมทุกปี อำเภอจะจัดทำประกาศให้ทหาร
กองเกิน ที่มีอายุย่างเข้า 21 ปี ใน พ.ศ. นั้นไปแสดงตนเพื่อรับหมายเกณฑ์ที่ อำเภอ จะปิดไว้ ณ ที่ว่า

การอำเภอ, กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และที่เปิดเผยตามชุมชนในท้องที่นั้น กับนายอำเภอจะส่งประกาศให้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำไปแจ้งให้ราษฎรในท้องที่ของตนทราบด้วย ถ้าผู้ใดไม่ไปรับหมายเกณฑ์ตาม กำหนด จะถูกดำเนินคดีอาญาฐานหลีกเลี่ยงขัดขืน มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ถ้าทางอำเภอได้ส่งรายชื่อไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามร้อยบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

แต่อย่างไรก็ตามการเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติราชการทหารนั้นยังเปิด โอกาสให้มีการยกเว้นและการผ่อนผัน การยกเว้น (ไม่ต้องรับราชการทหารกองประจำการ) โดยกำหนดเงื่อนไข ดังนี้

1) บุคคลที่ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องรับราชการทหารกองประจำการ ยกเว้นให้ทั้งใน ยามปกติและในยามสงคราม ได้แก่

ก. พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์หรือที่เป็นเปรียญ และนักบวชในพระพุทธศาสนา แห่งนิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์ ถ้าลาสิกขาให้แจ้งด้วยตนเองต่อนายอำเภอท้องที่ที่ตนอยู่ หรือทำ การประจำภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ลาสิกขา หากแจ้งเกินกำหนดนี้จะถูกดำเนินคดี ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับและถ้าอายุยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ ก็ต้องไปเข้ารับการตรวจเลือกด้วย

ข. คนพิการทุพพลภาพ ซึ่งไม่สามารถเป็นทหารได้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ 74 (พ.ศ.2497)⁵⁵ ออกตามความในพระราชบัญญัติราชการทหาร พ.ศ.2479 เช่น ต้อหิน หูหนวกทั้งสองข้างลิ้นหัวใจพิการ หืด เบาหวาน โรคนิ่ว ไ้ คนเผลอก ฯลฯ บุคคลประเภทนี้ต้องไปรับ หมายเรียกตามกำหนดและเข้ารับการตรวจเลือกตามกฎหมายเรียก ๆ เมื่อคณะกรรมการตรวจเลือก เห็นว่ามีอาการโรคตามที่กำหนดในกฎหมายกระทรวงจริง จะปลดเป็นพ้นราชการทหารประเภทที่ 2 และทางจังหวัดจะออกไปสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ค. บุคคลซึ่งไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นทหาร ได้เฉพาะบางท้องที่ตามที่กำหนดใน กฎกระทรวงฉบับที่ 45 (พ.ศ.2518) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชการทหาร พ.ศ.2497 บุคคลประเภทนี้ ได้แก่ ขนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในบางพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะไม่รู้หนังสือภาษาไทย อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีก็แตกต่างกันด้วยดังนั้น ทางราชการจึงไม่ ประสงค์ที่จะให้บุคคลประเภทนี้เป็นทหาร เช่น ขนชาวกระเหรี่ยง บ้านแม่สอด หมู่ที่ 4 ตำบล คลองลาน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ฯลฯ

⁵⁵ “เรื่องเดียวกัน”, 28

2) บุคคลที่ได้รับการยกเว้น⁵⁶ ไม่ต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ ยกเว้นให้เฉพาะในยามปกติเท่านั้น ได้แก่

ก. พระภิกษุ สามเณร และนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวน ซึ่งเป็นนักรธรรมตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง

ข. นักบวชศาสนาอื่นซึ่งมีหน้าที่ประจำในกิจของศาสนาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญให้ไว้

ค. บุคคลซึ่งอยู่ในระหว่างการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตรที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร นักศึกษาวิชาทหาร (นศท.)

ง. นักเรียนโรงเรียนเตรียมทหารของกระทรวงกลาโหม

จ. ครูซึ่งประจำทำการสอนหนังสือหรือวิชาการต่าง ๆ ที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือราชการส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎหมายกระทรวง และผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญให้ไว้

ฉ. นักศึกษาของศูนย์ฝึกการบินพลเรือนของกระทรวงคมนาคม

ช. บุคคลซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ

ฌ. บุคคลซึ่งได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหลายครั้งรวมกัน ตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือเคยถูกศาลพิพากษาให้กักกัน

นอกจากทางราชการจะยกเว้นให้แก่บุคคลบางประเภทไม่ต้องไปเข้ารับตรวจเลือกหรือการเกณฑ์ทหารและไม่ต้องรับราชการทหารกองประจำการแล้ว ยังผ่อนผันให้แก่บุคคลบางประเภทเช่นกัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผ่อนผันให้แก่บุคคลบางประเภทไม่ต้องไปตรวจเลือกเป็นการผ่อนผันให้เฉพาะคราว ได้แก่

ก. ข้าราชการซึ่งได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชาโดยปัจจุบันทันด่วนให้ไปราชการอันสำคัญยิ่ง หรือไปราชการต่างประเทศโดยคำสั่งของเจ้ากระทรวง

ข. ข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานที่ราชการหรือโรงงานอื่นใด ในระหว่างที่มีการรบหรือการสงคราม อันเป็นอุปสรรคในการรบหรือการสงครามและอยู่ในความควบคุมของกระทรวงกลาโหม

ค. บุคคลซึ่งกำลังปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยทหารในราชการสนาม

ง. นักเรียนซึ่งออกไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

⁵⁶ “เรื่องเดียวกัน”, 29-30

จ. เกิดเหตุสุดิวสัย กรณีนี้ ไม่มีการผ่อนผันล่วงหน้าแต่เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยแม้จะได้ระมัดระวังแล้วก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ทหารกองเกินเดินทางไปเข้ารับการตรวจเลือก ประสบอุบัติเหตุรถคว่ำหรือเรือล่มระหว่างเดินทาง จนไปเข้ารับการตรวจเลือกไม่ได้ ก็ไม่ถือว่า หลีกเลี่ยงชัดเจน แต่การที่จะทราบว่าเป็นเหตุสุดิวสัยหรือไม่นั้นจะทราบได้ต่อเมื่อทางอำเภอได้ทำการ สอบสวนข้อเท็จจริงแล้ว

ฉ. ไปเข้าตรวจเลือกที่อื่น ซึ่งต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือ อายุ 22-29 ปีบริบูรณ์ ถ้าได้รับหมายเรียกและไม่สามารถจะไปตามหมายนั้นได้เพราะไม่มีค่าพาหนะหรือ จะไปไม่ทันเมื่อนายอำเภอนั้นสอบสวนได้ความจริงก็จะรับเข้าตรวจเลือกตามระเบียบ

ช. ป่วยไม่สามารถเข้ารับการตรวจเลือกได้ โดยให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะ และ เชื่อถือได้มาแจ้งต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก กรณีนี้ต้องนำไปรับรองแพทย์ไปแสดง ด้วย และเมื่อเสร็จการตรวจเลือกแล้ว ทางอำเภอจะเรียกตัวผู้ไปแจ้งสอบสวน และสอบสวนตัวผู้ป่วย ด้วย หากป่วยจริงก็ไม่ถือว่าหลีกเลี่ยงชัดเจน ทางอำเภอจะมอบหมายเรียกให้มาเข้ารับการตรวจเลือก ในปีถัดไป

2) ผ่อนผันให้แก่บุคคลบางประเภทในกรณีที่มีคนพอ ได้แก่

ก. บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบิดาหรือมารดาซึ่งไร้ความสามารถ หรือพิการ ทูพพลภาพ หรือชราจนหาเลี้ยงชีพไม่ได้และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดู แต่ถ้ามียุตรหลายคนจะต้องเข้ากอง ประจำการพร้อมกันคงผ่อนผันให้คนเดียวตามแต่บิดาหรือมารดาจะเลือก ถ้าบิดาหรือมารดาไม่สามารถ จะเลือกได้ก็ให้คณะกรรมการตรวจเลือกพิจารณาผ่อนผันให้หนึ่งคน

ข. บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบุตรซึ่งมารดาตาย หรือไร้ความสามารถ หรือพิการ ทูพพลภาพและบุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงพี่หรือน้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งบิดามารดาตาย ทั้งนี้เมื่อบุตรหรือพี่น้องนั้นหาเลี้ยงชีพไม่ได้ และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดู

ค. บุคคลที่อยู่ในระหว่างการศึกษา ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 73 (พ.ศ. 2536) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ได้แก่ (1) นิสิตหรือนักศึกษา มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ผ่อนผันให้เฉพาะผู้ซึ่งระหว่างการศึกษาที่ไม่สูงกว่าชั้น ปริญญาโท และผ่อนผันให้จนถึงอายุครบ 26 ปีบริบูรณ์ เว้น แต่นิสิตหรือนักศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ ผ่อนผันให้ในระหว่างที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลหรือสถาบันทางแพทย์เพื่อขึ้นทะเบียน และรับ ใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพเวชกรรมอีกปีหนึ่ง สำหรับ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผ่อนผันให้เฉพาะผู้ซึ่งมีผลการศึกษาสอบไล่ได้ภาคละไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต ทุกภาคติดต่อกันเว้นแต่ภาคใดขาดสอบเพราะเหตุสุดิวสัยซึ่งมหาวิทยาลัยรับรอง (2) นักศึกษา มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผ่อนผันให้เฉพาะ ผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษาเพื่อรับ ประกาศนียบัตรหรือปริญญาที่ไม่สูงกว่าชั้นปริญญาโท และผ่อนผันให้จนถึงอายุครบ 26 ปีบริบูรณ์ เว้น

แต่นักศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ ผ่อนผันให้ในระหว่างที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาล หรือสถาบันทาง แพทย์เพื่อขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพ เวชกรรมอีกปีหนึ่ง (3) นักเรียนหรือนักศึกษาโรงเรียนอาชีวหรือวิทยาลัย สังกัดหรืออยู่ในความ ควบคุมของกระทรวง ทบวง หรือองค์การของรัฐ ผ่อนผันให้เฉพาะผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกาเพื่อรับ ประกาศนียบัตร หรือปริญญาตรี หรือวิทยฐานะซึ่งทางราชการรับรองว่าเทียบเท่าได้ไม่สูงกว่าชั้น ปริญญาตรี และผ่อนผันให้จนถึงอายุครบ 26 ปีบริบูรณ์ (4) นักเรียนโรงเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย ผ่อนผันให้ไม่เกินอายุ 22 ปีบริบูรณ์ วิธีปฏิบัติในการผ่อนผันนักเรียน นิสิต นักศึกษา จะต้องนำหมายเรียกเข้ารับราชการทหาร (แบบ สด.35) ไปแสดงต่อสถานศึกษาเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของ สถานศึกษาดำเนินการขอผ่อนผันให้ เพื่อขอผ่อนผันไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาทหาร อยู่ ภายในเดือนกุมภาพันธ์ ของปีที่จะต้องตรวจเลือกเข้ากองประจำการ ปีที่มีอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์

เมื่อชายไทยได้ลงบัญชีทหารกองเกินและได้รับหมายเรียกให้เข้ารับการตรวจ คัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการ โดยทางราชการได้กำหนดคุณสมบัติทางร่างกายของชายไทยที่ ต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของทางราชการโดยบุคคล ซึ่งจะเข้ารับราชการทหารกองประจำการนั้น ต้องมีขนาดรอบตัวตั้งแต่ เจ็ดสิบหกเซนติเมตรขึ้นไป⁵⁷ ในเวลาหายใจออก และสูงตั้งแต่ หนึ่งเมตรสี่ สิบหกเซนติเมตรขึ้นไป ถ้าขนาดสูงหรือขนาดรอบตัว อย่างใดอย่างหนึ่งต่ำกว่ากำหนดนี้ให้ถือว่าเป็น คนไม่ได้ขนาด จะส่งเข้ากองประจำการไม่ได้การตรวจเลือกทหารกองเกิน เข้ารับราชการทหารกอง ประจำการหรือการเกณฑ์ทหารนั้น ตามปกติกระทรวงกลาโหม ได้กำหนดไว้ในเดือนเมษายน วันที่ 1 เมษายน ถึงวันที่ 11 เมษายน ของทุกปี ดังนั้น ทหารกองเกินเมื่อได้รับหมายเรียกแล้ว จะต้องไปเข้า รับการตรวจเลือกตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดในหมายเรียก ทั้งนี้ โดยนำหลักฐานต่างๆ ได้แก่ ใบสำคัญทหารกองเกิน (แบบ สด.9), หมายเรียก (แบบ สด.35.), บัตรประจำตัวประชาชน, ประกาศนียบัตร หรือหลักฐานทางการศึกษา ไปแสดงด้วย หากทหารกองเกินผู้ใดไม่ไป ถือว่า หลีกเลียงขัดขืนมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และในวันตรวจเลือกนั้น ผู้เข้ารับการตรวจ เลือกทุกคน จะได้รับใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน เข้ารับราชการทหารกองประจำการ (แบบ สด.43) การตรวจคัดเลือกรวมจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจเลือก⁵⁸ ประกอบด้วย

1) นายทหารสัญญาบัตร ซึ่งมียศไม่ต่ำกว่าพันโทหนึ่งคน เป็นประธานกรรมการ มีหน้าที่อำนวยความสะดวก และควบคุมการตรวจเลือก ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และออกเสียงชี้ขาด ในกรณีที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ เมื่อคณะกรรมการตรวจเลือกไม่อาจตกลงกันโดยเสียงข้างมากได้

⁵⁷ “เรื่องเดียวกัน”, 31

⁵⁸ “เรื่องเดียวกัน”, 32

กับมีหน้าที่ตรวจสอบการปล่อยตัวทหารกองเกิน พร้อมมอบใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน
เข้ารับราชการทหารกองประจำการ (แบบ สด.๔๓)

2) นายทหารสัญญาบัตร ซึ่งมียศหรือเทียบเท่าไม่สูงกว่าประธานกรรมการ ไม่เกิน
สองคนเป็นกรรมการ มีหน้าที่ ดังนี้ กรรมการนายทหารสัญญาบัตร (คนที่ 1) มีหน้าที่เรียกชื่อทหาร
กองเกิน ซึ่งถูกเรียกมาตรวจเลือก จัดดูแลทหารกองเกิน ซึ่งตรวจเลือกแล้ว ให้อยู่รวมเป็นจำพวก
ป้องกันมิให้ทหารกองเกินซึ่งตรวจเลือกแล้วปะปน กับทหารกองเกินซึ่งยังมิได้ตรวจเลือก และรับ
ทหารกองเกิน ซึ่งคณะกรรมการตรวจเลือก กำหนดให้เข้าประจำการ เพื่อนำตัวไปขึ้นทะเบียน หรือ
นำตัวส่งนายอำเภอ เพื่อออกหมายนัดเข้ารับราชการทหาร, กรรมการนายทหารสัญญาบัตร (คนที่ 2)
มีหน้าที่วัดขนาด เก็บยอดเป็นจำพวก ตรวจสอบสลากควบคุมการทำสลาก และอ่านสลากในระหว่าง
การจับสลาก, สัสดีจังหวัดหรือผู้แทนหนึ่งคน ซึ่งมีได้ประจำอยู่ในท้องที่ตรวจเลือกนั้น เป็นกรรมการมี
หน้าที่บันทึกผลการตรวจเลือก ในบัญชีเรียกฯ (แบบ สด.16) รับเรื่องราวร้องขอ ในเหตุต่าง ๆ ซึ่งนายอำเภอ
ได้สอบสวนแล้ว เตรียมทำสลาก บันทึกผลการจับสลากขึ้นทะเบียน และทำบัญชีคนที่ส่งเข้ากอง
ประจำการ, นายทหารสัญญาบัตร ซึ่งเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันชั้น 1 สาขาเวชกรรมหนึ่ง
คน หรือหลายคนเป็นกรรมการ มีหน้าที่ตรวจร่างกาย ผู้ที่ถูกเรียกมาตรวจเลือก และออกไปสำคัญ
ให้แก่คนจำพวกที่ 3 และคนจำพวกที่ 4 รวมทั้งควบคุมการจับสลาก

สำหรับขั้นตอนการตรวจเลือกนั้นได้แบ่งออกเป็น 2⁵⁹ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง เมื่อทหารกองเกินมา ณ สถานที่ตรวจเลือก ให้เข้าแถวรวมอยู่ตาม
ป้ายตำบลที่ปักไว้ ครั้นถึงเวลา 07.00 น. จะมีพิธีเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา โดยประธานกรรมการ
นำคณะกรรมการตรวจเลือก และเจ้าหน้าที่ทั้งหมดมาเข้าแถว ณ หลังเสาธง จัดให้มีเจ้าหน้าที่เชิญ
ธงชาติ เมื่อธงชาติขึ้นสู่ยอดเสาแล้ว ประธานกรรมการ จะกล่าวถึงความสำคัญในการเข้ารับราชการ
ทหาร และกรรมการสัสดีจังหวัด จะชี้แจงวิธีปฏิบัติในการร้องขอเข้ากองประจำการ รวมทั้งการยกเว้น
ผ่อนผัน ตลอดจนการขอสิทธิลดวันรับราชการ และเหตุต่าง ๆ ที่ควรทราบ ต่อจากนั้น จะเริ่มทำการ
ตรวจเลือก คือ เจ้าหน้าที่โต๊ะที่ 1 มีหน้าที่เรียกชื่อ ตรวจบัตรประจำตัวประชาชน และหมายเรียก
เพื่อมิให้เปลี่ยนตัวและผิดคน เจ้าหน้าที่โต๊ะที่ 2 มีหน้าที่ตรวจร่างกาย และแบ่งคนเป็นจำพวก
กล่าวคือเมื่อตรวจร่างกายแล้ว จะแบ่งคนออกเป็น 4 จำพวก คือ จำพวกที่ 1 ได้แก่ คนซึ่งร่างกาย
สมบูรณ์ดี ไม่มีอวัยวะพิการ หรือผิดส่วนแต่อย่างใด, จำพวกที่ 2 ได้แก่ คนซึ่งมีร่างกายที่เห็นได้ชัดว่า
ไม่สมบูรณ์ดีเหมือนคนจำพวกที่ 1 แต่ไม่ถึงกับทุพพลภาพ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 47 (พ.ศ.2517)

⁵⁹ “เรื่องเดียวกัน”, 32-34

ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เช่น ตาเหล่ ช่องหูมีหนองเรื้อรัง และทั้ง แก้วหูทะลุ คอพอก มือหรือแขนลีบหรือบิดเก ไล่เลื่อนลงถุง ฯ จำพวกที่ 3 ได้แก่ คนซึ่งมีร่างกายยังไม่แข็งแรงพอที่จะรับราชการทหารในขณะนั้นได้ เพราะป่วยซึ่งจะบำบัดให้หายไม่ได้ ภายในกำหนด 30 วัน กรณีนี้ให้เรียกมาตรวจเลือกในคราวถัดไปเมื่อคณะกรรมการตรวจเลือกได้ตรวจเลือกแล้วยังคงเป็นคนจำพวกที่ 3 อยู่รวม 3 ครั้ง ให้งดเรียก (การนับครั้ง จะนับครั้งให้เฉพาะที่ได้ตัวมาตรวจเลือก ถ้าตัวไม่มาตรวจเลือกไม่นับครั้งให้) จำพวกที่ 4 ได้แก่ คนพิการทุพพลภาพ หรือมีโรคซึ่งไม่สามารถรับราชการได้ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 74 (พ.ศ.2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เช่น ต้อหิน หูหนวก ทั้งสองข้าง ลิ้นหัวใจพิการ หืด เบาหวาน ภาวะเยื่อโรคจิต ไข้ คนเฝือก ฯลฯ (ปลดพ้นราชการทหารประเภทที่ 2 ตามกฎหมาย) เมื่อตรวจร่างกายกำหนดคนเป็นจำพวกแล้ว คนจำพวกที่ 1 เจ้าหน้าที่จะนำตัวไปยังโต๊ะที่ 3 เพื่อทำการวัดขนาด ส่วนคนจำพวกที่ 2, 3 และ 4 ให้ไปรอที่โต๊ะประธานกรรมการ เพื่อตรวจสอบปล่อยตัว เจ้าหน้าที่โต๊ะที่ 3 มีหน้าที่ วัดขนาดร่างโดยวัดขนาดความสูง ขนาดรอบตัวหรือขนาดรอบอก เมื่อวัดขนาดเรียบร้อยแล้ว จะแบ่งทหารกองเกินเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เรียกว่า คนได้ขนาด คือ มีขนาดสูงตั้งแต่ 160 เซนติเมตรขึ้นไป และมีขนาดรอบตัวหรือขนาดรอบอกตั้งแต่ 76 เซนติเมตรขึ้นไป กลุ่มที่ 2 เรียกว่า คนขนาดถัดรอง คือ มีขนาดสูงตั้งแต่ 159 เซนติเมตร ลงมาถึง 146 เซนติเมตร และมีขนาดรอบตัวหรือขนาดรอบอกตั้งแต่ 76 เซนติเมตรขึ้นไป คนขนาดถัดรองนี้ หากมีคนขนาดสูงกว่าและพอกับจำนวนคนที่ได้ขนาด คณะกรรมการตรวจเลือกจะคัดออก ปล่อยตัวไปโดยไม่ต้องจับสลาก กลุ่มที่ 3 เรียกว่า คนไม่ได้ขนาด คือ มีขนาดสูงไม่ถึง 146 เซนติเมตร หรือขนาดรอบตัวหรือรอบอกไม่ถึง 76 เซนติเมตร อย่างใดอย่างหนึ่ง คนไม่ได้ขนาดนี้ คณะกรรมการตรวจเลือกจะคัดออก ปล่อยตัวไปโดยไม่ต้องจับสลากแต่อย่างใดเมื่อได้วัดขนาด และแบ่งคนเป็นกลุ่มต่าง ๆ แล้ว ต่อไปจะเป็นวิธีการคัดเลือกผู้ที่จะต้องจับสลากโดยแดงเป็นทหาร ดำไม่เป็นทหาร วิธีคัดเลือกนั้น ผู้ซึ่งอยู่ในข่ายที่จะส่งเข้าเป็นทหารได้ คือคนจำพวกที่ 1 คนจำพวกที่ 2 และคนผ่อนผัน ที่มีขนาดสูงตั้งแต่ 146 เซนติเมตร และมีขนาดรอบตัวหรือรอบอก 76 เซนติเมตรขึ้นไป โดยมีวิธีคัดเลือก คือ 1) เลือกคนพวกที่ 1 ซึ่งมีขนาดสูงตั้งแต่ 160 เซนติเมตรขึ้นไปก่อน ถ้ามีจำนวนมากกว่าที่ทางราชการต้องการ ก็ให้จับสลาก 2) ถ้าคนจำพวกที่ 1 ซึ่งมีขนาดสูงตั้งแต่ 160 เซนติเมตรขึ้นไป มีไม่พอกับจำนวนที่ทางราชการต้องการ ก็ให้เลือกคนที่มีขนาดสูงถัดรองลงมา (159 เซนติเมตร, 158 เซนติเมตร ฯลฯ) ตามลำดับ จนพอกับจำนวนที่ต้องการ 3) ถ้าคนจำพวกที่ 1 (คนที่มีขนาดสูง 1 เมตร 60 เซนติเมตรขึ้นไป และคนขนาดถัดรอง) มีไม่พอกับจำนวนที่ต้องการ ก็ให้เลือกคนจำพวกที่ 2 ถ้ายังไม่พอกอีก ก็ให้เลือกจากคนที่ได้รับการผ่อนผัน โต๊ะประธานกรรมการ มีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องก่อนปล่อยตัวคนจำพวกที่ 4, 3 คนไม่ได้ขนาด, คนผ่อนผัน, คนจำพวกที่ 2 คนขนาดถัดรอง (ถ้ามีคนได้ขนาดพอ) และคนได้ขนาด (กรณีที่มีคนร้องขอ

หรือสมัครเป็นทหารกองเกินจำนวนที่ต้องการแล้ว ไม่ต้องจับสลาก) พร้อมกับมอบใบรับรอง ผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ (แบบ สด.43 ให้รับไปในวันตรวจเลือก) ขั้นตอนที่สอง⁶⁰ ซึ่งได้แก่การจับสลาก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ในขั้นตอนนี้ เจ้าหน้าที่จะเรียกชื่อคนจำพวกที่ 1 ซึ่งอยู่ในข่ายที่จะต้องจับสลาก (คัดเลือกแล้ว) มารวมเป็นตำบล ๆ เพื่อดำเนินการจับสลาก โดยมีสลากสีแดง และ สลากสีดำ รวมกันเท่ากับคนที่ต้องจับสลาก สลากสีแดงให้มีเท่ากับจำนวนคนที่ต้องส่งเข้ากองประจำการ โดยหักคนหลีกเลี่ยงชัดเจน และคนร้องขอเข้ากองประจำการ (สมัคร) ออก นอกนั้นเหลือเป็นสลากสีดำ การที่จะกำหนดให้ตำบลใดจับสลากก่อนหลังนั้น จะกระทำโดยวิธี ให้ผู้แทนของแต่ละตำบลซึ่งอาจจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เทศมนตรี หรือผู้แทนทหารกองเกินของตำบลนั้น ๆ มาจับสลาก ผู้ที่จับสลากดำ ประธานกรรมการตรวจเลือก จะมอบใบรับรองผลการตรวจเลือกฯ (แบบสด.43) ให้รับไปในวันตรวจเลือก และปล่อยตัวไป ผู้ที่จับสลากแดง ประธานกรรมการตรวจเลือก จะมอบใบรับรองผลการตรวจเลือกฯ (แบบสด. 43) ให้รับไปในวันตรวจเลือก และนำตัวรับหมายนัดเข้ารับราชการทหาร (แบบ สด.40) จากเจ้าหน้าที่สี่สตีอำเภอ เพื่อให้ไปรายงานตัวเข้ารับราชการกองประจำการ ตามกำหนดในหมายนัดของนายอำเภอต่อไป สำหรับผู้ที่จับสลากแดง โดยปกติจะต้องเป็นทหารมีกำหนด 2 ปี แต่ถ้าเป็นผู้มีคุณวุฒิพิเศษแล้ว กฎหมายยังเปิดโอกาสให้สิทธิในการลดวันรับราชการได้ ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ทั้งนี้ การขอสิทธิลดวันรับราชการทหาร ต้องนำหลักฐานแสดงคุณวุฒิพิเศษ ไปยื่นต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก โดยทำคำร้องไว้ พร้อมทั้งขอใบรับหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ผู้ที่อยู่ในกองประจำการน้อยกว่า 2 ปี ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497

ผู้ที่อยู่ในกองประจำการน้อยกว่า 2 ปีตามกฎกระทรวง⁶¹ ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497

⁶⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 33-34

⁶¹ “เรื่องเดียวกัน”, 35

ตารางที่ 2.1 คำร้องไว้ พร้อมทั้งขอใบรับหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ผู้ที่อยู่ในกองประจำการน้อยกว่า 2 ปี ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497

ประเภท	ร้องขอ ฯ (สมัคร)	ไม่ร้องขอฯ (จับได้ใบแดง)
ข้าราชการกลาโหมพลเรือนชั้นสัญญาบัตร	6 เดือน	1 ปี
ข้าราชการตุลาการ	6 เดือน	1 ปี
ดาโต๊ะยุติธรรม	6 เดือน	1 ปี
ข้าราชการฝ่ายตุลาการซึ่งเป็นข้าราชการ ตุลาการและรับเงินเดือนประจำตั้งแต่ชั้นตรี หรือเทียบเท่าขึ้นไป	6 เดือน	1 ปี
ข้าราชการอัยการ	6 เดือน	1 ปี
ข้าราชการพลเรือนซึ่งรับเงินเดือนประจำ ตั้งแต่ชั้นตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป	6 เดือน	1 ปี
พนักงานเทศบาลซึ่งรับเงินเดือนประจำตั้งแต่ ชั้นตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป	6 เดือน	1 ปี
ผู้สำเร็จชั้นอุดมศึกษาหรือผู้สำเร็จการศึกษา จากต่างประเทศซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ รับรองวิทยฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าชั้น อุดมศึกษา (ปวท.,ปวส.,อนุ ฯ , ฯลฯ)	6 เดือน	1 ปี
ผู้สำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 2 หรือผู้ซึ่ง กระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะเทียบ ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นที่กล่าวนั้น (ม.8, ม.ศ.5, ม.6, ปวช., ฯลฯ)	1 ปี	2 ปี
ผู้ที่สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 1	1 ปี	1 ปี 6 เดือน
ผู้ที่สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 2	6 เดือน	1 ปี

หมายเหตุ ผู้สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป ให้ขึ้นทะเบียนกองประจำการ แล้วปลดเป็นทหารกองหนุนประเภทที่ 1 โดยมีต้องเข้ารับราชการ ในกองประจำการแต่อย่างใด

เมื่อผู้ที่ถูกกำหนดให้เป็นทหารกองประจำการ (จับได้ใบแดง) เห็นว่าคณะกรรมการตรวจเลือกตัดสินไม่ถูก หรือไม่ยุติธรรม ให้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการชั้นสูงได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น แต่ถ้าถึงกำหนดที่จะต้องไปเป็นทหารกองประจำการ ก็ให้เข้าเป็นทหารกองประจำการก่อน จนกว่าจะได้รับคำตัดสินจากคณะกรรมการชั้นสูง ซึ่งคณะกรรมการชั้นสูงประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้แทนหนึ่งคนเป็นประธาน เจ้าหน้าที่สัสดี ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่า สัสดีจังหวัดหนึ่งคน และข้าราชการอื่นซึ่งดำรงตำแหน่ง ไม่ต่ำกว่าหัวหน้าแผนก หรือเทียบเท่าหนึ่งคน เป็นกรรมการ

เห็นได้ว่าการเกณฑ์ทหารในสมัยปัจจุบันนั้น ยังเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องเข้ารับการคัดเลือกมีสิทธิขอยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารเป็นทหารกองประจำการได้เมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขที่ทางราชการกำหนด และยังขอผ่อนผันการเข้ารับการตรวจคัดเลือกได้เมื่อเห็นว่าตนเองนั้นยังไม่พร้อมหรือมีภาระจำเป็นซึ่งจะต้องเป็นไปตามที่ทางราชการกำหนดเช่นเดียวกัน และยังให้สิทธิโต้แย้งการคณะกรรมการตรวจคัดเลือกเมื่อเห็นว่าการตรวจคัดเลือกนั้นไม่เป็นธรรมสำหรับตนเอง แต่บุคคลนั้นยังต้องเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการก่อนที่คณะกรรมการชั้นสูงจะมีคำตัดสินออกมา

4. การทหารของต่างประเทศ

Pew Research Center⁶² ได้ทำการเผยแพร่บทความเรื่องการเกณฑ์ทหารในประเทศต่าง ๆ โดยพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งใน 23 ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีระบบการเกณฑ์ทหาร แต่ปัจจุบันยังไม่ได้นำมาใช้ นอกจากนี้ยังมีประเทศอีก 60 ประเทศที่มีระบบการเกณฑ์ทหารอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งคิดเป็นส่วนน้อยกว่าหนึ่งในสามของประเทศ 191 ประเทศที่ศูนย์วิจัยพบข้อมูลที่น่าเชื่อถือ อีก 108 ประเทศที่ศึกษาพบว่าไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารบังคับ โดยมี 23 ประเทศในนี้ไม่มีกองกำลังป้องกันประเทศแบบทั่วไป ประเทศที่มีระบบการเกณฑ์ทหารปัจจุบันอย่างน้อย 11 ใน 60 ประเทศ มีกฎหมายการเกณฑ์ทั้งผู้ชายและผู้หญิง และบางประเทศ เช่น ชูตาดาน เวียดนาม มีกฎหมายให้เกณฑ์ทั้งชายและหญิง แต่ในทางปฏิบัติเกณฑ์เฉพาะผู้ชาย และปัจจุบันประเทศหลายประเทศไม่มีระบบการเกณฑ์ แต่ถ้าหากมีก็จะเกณฑ์ทั้งชายและหญิง เช่น พม่า (เมียนมาร์) ชาติ ไอวอรีโคสต์ และประเทศโปรตุเกส กำหนดว่า หากมีการเกณฑ์เมื่อไหร่ทั้งชายและหญิงจะต้องถูกเรียกเกณฑ์

⁶² Desilver, D (2019). Fewer than a third of countries currently have a military draft; most exclude women. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/>

การเกณฑ์ทหารมีหลายรูปแบบทั่วโลก รูปแบบที่พบบ่อยที่สุดคือ “การให้บริการทั่วไป” ที่ซึ่งประชากรเป้าหมายทั้งหมด (หรือใกล้เคียง) ต้องเข้ารับการฝึกสั้น ๆ ในกองทัพ เช่น กองทัพป้องกันอิสราเอล หรือ ตซาฮัล ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ระยะเวลาที่ต้องฝึกอยู่นั้นมีตั้งแต่ไม่กี่เดือนจนถึงหลายปีหรือแม้แต่มิมีกำหนดสิ้นสุด

ในระบบ “การเลือกเกณฑ์ทหาร” ทางทหารจะเลือกบุคคลเข้ารับการฝึกจากผู้ที่ลงทะเบียนทั้งหมดตามความต้องการของกำลังพล สำหรับการลงทะเบียนนั้นก็ถือว่าเป็นปฏิบัติตามข้อผูกพันหน้าที่ทางกฎหมาย

นอกเหนือจากอิสราเอลแล้ว ยังมีประเทศอีก 5 ประเทศ (เอริเทรีย มาลี โมร็อกโก ประเทศเกาหลีเหนือ และตูนิเซีย) ที่เกณฑ์ผู้หญิงเข้าร่วมระบบการเกณฑ์ทหารแบบทั่วไป ส่วนมี 5 ประเทศ (เบนิน เกปเวร์ต มอซัมบิก เนร์เวย์ และสวีเดน) ที่มีระบบการเกณฑ์ทหารแบบเลือกสรรที่รวมถึงทั้งชายและหญิง

อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างการเกณฑ์ทหารแบบทั่วไปกับแบบเลือกสรรนั้นอาจจะค่อนข้างละเอียดอ่อนในทางปฏิบัติ หลายประเทศที่กำหนดให้มีการเกณฑ์ทหารแบบทั่วไปตามกฎหมาย แต่ในเชิงปฏิบัติจริงก็ไม่ได้เกณฑ์ผู้มีสิทธิ์ทุกคน เนื่องจากเหตุผลด้านงบประมาณหรือนโยบาย เช่น นอร์เวย์ กฎหมายกำหนดให้วัยรุ่นทุกคนรวมถึงสตรีตั้งแต่ ค.ศ. 2015 เข้ารับการฝึกในกองทัพเป็นเวลา 12 เดือน รวมถึงการฝึกอบรมเพื่อทบทวนความรู้เป็นเวลาประมาณ 7 เดือนเพิ่มเติมจนอายุ 44 ปี แต่ในทางปฏิบัติถึงแม้พลเมืองนอร์เวย์จะต้องลงทะเบียนทุกคนแล้ว แต่ไม่มีใครถูกบังคับให้เข้ารับการฝึกถ้าไม่ต้องการ โดยในแต่ละปีจะมีเพียงประมาณ 1 ใน 6 ของผู้ลงทะเบียนที่จะได้รับการเกณฑ์เข้าฝึกทหารเท่านั้น

ในทางกลับกัน บางประเทศที่เห็นได้ชัดว่าไม่มีการเกณฑ์ทหารกลับสร้างกลไกกระตุ้นให้ประชาชนอาสาสมัครเข้ารับการฝึกทหารเป็นอย่างมาก เช่น รัฐธรรมนูญของเวเนซุเอลาห้าม “การบังคับเกณฑ์ทหาร” แต่ยังคงระบุว่าทุกคนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ “พลเรือนมีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านพลเรือนหรือทหารเพื่อป้องกันประเทศ” ประชาชนทุกคนต้องลงทะเบียนและผู้ที่อาสาสมัครจะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐ เช่น ค่ารักษา และประกันชีวิต สำหรับผู้ที่ไม่สามารถพิสูจน์ว่าเคยเข้ารับการฝึกทหาร จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัย รับใบอนุญาตขับขี่ หรือทำงานกับรัฐบาลนั้นหมายความว่ารัฐบาลเวเนซุเอลากำลังใช้กลไกสิทธิประโยชน์และการจำกัดสิทธิเหล่านี้เพื่อกดดันให้ประชาชนเข้ารับการฝึกทหาร แม้จะไม่เรียกว่า “เกณฑ์ทหาร” ในนาม แต่ทางปฏิบัติแล้วมีผลคล้ายกับการเกณฑ์ทหารโดยพฤตินัยอยู่มาก

ในช่วงหลายปีมานี้ มีหลายประเทศที่ยกเลิกหรือระงับการเกณฑ์ทหาร⁶³ เช่น แอลเบเนีย เอกวาดอร์ จอร์แดน และโปแลนด์ ได้วันก็หยุดการเกณฑ์ทหารชายไปเมื่อปีที่แล้ว แม้ว่ากฎหมายยังคงระบุว่าอาจจะเรียกใช้การเกณฑ์ทหารกลับมาได้ หากไม่มีผู้อาสาสมัครเข้ารับการฝึกพ

ประเทศอื่น ๆ ได้เดินในทิศทางตรงกันข้าม เช่น ประเทศสวีเดน ได้กลับมาเกณฑ์ทหารในปี ค.ศ.2017 หลังจากที่ยกเลิกไปเป็นเวลา 7 ปี ประเทศโมร็อกโก ได้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารในปี ค.ศ.2006 แต่ได้กลับมาเกณฑ์ทหารอีกครั้งในปี ค.ศ.2018 ในทั้งสองประเทศนี้ ผู้หญิงและผู้ชายต่างก็อยู่ในฐานะที่จะถูกเรียกเกณฑ์ได้เช่นกัน

ในปี ค.ศ.2013 กลุ่มสิทธิชายกลุ่มหนึ่งได้คัดค้านข้อกำหนดในการลงทะเบียนเฉพาะชายของสหรัฐอเมริกา หลังจากที่ผ่านมากระบวนการในระบบศาลรัฐบาลกลาง คดีนี้ได้ขึ้นสู่ศาลแขวงในรัฐเท็กซัส ซึ่งได้มีคำตัดสินว่า เนื่องจากผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสามารถทำหน้าที่ทหารได้ทั้งหมด รวมถึงในสนามรบด้วย จึงไม่มีเหตุผลใดที่ผู้หญิงจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องลงทะเบียนทหาร คำตัดสินดังกล่าวทำให้ชาวอเมริกันหลายคนแปลกใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บรรลุนิติภาวะในช่วงหลังจากที่มีการเกณฑ์ทหารสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1973 คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการบริการทางทหาร สัญชาติ และสาธารณะ ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นโดยสภาองเกรสในปี ค.ศ.2016 เพื่อศึกษาประเด็นนี้ได้กล่าวถึงระบบการลงทะเบียนเกณฑ์ทหารในปัจจุบันว่า “เป็นปริศนาสำหรับชาวอเมริกันส่วนใหญ่” คณะกรรมการยังเสริมว่า หลายคน “ดูเหมือนจะไม่ทราบถึงวัตถุประสงค์ของระบบและกระบวนการที่พวกเขาลงทะเบียน” นอกจากนี้ยังพบว่าชาวอเมริกันจำนวนมาก “รู้สึกแปลกใจที่ผู้หญิงไม่ได้ถูกกำหนดให้ลงทะเบียนหรือได้รับอนุญาตให้ลงทะเบียนสำหรับบริการเลือก และตั้งคำถามถึงเหตุผลในการยกเว้นผู้หญิงจากภาระหน้าที่ในการปกป้องประเทศ”

จากข้อมูลของ Pew Research Center ข้างต้นจะพบว่า การเกณฑ์ทหารของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกนั้นมีทั้งแบบบังคับและสมัครใจซึ่งแตกต่างกันไป ในที่นี้ก่อนจะได้ศึกษาถึงการเกณฑ์ทหารของประเทศต่าง ๆ จำเป็นจะต้องศึกษาถึงการทหารของแต่ละประเทศเพื่อให้เข้าใจถึงบริบทว่าการที่ประเทศต่าง ๆ นั้น จะมีกองกำลังทหารในการป้องกันประเทศได้ มีวิวัฒนาการทางทหารในแต่ละประเทศนั้นมาอย่างไร และเพื่อจะได้ศึกษาถึงระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส ในบทต่อไป

4.1 การทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา

⁶³ Desilver, D (2019). Fewer than a third of countries currently have a military draft; most exclude women. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/>

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย มีกองกำลังปฏิบัติการไปทั่วโลก การบรรจุบุคคลเข้ากองทัพเป็นปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะของรัฐบาลอเมริกา ก่อนศตวรรษที่ 16 การทหารนั้นเป็นอาชีพเช่นเดียวกับการเดินเรือและการทำเหมือง ตั้งแต่เริ่มศตวรรษที่ 18 จนถึง ค.ศ.1775 สมัยที่สหรัฐอเมริกายังเป็นอาณานิคมได้ประกาศใช้กฎหมายจำนวนกว่า 600 ฉบับ เกี่ยวกับหน้าที่ในการรับราชการทหารของมิลิตารี หลังจากการเกิดของประเทศสหรัฐอเมริกา ก็มีการใช้ทหารอาสาสมัครประจำรัฐเป็นวิธีการบรรจุบุคคลเข้าในกองทัพ ซึ่งเป็นการร้องขอของรัฐบาลเพื่อให้ประชาชนรับผิดชอบต่อประเทศ และเริ่มมีการใช้จริงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ก่อนหน้านี้อเมริกาไม่ใช้กองทัพอาสาสมัครเสียทีเดียว แต่จะมีการเรียกเกณฑ์ทหารเฉพาะในกรณีจำเป็น เมื่อทหารอาสาสมัครไม่เพียงพอ ในปี ค.ศ.1787 รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้สภาองเกรสมีอำนาจในการสนับสนุนกองทัพ จึงมีการจัดตั้งกระทรวงกลาโหมขึ้นในเดือนเมษายน และในเดือนกันยายน ค.ศ.1787 ก็ให้อำนาจประธานาธิบดีประกาศให้พวกมิลิตารี มารับราชการทหารในเหตุการณ์ที่อาจมีการปะทะกันระหว่างพวกอินเดียนแดงและชาวอาณานิคม ซึ่งในสมัยนั้นการบังคับให้เป็นทหารยังเป็นเรื่องไม่ใหญ่โต และประชาชนก็ไม่ได้คัดค้าน จนกระทั่งสมัยสงครามกลางเมืองในปี ค.ศ.1862 มีความต้องการกำลังพลมาก ประธานาธิบดีมีความต้องการทหารสมัครใจเข้าร่วมรบถึงสามแสนคนในเวลา 9 เดือนแต่มีผู้สมัครเพียง 87,000 คน ซึ่งขณะนั้นสหรัฐมีประชากรเพียง 2,690,401 คน ดังนั้นทหารอีก 255,373 คน จึงเป็นผู้ที่ถูกเกณฑ์เข้ามารับราชการทหารในระหว่างปี ค.ศ.1861 ถึง ค.ศ.1865 เป็นช่วงที่กฎหมายเกณฑ์ทหารมีผลบังคับใช้ในสงครามกลางเมืองหลังจากสงครามกลางเมืองสิ้นสุดลงสหรัฐอเมริกาก็ไม่มีกฎหมายการเกณฑ์ทหาร จนกระทั่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงมีประกาศการเกณฑ์ทหารอีกครั้ง และหลังจากจบสงครามโลกครั้งที่ 1 สหรัฐอเมริกาก็เข้าสู่ระบบสมัครใจอีกครั้ง แต่ก็ไม่นานเมื่อเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาก็ได้ประกาศสหรัฐอเมริการเกณฑ์กำลังพลเข้ารับราชการทหารอีกครั้ง และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาก็ได้ยกเลิกประกาศดังกล่าว โดยให้มีระบบสมัครใจกลับมาใช้อีกครั้งแต่หลังจากนั้นไม่นานในปี ค.ศ.1948 ก็ได้กลับมาใช้วิธีการเกณฑ์ทหารอีกครั้งเป็นสาเหตุให้มีการต่อต้านในรัฐต่าง ๆ เนื่องจากสหรัฐมีนโยบายที่จะสนับสนุนให้มีสงครามเวียดนาม และสหรัฐก็ได้ยกเลิกระบบการเกณฑ์ทหาร แต่ให้มีระบบอาสาสมัคร และได้มีประกาศนโยบายกำลังเบ็ดเสร็จครั้งแรกในปี ค.ศ.1969 ประกอบด้วย 1. ทหารประจำการ 2. กองกำลังป้องกันชาติ 3. กองกำลังสำรอง ซึ่งระบบทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก คือ

- 1) ส่วนประจำการ ได้แก่ บก เรือ อากาศ นาวิกโยธิน และป้องกันชายฝั่ง

2) ส่วนกำลังสำรอง ได้แก่ หน่วยรักษาดินแดน (ทบ.), หน่วยกองหนุน (ทบ.), หน่วยกองหนุน (ทร.), หน่วยกองหนุนนาวิกโยธิน, หน่วยกำลังรักษาดินแดน (ทอ.) หน่วยกองหนุน (ทอ.) และหน่วยป้องกันชายฝั่ง ทั้งหมดนี้จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายกองกำลังสำรอง ค.ศ.1955

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1973 (พ.ศ.2516) ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบอาสาสมัคร โดยยกเลิกระบบการเกณฑ์ทหารและกำหนดให้ผู้ชายทุกคนที่มีอายุครบ 18 ปี ต้องไปลงทะเบียน และจะถือว่าเป็นกำลังสำรอง โดยแยกการเกณฑ์ทหารออกจากกฎหมายรับราชการทหาร เมื่อจะทำการเกณฑ์ทหารก็จะต้องทำในรูปแบบประกาศของประธานาธิบดีโดยไม่ต้องเปลี่ยนกฎหมายรับราชการทหารใหม่ทำให้มีการลงบัญชีทหารเพื่อการเกณฑ์ทหารที่มีอยู่ ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา กำหนดหน้าที่ของประชาชนในการรับราชการทหาร โดยกำหนดว่า รัฐสภามีอำนาจเรียกทหารมาปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบต่าง ๆ รวมทั้ง มีอำนาจในการจัดเตรียมกองกำลังและฝึกฝนกองกำลังทหารในประเทศ

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา

Article I Section 8 paragraph 14th กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจออกระเบียบในการใช้กำลังทางบกและทางน้ำได้⁶⁴

Article I Section 8 paragraph 15th กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจในการเรียกระดมพลทหารกองหนุน เพื่อปราบปรามศัตรูทั้งภายในและภายนอกประเทศ⁶⁵

Article I Section 8 paragraph 16th กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจจัดหารรวบรวมติดอาวุธ ฝึกวินัย ให้แก่ทหารกองหนุนเหล่านี้ เพื่อให้มาเป็นกำลังสำรอง⁶⁶ ซึ่งในการแต่งตั้งนายทหารและการฝึกทหารกองหนุนเหล่านี้จะถูกกำหนดโดยรัฐสภา

การลงบัญชีทหาร

การลงบัญชีทหารเพื่อการเกณฑ์ทหาร ชายที่มีอายุอยู่ระหว่าง 18 – 26 ปี จะต้องลงบัญชีทหาร จุดประสงค์ของการลงบัญชีทหารไว้ก็เพื่อเป็นการเตรียมกำลังพลตามบัญชีรายชื่อเพื่อการเกณฑ์ทหารในอนาคต โดยประธานาธิบดีมีอำนาจจะประกาศ ให้ชายสหรัฐอเมริกาผู้ที่อาศัยอยู่ถูกต้องในสหรัฐอเมริกาที่อยู่ระหว่างอายุ 18 – 26 ปี จะต้องมีหน้าที่ลงบัญชีทหาร ซึ่งมีกฎหมายที่

⁶⁴ To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces.

⁶⁵ To provide for calling forth the Militia to execute Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions

⁶⁶ To provide for arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appoint of Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipling prescribed by Congress.

เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติการคัดเลือกทหาร (The universal military training and service 1951) ได้กำหนดให้ประชากรชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 18 ปี ถึง 26 ปี จะต้องลงทะเบียนเพื่อรับการทดสอบเข้าเป็นทหาร ซึ่งการทดสอบเป็นการทดสอบสมรรถภาพร่างกายและจิตใจตามข้อกำหนด สำหรับผู้ที่ได้รับการปฏิเสธการลงทะเบียนหรือไม่ผ่านการทดสอบ จะต้องลงทะเบียนเพื่อทำการทดสอบใหม่ ในการลงทะเบียนเพื่อรับการทดสอบจะต้องระบุความต้องการด้วยว่าตนเองต้องการเป็นทหารสังกัดหน่วยไหน เช่น ต้องการเป็นทหารราบ สังกัดทหารบก ทหารเรือ ทหารนาวิกโยธิน เป็นต้น จำนวนของทหารจะต้องขึ้นอยู่กับความต้องการของหน่วยงาน ที่จะรองรับได้จำนวนเท่าใด บุคคลที่ถูกคัดเลือกจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลา 24 เดือนติดต่อกัน ยกเว้นจะได้รับการปล่อยตัวเร็วกว่ากำหนด โอนย้ายหรือถูกไล่ออก ตามคำสั่งหรือประกาศรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ส่วนทหารอาสาสมัคร ซึ่งกำหนดคุณสมบัติว่าต้องมีอายุอยู่ระหว่าง 18 - 26 ปี มีสภาพร่างกายสมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งสมรรถภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ทหารอาสาสมัครจะต้องเข้ารับการอบรมเท่ากับทหารที่ถูกคัดเลือกคือ 24 เดือน แต่จะต้องสังกัดเป็นทหารอาสาสมัครในกองกำลังสนับสนุน กองทัพสหรัฐ หรือกองกำลังรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ เท่านั้น

แม้สหรัฐอเมริกาจะใช้ระบบอาสาสมัครหรือสมัครใจ รัฐสภาก็สงวนสิทธิการใช้อำนาจเรียกเกณฑ์ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา กำหนดหน้าที่ของประชาชนในการรับราชการทหาร โดยกำหนดว่า รัฐสภามีอำนาจเรียกทหารมาปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบต่าง ๆ รวมทั้ง มีอำนาจในการจัดเตรียมกองกำลังและฝึกฝนกองกำลังทหารในประเทศ จะเห็นว่าประชาชนทุกคนจะต้องเข้ารับราชการทหาร เพราะรัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่รัฐสภาในการจัดเตรียมกองทัพ และกองทัพของสหรัฐอเมริกามีกองกำลังของตนเองตามกฎหมายอื่นที่กำหนดไว้ได้ด้วย

นอกจากนี้ กองทัพสหรัฐอเมริกายังเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ารับการฝึกเป็นกองกำลังเสริม หรือเป็นยุวชนทหาร โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการสมัครในรูปแบบเดียวกับการคัดเลือกทหาร แต่จะต่างกันตรงช่วงอายุ และจะได้รับการลดระยะเวลาการฝึกน้อยกว่า 24 เดือน สำหรับผู้ที่มีอายุไม่ครบ 19 ปีบริบูรณ์ จะยังไม่ถูกคัดเลือกเข้าสู่กองทัพสหรัฐอเมริกา แต่จะได้รับการฝึกอบรมในกองกำลังรักษาความปลอดภัยแห่งชาติเสียก่อนเป็นระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งการฝึกอบรมยุวชนทหารในกองรักษาความปลอดภัยแห่งชาติเป็นรูปแบบการฝึกทหารเบื้องต้น เช่น การทดสอบสมรรถภาพทางร่างกายทั่วไป ลักษณะท่าทางทหาร มีกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัย สุขภาพสวัสดิการและสภาพจิตใจ มีมาตรการลงโทษต่าง ๆ

จะเห็นว่าสหรัฐอเมริกายังมีกฎหมายบังคับการเกณฑ์ทหารอยู่ โดยชายระหว่างอายุ 18 - 26 ปี จะต้องลงทะเบียนเพื่อเรียกกรณีจำเป็น แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการบังคับการเกณฑ์ทหารแล้ว สหรัฐอเมริกาจึงจัดอยู่ในประเทศที่ยังมีกฎหมายบังคับการเกณฑ์ทหาร

อะไรที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ได้เอากฎหมายบังคับการเกณฑ์ทหารมาใช้ยุทธศาสตร์ที่สหรัฐอเมริกาสามารถรักษากำลังพลไว้ได้ การประกันรายได้แก่ผู้สมัครทหาร โดยทหารยศต่ำสุดรายได้อยู่ที่เดือนละ 1,638 เหรียญ เมื่อประจำการนานขึ้นก็จะได้รับการเพิ่มเงินเดือนตามลำดับ นอกจากนี้ทหารสมัครใจยังได้รับสวัสดิการต่าง ๆ มากมาย โดยสิทธิประโยชน์เหล่านี้อาจขยายผลไปถึงครอบครัวด้วย โดยสวัสดิการเหล่านี้อยู่ในรูปของประกันสุขภาพ สินเชื่อบ้านทุนการศึกษา ประกันชีวิต การจัดการงานให้หลังปลดประจำการ รวมไปถึงเงินบำนาญตลอดชีวิตหากประจำการมากกว่า 20 ปีขึ้นไป

4.2 การทหารของประเทศรัสเซีย

เมื่อ ค.ศ.1733 ฟรีดริชวิลเฮล์มที่ 1 พระเจ้าแผ่นดินปรัสเซียได้ทรงใช้วิธีเกณฑ์ทหารโดยวางกฎไว้ว่า ชาวปรัสเซียทุกคนต้องเข้ารับราชการทหาร 1 ปี แล้วจึงนับเป็นพลเมืองแท้ มีสิทธิที่จะมีที่ดินทรัพย์สินสมบัติเป็นของตนเองได้ แต่กฎนี้ทำให้ราษฎรไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ โดยจัดแบ่งอาณาเขตออกเป็นมณฑล ๆ ให้มณฑลหนึ่ง ๆ จัดคนมาเป็นทหารตามที่กำหนด จะจัดผู้ใดมาเป็นทหารก็ได้ บุคคลซึ่งเกิดในมณฑลใดต้องเข้าประจำกรมกองทหารในมณฑลนั้น คนที่ถูกเป็นทหารต้องเข้ารับราชการตลอดชีวิต การเกณฑ์ทหารโดยวิธีนี้กลายเป็นทางหากินของผู้บังคับการกรม เพราะผู้บังคับการกรมเป็นผู้กำหนดว่าใครผู้ใดจะได้เข้ารับราชการทหารเมื่อใดและผู้ใดควรยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์ ผู้ใดไม่ยอมเป็นทหารก็เอาเงินให้ผู้บังคับการกรมก็จะได้รับยกเว้น⁶⁷

สมัยของพระราชินีแคทเธอรีนาที่ 2 ได้วางระเบียบการเกณฑ์พลเมืองเข้ารับราชการทหารให้เป็นระเบียบที่แน่นอนโดยวิธีการเกณฑ์พลเมืองเข้าเป็นทหารทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ไม่ใช่ว่าต้องการทหารเมื่อใดก็เรียกเกณฑ์เข้ามาเมื่อนั้น และจัดตั้งกองทัพหนุนขึ้นใหม่สำหรับป้องกันราชอาณาจักรหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน รักษาทางส่งกำลังจากฐานทัพ และการส่งทหารใหม่ไปเพิ่มเติมกองทัพสนาม⁶⁸ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากเดิมดั่งที่เคยทำกันมาแต่ก่อนเกี่ยวกับองค์ประกอบของกองทัพแห่งชาติ โดยพัฒนาการจากแนวคิดที่ว่ากองทัพแห่งชาตินอกจากทหารหลักและพลเมืองในชาติแล้ว ยังเกิดทหารกองหนุนขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพแห่งชาติและวางระเบียบไว้ว่า ในเวลาสงครามไม่ควรจัดกรมกองทหารขึ้นใหม่ ให้ใช้วิธีการเพิ่มเติมทหารเข้าไปในกรมกองที่มีอยู่แต่เดิมให้มีจำนวนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เวลาที่กองทัพออกไปทำการสงครามในสนามเมื่อใดแล้ว ต้องจัดกองทัพหนุนขึ้นมาใหม่ สำหรับการป้องกันภายในราชอาณาจักร จะเห็นได้จากกรณีของประเทศปรัสเซีย หลังจากทีของทัพปรัสเซียพ่ายแพ้แก่กองทัพนโปเลียนในปี ค.ศ.1806 และได้ทำสัญญาเลิกสงครามที่เมืองทิลลิส พระเจ้านโปเลียนทรงกำหนดให้ประเทศปรัสเซียมีทหารได้เพียง

⁶⁷ พลเอกสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ, พงศาวดารยุทธศิลป์, หน้า 392.

⁶⁸ “เรื่องเดียวกัน”, 535.

24,000 คน ชาร์ล ฮอร์ส เสนาบดีกระทรวงกลาโหมจึงได้เกิดแนวความคิดให้มีทหารกองหนุนขึ้นมา สำหรับภาระตมพลเข้ามาเพิ่มเติมทหารประจำการ โดยมีหลักว่า ประชาธิปไตยทุกคนต้องเป็นทหาร ไม่ว่าชนชั้นใด เช่น ลูกขุนนาง พ่อค้า ช่างนา ต้องเป็นทหารทั่วถึงเหมือนกันหมดมีการเรียกบุคคลที่มีอายุครบกำหนดมารับราชการทหารทุกปี ถ้ามีบุคคลที่มีอายุครบกำหนดมากกว่าหรือเกินอันตรายที่รับได้ ก็ใช้วิธีการจับสลากเท่ากับจำนวนที่ต้องการ ทหารประจำการต้องรับราชการเป็นเวลา 3 ปี แล้วปลดเป็นกองหนุนกลับไปอยู่ตามภูมิลำเนาเดิม แต่ยังคงสังกัดกรมของตนเป็นกองหนุนกรมนั้น ๆ มีกำหนดระยะเวลา 2 ปี ซึ่งทหารกองหนุนจะมีการเรียกมาฝึกวิชาทหารเป็นครั้งคราว เมื่อมีสงครามครั้งใด จะทำการระดมกำลังทหารกองหนุนเข้ามาเพิ่มเติมกองทัพประจำ⁶⁹

4.2.1 การเกณฑ์ทหารในจักรวรรดิรัสเซีย

ก่อนปีเตอร์ที่ 1 กองทหารส่วนใหญ่ก่อตั้งขึ้นจากชนชั้นสูงและผู้คนที่เป็นเจ้าของที่ดินโดยมีเงื่อนไขในการรับราชการ ในช่วงสงครามการจัดหาอาสาสมัครเพิ่มเติมและประชาชนทั่วไปเป็นเรื่องปกติ ปีเตอร์แนะนำกองทัพประจำซึ่งประกอบด้วยขุนนางและทหารเกณฑ์ กองทัพจักรวรรดิรัสเซีย ถูกเรียกว่า “ทหารเกณฑ์” ชาร์ลรัสเซียก่อนที่ปีเตอร์จะดูแลกองทหารเสื่อโคร่ง หรือ หน่วย streltsy ในช่วงสงครามกองกำลังติดอาวุธเพิ่มขึ้นโดยการเรียกเก็บเงินของชาวนา ปีเตอร์ที่ 1 จัดตั้งกองทัพที่สร้างขึ้นจากแบบจำลองของเยอรมัน แต่มีแง่มุมใหม่เจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นต้องถูกดึงออกมาจากขุนนาง แต่รวมถึงสามัญชนที่มีความสามารถ และนายทหารชุดใหม่นี้อาจได้รับตำแหน่งขุนนางเมื่อได้รับตำแหน่งที่แน่นอน การเกณฑ์ทหารของชาวนาและชาวเมืองขึ้นอยู่กับ การตั้งถิ่นฐานและขนาดของเขต เริ่มแรกขึ้นอยู่กับจำนวนครัวเรือนต่อมาตามจำนวนประชากร

ศตวรรษที่ 18 ถึงสงครามนโปเลียน ระยะเวลาการรับราชการทหารในช่วงศตวรรษที่ 18 กำหนดไว้ตลอดชีวิต ในปี 1793 ลดลงเหลือ 25 ปี ทหารเกณฑ์ส่วนมากมาจากชายในเมืองและชนบทที่มีสัญชาติรัสเซียเมื่ออายุครบยี่สิบปี ในปี พ.ศ. 2368 ระยะเวลาของการประจำการยังคงอยู่ที่ 25 ปีสำหรับกองทหารประจำการโดยมีระยะเวลาสั้นกว่า 22 ปี สำหรับ องค์กรของจักรวรรดิ และอีก 15 คนในกองกำลังสนับสนุนและเทคนิค ในปี พ. ศ. 2377 ลดลงเหลือ 20 ปี และบวกอีก 5 ปี ในการสำรอง และในปี พ.ศ. 2398 เป็น 12 ปีบวกข้อผูกพันสำรอง 3 ปี หลังจากการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2377 กองพันที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในการสรรหาเขตสำหรับแต่ละกรมเพื่อเปิดใช้งานการฝึกขั้นพื้นฐานสำหรับการเกณฑ์ทหาร การจัดสรรให้กับกองกำลังโดยเฉพาะนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างและรูปร่างหน้าตา (กองทหารของ Imperial Guard) การศึกษา (ทหารเกณฑ์ที่มีความรู้กลายเป็นเสมียนหรือไปที่สาขาเทคนิค) และทักษะ (ผู้ชายที่เบาและและมีประสบการณ์ในการขี่ม้าไปเป็นทหารม้า) กองทหารเกณฑ์จำนวนมหาศาลได้รับการจัดสรรให้กับกองทหารราบ อย่างน้อยที่สุด

⁶⁹ “เรื่องเดียวกัน”, 537.

ในยามสงบระบบการจัดสรรตามอำเภอใจนี้จะดำเนินต่อไปจนกระทั่งสิ้นสุดจักรวรรดิรัสเซีย⁷⁰ โดยไม่มีข้อกำหนดใด ๆ สำหรับความชอบส่วนบุคคล หลังจากรัสเซียพ่ายแพ้ใน สงครามไครเมียในรัชสมัยของ Alexander II รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสงคราม Dmitry Milyutin ได้นำเสนอข้อเสนอที่ครอบคลุมสำหรับการปฏิรูปกองทัพโดยร่างบทบัญญัติที่นำเสนอในปี 1862 ในส่วนของการปฏิรูปเหล่านี้เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2417 กฎการเกณฑ์ทหารได้รับการอนุมัติโดยซาร์ที่ทำให้การรับราชการทหารในทางทฤษฎีบังคับสำหรับผู้ชายทุกคนเมื่ออายุ 20 ปี บริการลดลงเหลือ 6 ปีเต็มเวลาและสำรองอีก 9 ปี มาตรการการเกณฑ์ทหารนี้ได้สร้างกองกำลังสำรองทางทหารจำนวนมากพร้อมที่จะระดมพลในกรณีสงครามในขณะที่อนุญาตให้มีกองทัพที่มีกำลังน้อยกว่าในช่วงเวลาสงบ ก่อนที่จะมีการปฏิรูปมิลิวดินกองทัพรัสเซียเป็นกองกำลังประจำการที่ยาวนานโดยมีกำลังสำรองที่จำกัด เนื่องจากผู้ชายหลายคนที่รับราชการครบ 25 ปีจะไม่เหมาะสมกับการรับราชการ หลังจากปี พ.ศ.2417 ได้รับการแก้ไขโดยการปฏิบัติทั่วไปในการอนุญาตให้บุคคลต่าง ๆ ลาพักการศึกษาเพิ่มเติมในช่วงยี่สิบสี่เดือนสุดท้ายของภาระหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อได้รับการปล่อยตัวจากการรับราชการเต็มเวลาแล้วอดีตทหารเกณฑ์ยังคงถูกเรียกคืนเพื่อช่วยให้หน่วยงานปกติมีความเข้มแข็งเต็มที่ในกรณีที่มีการระดมพลทั่วไปหรือเพื่อทดแทนการสูญเสียจากอุบัติเหตุ หลังจากหกปีกับกองทุนความมุ่งมั่นของเขาก็ลดลงเพื่อให้บริการกับหน่วยทหารรักษาการณ์เบื้องหลังซึ่งไม่น่าจะได้เห็นการต่อสู้จริงครอบครัวที่มีลูกชายคนเดียวได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร

ความพยายามครั้งใหญ่เกิดขึ้นในการปฏิรูปกองทัพรวมถึงการขยายระบบการเกณฑ์ทหารเพื่อขยายกลุ่มกองทุนที่ได้รับการฝึกฝน ระบบการเกณฑ์ทหารที่พัฒนาขึ้นในช่วงปี 1910 ซึ่งกำหนดการเรียกตัวเมื่ออายุ 21 ปี และกำหนดการรับราชการทหารมีตั้งแต่ 3 ปี สำหรับทหารราบและปืนใหญ่ไปจนถึง 4 ปี สำหรับทหารม้าวิศวกรและกองกำลังสนับสนุน จากนั้นทหารเกณฑ์แต่ละคนจะผ่านเข้าสู่ “กองทุนสำรอง” เป็นเวลา 7 ปี และ “กองทุนที่สอง” เป็นเวลา 8 ปี ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ความมุ่งมั่นในการเกณฑ์ทหารนั้นตกอยู่กับเรื่องสัญชาติรัสเซียเป็นหลัก มุสลิม และ ฟินน์ ได้รับการยกเว้นแม้ว่าอดีตจะต้องจ่ายภาษีพิเศษและคนหลังถูกเกณฑ์ในกองทหารฟินแลนด์ที่แยกจากกันโดยไม่มีข้อผูกมัดที่จะรับใช้นอกบ้านเกิด ประมาณครึ่งหนึ่งของทหารเกณฑ์รัสเซียที่มีศักยภาพสามารถได้รับการยกเว้นด้วยเหตุผลส่วนตัวหลายประการแม้ว่าพวกเขาอาจจำเป็นต้องรับใช้ชาติด้วยการระดมพลประจำกองทัพก็ตาม จุดอ่อนอย่างต่อเนื่องในระบบของรัสเซียคือการขาดแคลนอาสาสมัครที่ให้บริการมายาวนานเพื่อจัดหา NCOs อาชีพคออสแซค รับใช้ภายใต้ระบบการเกณฑ์ทหารที่ซับซ้อนและกึ่งศักดินาของพวกเขาเองและหน่วยทหารม้า “เอเลี่ยน” ได้รับคัดเลือกเป็นอาสาสมัครจากกลุ่มชนเผ่ามุสลิมในพื้นที่ทางใต้ของจักรวรรดิรัสเซีย

⁷⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 537-540.

4.2.2 การเกณฑ์ทหารในสหภาพโซเวียต

หลังจากการปฏิวัติบอลเชวิคในรัสเซียในปี พ.ศ.2460 รัฐบาลคอมมิวนิสต์ชุดใหม่ได้ทดลองระบบอาสาสมัครในการเกณฑ์ทหารเป็นเวลาสั้น ๆ แต่กลับเข้าสู่ระบบการเกณฑ์ทหารแบบเดิมเกือบจะในทันทีในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2461⁷¹ นโยบายดังกล่าว มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจนถึงวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2482 เมื่อมีการตรากฎหมายใหม่เกี่ยวกับการรับราชการทหารสากลหลังจากการระบอบของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั่วยุโรป กฎหมายใหม่นี้มีการเพิ่มเติมอย่างมากในแง่ของระยะเวลาการรับราชการทหาร อายุการเกณฑ์ทหารและข้อจำกัดของการยกเว้นที่อาจเกิดขึ้น ระยะเวลาการรับราชการทั่วไปเพิ่มขึ้นจาก 2 เป็น 3 ปี และอายุเกณฑ์ทหารลดลงจาก 19 เหลือ 17 สำหรับเด็กผู้ชาย ก่อนหน้านี้อายุการยกเว้นสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับสูง เช่นเดียวกับการยกเว้นเนื่องจากเหตุผลของครอบครัว (เช่นการมีลูกเล็กหลายคน) แผนการที่อยู่เบื้องหลังเงื่อนไขการเกณฑ์ทหารที่เพิ่มขึ้นคือการสร้างกองหนุนที่ผ่านการฝึกอบรม 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งสำหรับผู้ชายอายุไม่เกิน 40 ปี และอีกกลุ่มสำหรับผู้ชายอายุไม่เกิน 50 ปี

สหภาพโซเวียตเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2484 เมื่อเยอรมนีเปิดฉากโจมตีชายแดนด้านตะวันตกของตนอย่างน่าประหลาดใจไม่นานหลังจากนั้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.2484 รัฐบาลได้ออกกฎหมายรับราชการทหารฉบับใหม่ซึ่งระบุว่าพลเมืองชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 16 ถึง 28 ปี ต้องรับมีหน้าที่ในการเกณฑ์ทหาร เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 สตาลินได้ออกคำสั่งซึ่งระบุว่าเป็นการสมควรที่จะ “เกณฑ์ทหารในกองทัพแดง ... พลเมืองในดินแดนปลดปล่อยที่มีอายุระหว่าง 17 ถึง 30 ปีที่ไม่ได้ถูกเกณฑ์เข้ากองทัพแดงในช่วงก่อนหน้านี้อันเนื่องมาจากสงคราม” เนื่องจากพวกเขา “เผาไหม้ด้วยความเกลียดชังต่อผู้รุกรานและความปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการปลดปล่อยมาตุภูมิโซเวียตในภายหลังด้วยอาวุธในมือของพวกเขา” ตามคำสั่งนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่ไม่ได้รับการปลดปล่อยของรัสเซียเริ่มถูกบังคับให้เกณฑ์ทหารเข้าสู่กองทัพแดง ในขณะที่เคลื่อนตัวไปทางตะวันตกไปยังเยอรมนี การขยายขอบเขตการเกณฑ์ทหารนี้ทำให้เกิดบุคลากรทางทหารที่หลากหลายตามแนวหน้าโดยมีทหารจากหลายเชื้อชาติชาติพันธุ์และภาษาต่าง ๆ

ในปี พ.ศ.2493 การแก้ไขกฎหมายรับราชการทหารอย่างลับ ๆ ทำให้เห็นว่าอายุราชการเพิ่มขึ้นหนึ่งปี มีการคาดเดาว่าการเพิ่มขึ้นนี้เป็นการตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมของอเมริกาในสงครามเกาหลีอย่างไรก็ตามได้รับเลือกให้เก็บบันทึกอย่างเป็นทางการ เช่น การดำเนินการของ Supreme Soviet (ลิงค์) เพื่อที่สหรัฐฯ จะไม่เรียนรู้ถึงการเพิ่มขึ้นและสงสัย สหภาพโซเวียต

⁷¹ สันชัย สุวงศ์บุตร. (2553) “การปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ.1917 กับผลกระทบยุโรป” วารสารอักษรศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปกร ปีที่ 32 ฉบับที่ 2, 94-123.

เตรียมทำสงคราม จากนั้นในปี พ.ศ.2498⁷² ระยะเวลาการให้รับราชการทหารลดลงเหลือ 3 ปีจาก 4 ปี ในกองทัพอากาศยามชายฝั่งและการป้องกันชายฝั่งและเหลือ 4 ปีจาก 5 ปี ในกองทัพเรือ การตัดสินใจครั้งนี้ถูกเก็บรักษาไว้เป็นประวัติการณ์อีกครั้ง แต่น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนการลดกำลังพลประกาศในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2498 และพฤษภาคม พ.ศ.2499] ในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2510 การแก้ไขกฎหมายรับราชการทหารครั้งใหญ่ทำให้ระยะเวลาการให้รับราชการทหารสั้นลงจาก 3 ปี เป็น 2 ปี การแก้ไขนี้มีสาเหตุมาจากการที่ชายหนุ่มอายุเกณฑ์ทหารเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลานี้ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดของ “บริการสากล” ในขณะที่ยังคงรักษาขนาดของกองกำลังไว้การหมุนเวียนของทหารจึงเพิ่มขึ้นเพื่อให้เด็กชายส่วนใหญ่ที่ถึงเกณฑ์ทหารยังคงถูกเกณฑ์ไปรับใช้ แต่ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเพิ่มขนาด ของกองกำลังตามสัดส่วนที่ไม่จำเป็น หลังจากการแก้ไขในปี 2510 เจื่อนไขในการเกณฑ์ทหารแย่งอย่างมากระหว่างมีรายงานการล่องละเมิดการทารุณกรรมและการสังหารทหารเกณฑ์ กลายเป็นที่แพร่หลาย ทหารเกณฑ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีแรกของการรับราชการที่ยังไม่ได้รับยศหรือได้รับความเคารพในการปกป้องพวกเขาต้องเผชิญกับความรุนแรงทางร่างกายและการถูกทำร้ายทางเพศจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงและมีการริบค่าจ้างและอาหารเป็นประจำ การต่อต้านการละเมิดดังกล่าวพบกับการเขียนตีบางครั้งส่งผลให้ได้รับบาดเจ็บสาหัสพิการและเสียชีวิต ระบบอย่างเป็นทางการในการส่งเสริมทหารที่มีความสามารถเพียงบางส่วนให้เป็นนายสิบเพื่อให้พวกเขาอยู่ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาได้ไม่นานหลังจากสมัครเข้าเป็นกองกำลังถูกทำลายโดยระบบที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีโครงสร้างในช่วงหลายปีของการรับราชการที่ใช้โดยทหารเกณฑ์แต่ละคน ทหารเกณฑ์รุ่นเยาว์กลายเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารเกณฑ์ที่มีประสบการณ์มากกว่าซึ่งรับราชการหนึ่งหรือสองปี ระบบนี้ไม่ได้รับการยอมรับ แต่ได้รับการยอมรับในวัฒนธรรมการเกณฑ์ทหารในช่วงทศวรรษ 1970 และ 1980 ตามปกตินักศึกษาไซเวียตเต็มเวลาทุกคนจะได้รับประโยชน์จากการเลื่อนร่างจนกว่าจะสำเร็จการศึกษา หากวิทยาลัย/ มหาวิทยาลัยมี เก้าอี้ทหาร (ซึ่งให้การฝึกอบรมเฉพาะทางทหาร) ทำให้นักเรียนกลายเป็น เจ้าหน้าที่กองหนุน และได้รับการยกเว้นจากการเป็นทหาร หากไม่มีเก้าอี้ทหารผู้สำเร็จการศึกษาจะถูกเกณฑ์ทหารในระยะสั้น สำหรับหลาย ๆ คนความตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงหรืออย่างน้อยที่สุดก็คือการเลื่อนการรับราชการทหารเป็นเหตุผลหลักในการเรียน อย่างไรก็ตามในช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วงปี 1982 ถึงปี 1988 สหภาพไซเวียตมีร่างบังคับสำหรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ด้วยคะแนนการเกณฑ์ทหารสูงสุดในปี 2530 นักเรียนถูกเกณฑ์ทหารเป็นเวลา 2 ปีหรือถ้าสำหรับกองทัพเรือ 3 ปี ของการรับราชการทหารโดยทั่วไปหลังจากสิ้นสุดปีการศึกษาแรกหรือปีที่สอง

จะเห็นว่าสหภาพไซเวียตเกณฑ์ผู้หญิงมากที่สุดสำหรับการรบเปรียบเทียบกับทหารของชาติอื่นในช่วงสงคราม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเรื่องยาก

⁷² “เรื่องเดียวกัน”, 124-125.

ที่จะทราบจำนวนที่แน่นอนของผู้หญิงที่ถูกเกณฑ์ทหารในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และบทบาทหน้าที่ของพวกทหารหญิงเนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับทหารหญิงมักถูกกดขี่ในรายงานของทางการและเอกสารของทางราชการในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ตามเมื่อไม่นานมานี้มีความพยายามในการเปิดเผยและแก้ไขบันทึกของพนักงานบริการหญิงในสหภาพโซเวียต ในการแก้ไขกฎหมายบริการในปี พ.ศ.2481 ระบุว่าผู้หญิงที่มีการฝึกอบรมและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น การแพทย์หรือเครื่องจักรกลจะต้องรับภาระในการเกณฑ์ทหารในช่วงสงคราม หน่วยการบินหญิงล้วนสามหน่วยก่อตั้งขึ้นในปลายปี พ.ศ.2484 หลังจากคำสั่งอย่างเป็นทางการจากสตาลิน เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2484 นี้เป็นเวลาเพียง 4 เดือนหลังจากที่สหภาพโซเวียตเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองอย่างเป็นทางการและในช่วงปลายเดือนมีนาคม พ.ศ.2485 ผู้หญิงกว่า 100,000 คน ได้ถูกเกณฑ์ไปยังหน่วยป้องกันทางอากาศ ในตอนท้ายของสงครามกองกำลังป้องกันทางอากาศมีผู้หญิงมากกว่า 1 ใน 4 คน โดยมีผู้หญิง 300,000 คนทั้งอาสาสมัครและทหารเกณฑ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารพลปืนกลนักบินและบุคลากรทางการแพทย์ ทหารเกณฑ์หญิงส่วนใหญ่ทำหน้าที่อยู่เบื้องหลังแนวหน้าในตำแหน่งรองและบทบาทในความพยายามที่จะปลดปล่อยผู้ชายให้มากขึ้นสำหรับหน้าที่แนวหน้า อย่างไรก็ตามเป็นที่เชื่อกันว่าผู้หญิงหลายคนก็รับใช้ในตำแหน่งการรบ เช่น ในกองทหารรถถังหรือตามแนวหน้า การปรากฏตัวของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้นในกองกำลังในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองยังนำไปสู่การปรับปรุงสภาพสุขอนามัย ในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2486 ได้รับคำสั่งให้เพิ่มการปันส่วนสปูสำหรับบุคลากรสตรีเป็น 100 กรัมต่อเดือนมากกว่าผู้ชาย 50%

การต่อต้านนโยบายการเกณฑ์ทหารที่แพร่หลายและเป็นระบบ เป็นครั้งแรกเริ่มขึ้นในทศวรรษ 1980⁷³ เนื่องจากความตื่นตัวของสาธารณชนที่เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับสถานะอันเลวร้ายที่ทหารเกณฑ์ต้องเผชิญรวมทั้งการคล้ายข้อจำกัดของรัฐบาลในสิ่งต่าง ๆ เช่น องค์กรสาธารณะและเสรีภาพในการพูด เปเรสตรอยก้า และกลาสโนสต์ การปฏิรูปภายในการต่อต้านกองกำลังขยายตัวในรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์และสัญชาติที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปกป้องกันและกันจากการล่วงละเมิดและเรียกร้องความสนใจไปที่การปฏิบัติต่อทหารเกณฑ์ ในเดือนตุลาคม 2532 เจ้าหน้าที่ชั้นต้นกลุ่มหนึ่งได้จัดตั้งสหภาพเพื่อการคุ้มครองทางสังคมของคนรับใช้และครอบครัวของพวกเขาซึ่งเผยแพร่เรื่องราวการเกณฑ์ทหารและดำเนินการประท้วงต่อต้านการจัดการนโยบายการเกณฑ์ทหารของรัฐบาล นอกกองกำลังกลุ่มประชาชนที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดที่ต่อต้านการเกณฑ์ทหารคือคณะกรรมการมารดาทหาร ต่อมาเปลี่ยนเป็นสหภาพแรงงานมารดาของทหารแห่งรัสเซียในปี พ.ศ.2541 กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2532 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกและเผยแพร่การปฏิบัติต่อทหารเกณฑ์ภายในศูนย์ฝึกอบรมและค่ายทหาร กลุ่มนี้ยังจัดการประท้วงในที่สาธารณะและเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการเพื่อปกป้องสิทธิของทหารและทหารเกณฑ์ในขณะปฏิบัติหน้าที่

⁷³ “เรื่องเดียวกัน”, 126

ในช่วงเวลาแห่งความสงบวิธีการเกณฑ์ทหารโดยทั่วไป คือการเกณฑ์เด็กหนุ่มอายุ 19 หรือ 18 ปี ที่เพิ่งจบมัธยมปลายหรือจบการศึก ภายใต้กฎหมายปี 1938 มีการเรียกหนึ่งครั้งในแต่ละปีในเดือนตุลาคม พฤศจิกายนเพื่อแต่งตั้งทหารเกณฑ์เป็นเวลาสามปีของการรับราชการ เว้นแต่พวกเขาจะอยู่ในกองทัพเรือซึ่งมีเงื่อนไขการให้บริการ 4 ปี ข้อกำหนดในการให้บริการเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปในประวัติศาสตร์ของสหภาพโซเวียตเนื่องจากการออกร่างกฎหมายการบริการฉบับใหม่เพื่อสะท้อนถึงจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและลดลงและระดับภัยคุกคามจากภายนอก โครงการที่จัดทำโดยรัฐบาลในโรงเรียนประถมและมัธยมมักจะหมายความว่าทหารเกณฑ์ที่เพิ่งได้รับการฝึกอบรมทางทหารระดับหนึ่งและสามารถข้ามการฝึกขั้นพื้นฐานตามปกติได้ อย่างไรก็ตามในช่วงสงครามโดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามโลกครั้งที่สองวิธีการเกณฑ์ทหารกลายเป็นระบบราชการน้อยลงมากโดยใครก็ตามที่ดูเหมือนจะมีอายุที่ถูกบังคับให้เกณฑ์ทหารจากพื้นที่ที่ถูกยึดคืนจากการควบคุมของเยอรมัน ทหารในพื้นที่ที่ได้รับการปลดปล่อยเหล่านี้จะตัดหญ้าแห่งคันทาของป่า ฯลฯ สำหรับผู้ที่คิดจะหลบเลี่ยงการให้บริการ

4.2.3 การเกณฑ์ทหารในสหพันธรัฐรัสเซียปัจจุบัน

รัสเซียเป็นมหาอำนาจด้านการทหารและมีคลังอาวุธนิวเคลียร์ รัสเซียเริ่มปฏิรูปทางการทหารตั้งแต่ปลายปี ค.ศ.2008⁷⁴ ทั้งการบริหารจัดการกำลังพลด้วยการขึ้นเงินเดือนและบำนาญให้แก่ทหารนั้น เพื่อดึงดูดพลเรือนให้มาเป็นทหารและพยายามลดการเกณฑ์ทหารเพื่อเพิ่มทหารอาชีพ สำหรับระยะเวลาการเกณฑ์ทหาร 2 ปีมีผลบังคับใช้ในสหภาพโซเวียตหลังจากปี 2510 ยังคงดำเนินต่อไปในรัสเซีย หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี 2534 จนถึงปี 2549 เมื่อรัฐบาลรัสเซียค่อย ๆ ลดอายุราชการลงเหลือ 18 เดือนสำหรับผู้ที่ถูกเกณฑ์ในปี 2550 และเหลือ 1 ปี จากปี 2551 และยกเลิกข้อแก้ตัวตามกฎหมายบางประการสำหรับการไม่เกณฑ์ทหารจากกฎหมาย เช่น การไม่เกณฑ์แพทย์ และครูในชนบท ผู้ชายที่มีบุตรที่อายุน้อยกว่า 3 ปี เป็นต้น ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2551 นอกจากนี้ นักศึกษาเต็มเวลาที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยพลเรือนและได้รับการศึกษาทางทหารก็ไม่ต้องเกณฑ์ทหารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2551 ต่อมาหลังจากที่รัสเซียประกาศปฏิบัติการทางทหารในภูมิภาคดอนบัส ทางภาคตะวันออกของยูเครน โดยอ้างว่าไม่มีทางเลือก ต้องป้องกันภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากยูเครน สภากลางของรัสเซียได้ลงมติขยายอายุสูงสุดในการเกณฑ์ทหารจากเดิม 27 ปี เป็น 30 ปี โดยกฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่

⁷⁴ ข้อมูลพื้นฐานต่างประเทศ (2565) สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.

1 มกราคม ค.ศ.2024⁷⁵ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวห้ามไม่ให้ผู้ชายรัสเซียเดินทางออกนอกประเทศ นับตั้งแต่วันที่รับหมายเรียกเกณฑ์ทหาร สืบเนื่องจากคำสั่งเกณฑ์ทหารเมื่อปี ค.ศ.2022 ทำให้ชาย รัสเซียจำนวนมากหนีออกจากประเทศโดยไม่ยอมไปรับหมายเรียก จึงมีการผ่านกฎหมายใหม่เมื่อ เมษายน 2023 ให้ทางการรัสเซียสามารถส่งหมายแจ้งเกณฑ์ทหารผ่านระบบออนไลน์ได้ โดยไม่จำเป็นต้อง มารับด้วยตนเอง

การบังคับเกณฑ์ทหารเป็นประเด็นอ่อนไหวในรัสเซียมานานแล้ว โดยชายชาวรัสเซีย จำนวนมากพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์ทหาร ซึ่งมีขึ้นปีละ 2 ครั้ง ตามกฎหมายแล้ว ทหารเกณฑ์ที่ไม่สามารถถูกส่งไปรบในรัสเซียได้ และได้รับการยกเว้นจากการระดมพลบางส่วนเมื่อปี 2022 ซึ่งเป็นการเกณฑ์ชายที่เคยผ่านการฝึกทหารมาแล้วมากกว่า 300,000 คนเพื่อไปรบในยูเครน อย่างไรก็ตาม มีทหารเกณฑ์บางส่วนถูกส่งไปยังแนวหน้าด้วยความผิดพลาด และเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.2023 วลาดิเมียร์ ปูติน ประธานาธิบดีของรัสเซียได้ลงนามในคำสั่งเกณฑ์ทหาร 130,000 นาย ประจำฤดูใบไม้ร่วง ส่วนเมื่อฤดูใบไม้ผลิปีที่แล้ว รัสเซียมีการเกณฑ์ทหาร 147,000 นาย

4.3 การทหารของประเทศฝรั่งเศส

4.3.1 กองทัพแห่งชาติฝรั่งเศส

แนวความคิดเกี่ยวกับกองทัพประจำการได้ก่อตัวขึ้นและได้รับความนิยมในประเทศแถบทวีปยุโรป⁷⁶ เช่น ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย แต่แนวความคิดเกี่ยวกับกองทัพแห่งชาติฝรั่งเศสนั้น เป็นต้นแบบของกฎหมายรับราชการทหารทั่วโลก โดยในปี ค.ศ.1789 เกิดการจลาจลครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส และในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1791 พระมหากษัตริย์ของประเทศ ออสเตรีย รัสเซีย และประเทศพันธมิตรอื่น ๆ เข้าแทรกแซงและส่งคำเรียกร้องไปยังประเทศฝรั่งเศส เพื่อให้จัดการปกครองบ้านเมืองตามระเบียบเดิม มิฉะนั้นจะยกกองทัพไปปราบปราม แต่ประเทศฝรั่งเศสไม่ยินยอมกระทำตาม สงครามจึงเริ่มขึ้นไปจนถึงต้นปี ค.ศ.1792 กองทัพฝรั่งเศสจึงพ่ายแพ้ ในฤดูใบไม้ร่วงของปีเดียวกันนั่นเอง ขณะเดียวกัน กองทัพของต่างประเทศยังได้ทำการยกเข้าไปใน ดินแดนของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งจากสงครามครั้งนี้ทำให้ประเทศฝรั่งเศสได้เตรียมการต่อสู้อย่าง เต็มที่และจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสำหรับป้องกันบ้านเมืองขึ้น 11 คน คณะกรรมการจึงได้วาง ระเบียบดังต่อไปนี้

⁷⁵ ข่าวสารและความรู้สถานการณ์ข่าวต่างประเทศ (2566) “รัสเซียผ่านร่างกฎหมายเกณฑ์ทหารเพิ่ม อายุจาก 27 ปีเป็น 30 ปี เพื่อเสริมกำลังกองทัพ” สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.

<https://www.nia.go.th/news/page/detail/4726/>

⁷⁶ พลเอกสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาทร กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ “พงศาวดารยุทธศิลป์”, 450

1) ชายฝรั่งเศสทุกคนต้องเป็นทหารทั่วกันหมด ไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใด
แล้วก็เรียกคนมาเป็นทหารทั้งหมดแต่ทีเดียว

2) เสบียงอาหาร เครื่องใช้ต่าง ๆ สำหรับกองทัพนั้นให้เกณฑ์จากพลเมืองได้
ทั้งสิ้น ทรัพย์สินสมบัติของพลเมืองคือทรัพย์สินสมบัติของประเทศไม่มีการแบ่งว่าเป็นส่วนตัวเลย ทรัพย์สินสมบัติ
ของประเทศที่ทำสงครามด้วยก็ถือเป็นทรัพย์สินสมบัติของกองทัพฝรั่งเศส

ตามระเบียบนี้พลเมืองต้องเป็นทหารโดยไม่มีข้อยกเว้นทำให้เดือดร้อน
ไปทั่ว รัฐบาลจึงออกกฎหมายรับราชการทหารใหม่ เมื่อ ค.ศ.1798 ตามกฎหมายฉบับนี้นายพลยูร์ดัง
เป็นผู้คิดขึ้นมีหลักการว่า พลเมืองฝรั่งเศสทุกคนเป็นทหารสำหรับป้องกันบ้านเมืองในเมื่อมีประกาศว่า
อันตรายจะมีต่อบ้านเมือง ส่วนในเวลาปกติให้เกณฑ์เฉพาะบุคคลซึ่งมีอายุระหว่าง 20 - 25 ปี เท่านั้น
เข้าเป็นทหารประจำการ นอกจากอายุแล้วไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้ามีอายุครบในปีหนึ่งเป็น
จำนวนมากพอและมากกว่าจำนวนที่ต้องการ ก็ให้มีการจับสลากกันเข้าประจำการแต่เท่าที่ต้องการ
นอกนั้นก็ปล่อยกลับภูมิลำเนา กฎหมายรับราชการฉบับนี้ไม่ได้กำหนดเวลารับราชการเอาไว้ บุคคลที่
ถูกทหารก็เป็นทหารเรื่อยไปไม่มีกำหนด ทหารที่ไปรบต้องเจ็บป่วยล้มตายคือการปลดออก กฎหมาย
ลักษณะรับราชการทหารฉบับนี้เป็นรากเง้าของกฎหมายรับราชการทหารซึ่งใช้กันอยู่ในแทบทุก
ประเทศในทวีปยุโรป และเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย⁷⁷ ต่อมาในปี ค.ศ.1872 ได้มีกฎหมายการเกณฑ์
ทหารขึ้นใหม่กำหนดเวลาในการรับราชการทหารกองประจำการเป็นเวลา 5 ปี แล้วจึงปลดเป็นทหาร
กองหนุน รวมเวลาที่ทหารกองประจำการของประเทศฝรั่งเศส จะต้องเข้ารับราชการทหารนานถึง 20 ปี
ต่อมาได้กำหนดเวลารับราชการทหารเพิ่มขึ้นอีกเป็น 25 ปี จึงปลดเป็นพันราชการทหาร และในปี
ค.ศ.1905 ได้เปลี่ยนกำหนดเวลาออกไปอีก 29 ปี จนกระทั่งปี ค.ศ.1913 มีการคัดเลือกผู้ที่ถูกเรียก
เกณฑ์เข้าเป็นทหารกองประจำการจะต้องมีการตรวจร่างกายเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลที่มีสุขภาพ
สมบูรณ์แข็งแรง

การพัฒนาแนวความคิดหน้าที่พลเมือง ในการรับราชการทหารโดยเสมอ
ภาพเกิดขึ้นมาจากเหตุการณ์ในประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีลักษณะชาตินิยมอย่างรุนแรงประชาชนรวมตัวกัน
เพื่อความปลอดภัยและเอกราชของประเทศฝรั่งเศส จากการแทรกแซงของประเทศต่าง ๆ ความกดดัน
จากเหตุการณ์ภายในประเทศทำให้ชาวฝรั่งเศสมีความรู้สึกที่ว่าทุกคนต้องมีหน้าที่ในการป้องกัน
ประเทศ แม้มีบุคคลไม่ต้องการเป็นทหารบ้าง แต่ความจำเป็นเนื่องจากสถานการณ์คับขัน กองกำลัง
ที่สำคัญที่สุดคือประชาชนของชาตินั้นเอง เมื่อการออกกฎหมายรับราชการทหารออกมาทำให้กองทัพ
ฝรั่งเศสเป็นกองทัพแห่งชาติ โดยมีสาระสำคัญว่าทหารหลักหรือทหารอาชีพเป็นผู้มีบทบาทในการ

⁷⁷ “เรื่องเดียวกัน”, 468

จัดตั้งกองทัพแต่กำลังที่แท้จริงนั้นก็มาจากประชาชนชาวฝรั่งเศสนั่นเองมีหน้าที่ต้องรักษาเอกราชของประเทศ เป็นการเริ่มต้นของข้อความคิดว่าด้วยกองทัพแห่งชาติ

กองทัพแห่งชาติฝรั่งเศสมีองค์ประกอบไปด้วยกองกำลังประจำการยามปกติ และกองกำลังสำรอง ซึ่งกองกำลังประจำการจะประกอบไปด้วยทหารหลักหรือทหารอาชีพเป็นแกนหลักในการก่อให้เกิดกองทัพแห่งชาติกับส่วนที่ได้มาจากส่วนอื่น ๆ เช่น อาสาสมัคร ถูกเกณฑ์เข้ามา เป็นต้น เป็นทหารที่รับในยามปกติ และอีกส่วนหนึ่งคือกองกำลังสำรองมาจากทหารที่รับราชการแล้วปลดเป็นกองหนุน มาจากอาสาสมัคร คัดเลือก เป็นต้น

จะเห็นว่ากองทัพแห่งชาติได้มีการพัฒนาขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือ กองทัพแห่งชาติประกอบด้วย กองกำลังประจำการปกติส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่ง กองกำลังสำรอง โดยมีการเปลี่ยนการรับราชการทหารเป็นทอด ๆ ตามช่วงอายุของคนกระทั่งพ้นจากภาระการรับราชการทหาร ดังนั้น กองกำลังประจำการ จะประกอบไปด้วยทหารหลักหรือทหารอาชีพเป็นแกนนำในการก่อให้เกิดกองทัพแห่งชาติ กับทหารส่วนที่ได้มาจากส่วนอื่น ๆ เช่น อาสาสมัครหรือที่ถูกเกณฑ์เข้ามาเป็นทหารที่รับในยามปกติ และอีกส่วนหนึ่งที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ กำลังสำรองมาจากทหารที่รับราชการแล้วปลดเป็นกองหนุนที่มาจากอาสาสมัครหรือการคัดเลือก ดังกล่าว

4.3.2 ก่อนการระงับการเกณฑ์ทหารในฝรั่งเศส

กองทัพฝรั่งเศส ในศตวรรษที่ 17 และ 18 ส่วนใหญ่ประกอบด้วยทหารประจำการมายาวนานร่วมกับกองทหารจำนวนมากที่ได้รับคัดเลือกจากสวิส เยอรมัน ไอริช และประเทศอื่น ๆ ทหารรับจ้าง การเกณฑ์ทหารที่จำกัด สำหรับท้องถิ่นอาสาสมัครหน่วย ได้รับการต่อต้านอย่างกว้างขวางและบังคับใช้ในยามฉุกเฉินเท่านั้น การเกณฑ์ทหารสากลในความหมายสมัยใหม่เกิดขึ้นในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อสาธารณรัฐที่สร้างขึ้นใหม่ต้องการกองกำลังทหารที่แข็งแกร่งขึ้นในตอนแรกเพื่อปกป้องประเทศจากการรุกรานต่อต้านการปฏิวัติ และต่อมาได้ขยายแนวความคิดที่รุนแรงไปทั่วยุโรป พ.ศ.2341 กฎหมาย Jourdan ระบุว่า “ชาวฝรั่งเศสทุกคนเป็นทหารและเป็นหนี้ตัวเองในการปกป้องชาติ”

ในศตวรรษที่ 19 สงครามนโปเลียนที่ได้รับการบูรณะ ระบอบกษัตริย์บูร์บอง กลับไปที่พหุอาสาสมัครที่ให้บริการมายาวนานและบางส่วน สวิส และเยอรมัน ทหารรับจ้างมีการกรอกตัวเลขผ่านการเกณฑ์ทหารที่จำกัด โดยกำหนดภาระซึ่งช่วยชีวิตชนชั้นกลางและระดับสูงที่สามารถซื้อการยกเว้นผ่านการจ้างสิ่งทดแทนที่ได้รับค่าตอบแทน ระบบที่ไม่เท่ากันนี้ดำเนินต่อไปจนถึง สงครามฝรั่งเศส - ปรัสเซีย ของปี 1870 ภายใต้สาธารณรัฐที่สามกองทัพฝรั่งเศสกลายเป็น “โรงเรียนของชาติ” โดยใช้บริการทางทหารทั่วไปตามแบบปรัสเซีย ระยะเวลาการให้บริการที่สั้นลงหน้าที่ของโรงพยาบาลทางเลือกหรือการยกเว้นในรูปแบบอื่น ๆ ยังคงได้รับอนุญาตสำหรับบางประเภท

เช่น ครูนักเรียน และนักบวช จนกระทั่งปี 1905 มีการรับราชการทหารแบบสากลเป็นระยะเวลา 2 ปี โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ นอกจากเหตุผลทางการแพทย์

ในปี พ.ศ.2456 ฝรั่งเศสได้ใช้กฎหมายสามปี⁷⁸ เพื่อขยายระยะเวลาการรับราชการทหารของฝรั่งเศสให้ตรงกับขนาดของกองทัพจักรวรรดิเยอรมัน ประชากรของฝรั่งเศสล่าช้ากว่าเยอรมนีอย่างมาก ในปี พ.ศ.2456 ประชากรของฝรั่งเศสแผ่นดินใหญ่เท่ากับ 40 ล้านเมื่อเทียบกับ 60 ล้านของเยอรมนี ตรงกันข้ามกับเยอรมนี และรัสเซียซึ่งสามารถเสนอการยกเว้นหรือเลื่อนเวลาเพื่อรองรับภาวะผูกพันทางการศึกษาหรือสถานการณ์ในครอบครัวได้ฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้ชายเกือบทุกคนในกลุ่มอายุที่เหมาะสมรับราชการทหารเต็มเวลาเป็นเวลา 3 ปีตั้งแต่อายุ 20 ปี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการปี 1913 มีการกำหนดรูปแบบการเกณฑ์ทหารแบบจำกัด ในมุสลิมประชากรของแอลจีเรีย ซึ่งก่อนหน้านี้จำเป็นต้องเสนออาสาสมัครเพื่อรับราชการในกองทัพฝรั่งเศสเท่านั้น

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ใกล้เข้ามา มีการระดมกำลังทหาร 2.9 ล้านคนในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2457 ซึ่งประกอบไปด้วยทหารเกณฑ์รับราชการ 3 ปี กองหนุนในช่วงอายุ 24 ถึง 30 ปี ที่ได้รับราชการเต็มเวลาและดินแดนที่ดึงมาจากชายสูงอายุจนถึงอายุ 45 ปี ในขณะที่กองหนุนจำเป็นต้องเข้ารับการศึกษาเป็นระยะในรูปแบบของการซ้อมรบประจำปี แต่ก็ไม่มีข้อผูกมัดในยามสงบและไม่ได้มีไว้สำหรับการจ้างงานในแนวหน้าในกรณีที่เกิดสงคราม อย่างไรก็ตามการสูญเสียอย่างหนักของฝรั่งเศสในแนวรบด้านตะวันตก จำเป็นต้องใช้กำลังทหารเกณฑ์ทั้งสามประเภทโดยเฉพาะในช่วงต้นเดือนของสงคราม

ฝรั่งเศสยังคงการเกณฑ์ทหารระหว่างสงครามโลกทั้งสองครั้งแม้ว่าประเทศนั้นจะต้องอาศัยกองทหารประจำการของฝรั่งเศส⁷⁹ กองทัพอาณานิคม กองทหารพื้นเมือง และกองทหารต่างประเทศ เพื่อรักษาการณ์ อาณาจักรโพ้นทะเล อย่างไรก็ตามอัตราการเกิดลดลงสาเหตุหลักมาจากการที่ชาวฝรั่งเศสหนุ่มสาวกว่าหนึ่งล้านคนถูกสังหารในสงครามโลกครั้งที่ 1 และอีกหลายคนได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการเกณฑ์ทหารในช่วงเปลี่ยนผ่านลดลงเหลือ 18 เดือนในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2466 ในปี พ.ศ.2471 ได้เปลี่ยนเป็น 1 ปี ตัวเลขที่มีอยู่ในระยะสั้นอย่างร้ายแรงและภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้น เยอรมนีบังคับให้กองทัพฝรั่งเศสขยายการเกณฑ์ทหารเป็น 2 ปีภายใต้กฎหมายวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2478

ขวัญกำลังใจของฝรั่งเศสลดลงในปี 2483 ด้วยเหตุผลทางการเมืองสังคมและการทหารที่หลากหลาย และกองบัญชาการสูงสุดของฝรั่งเศส ส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้บัญชาการ

⁷⁸ “เรื่องเดียวกัน”, 470-475

⁷⁹ “เรื่องเดียวกัน”, 475-480

ที่มีอายุมากซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงในสงครามโลกครั้งที่ 1 ในการปะทะของสงครามผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพฝรั่งเศส มอริซกาเมลิน พันวัยเกษียณไปแล้ว ในการส่งกองกำลังที่ดีที่สุดของเขาและกองกำลังทั้งหมด ผ่านเบลเยียมเขาพยายามที่จะแก้ไขสงครามครั้งใหญ่ อย่างไรก็ตามเขาประเมินกลยุทธ์ของกองทัพเยอรมันต่ำเกินไปซึ่งมีส่วนทำให้ การล่มสลายของฝรั่งเศส และมากกว่า 4 ปี ในการประกอบอาชีพ ภายใต้ความกดดันของเยอรมันตัวเล็ก “กองทัพสงบศึก” ของระบอบวีซีแยกตัวออกจากการพึ่งพาการเกณฑ์ทหารแบบฝรั่งเศสคลาสสิกในขณะนี้เพื่อสนับสนุนการเกณฑ์ทหารโดยสมัครใจ กองกำลังอายุสั้นนี้มีอุปกรณ์ไม่ดีและเป็นพันธมิตรที่หลากหลาย กองกำลังของแอฟริกาเหนือและอาณานิคมถูกลดระดับให้อยู่ในระดับที่จำเป็นสำหรับการตรวจตราดินแดนที่พวกเขาประจำการอยู่ในฝรั่งเศสเองระบบการปกครองวีซีได้สร้างองค์กรรับใช้ชาติภาคบังคับที่กำหนดให้เป็นของทีเยร์เดอลาเจเนสส์ฟรานเซส (C.J.F. หรือ French Youth Builders) สร้างขึ้นในปี 1940 รางนี้จัดให้มีการฝึกขั้นพื้นฐานในรูปแบบทหารสำหรับผู้เนือยวนำประมาณ 400,000 คนที่ทำหน้าที่เป็นเวลาแปดเดือนจนกระทั่งหน่วยงานยึดครองของเยอรมันบังคับให้ยุบลงในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2487 จากนั้นจำนวนมากก็เข้าร่วมการต่อต้านของฝรั่งเศสและในที่สุดกองทัพประจำฝรั่งเศสก็ได้สร้างขึ้นใหม่

หลังจากการปลดปล่อยในปี ค.ศ.1944 ฝรั่งเศสได้กลับคืนสู่ระบบราชการทหารแบบสากล อย่างไรก็ตามทหารเกณฑ์ไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ในสงครามอินโดจีนปี ค.ศ.1947 ซึ่งต่อสู้โดยอาสาสมัครชาวฝรั่งเศส แอฟริกาเหนือ และอาณานิคมรวมถึง กองทหารต่างประเทศ และกองกำลังที่ได้รับคัดเลือกในท้องถิ่นนี้ หมายถึง การพึ่งพาที่เพิ่มขึ้นในการเกณฑ์ทหารโดยสมัครใจและโดยทหารเกณฑ์ในปี ค.ศ. 1950 คิดเป็นเพียง 29.1% ของกองทัพฝรั่งเศสทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามสงครามแอลจีเรีย ในปี ค.ศ.1954 เกี่ยวข้องกับการใช้เกณฑ์ทหารอย่างกว้างขวางโดยมีเหตุผลว่าแอลจีเรียเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย มหานครฝรั่งเศส ในปี ค.ศ.1957 เมื่อมีสงครามแอลจีเรียถึงจุดสูงสุด 57% ของกองทัพประกอบด้วยทหารเกณฑ์ส่วนใหญ่มาจากเมืองใหญ่ของฝรั่งเศส ยังคงเป็นไปได้ที่จะดึงอาสาสมัครและทหารเกณฑ์ชาวมุสลิม แอลจีเรียจำนวนมากแม้ว่าประเด็นเรื่องความภักดีที่แตกแยกกันทำให้กองทหารแอฟริกาเหนือพึ่งพาน้อยลงในช่วงท้ายของสงคราม ในช่วงเวลานี้หน่วยทหารฝรั่งเศสส่วนใหญ่ประกอบด้วยอาสาสมัครและทหารเกณฑ์ในสัดส่วนที่แตกต่างกันมีเพียงกองกำลังต่างชาติเท่านั้นที่ยังคงเป็นกองกำลังมีอาชีพ

ในที่สุดฝรั่งเศสก็ปลดจากพันธะสัญญาอาณานิคมจึงสามารถลดการเกณฑ์ทหารลงปี 1962 เหลือ 18 เดือน ต่อมาในปี 1970 เหลือ 12 เดือน และเหลือ 10 เดือน ในปี 1992 ในช่วงเวลานี้ประมาณ 3 ใน 4 ของแต่ละปีที่มีชายอายุ 18 ปีรับราชการจริง⁸⁰ ในขั้นต้นกองทัพนิยม

⁸⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 481-482

การเก็บรักษาการเกณฑ์ทหารเป็นวิธีการที่ประหยัดในการจัดหาผู้เชียวชาญที่มีคุณสมบัติเหมาะสม รวมทั้งจัดหาแหล่งที่มาของการเกณฑ์ทหารในระยะยาว (หนึ่งในสามขององค์ประกอบทางวิชาชีพเสริม อาชีพทหารในฐานะทหารเกณฑ์) ข้อเสียของการพึ่งพาทหารเกณฑ์ระยะสั้นนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในช่วงเวลาของ สงครามอ่าวครั้งแรก เมื่อฝรั่งเศสต้องดึงหน่วยวิชาชีพที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างจำกัด จำนวนจำกัด เพื่อให้การสนับสนุนที่สำคัญ จากจำนวน 18,000 คนที่ถูกส่งไปยังตะวันออกกลาง ประมาณ 5,000 คน ต้องถูกย้ายจากหน่วยทหารอาชีพ ทหารผสมความเกี่ยวข้องของระบบประวัติศาสตร์ของการรับราชการทหารสากลกับพันธะสัญญาสมัยใหม่และการทำสงครามจึงได้รับการทบทวน ฝรั่งเศสเพื่อต้องการสร้างระบบทหารอาชีพขึ้น จึงระงับการเกณฑ์ทหารในยามสงบในปี 1996 ประธานาธิบดี Jacques Chirac ประกาศยุติการเกณฑ์ทหารอย่างเป็นทางการในปี 2001 อย่างไรก็ตามชายและหญิงของฝรั่งเศสยังคงต้องลงทะเบียนทหารเพื่อขึ้นบัญชีทหารไว้ (หากจำเป็นต้องมีการใช้กำลังทหาร) การเปลี่ยนแปลงล่าสุดคือตอนนี้ผู้หญิงต้องลงทะเบียนด้วย

4.4 การทหารของประเทศออสเตรเลีย

การเกณฑ์ทหารของประเทศออสเตรเลียการเกณฑ์ทหารถูกยกเลิกโดยกฎหมายในปี พ.ศ.2516 แต่พระราชบัญญัติป้องกันประเทศ พ.ศ.2446 ที่แก้ไขเพิ่มเติมยังคงมีบทบัญญัติที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้โดยการประกาศของผู้อำนาจรัฐ เป็นไปได้ว่าผู้อยู่อาศัยในออสเตรเลียทุกคนที่มีอายุระหว่าง 18 ถึง 60 ปีอาจถูกเรียกด้วยวิธีนี้ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมาย กลาโหม พ.ศ. 2535 กล่าวเพิ่มเติมว่า การประกาศดังกล่าวจะไม่มีผลใดๆ จนกว่าจะได้รับการอนุมัติจากสภาทั้งสองแห่ง แม้ว่ากฎหมายจริงจะไม่จำเป็น แต่ผลของบทบัญญัตินี้คือการทำให้การเกณฑ์ทหารเป็นไปได้ หากไม่ได้รับการอนุมัติจากทั้งวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นมันจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดทางการเมืองเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติเฉพาะของรัฐสภา ในสถานการณ์ปัจจุบันรัฐบาลจะต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายค้านแรงงานหรือพรรคเดโมแครตของออสเตรเลียเพื่อให้ได้มติที่จำเป็นของวุฒิสภา⁸¹

การเกณฑ์ทหารสามารถเป็นได้ทั้งแบบสากลภายในในกลุ่มอายุเฉพาะหรือแบบคัดเลือกตามเกณฑ์และ/หรือตามเพศ โครงการคัดเลือกที่ใช้สำหรับสงครามเวียดนามทำให้ชายอายุ 20 ปีทุกคนต้องรับผิด แต่จริงๆ แล้วเลือกเฉพาะผู้ที่มีวันเกิดในบัตร์ลงคะแนนที่จัดขึ้นทุกหกเดือนบางชั้นเรียนของปัจเจกบุคคล (เช่น นักศึกษาศาสนศาสตร์) ได้รับการยกเว้นโดยอัตโนมัติ ในขณะที่ชั้นเรียนอื่นๆ (เช่น นักศึกษาที่เรียนหลักสูตรระดับอุดมศึกษา) อาจได้รับการผ่อนผันความรับผิดชอบของพวกเขา

⁸¹ Brown, G.(1999). Military Conscription: Issues for Australia. Retrieved from https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/cib9900/2000CIB07

เขา นอกจากนี้ยังเป็นไปได้ที่จะได้รับการยกเว้นโดยการเข้าร่วมกองกำลังทหารพลเมือง (CMF) ซึ่งปัจจุบันรู้จักกันในชื่อกองทัพสำรอง ในทางปฏิบัติ การยกเว้นอย่างหลังนี้ส่งผลเสียของการเติมกำลังสำรองที่มีสมาชิกที่ไม่เต็มใจหลายพันคนสนใจที่จะหลบเลี่ยงการรับราชการทหารเต็มเวลาเป็นหลัก และความเป็นไปได้ที่จะถูกส่งตัวไปเวียดนาม ส่งผลให้คุณภาพของกำลังสำรองลดลงอย่างมาก

นอกจากนี้ยังสามารถรับการยกเว้นได้โดยการลงทะเบียนเป็นผู้คัดค้านอย่างมีสติ (CO) การคัดค้านซึ่งต้องเป็นสงครามทั้งหมด ไม่ใช่แค่สงครามโดยเฉพาะ ต้องได้รับการพิสูจน์ต่อผู้พิพากษาก่อนที่จะได้รับการยกเว้น

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายป้องกันประเทศ พ.ศ. 2535 ได้เปลี่ยนแปลงบทบัญญัติการคัดค้านตามหลักมโนธรรมเพื่อให้การคัดค้านสงครามใดกลายเป็นมูลเหตุที่ยอมรับได้สำหรับการยกเว้น นอกจากนี้ยังปรับโฉมเครื่องจักรเพื่อจัดการกับคำขอสถานะ CO ศาลจะจัดตั้งศาลคัดค้านอย่างมีสติ แต่ละศาลประกอบด้วยสมาชิกสามคน สมาชิกที่เป็นประธานต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายอย่างน้อยเจ็ดปี (ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้พิพากษา) สมาชิกอีกสองคนไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมาย ความรับผิดชอบในการพิสูจน์ขึ้นอยู่กับผู้สมัครสำหรับสถานะ CO ผลกระทบที่น่าจะเป็นไปได้ของบทบัญญัติ CO แบบเสรีมากขึ้น

4.5 การทหารของประเทศฟินแลนด์

ตามรัฐธรรมนูญของฟินแลนด์ พลเมืองฟินแลนด์ทุกคนมีหน้าที่ต้องเข้าร่วมในการป้องกันประเทศ พลเมืองฟินแลนด์ชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 18-60 ปีมีหน้าที่รับราชการทหาร และผู้หญิงสามารถสมัครรับราชการทหารได้โดยสมัครใจ บุคคลที่รับผิดชอบในการรับราชการทหารจะต้องรับราชการทหารทั้งติดอาวุธหรือไม่มีอาวุธหรือรับราชการทหาร (พลเรือน) ในระหว่างการรับราชการทหาร ทหารเกณฑ์จะได้รับการฝึกทหารคุณภาพสูง หลังจากเสร็จสิ้นการรับราชการทหารแล้ว พวกเขาจะถูกรวบรวมเข้ากองหนุนของกองกำลังป้องกันประเทศฟินแลนด์⁸²

การเกณฑ์ทหารพัฒนาไปตามกาลเวลา ระบบการฝึกอบรมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของกองกำลังป้องกัน ในการเรียกเราเข้าถึงเยาวชนฟินแลนด์ส่วนใหญ่ - รวมถึงผู้ที่จะไม่เกณฑ์ทหารหรือไม่ใช้ทหารด้วยเหตุผลหรืออย่างอื่น การโทรหาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญทางสังคมเพราะช่วยให้เราเข้าถึงคนหนุ่มสาวและช่วยป้องกันการกีดกันทางสังคม

ผู้ชายทุกคนที่อายุครบ 18 ปีมีส่วนร่วมในการเรียกตัวในปีเดียวกันนั้น ในการเรียกขึ้น จะมีการตรวจสอบความเหมาะสมในการให้บริการของทหารเกณฑ์ พวกเขาจะถูกถามเกี่ยวกับ

⁸² "Conscription - a Finnish choice".Retrived from <https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system>.

ความปรารถนาของพวกเขาที่เกี่ยวข้องกับการบริการของพวกเขา และจากข้อมูลเหล่านี้ พวกเขาจะได้รับวันที่เริ่มต้นและสถานที่ของการบริการของพวกเขา การโทรไม่ใช่จุดให้บริการโดยรวมของผู้เกณฑ์ หากเกณฑ์ไม่สมควรรับราชการทหารเกณฑ์ ให้ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์ทหารในยามสงบ ทหารเกณฑ์อาจขอเลื่อนการเข้ารับราชการด้วยเหตุผลอันสมควร

ผู้หญิงสามารถสมัครรับราชการทหารโดยสมัครใจได้โดยส่งใบสมัครไปยังสำนักงานประจำภูมิภาคของกองกำลังป้องกันประเทศแห่งใดแห่งหนึ่ง ต้องส่งใบสมัครพร้อมไฟล์แนบไปยังสำนักงานภูมิภาคภายในวันที่ 1 มีนาคม จะมีการตรวจสอบข้อมูลและการคัดเลือกแยกต่างหากในเดือนเมษายน สำหรับผู้หญิงที่สมัครรับราชการทหาร

ทหารเกณฑ์ทั้งหมดเข้ารับราชการทหารอย่างเท่าเทียมกันทุกประการ ทุกคนสามารถทำงานได้ดีในการรับราชการทหารโดยไม่คำนึงถึงภูมิหลังของพวกเขา การรับราชการทหารใช้เวลา 165, 255 หรือ 347 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภารกิจ ทหารเกณฑ์ที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ยศลาบรรดาศักดิ์จะให้บริการ 165 วัน ทหารเกณฑ์ที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ยศลาบรรดาศักดิ์ที่ต้องใช้ทักษะพิเศษ และผู้ที่จบการปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอาวุธจะรับใช้เป็นเวลา 255 วัน เกณฑ์ทหารที่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นนายทหาร นายทหารชั้นสัญญาบัตร หรือสำหรับหน้าที่พิเศษที่เรียกว่ากร็องมากที่สุดโดยยศลาบรรดาศักดิ์ เป็นเวลา 347 วัน การบริการที่ไม่ใช่ทหารเป็นเวลา 347 วัน

การรับราชการทหารจัดหาทหารเกณฑ์ด้วยการฝึกทหารคุณภาพสูง ในการรับราชการทหาร ทหารเกณฑ์ยังสามารถเรียนรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันและทักษะความเป็นผู้นำ และเรียนรู้วิธีสำหรับชีวิตการทำงานด้วยเช่นกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทหารเกณฑ์ใช้ทักษะเดิมของตนและรู้วิธีในหน้าที่การบริการของตน การรับราชการทหารที่เสร็จสมบูรณ์จะช่วยให้คุณสามารถสมัครหน้าที่การจัดการวิกฤตและวิชาชีพทางทหารได้

หลังจากรับราชการทหาร คุณจะถูกรวบรวมออกไปยังกองหนุน อันดับและไฟล์จะยังคงอยู่ในกองหนุนจนกว่าจะอายุครบ 50 ปี และจะได้รับการฝึกทบทวนความรู้สูงสุด 80 หรือ 150 วันในช่วงเวลาของกองหนุน เจ้าหน้าที่และนายทหารชั้นสัญญาบัตรยังคงอยู่ในกองหนุนจนกว่าพวกเขาจะอายุครบ 60 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าว พวกเขาจะได้รับการฝึกอบรมทบทวนความรู้สูงสุด 200 วัน ผู้ชายแต่ละคนอายุ 18-60 ปีเป็นของสำรองเสริม

4.6 การทหารของประเทศออสเตรีย

ออสเตรียยังคงเกณฑ์ทหาร แม้ว่าทหารอาชีพจะมีสัดส่วนเกือบ 50% ของกองทัพ ออสเตรียก็ตาม ตามการประมาณการของ Bundesheer แห่งออสเตรีย กองกำลังติดอาวุธประกอบด้วยทหารอาชีพ 16,000 นายและทหารเกณฑ์ 17,000 นาย รวมทั้งหมด 35,000 นาย ในการลงประชามติเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2556 พลเมืองออสเตรียลงมติให้คงการเกณฑ์ทหารไว้ได้ โดยส่วนใหญ่เกือบ 60% การเกณฑ์ทหารเป็นที่ประดิษฐานอยู่ในพระราชบัญญัติ 9(ก) วรรค 3 ของ

รัฐธรรมนูญ (แก้ไขเพิ่มเติมในปี 2545) ซึ่งพลเมืองชายทุกคนมีหน้าที่รับราชการทหาร พื้นฐานทางกฎหมายในปัจจุบันของการเกณฑ์ทหารคือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันประเทศ พ.ศ. 2544 (Wehrgesetz) ภายใต้การจัดการในปัจจุบัน⁸³ พลเมืองออสเตรียชายที่มีถิ่นที่อยู่ทุกคนจะต้องลงทะเบียนรับราชการทหารในช่วงปีปฏิทินของวันเกิดปีที่ 18 ของพวกเขา ข้อยกเว้นโดยสิ้นเชิงประการเดียวคือสำหรับพระสงฆ์ สมาชิกของคณะสงฆ์ นักศึกษาเทววิทยาที่ฝึกฝนเพื่อประกอบอาชีพในพันธกิจ หรือผู้ที่ติดตามการศึกษา ดังกล่าวมีส่วนร่วมในงานอภิบาลหรือการสอนทางจิตวิญญาณ – ให้ในทุกกรณีที่พวกเขาเป็นสมาชิกของ “ศาสนาที่เป็นที่ยอมรับ” 5 ในกรณีของ Gütl v. Austria และ Löffelmann v. Austria⁶ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปพบว่าการละเมิดเนื่องจากพยานพระยะโฮวาซึ่งมีสถานะเป็น “ชุมชนทางศาสนาที่จดทะเบียน” เท่านั้นไม่ได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นทั้งหมดที่มอบให้กับสมาชิกของ คริสตจักรที่ได้รับการยอมรับ

ตั้งแต่วันเกิดอายุสิบเจ็ดปี พลเมืองอาจคาดหวังการเรียกให้ไปจดทะเบียนได้ และภายใต้ความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของตน อาจเลือกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารก่อนวันเกิดอายุสิบแปดปีได้ ไม่มีการรับสมัครคนใดต้องถูกเรียกตัวจนกว่าจะถึงวันเกิดอายุสิบแปดของเขา คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กในข้อสังเกตสรุปเกี่ยวกับรายงานเบื้องต้นของออสเตรียภายใต้พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเกี่ยวกับเด็กในการสู้รบ (OP/CAC) ระบุว่า "มาตรา 9 วรรค 2 ตาม พ.ร.บ. การป้องกันประเทศ กำหนดอายุรับสมัครงานโดยสมัครใจขั้นต่ำที่ 17 ปี" และแนะนำว่า "รัฐภาคีพิจารณาความเป็นไปได้ในการเพิ่มอายุขั้นต่ำสำหรับการจัดหางานโดยสมัครใจเป็น 18 ปี" ในคำตอบที่เป็นลายลักษณ์อักษร ออสเตรียระบุว่าไม่ยอมรับคำแนะนำนี้ โดยระยะเวลาการรับราชการทหารในปัจจุบันคือหกเดือน

พลเมืองที่ต้องรับราชการทหารซึ่งมีถิ่นที่อยู่หลักนอกออสเตรียต้องรายงานข้อเท็จจริงต่อสถานทูตหรือสถานกงสุลที่ใกล้ที่สุด หากเขากลับไปอยู่ในออสเตรียก่อนอายุ 35 ปี เขามีเวลาสามสัปดาห์ในการรายงานไปยังกองบัญชาการทหารประจำจังหวัด บุคคลสองสัญชาติ "ซึ่งปฏิบัติตามข้อกำหนดของพิธีสารเฮก" จะต้องแสดงหลักฐานว่าพวกเขาได้ดำเนินการรับราชการทหารตามบังคับแล้วในกองกำลังของรัฐผู้ทำสัญญาอีกรัฐหนึ่ง

การให้บริการทหารอาชีพ (ตั้งแต่เนายทหารชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป) เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยข้าราชการพลเรือน (Beamten-Dienstrechtsgesetz) ค.ศ. 1979 และกฎหมายว่าด้วยสัญญาจ้าง (Vertragsbedienstetengesetz) ปี 1948 กฎหมายทั้งสองฉบับไม่ได้ควบคุมการรับราชการทหารโดยเฉพาะ แต่ นำไปใช้กับทหารอาชีพไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือทหารรับจ้าง

⁸³ War Resisters' International(2016). Country report and updates: Austria.Retrieved from https://wri-irg.org/en/programmes/world_survey/country_report/en/Austria

กองทัพยังเสนอให้ทหารเกณฑ์ที่เสร็จสิ้นการรับราชการทหารเดิมมีทางเลือกที่จะขยายเวลาการรับราชการทหารออกไปเป็นเวลาหกเดือนตามมาตรา 23 ของ Wehrgesetz ปี 2001 ผู้หญิงและทหารเกณฑ์ที่รายงานด้วยความสมัครใจสามารถดำเนินการที่เรียกว่า “บริการฝึกอบรม” เป็นเวลา 12 เดือน โดยขยายเวลาได้สูงสุดหกเดือน ตามมาตรา 37 ของ Wehrgesetz สามารถแจ้งออกจากบริการนี้ได้ทุกเมื่อ ประกาศนี้มีผลบังคับใช้เมื่อสิ้นเดือนที่ได้รับ (มาตรา 37 วรรค 3) อย่างไรก็ตาม ผู้มีสิทธิเกณฑ์ทหารจะต้องเข้ารับราชการทหารอย่างน้อยหกเดือน หรือจะถูกโอนไปรับราชการทหารขั้นพื้นฐานเพื่อรับใช้เกณฑ์ทหารเป็นเวลา หากมีการแจ้งออกจาก “การรับราชการทหาร” ก่อนสิ้นหกเดือน (มาตรา 38ข)

ตามข้อมูลที่ได้รับจากออสเตรีย Arbeitsgemeinschaft Wehrdienstverweigerung กองทัพออสเตรียมีเจ้าหน้าที่ประสานงานกับโรงเรียนมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง และรักษาสถานะในปีการศึกษาที่แล้วผ่านสิ่งที่เรียกว่า “กิจกรรมข้อมูล” อย่างไรก็ตาม กองทัพประสบปัญหาในการสรรหาทหารอาชีพที่มีการศึกษาดีจำนวนเพียงพอ

สิทธิในการคัดค้านด้วยมโนธรรม (CO) ได้รับการยอมรับตามกฎหมายตั้งแต่ปี 2517 รวมอยู่ในมาตรา 9(ก) ของรัฐธรรมนูญซึ่งระบุว่าพลเมืองที่ปฏิเสธที่จะรับราชการทหารด้วยเหตุผลด้านความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจะต้องทำหน้าที่แทนพื้นฐานทางกฎหมายเพิ่มเติมได้ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการบริการพลเรือนปี 1986

เป็นที่เชื่อกันว่าหมายเรียกให้ลงทะเบียนรับราชการทหารมาพร้อมกับข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการรับราชการพลเรือนสำหรับผู้คัดค้านด้วยมโนธรรม อย่างไรก็ตาม ไม่มีการเอ่ยถึงการคัดค้านอย่างมีมโนธรรมหรือการบริการพลเรือนบนเว็บไซต์ของกระทรวงกลาโหมสำหรับการเกณฑ์ทหาร¹²; สำหรับข้อมูลดังกล่าว ผู้คัดค้านที่มีมโนธรรมจะต้องค้นหาเว็บไซต์ของสำนักงานบริการพลเรือน

เหตุผลทั้งทางศาสนาและที่ไม่ใช่ศาสนาสำหรับการคัดค้านอย่างมีมโนธรรมเป็นที่ยอมรับตามกฎหมาย⁸⁴ ตามมาตรา 2 ของกฎหมายว่าด้วยการรับราชการพลเรือน สิทธิในการคัดค้านอย่างมีมโนธรรมใช้กับ “ผู้ที่ไม่สามารถรับราชการทหารได้เนื่องจากพวกเขา - ยกเว้นในกรณีฉุกเฉินส่วนบุคคล - ประณามด้วยเหตุผลของจิตสำนึกในการใช้ความรุนแรงต่อประชาชนและการรับราชการทหาร อาจทำให้พวกเขาขัดแย้งกับมโนธรรมของตน”

อย่างไรก็ตาม บุคคลที่รับใช้ในกองกำลังติดอาวุธของออสเตรีย ไม่ว่าจะเป็ทหารเกณฑ์หรือในฐานะอาสาสมัครไม่มีสิทธิ์ยื่นคำร้องคัดค้านตามหลักมโนธรรมและย้ายไปรับราชการ

⁸⁴ War Resisters' International(2016). Country report and updates: Austria.Retrieved from https://wri-irg.org/en/programmes/world_survey/country_report/en/Austria

พลเรือนมีการจำกัดเวลาหลายประการในการยื่นคำร้องคัดค้าน (กฎหมายว่าด้วยบริการพลเรือน มาตรา 2.2) การสมัครจะต้องทำภายในหกเดือนหลังจากได้รับแจ้งความเหมาะสมในการรับราชการทหาร แต่อย่างน้อยสองวันก่อนได้รับเอกสารเรียกเข้ารับราชการทหาร

ในกรณีไม่สามารถสมัครเป็นทหารเกณฑ์ได้ สามารถยื่นคำร้องได้หลังจากเสร็จสิ้นการรับราชการทหารแล้ว แต่ในกรณีนี้ สามารถยื่นคำร้องได้หลังจากวันแรกของการรับราชการทหารเกินสามปีเท่านั้น โดยต้องยื่นคำร้องต่อกระทรวงมหาดไทย กระทรวงได้จัดทำแบบฟอร์มมาตรฐานซึ่งโดยทั่วไประบุว่าผู้สมัครเห็นด้วยกับถ้อยคำของมาตรา 2 ของกฎหมายว่าด้วยบริการพลเรือนแบบฟอร์มนี้สามารถดาวน์โหลดได้จากเว็บไซต์ของการบริหารราชการพลเรือน

ตั้งแต่ปี 1991 ไม่มีการสัมภาษณ์ส่วนตัวเกิดขึ้น ดังนั้น ใบสมัครจะได้รับเก็บโดยอัตโนมัติ หากส่งใบสมัครภายในเวลาที่กำหนด คำขออาจถูกปฏิเสธหากผู้สมัครถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญา หากผู้สมัครถูกจ้างโดยตำรวจของรัฐ หากผู้สมัครมีใบอนุญาตปืน หรือหากการคัดค้านการใช้ความรุนแรงของผู้สมัครถือเป็นเงื่อนไขและ แรงจูงใจทางการเมือง (กฎหมายว่าด้วยราชการพลเรือน มาตรา 5(ก)) หากคำร้องถูกปฏิเสธ มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลแพ่ง

การยื่นคำคัดค้านมโนธรรมจำเป็นต้องทำบริการทดแทนซึ่งระยะเวลาของบริการทดแทนคือ 9 เดือน (ตั้งแต่ 1 มกราคม 2549 เป็นต้นไป) ซึ่งเป็นระยะเวลาหนึ่งเท่าครึ่งของการรับราชการทหาร

บริการทดแทนดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย บริการทดแทนสามารถทำได้ในหลายสถาบันในภาครัฐ เช่น โรงพยาบาล งานสังคมสงเคราะห์ และการบรรเทาทุกข์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ยังอาจดำเนินการกับองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น สภากาชาดออสเตรเลีย

ผู้บังคับกองร้อยอาจดำเนินการบริการอาสาสมัครในต่างประเทศเป็นเวลา 12 เดือน ผู้บังคับกองร้อยที่ปฏิบัติงานดังกล่าวเสร็จสิ้น ซึ่งมักจะประกอบด้วยงานสันติภาพหรืองานสังคมสงเคราะห์ ได้รับการยกเว้นจากบริการทดแทน

หลังจากเสร็จสิ้นการให้บริการทดแทน ผู้บังคับกองร้อยจะมีหน้าที่กองหนุนจนถึงอายุ 50 ปี ในระหว่างสงครามหรือเหตุฉุกเฉิน ผู้บังคับกองร้อยอาจถูกเรียกขึ้นเพื่อ "บริการวิสามัญพลเรือน" ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ที่ไม่ต้องใช้อาวุธหลายอย่าง เช่น การช่วยเหลือฉุกเฉิน (กฎหมายว่าด้วยพลเรือน) บริการ, ข้อ 21). จนถึงปัจจุบัน ผู้บังคับกองร้อยไม่เคยถูกเรียกให้ทำหน้าที่กองหนุนในทางปฏิบัติ

ในปี 2543 รัฐบาลลดการจ่าย COs ลงอย่างมาก ก่อนปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลได้จ่ายเงินให้ผู้บังคับกองร้อย และได้รับเงินประมาณเท่ากับเกณฑ์ทหารในกองทัพ ตอนนี้เงินเดือนของ COs ต้องจ่ายบางส่วนโดยองค์กรที่ว่าจ้างเอง รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการชำระเงินที่เหมาะสม แต่เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ต่ำมาก นี่จึงหมายความว่าเงินเดือนของ CO ลดลงครึ่งหนึ่งอย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มผู้บังคับกองร้อยของออสเตรเลียได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญหลายครั้ง ซึ่งอันที่จริงแล้วมีคำ

ตัดสินว่าข้อบังคับการชำระเงินฉบับใหม่เป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการเลือกโดยเสรี ระหว่างการรับราชการทหารและพลเรือน เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้วินิจฉัยว่าหน่วยงานใดมีหน้าที่รับผิดชอบในการเพิ่มเงินเดือนผู้บังคับกองร้อย ประเด็นนี้จึงยังไม่คลี่คลาย ดังนั้น ในทางปฏิบัติการจ่ายผู้บังคับกองร้อยยังคงต่ำกว่าการจ่ายเกณฑ์ทหารในกองทัพมาก

ในรายงานประจำปี 2558 ที่ส่งไปยังคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนภายใต้การทบทวน เป็นระยะสากล (รายงานฉบับที่ห้า) ออสเตรเลียถูกขอให้อธิบายเหตุผล 'ความแตกต่างระหว่างระยะเวลาของการรับราชการทหารและพลเรือนสำหรับผู้คัดค้านที่มีเหตุผลกับการรับราชการทหาร' พวกเขาแย้งว่า 'ข้อดี' ของการรับราชการพลเรือนรวมถึงการไม่สวมเครื่องแบบ, ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายทหารและไม่ได้อาศัยอยู่ในค่ายทหาร และ 'ระดับความพยายาม' ที่ลดลงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยขยายระยะเวลาของการรับราชการทหาร .

ภายใต้มาตรา 5ก(1) แห่งพระราชบัญญัติ ผู้ที่เคยถูกตัดสินว่ามีความผิดและถูกตัดสินจำคุกเกินกว่าหกเดือนสำหรับความผิดที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงหรือการคุกคามของความรุนแรงด้วยการใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด จะถูกตัดสิทธิ์อย่างถาวรจากการปฏิบัติราชการพลเรือน

สมาชิกของตำรวจ (Wachkörper) ก็ถูกตัดสิทธิ์จากราชการพลเรือนเช่นกัน (มาตรา 5ก (2) เช่นเดียวกับผู้ที่มีใบอนุญาตอาวุธปืนมาตรา 6(3)(3) สันนิษฐานได้ว่าเหตุที่ไม่อาจละเลยการถืออาวุธได้ ดังนั้น เหตุผลของการคัดค้านอย่างมีโนธรรมจึงมีจำกัด

ประเทศที่มีการเกณฑ์ทหาร และไม่มีเกณฑ์ทหาร⁸⁵

ตารางที่ 2.2 ประเทศที่มีการเกณฑ์ทหาร และไม่มีเกณฑ์ทหาร

ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร	ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร
1	กรีซ	มี	37	ฟิลิปปินส์	ไม่มี
2	กรีเนดา	ไม่มีกองกำลัง ป้องกันตนเอง	38	ภูฏาน	ไม่มี
3	กาตาร์	ไม่มี	39	มอลโดวา	มี
4	เกาหลีใต้	มี	40	มอลตา	ไม่มี
5	เกาหลีเหนือ	มี	41	มัลดีฟส์	ไม่มี

⁸⁵ <https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Military/Conscription>

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร	ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร
6	แกมเบีย	ไม่มี	42	มาซิโดเนียเหนือ	ไม่มี (ยกเลิกการเกณฑ์ทหารเมื่อ ค.ศ. 2006)
7	คิวบา	มี	43	มาเลเซีย	ไม่มี
8	คูเวต	มี	44	ยูเครน	ไม่มี (ยกเลิกใน ค.ศ. 2013)
9	โครเอเชีย	ไม่มี (ยกเลิกการเกณฑ์ทหารในปี ค.ศ. 2008)	45	เยอรมนี	ไม่มี (ระงับสำหรับ ยามสงบใน ค.ศ. 2001)
10	จอร์แดน	ไม่มี	46	รวันดา	ไม่มี
11	จาเมกา	ไม่มี	47	รัสเซีย	มี (มีราชการทางเลือก)
12	จิบูตี	ไม่มี	48	โรมาเนีย	ไม่มี (ยกเลิกการเกณฑ์ทหารในปี ค.ศ. 2007)
13	จีน	ไม่มี (พลเมืองที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปต้องไปขึ้นทะเบียนต่อสำนักงานของกองทัพปลดปล่อยประชาชน แต่นโยบายนี้ไม่ถูกบังคับใช้)	49	ลักเซมเบิร์ก	ไม่มี

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร	ลำดับ	ประเทศ	การเกณฑ์ทหาร
14	ซาอุดีอาระเบีย	ไม่มี	50	ลิเบีย	มี
15	ซีเรีย	มี	51	เลบานอน	ไม่มี (ยกเลิกในปี ค.ศ. 2006)
16	เซเชลส์	ไม่มี	52	วานูวาตู	ไม่มี
17	ญี่ปุ่น	ไม่มี	53	เวเนซุเอลา	มี
18	เดนมาร์ก	มี (มีราชการ ทางเลือก)	54	สเปน	ไม่มี
19	ตรินิแดดและ โตเบโก	ไม่มี	55	สโลวีเนีย	ไม่มี
20	ตองงา	ไม่มี	56	สวีตเซอร์แลนด์	มี (มีราชการ ทางเลือก)
21	ตุรกี	มี	57	สหรัฐ	ไม่มี
22	ไต้หวัน	มี (มีราชการ ทางเลือก)มีแผนให้ เป็นกองกำลัง อาสาสมัครทั้งหมด เมื่อสิ้น ค.ศ. 2014 แต่ยังคงการเกณฑ์ ทหารหลังจากนั้น	58	สหราชอาณาจักร	ไม่มี (ยกเว้นกรม เบอร์มิวดา)
23	ไทย	มี	59	สิงคโปร์	มี
24	นิวซีแลนด์	ไม่มี	60	ออสเตรเลีย	ไม่มี (รัฐสภายกเลิก ค.ศ. 1972)
25	เนเธอร์แลนด์	ไม่มี	61	ออสเตรีย	มี (มีราชการ ทางเลือก)
26	บราซิล	มี	62	อาร์เจนตินา	ไม่มี; สมัครใจ อาจมี การส่งเกณฑ์ทหาร ได้ด้วยเหตุผล

					จำเพาะ ตาม Public Law No.24.429 ประกาศใช้ 5 มกราคม ค.ศ. 1995
27	บอสเนียและ เฮอร์เซโกวีนา	ไม่มี (ยกเลิก 1 มกราคม ค.ศ. 2006)	63	อินเดีย	ไม่มี
28	บังกลาเทศ	ไม่มี	64	อิสราเอล	มี
29	บัลแกเรีย	ไม่มี (ยกเลิก 1 มกราคม ค.ศ. 2008)	65	อิหร่าน	มี
30	บาฮามาส	ไม่มี	66	เอลซัลวาดอร์	มี (ทางนิตินัย); ไม่มี (ทางพฤตินัย)
31	เบลเยียม	ไม่มี (ยุติการเกณฑ์ ทหารตั้งแต่ ค.ศ. 1994)	67	เอสวาตินี	ไม่มี
32	เบลีซ	ไม่มี : สัมครใจ	68	แองโกลา	มี
33	โบลีเวีย	มี (เฉพาะเมื่อ จำนวนผู้สมัครต่อ ปีน้อยกว่าเป้า)	69	แอฟริกาใต้	ไม่มี
34	โปแลนด์	ไม่มี	70	แอลจีเรีย	มี
35	ฝรั่งเศส	ไม่มี (ยกเลิกการ เกณฑ์ทหารในปี ค.ศ.2001)	71	แอลเบเนีย	ไม่มี (ยกเลิก ค.ศ. 2010)
36	ฟินแลนด์	มี (มีราชการ ทางเลือก)	72	ฮังการี	ไม่มี (การเกณฑ์ ทหารในยามสงบ ยกเลิกใน ค.ศ. 2004)

จากการศึกษาถึงการเกณฑ์ทหารของประเทศต่าง ๆ พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารโดยเปลี่ยนมาเป็นระบบเกณฑ์ทหารโดยสมัครใจแทน ซึ่งแม้ว่าสหรัฐอเมริกา ยังมีกฎหมายบังคับเกณฑ์ทหารแต่ไม่ได้มีการใช้ในทางปฏิบัติแล้ว ซึ่งระบบทหารในสมัครใจ ได้ใช้สวัสดิการในการดึงดูดประชาชนในการสมัคร เพื่อให้พลเมืองหันมาสมัครเป็นทหารวิชาชีพกันมากขึ้น ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศที่ยังมีการบังคับเกณฑ์ทหารอยู่ โดยระบบนี้ เมื่ออายุครบ 18 ปี ชายชาวออสเตรเลียต้องเข้ารับราชการในกองทัพ 6 เดือน แต่ถึงอย่างนั้นก็มียุทธวิธีระบบบำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นภาษาเยอรมัน เรียกว่า “Zivildienst” โดยการทำงานนี้จำนวน 9 เดือน ทดแทนการเกณฑ์ทหารด้วย โดยคนที่ไม่ต้องการเกณฑ์ทหารนั้น สามารถทำงานในหน่วยงานที่รัฐบาลอนุญาต เช่น องค์การสภาการขาด โรงเรียนอนุบาล ภัฏภัย หน่วยงานดูแลผู้พิการ เป็นต้น ซึ่งตัวเลือกยอดนิยมสำหรับงานบำเพ็ญประโยชน์นั้น คือการบริการรถพยาบาล และสถานบริการ รวมถึงนอกจากหน่วยงานเหล่านี้แล้ว ยังสามารถเข้าร่วมโครงการต่างๆ เป็นเวลา 10 เดือน ถึง 1 ปี เช่นงานสร้างสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้ง ประเทศฟินแลนด์ยังมีการบังคับเกณฑ์ทหารอยู่ โดยผู้ชายที่อายุมากกว่า 18 ปีขึ้นไป จำต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหาร โดยฟินแลนด์ก็เป็นหนึ่งประเทศที่มีระบบบริการสังคมทดแทนด้วย แต่จุดเด่นของระบบทหารของฟินแลนด์ คือการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับระบบทหาร ให้ประชาชนรู้สึกภูมิใจกับการรับใช้ชาตินี้ ฟินแลนด์ปลูกฝังสังคมให้มีทัศนคติที่ดีต่อระบบทหาร รวมถึงตั้งแต่ปี 2002 มีการใช้ระบบ Transformational Leadership ในการติดตาม และประเมินผลความรู้สึกของทหารในทุกระดับยศ ในทุกๆ เรื่อง เช่น การกินอยู่ การทำงาน ไปถึงเรื่องความเครียด ทั้งทหารชั้นผู้น้อยยังรู้สึกกล้าพูดคุยกับผู้บังคับบัญชา รวมถึงยังไม่มีเรื่องของเส้นสาย หรือการใช้อำนาจเกินควรด้วย อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศต่างพยายามที่จะไม่บังคับให้เกณฑ์ทหารและจูงใจให้มาสมัครใจเป็นทหารด้วยผลประโยชน์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เช่น ตำแหน่ง ความภาคภูมิใจหรือเงินเดือน กรณีนี้อาจเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับประเทศไทยในการใช้กลวิธีอื่นเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้ามารับราชการทหารต่อไปในอนาคต

5. พันธกรณีระหว่างประเทศด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง

5.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ได้ก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมายผูกพันรัฐสมาชิกสหประชาชาติ เนื่องจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่ใช่สนธิสัญญา และจุดมุ่งหมายของสมาชิกสหประชาชาติก็เพียงต้องการให้ปฏิญญาเป็นเอกสารชี้แนะแก่รัฐสมาชิก เพื่อจัดให้มีการรับรองคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศของตน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ศาสตราจารย์

Rene' Samuel Cassin นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสผู้ที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ยืนยันว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีค่าบังคับมากกว่าเป็นเอกสารชี้แนะที่ให้รัฐสมาชิกทั้งปวงให้คำมั่นว่าจะดำเนินการร่วมและส่งเสริมให้มีการเคารพในสิทธิมนุษยชนตามข้อ 55 และข้อ 56 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ อีกทั้ง มีรัฐจำนวนมากที่รับแนวทางไป บางรัฐก็มีรัฐธรรมนูญอ้างอิงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยตรง หรือบางรัฐก็เอาหลักการบางประการไปกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของตน⁸⁶

ศาสตราจารย์ Rene' Samuel Cassin ได้วิเคราะห์เนื้อหาของคำปฏิญญาดังกล่าวแบ่งเป็น 6 ส่วน⁸⁷ ดังต่อไปนี้

1) การรับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การนิยามพื้นฐานทางอุดมการณ์และกล่าวถึงขอบเขตของการใช้สิทธิเสรีภาพ (ข้อ 1 และข้อ 2)

2) การให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคล ได้แก่ สิทธิในร่างกายและเสรีภาพ อิสระจากการเป็นทาส อิสระจากการทรมาน การลงโทษหรือการปฏิบัติที่ต่ำช้า สิทธิที่จะเป็นบุคคลตามกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน สิทธิได้รับการเยียวยาทางศาลและการถูกละเมิดสิทธิ อิสระจากการจับกุม คุมขังหรือเนรเทศโดยพลการ สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมจากการพิจารณาคดี สิทธิในคดีอาญาที่ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง สิทธิที่จะไม่ถูกแทรกแซงในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการเดินทางและย้ายที่อยู่ ออกนอกประเทศ (ข้อ 3 ถึง ข้อ 14)

3) การรับรองรับรองสถานะส่วนบุคคล เช่น สิทธิในการถือสัญชาติ สิทธิในการสมรสและการสร้างครอบครัว สิทธิที่จะมีทรัพย์สิน (ข้อ 15 ถึง ข้อ 17)

4) การรับรองสิทธิเสรีภาพและเสรีภาพทางการเมือง เช่น สิทธิในเสรีภาพการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก การรับหรือแพร่ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการชุมนุมอย่างสงบ (ข้อ 18 ถึง ข้อ 21)

5) การรับรองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น สิทธิในสวัสดิการทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม สิทธิในการทำงานร่วมในสหภาพแรงงาน สิทธิในการพักผ่อนและมีวันหยุด สิทธิมาตรฐานการครองชีพ มารดาและเด็กจะต้องได้รับการดูแลพิเศษ สิทธิในการศึกษา สิทธิในการเข้าร่วมศิลปวัฒนธรรม (ข้อ 22 ถึง ข้อ 27)

⁸⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, อิทธิพลของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ฝรั่งเศส ค.ศ.1946 ที่มีต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 [Online], 1 กุมภาพันธ์ 2559 แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?ID=394>

⁸⁷ “เรื่องเดียวกัน”

6) สิทธิของทุกคนที่จะได้รับ ประโยชน์จากระเบียบของสังคม (ข้อ 28)
นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่บุคคลต้องมีหน้าที่ต่อชุมชนอีกด้วยและข้อจำกัด สิทธิเสรีภาพจะถูกจำกัดได้ด้วยกฎหมายเท่านั้น (ข้อ 29)

5.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนั้น พิจารณาตาม หลักการในกฎบัตรสหประชาชาติว่า การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่อาจ เพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาติ นั้นเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติธรรมในโลก และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิดของมนุษย์โดยปราศจากเงื่อนไขให้มนุษย์ทุกคน มีเสรีภาพทางพลเมืองและเสรีภาพทางการเมืองโดยปราศจากความกลัว รวมทั้งมีสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และปราศจากให้พันธกรณีแก่รัฐบาลภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติที่จะส่งเสริม การเคารพและการยอมรับโดยสากลต่อสิทธิและเสรีภาพมนุษยชนตามสิทธิที่ได้รับรับรองไว้ โดยกรม คุ่มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม⁸⁸ ได้สรุปสาระสำคัญ แบ่งเป็นทั้งหมด 6 ส่วน คือ

- 1) สิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง (right of self-determination)
- 2) พันธกรณีของรัฐภาคีที่รับรองจะเคารพและประกันสิทธิของบุคคล รวมถึง การห้ามการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทาง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด โดยจะดำเนินการ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติภายในประเทศ ประกันว่าบุคคลที่ถูกละเมิดจะได้รับการเยียวยา ไม่ว่าจะบุรุษหรือ สตรีจะได้รับสิทธิพลเมือง และการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน การลิดรอนสิทธิในสถานการณ์ฉุกเฉิน และ การห้ามการตีความกติกาในอันที่จะไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพอื่น ๆ ลง
- 3) สาระของสิทธิในส่วนที่เป็นสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้แก่
 - (1) สิทธิในการมีชีวิตอยู่
 - (2) เสรีภาพจากการถูกทรมาน
 - (3) การห้ามบุคคลมิให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาส
 - (4) การห้ามบุคคลมิให้ถูกจับกุมโดยตามอำเภอใจ
 - (5) การปฏิบัติต่อผู้ถูกลิดรอนเสรีภาพอย่างมีมนุษยธรรม
 - (6) การห้ามบุคคลถูกจำคุกด้วยเหตุที่ไม่สามารถชำระหนี้ตามสัญญาได้
 - (7) เสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐาน
 - (8) ความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย
 - (9) การห้ามมิให้มีการบังคับใช้กฎหมายอาญาย้อนหลัง

⁸⁸ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง, กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 3-4.

ทางเชื้อชาติ

- (10) สิทธิการได้รับรองเป็นบุคคลตามกฎหมาย
 - (11) การห้ามแทรกแซงความเป็นส่วนตัว
 - (12) การคุ้มครองเสรีภาพทางความคิด
 - (13) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก
 - (14) การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการสงครามหรือก่อให้เกิดความเกลียดชัง
 - (15) สิทธิที่จะชุมนุมอย่างสันติ การรวมกันเป็นสมาคม
 - (16) สิทธิของชายหญิงที่อยู่ในวัยที่เหมาะสมในการมีครอบครัว
 - (17) การคุ้มครองสิทธิเด็ก
 - (18) พลเมืองทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ
 - (19) การรับรองว่าบุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน
 - (20) การรับรองสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางเผ่าพันธุ์ ศาสนา และภาษาภายในรัฐ
 - (21) สิทธิในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
 - (21) สิทธิในวัฒนธรรม
- 4) การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในกติการวมถึงพันธกรณีในการเสนอรายงานของรัฐภาคีการยอมรับอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และขั้นตอนการพิจารณาข้อร้องเรียน
- 5) การห้ามการตีความไปในทางขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ รวมทั้งการมิให้ตีความในการที่จะลดทอนสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) การเข้าเป็นภาคีและการแก้ไขเพิ่มเติมกติกา

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนั้น พิจารณาตามหลักการในกฎบัตรสหประชาชาติว่า การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาติ นั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติธรรมในโลก และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิดของมนุษย์โดยปราศจากให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพทางพลเมืองและเสรีภาพทางการเมืองโดยปราศจากความกลัว รวมทั้งมีสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และปราศจากให้พันธกรณีแห่งรัฐบาลภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติที่จะส่งเสริมการเคารพและการยอมรับโดยสากลต่อสิทธิและเสรีภาพมนุษยชนตามสิทธิที่ได้รับรองไว้

ฉะนั้นการละเมิดสิทธิดังกล่าวถือว่าการละเมิดสิทธิพลเมือง มิใช่การละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสิทธิดังกล่าวนี้ ในแต่ละประเทศรวมถึงประเทศไทยมีการกล่าวและบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมากหรือน้อยแล้วแต่วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา หรือภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศนั้น

ทั้งนี้ เคยมีข้อมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติโดยยืนยันได้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้ยอมรับแล้วว่า รัฐสมาชิกทุกประเทศมีข้อตกลงที่จะส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ลงนามไว้ในพันธกรณีระหว่างประเทศด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยในชีวิต ตลอดจนสิทธิเสรีภาพในความคิด มโนธรรม ศาสนา และสิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ

ข้อมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 1993/84⁸⁹ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การเกณฑ์ทหารในขณะที่ประเทศมิได้เข้าสู่ภาวะสงคราม หรืออาจจะเข้าสู่การสู้รบได้ ดังนั้น การเกณฑ์ทหารต้องเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านโดยเจตนาและสุจริตใจ ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากการเกณฑ์ทหารนั้นด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเกณฑ์ทหารที่มีได้เปิดโอกาสให้มีการคัดค้านโดยเจตนาหรือสุจริตใจด้วยเหตุผลทางศีลธรรม จึงอาจขัดกับหลักมโนธรรมหรือหลักศาสนาได้

ข้อมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ 20/2⁹⁰ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยในชีวิต ตลอดจนสิทธิเสรีภาพในความคิด มโนธรรม ศาสนา และสิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ โดยเรียกร้องให้รัฐทั้งหลายทบทวนกฎหมาย นโยบาย และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการเกณฑ์ทหารโดยสุจริต รวมถึงพิจารณาทางเลือกอื่นแทนการเข้ารับราชการทหาร

จากการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในบพนี้ ทำให้เข้าใจได้ว่าสิทธิพลเมืองนั้นมีต้นกำเนิดมากจากสิทธิมนุษยชนหรืออาจจะกล่าวได้ว่าสิทธิพลเมืองกับสิทธิมนุษยชนมีความคล้ายคลึงกันมาก สิทธิพลเมืองซึ่งมีหลักการคิดมาจากสิทธิมนุษยชนและสามารถแยกความหมายให้เข้าใจได้ว่า พลเมือง หมายถึง บุคคลส่วนใหญ่ในประเทศมีเชื้อชาติและถือสัญชาติของประเทศนั้น ๆ ส่วนคำว่า มนุษย์ หมายถึง บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติหรือสัญชาติใด ไม่ว่าจะเป็ชนกลุ่มน้อยหรือชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ อาจกล่าวได้ง่าย ๆ สิทธิพลเมือง กับ สิทธิมนุษยชน เป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลไม่ให้ถูกละเมิด และเป็นการให้สิทธิในตัวของบุคคล แต่จะมีความแตกต่างกันที่สิทธิมนุษยชนเป็นการกล่าวถึงบุคคลในโลก ส่วนสิทธิพลเมืองเป็นการกล่าวถึงบุคคลในประเทศนั้น ๆ

⁸⁹ RES/1993/84. Conscientious objection to military service, The Commission on Human Rights.

⁹⁰ A/HRC/20/2. Conscientious objection to military service, The Human Rights Council.

สำหรับการทหารของประเทศต่าง ๆ ในหลายประเทศที่กล่าวมาในบทนี้การที่ประเทศจะมีกองกำลังทหารเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หลัก ๆ คือ มีไว้เพื่อป้องกันประเทศไม่ให้ถูกรุกรานจากราชศัตรู และเป็นการคุ้มครองของอาณาเขตประเทศหรืออำนาจอธิปไตยที่ประเทศนั้น ๆ มีอยู่ในความคุ้มครองหรือดูแล ซึ่งกล่าวได้ว่าในหลาย ๆ ประเทศกองกำลังทหารจึงเป็นกองกำลังที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันประเทศและรักษาอำนาจอธิปไตยของตนเอง แต่มีความแตกต่างของการได้มาของกองกำลังทหารซึ่งก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี และภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศนั้น โดยสามารถแบ่งกลุ่มประเทศของการได้มาของกองกำลังทหารได้ ดังนี้ กลุ่มประเทศที่หนึ่ง คือ กลุ่มประเทศที่มีการเกณฑ์พลเรือนภายในประเทศที่เกณฑ์เฉพาะชายเท่านั้น กลุ่มประเทศที่สอง คือ กลุ่มประเทศที่มีการเกณฑ์พลเรือนภายในประเทศทั้งชายและหญิง และกลุ่มประเทศที่สาม คือ กลุ่มประเทศที่ไม่มีการเกณฑ์พลเรือนภายในประเทศแต่ใช้วิธีการสมัครเข้ารับราชการทหาร สำหรับในกลุ่มประเทศที่สามนี้สามารถแบ่งแยกออกมาได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีกฎหมายให้เกณฑ์ทหารแต่ในทางปฏิบัติไม่มีการเกณฑ์พลเรือนเพื่อไปเป็นทหาร และประเภทที่สองคือ ประเภทที่ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องเกณฑ์ทหารแต่ได้มาโดยวิธีสมัครใจ ฉะนั้นจึงเป็นการได้มาโดยวิธีสมัครใจทั้งสิ้น

ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะได้ทำการศึกษาถึงระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 รวมถึงปัญหาทางกฎหมายของระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย และแนวคิดในการแก้ไขกฎเกณฑ์ในการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อสรุปและวิเคราะห์ถึงปัญหามาตรฐานกรอบสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันในบทต่อไป

บทที่ 3

การเกณฑ์ทหารในประเทศไทย

จากการศึกษาในบทที่แล้วนั้นทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง และสามารถแยกออกได้ว่า สิทธิพลเมือง คือ สิทธิของพลเมืองในประเทศนั้น ๆ ส่วนสิทธิมนุษยชน คือ สิทธิที่มนุษย์ทุกคนควรมี กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ “สิทธิของมนุษย์ทุกคนที่อยู่บนโลกใบนี้และควรมีสภานั้น” ซึ่งคำสองคำนี้หากดูผิวเผินอาจเป็นคำ ๆ เดียวกัน และจากการศึกษานั้นทำให้ทราบถึงพันธกรณีระหว่างประเทศด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมถึงความจำเป็นของประเทศต่าง ๆ ที่ต้องมีกองกำลังทหารไว้สำหรับการป้องกันประเทศนั้น ๆ และสำหรับในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาถึงสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานการอุปสิทธิพลเมืองและการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยและแนวทางการแก้ปัญหาในอนาคตเพื่อมิให้เกิดการละเมิดสิทธิพลเมืองในการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยในอนาคตขึ้นได้

1. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

1.1 สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต

หลักจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 ประเทศไทยเริ่มมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 คือ “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว และมีรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่สมบูรณ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 คือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475” และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์และฉบับชั่วคราว รวมแล้วทั้งหมด 20 ฉบับ

สำหรับการนำเรื่องสิทธิและเสรีภาพมาใช้ในรัฐธรรมนูญของไทยนั้น ปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 โดยได้นำเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรก ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ

หน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”⁹¹ และ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ”⁹² แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะมีการบัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ แต่ก็ยังมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพให้เห็นกันอยู่บ้าง

สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของราษฎรนั้น ปรากฏขึ้นครั้งแรกในพระราชบัญญัติฉบับหนึ่งของอังกฤษที่ชื่อ Bill of Rights (ค.ศ.1688) กล่าวในภาพรวม Bill of Rights จะประกอบด้วยข้อกำหนดเพื่อประกอบสิทธิตามธรรมชาติของพื้นฐาน⁹³ อย่างเช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในการนับถือศาสนา ในการรวมตัว และสิทธิที่จะมีทรัพย์สิน รวมทั้งทางด้านสิทธิของพลเมือง เป็นต้น ในขณะที่ Bill of Rights ที่สมัยใหม่กว่า ก็พยายามที่จะประกันสิทธิเชิงบวกต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะได้รับการศึกษาและการรักษาพยาบาล โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ซึ่งกำหนดให้มีพันธะที่จะให้มีขึ้น ทั้งนี้ ยังคงมีประเด็นในการเรียกร้องสิทธิใหม่ ๆ ในเรื่องอื่น ๆ ตามมาอีกเช่นน้อย เช่น สิทธิที่จะจะสามารถทำแท้งได้โดยอนุโลมถูกต้องตามกฎหมาย สิทธิของผู้ป่วยหนักในการขอจบชีวิตตนเอง สิทธิการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน ฯลฯ จนถึงทุกวันนี้ Bill of Rights ได้กลายเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยที่จะขาดเสียมิได้ไปแล้ว ในฐานะกลุ่มบทมาตราซึ่งปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ของราษฎรในมิติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่ให้รัฐเข้ามาก้าวล่วงชนิดไร้ขอบเขต

กล่าวเชิงรูปธรรม สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญทั่วไป อาจแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่

- 1) สิทธิและเสรีภาพแบบสมบูรณ์ (Absolute Rights or Liberties)
- 2) สิทธิและเสรีภาพแบบสัมพัทธ์ (Relative Rights or Liberties)

ซึ่งประเภทแรก ก็คือ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐมีอาจจำกัดได้เลย เช่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพ “บริบูรณ์” ในการถือศาสนา เป็นต้น ส่วนสิทธิเสรีภาพประเภทหลังนี้ เป็นสิทธิเสรีภาพที่เปิดโอกาสให้รัฐสามารถจำกัดหรือควบคุมการใช้ได้บ้าง ด้วยเหตุผลบางประการ ไม่ว่าจะนำไปเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อคุ้มครองความสะดวกประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ เพื่อ

⁹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475. มาตรา 12, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 หน้า 537. วันที่ 10 ธันวาคม 2475.

⁹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475. มาตรา 13, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 หน้า 537. วันที่ 10 ธันวาคม 2475.

⁹³ พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์, สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ฯลฯ แต่ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการตรากฎหมายเฉพาะเรื่องออกมาในลักษณะที่เป็นกิจจะลักษณะ ซึ่งโดยมากแล้ว กฎหมายดังกล่าวก็ต้องเป็นกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาเนื่องจากกฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนโดยตรง

1.2 สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน

ภายหลังการรัฐประหารในประเทศโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เมื่อ 6 เมษายน พุทธศักราช 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 ซึ่งเป็นหมวดที่มีความสำคัญที่สุดหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งที่มาของหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยได้วางหลักไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” ซึ่งในหมวด 1 บททั่วไป ถือเป็นโครงหลักที่บอกโครงร่างหรือรูปร่างหน้าตาของรัฐธรรมนูญทั้งฉบับได้ และในหมวด 3⁹⁴ นี้ ประกอบด้วยมาตรา 25 ถึงมาตรา 49

ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้วางหลักการให้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพไว้ กล่าวคือ “อะไรที่ไม่ได้ห้ามไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสามารถทำได้และได้รับการคุ้มครอง” บัญญัติไว้ใน มาตรา 25

มาตรา 25 บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยนอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในคดีในศาลได้

⁹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 7. วันที่ 6 เมษายน 2560.

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จะเห็นว่าจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้วางหลักการที่มีความสำคัญต่อเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ ดังนี้

1.2.1 การรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างกว้าง

มาตรา 25 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

1.2.2 การกล่าวอ้างสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา 25 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ บัญญัติว่า

“สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 25 แปลความได้ว่ารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทั้งที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะและไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะด้วย

1.2.3 การตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ

การตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มาตรา 26 ต้อง

- ก) เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
- ข) ในกรณีที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ การตรากฎหมายนั้นจะต้อง
 - 1) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
 - 2) ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

3) จะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ได้

รองศาสตราจารย์ มานิต จุมปา ให้ความหมายของคำว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน รัฐต้องปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนมนุษย์เป็นมนุษย์จะปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้ (มาตรา 4 วรรคหนึ่ง)

4) ต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ดังนั้น อาจจะมีการหยิบยกขึ้นได้ว่า กฎหมายที่หน่วยงานรัฐเสนอตราขึ้นนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

อย่างไรจึงถือว่าเป็น กฎหมายที่สามารถตราขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้

คำว่า “กฎหมาย” ที่จะสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้นี้ คือ กฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยหรือเทียบเท่า ได้แก่ กฎหมายที่ตราขึ้นในรูปแบบพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และกฎหมายอื่นที่มีศักดิ์ของกฎหมายในระดับเดียวกัน (เช่น ประกาศคณะปฏิวัติ) กฎหมายที่ไม่ใช่กฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญ ไม่อาจตราขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญได้ เช่น ไม่อาจออกระเบียบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งตัดสิทธิของบุคคลที่ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้งได้ เพราะรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2540 มาตรา 68 กำหนดให้ผู้ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้งต้องเสียสิทธิตามที่ “กฎหมาย” กำหนด “กฎหมาย” ในที่นี้ คือ กฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญ แต่ระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ใช่ “กฎหมาย” ในความหมายของรัฐธรรมนูญ จึงไม่อาจออกระเบียบมาตัดสิทธิของผู้ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้ง (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2541)

1.2.4 ความเสมอภาค (มาตรา 27)

อาจเปรียบเหมือนเหรียญสองหน้า

หน้าแรก ข้อเท็จจริงเดียวกัน ต้องปฏิบัติด้วยเกณฑ์เดียวกันจึงจะถือว่าเสมอภาค

หน้าสอง ข้อเท็จจริงต่างกัน ต้องปฏิบัติด้วยเกณฑ์ต่างกันจึงจะเสมอภาค

- 1) ความเสมอภาคในกฎหมาย
- 2) ความเสมอภาคในการยุติธรรม
- 3) ความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ
- 4) ความเสมอภาคในการรับแบ่งภาระ (เสียภาษี รับราชการทหาร)

คนเราเมื่อเกิดมานั้น เราเลือกที่เกิดไม่ได้ แต่เมื่อเกิดมาภายใต้รัฐธรรมนูญ ไทยแล้วทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ หมายถึง การเสมอ

ภาคกันในทางกฎหมาย⁹⁵ และเสมอภาคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการบ้านเมือง แต่หาได้หมายความว่าถึงความเสมอภาคในฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลไม่ เช่น ผู้ที่มีคุณวุฒิความรู้ความสามารถ ในกิจการงานย่อมจะได้รับเงินเดือนสูงกว่าผู้ที่มีความรู้ความสามารถน้อย เช่นนี้ ไม่ใช่เรื่องความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญ

โดยผลของหลักความเสมอภาค ทำให้รัฐธรรมนูญต้องรับรองหลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (Unjust Discrimination) ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการเลือกปฏิบัติที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่น ก่อนพุทธศักราช 2540 ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย มีการกำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติเฉพาะสำหรับผู้ที่สมัครเข้าศึกษาแต่ละสาขาวิชาไว้ เช่น สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ กำหนดคุณสมบัติว่า ต้องเป็นคนโสด อายุไม่ต่ำกว่า 16 ปี ไม่เกิน 25 ปี ส่วนสูงไม่ต่ำกว่า 150 เซนติเมตร และน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 40 กิโลกรัม เงื่อนไขเหล่านี้ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะสถานะของบุคคล อายุ เหตุแห่งสภาพทางกาย ดังนั้น ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปี พุทธศักราช 2541 ภายหลังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีการบัญญัติเรื่องการห้ามเลือกปฏิบัติไว้ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 เงื่อนไข คุณสมบัติ ดังกล่าวจึงถูกยกเลิกไป

ตัวอย่างคำวินิจฉัยที่เห็นว่ากฎหมายขัดต่อหลักความเสมอภาค

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2546⁹⁶ (การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี)

“เมื่อบทบัญญัติมาตรา 12 มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น อันเป็นการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี ทำให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล เนื่องจากสิทธิการใช้ชื่อสกุลนั้นเป็นสิทธิของบุคคลที่จะแสดงเผ่าพันธุ์ เทือกเถาเหล่ากอของตน และเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้มีการแบ่งแยกกว่าเป็นสิทธิของชายหรือของหญิง อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากการบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อ

⁹⁵ พงษ์สวัสดิ์ บัญญัติ “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 7

⁹⁶ “เรื่องเดียวกัน”, 8

สกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียวโดยใช้สถานะ การสมรสนั้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พุทธศักราช 2505 มาตรา 12 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30”

ความเสมอภาค มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกันว่าย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

1.2.5 สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย (มาตรา 28)

บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้

1.2.6 สิทธิไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน (มาตรา 30)

การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่

- 1) อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ
- 2) ในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน
- 3) ประกาศใช้กฎอัยการศึก
- 4) ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือการรบ

กฎหมายที่ให้เกณฑ์แรงงานได้ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 27 (8) ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจในการ “แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อบำบัดปัดป้องภัยอันตรายสาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย”

1.2.7 สิทธิส่วนบุคคล (มาตรา 32)

สิทธิส่วนบุคคล⁹⁷ คือ สิทธิประจำตัวของบุคคลอันประกอบด้วย

เสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิตมีความเป็นส่วนตัว

ความเป็นอยู่ส่วนบุคคล คือ สถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกตการรู้เห็น การสืบความลับ การรบกวนต่าง ๆ และมีความสันโดษ

⁹⁷ “เรื่องเดียวกัน”, 10

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดจะกระทำมิได้

เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

1.2.8 เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ (มาตรา 38)

การจำกัดเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ จะกระทำมิได้ เว้นแต่

- 1) อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อ
 - (1) ความมั่นคงของรัฐ
 - (2) ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน
 - (3) การผังเมือง
- 2) เพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว
- 3) เพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

1.2.9 เสรีภาพในการประกอบอาชีพ (มาตรา 40)

การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่

- 1) อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อ
 - (1) รักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ
 - (2) การแข่งขันอย่างเป็นธรรม
 - (3) การป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด
 - (4) การคุ้มครองผู้บริโภค
 - (5) การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็น

การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพ ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวกายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา

- 2) เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

มาตรา 40 วรรคสาม แปลความว่า กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ เช่น แพทยสภา สภากายาบาล เป็นต้น จะออกข้อกำหนดที่ไปก้าวกายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาไม่ได้

จากการศึกษาถึงสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยหรืออาจจะเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศได้ เช่น ความเสมอภาคของระยะเวลาในการเข้าเป็นทหารกอง สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งอาจได้รับการทรมานทางจิตใจหรือทางกายของผู้ที่ถูกเกณฑ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง สิทธิไม่ถูกเกณฑ์แรงงานหากประเทศมิได้อยู่ในการประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือ

การรบ สิทธิส่วนบุคคลในการดำรงชีวิตความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการประกอบอาชีพในการเลือกอาชีพซึ่งต้องเสียโอกาสในการประกอบอาชีพตลอดระยะเวลาที่ต้องเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการนั้น

2. การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยในอดีต

การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยกรมการกำลังสำรองทหารบก (กองการสัสดี) กองทัพบกเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับ กำหนดหน้าที่ให้ชายไทยมีหน้าที่รับราชการทหาร ประกอบกับ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 บัญญัติว่า “ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน” แต่อย่างไรก็ดี มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ได้กำหนดข้อยกเว้นให้แก่บุคคลบางประเภท ได้แก่ พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ หรือที่เป็นเปรียญ และนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์ คนพิการทุพพลภาพซึ่งไม่สามารถเป็นทหารได้ เป็นต้น แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงระบบการเกณฑ์ทหาร นั้น จะต้องเข้าใจก่อนว่ากำลังทหารประกอบไปด้วย 1) กำลังประจำการ (ActiveDuty)⁹⁸ และ 2) กำลังสำรอง (Reserve)⁹⁹

ซึ่งทหารเกณฑ์ถือเป็นกำลังที่อยู่ประเภทกำลังกองประจำการ (เป็นกำลังประจำการนั่นเอง) และเป็นที่มาของกำลังสำรองด้วย โดยชายไทยผู้มีหน้าที่รับราชการทหารต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกิน¹⁰⁰ (หรือคนทั่วไปมักเรียกว่าขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน) ภายในพุทธศักราชที่มีอายุย่างเข้า 18 ปี¹⁰¹ กล่าวได้ว่าเมื่อครบ 17 ปีบริบูรณ์นั่นเอง แต่การนับอายุจะต้องนับตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กล่าวคือ ถ้าเกิดพุทธศักราชใดให้ถือว่ามียุครครบ 1 ปีบริบูรณ์เมื่อสิ้นพุทธศักราชที่เกิดนั้น ส่วนการนับอายุต่อไปให้นับเฉพาะปีที่สิ้นพุทธศักราชแล้ว เช่น คนเกิดพุทธศักราช 2559 จะเป็นวันเดือนใดก็ตาม ให้นับอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ เมื่อสิ้นพุทธศักราช 2559 และนับอายุครบ 2 ปี 3 ปี 4 ปี ฯลฯ ปีบริบูรณ์ เรียงตามลำดับ เมื่อสิ้นพุทธศักราช นั้น ๆ แต่ถ้าไม่

⁹⁸ สำนักพัฒนาและบริหารกำลังพล กรมกำลังพล กองทัพบก, การจัดการความรู้ด้านสายงานกำลังพล, 1-2

⁹⁹ ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการจัดทำบัญชีบรรจุกำลัง พ.ศ. 2531

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 4 (2) “ทหารกองเกินหมายถึง ผู้ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ และยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว”

¹⁰¹ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 16 วรรค 1

ปรากฏให้เกิดให้นายอำเภอท้องที่เป็นผู้กำหนดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง¹⁰² และหากมีข้อขัดข้องไม่สามารถไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินได้ด้วยตนเอง ก็จะต้องให้บุคคลอื่นซึ่งบรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้ไปแจ้งแทน¹⁰³ ยกเว้นสามเณรเปรียญ หรือผู้ซึ่งอยู่ระหว่างควบคุมหรือคุมขังของเจ้าพนักงาน ไม่จำเป็นต้องไปแสดงตนลงบัญชีทหารกองเกินตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497¹⁰⁴ ส่วนบุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องไปลงบัญชีทหารกองเกินตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 นั้น¹⁰⁵ มีเพียงพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์หรือที่เป็นเปรียญและนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์

และเมื่อชายใดที่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินตามกำหนดแล้ว ก็จะต้องว่าผู้นั้นมีสถานะเป็น “ทหารกองเกิน” ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ของปีถัดไปและถือว่ามี “ภูมิลำเนาทหาร” อยู่ในอำเภอท้องที่ที่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินนั้น ผู้ที่ฝ่าฝืนไม่ไปแสดงตนลงบัญชีทหารกองเกินมีความผิด จากนั้นก็จะต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกภายในปี พุทธศักราช ที่มีอายุย่างเข้า 21 ปี (20ปีบริบูรณ์) ในพุทธศักราชนั้น (ภายใน 31 ธันวาคม)¹⁰⁶ เว้นแต่บุคคลที่ได้รับการผ่อนผันบางประเภท ไม่ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียก¹⁰⁷ แต่หากผู้มีหน้าที่ต้องไปแสดงตนฝ่าฝืนไม่ไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียก ก็จะมีผลความผิดอาญาและโทษเช่นกัน¹⁰⁸ และหากผู้ใดไม่เข้าข้อยกเว้นแล้วฝ่าฝืนไม่เข้ารับการตรวจ

¹⁰² พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 4 (1)

¹⁰³ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 16 วรรค 2

¹⁰⁴ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 21 “บุคคลดังต่อไปนี้ไม่ต้องไปแสดงตนต่อนายอำเภอ ตามมาตรา 16 มาตรา 18 หรือ มาตรา 19 คือ (1) สามเณรเปรียญ (2) ผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างควบคุมหรือคุมขังของเจ้าพนักงาน แต่ให้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและแบบที่ ก าหนดในกฎกระทรวง”

¹⁰⁵ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 20 “บุคคลตามมาตรา 13 (1) และ (3) ให้ยกเว้นไม่ต้องลงบัญชีทหารกองเกิน” มาตรา 13 (1) “พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ หรือที่เป็นเปรียญ และนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์”

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), “มาตรา 25 ทหารกองเกินเมื่อมีอายุย่างเข้าสี่สิบเอ็ดปีในพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตน ภายในพุทธศักราชนั้น....”

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 14 มาตรา 27

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 19 มาตรา 44

เลือกเข้ากองประจำการ ตามกฎหมายกำหนดมีความผิดอาญาและโทษ คือ จำคุกไม่เกินสามปี¹⁰⁹ ซึ่งมีอายุความฟ้องคดี 10 ปี¹¹⁰

ดังนั้นการจะเข้าใจความเป็นมาของการเกณฑ์ทหารในปัจจุบันของไทย จำเป็นต้องเข้าใจถึงรูปแบบเดิมของการเกณฑ์ทหารในรัฐโบราณของไทย จนถึงต้นรัตนโกสินทร์ที่นำแนวทางการบริหารจัดการคนโดยลอกแบบมาจากสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบันนี้

2.1 สมัยโบราณ

ในรัฐสมัยโบราณของไทยมีประเพณีบังคับบรรดาชายไทยที่เป็นชายฉกรรจ์ให้เป็นทหารทุกคน และถือเอาสกุลวงศ์เป็นหลักในการควบคุมหัวหน้าสกุลสังกัดเป็นทหารหมู่ไหน ลูกหลานมาตรา 14 (3) “บุคคลซึ่งอยู่ในระหว่างการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตรที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร”

มาตรา 27 (2) “นักเรียนซึ่งออกไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 29 (3) “บุคคลที่อยู่ในระหว่างการศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” ของหมูนั่นก็ สังกัดอยู่ในหมูนั่น เหตุที่มีประเพณีบังคับให้ชายไทยเป็นทหารทุกคนและควบคุมทหารดังกล่าวนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายว่า เพราะไทยขยายเขตแดนลงมาจากถิ่นเดิมด้วยความมุ่งหมายจะมาตั้งภูมิลำเนา มิใช่ตั้งหน้ามาเที่ยวปล้นทรัพย์จับเฉลยไปใช้สอย พวกที่ลงมาครั้งนั้นย่อมมาเป็นพวก ๆ ที่ร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในพวกหนึ่งรวมเชื้อสายวงศ์สกุลเดียวกันเป็นพื้น มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ไหนก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยกัน พวกที่มาด้วยกันนั้นนับถือใครมากคนนั้นก็ไ้เป็นเจ้าหมู่ รองลงมาใครเป็นหัวหน้าในครัวเรือนไหนก็ควบคุมลูกหลานบริวารในเครือของตนทั้งในเวลาอยู่เป็นปกติและเวลารบรวบรวมกันไปทำสงคราม ครั้นได้ภูมิลำเนาแห่งใดเป็นที่มั่นแล้วยังคงต้องคอยป้องกันศัตรูที่พยายามจะขับไล่ เพราะฉะนั้นกำลังมีเท่าไรต้องเตรียมไว้ให้เต็มที่เสมอด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องบังคับชายไทยให้เป็นทหารทุกคนและให้ควบคุมกันโดยสกุลวงศ์ ทำนองการทหารที่เป็นอยู่ในหมู่ไทยสมัยนั้น เมื่อพวกไหนไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในตำบลใด ผู้ที่เป็นหัวหน้าของพวกนั้นก็จะเป็นทั้งนายบ้านและนายทหารของกองนั้น ขึ้นอยู่ในเจ้าเมืองซึ่งเป็นเจ้าของอาณาเขตนั้น เวลาเจ้าเมืองจะต้องการกำลังไปรบ ณ ที่แห่งใดก็สั่งนายบ้านให้เกณฑ์กำลังไปเข้ากองทัพ เอาเครื่อง

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 45

¹¹⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 73 ตอนที่ 95 (ฉบับพิเศษ), (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2499), มาตรา 95 (3) “สิบปีสำหรับความผิดต่อระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี

ศาตราวุธยุทธภัณฑ์พาหนะและเสบียงอาหารของตนไปเองทั้งสิ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการไปรบนั้น ถ้ามีชัยชนะก็ได้ส่วนแบ่งทรัพย์สินสมบัติของข้าศึกและได้ตัวข้าศึกซึ่งจับมาเป็นเชลยมาใช้สอย¹¹¹

2.2 สมัยสุโขทัย

สมเด็จพระเจ้ารามคำแหง ได้ทรงขยายอาณาเขตไปกว้างใหญ่ไพศาล จึงได้ทรงจัดการทหารให้เหมาะสมแก่การที่จะรักษาราชาอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไว้ได้ การจัดระเบียบราชการส่วนกลางมีเค้าว่าถือเอาการป้องกันประเทศเป็นหลัก วางระเบียบการปกครองอย่างทหารซึ่งรวมการทหารและการพลเรือนเข้าไว้ด้วยกัน บรรดาพลเมืองที่เป็นชายฉกรรจ์ถือว่าเป็นทหารทุกคน เจ้านายและข้าราชการผู้ที่เป็นนายควบคุมไพร่พลก็เป็นทหารด้วยทั้งสิ้น เวลาบ้านเมืองไม่มีศึกสงครามก็ทำมาหากินบังคับบัญชาอย่างพลเรือน เวลาเกิดสงครามก็บังคับบัญชากันอย่างทหาร สำหรับการจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือราชธานี (นครหลวงและหัวเมืองชั้นใน) กับเมืองพยามหานคร (หัวเมืองชั้นนอก)

ราชธานี คือ เขตที่ตั้งนครหลวงอันได้แก่กรุงสุโขทัย มีหัวเมืองชั้นในรายรอบเป็นปริมณฑล เรียกว่าลูกหลวงซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านล้อมรอบราชธานีไว้ทั้ง 4 ด้าน ระยะทางระหว่างเมืองลูกหลวงกับราชธานีนั้น มีหลักว่าจะต้องไม่เกินระยะที่จะเดินติดต่อถึงกันได้ภายในเวลา 2 วัน ทั้งเพื่อให้การคมนาคมระหว่างเมืองหลวงและเมืองลูกหลวงได้เป็นไปโดยสะดวก ด้วยเหตุนี้จึงไม่สู้จะกว้างใหญ่มากนัก แต่การจัดระเบียบราชธานีนี้ มีประโยชน์มากในทางยุทธศาสตร์สมัยนั้น เพราะทำให้รบกวนกำลังป้องกันราชธานีได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เวลาเกิดสงครามพลเมืองทั้งในราชธานีและเมืองที่รายรอบก็เป็นทหารในกองทัพหลวงซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพ

เมืองใหญ่ ๆ นอกราชธานีออกไป เรียกว่า เมืองพยามหานครเป็นหัวเมืองชั้นนอกเมือง ๆ หนึ่ง มีเมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่หลายเมือง เจ้าเมืองเป็นเจ้าหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เวลาเกิดสงครามราษฎรในเมืองพยามหานครเมืองหนึ่ง ๆ ก็รวมเข้าเป็นกองพลอันหนึ่ง

นอกจากราชธานีและเมืองพยามหานครแล้ว ยังมีเมืองที่อยู่นอกราชอาณาจักรโดยแท้โดยชาวเมืองเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งจัดให้เป็นเมืองประเทศราชอีก มีเจ้าชาวพื้นเมืองนั้นซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยทรงแต่งตั้งปกครองอย่างสิทธิเด็ดขาด แต่ต้องถวายต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการต่อพระมหากษัตริย์ไทยตามกำหนด เวลาเกิดสงครามก็ต้องเกณฑ์กองทัพมาช่วย

¹¹¹ ยรรยงศ์ ศรีอุตตะมโยธิน (2489) “การรับราชการทหาร” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 24

การปกครองแบบทหารซึ่งรวมการทหารและการพลเรือนเข้าไว้ด้วยกันได้ยึดถือสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชการสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งได้ทรงพยายามที่จะแยกการทหารและการพลเรือนออกจากกันแต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ¹¹²

2.3 สมัยกรุงศรีอยุธยา

ยุคสมัยของพระเจ้าอู่ทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดี ยังไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับลักษณะการจัดกำลังคนในการเกณฑ์ทหาร เพิ่งเริ่มปรากฏในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ซึ่งเมื่อได้ครองราชย์สมบัติ ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” ได้ทรงจัดการเกี่ยวกับกิจการด้านทหาร คือ การตั้งทำเนียบยศ การจัดทำทำเนียบหัวเมือง และตั้งทำเนียบหน้าที่กระทรวง ทบวงการ และในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งเป็นราชโอรสของสมเด็จพระบรมโลกนาถ ได้ทรงจัดการอันเกี่ยวกับกิจการด้านการทหารเพิ่มเติม ซึ่งเป็นตัวอย่างสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ ทำตำราพิชัยสงคราม ทำสารบาญชี ทำพิธีตามหัวเมือง ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการเกณฑ์ทหาร การทำสารบาญชี คือการจัดทำบัญชี รี้พล คือ การจัดระเบียบวิธีเกณฑ์คนเข้ารับราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน จัดระเบียบการควบคุมผู้คนพนักงานทำบัญชี คนฝ่ายทหาร ฝ่ายมหาดไทย โดยโปรดเกล้าให้ตั้ง “กรมพระสุรัสวดี” (เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน คือ กรมสวัสดิ์ สังเกตกระทรวงกลาโหม) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ มีพนักงานทำบัญชีพลทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทำหน้าที่ในการจัดทำจัดเก็บทะเบียนทหารและสำมะโนครัวของพลเรือน ซึ่งในบางครั้งกรมพระสุรัสวดีก็ดำเนินการออกเป็นแม่ทัพเสียเองในการเป็นผู้เรียกเกณฑ์ไพร่พลเข้าประจำกองทัพเมื่อต้องการกำลังทำการรบ อย่างไรก็ตามระหว่างนี้วิธีการเกณฑ์คนมาเป็นทหารก็ยังคงใช้ประเพณีที่คนไทยนิยมใช้บังคับเข้ารับราชการทหารอยู่อย่างเดิม ต่อมาในกลางสมัยกรุงศรีอยุธยา รัฐบาลอนุญาตให้ไพร่เสียเงินค่าราชการแทนการเข้าเวร และกำหนดให้ไพร่ตามหัวเมืองส่งส่วยแก่รัฐบาล ซึ่งกรมพระสุรัสวดีต้องรับหน้าที่ในเรื่องส่วยและเงินราชการด้วย โดยการกำหนดพลเมืองเพื่อเข้ารับราชการทหารได้แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) คนไทย คือ บรรดาผู้ชายไทย จะมียศศักดิ์หรือสกุลใด ๆ ก็ตาม ต้องเป็นทหารทุกคน คนต่างชาติที่เกิดในเมืองไทยก็นับว่าเป็นคนไทย

2) นักบวช คือ นักบวชในพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น ๆ ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเป็นทหาร

3) คนต่างชาติ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

(1) พวกที่ไปมาค้าขาย ชั่วคราวไม่เรียกเกณฑ์เข้าเป็นทหาร แต่ต้องเรียกเงินแทนหรือเรียกใช้แรงงานเป็นครั้งคราว

¹¹² “เรื่องเดียวกัน”, 25-26

(2) พวกที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองไทย ถ้าใครสมัครรับไว้ในจำพวก “ทหารอาสา”

(3) พวกที่เป็นลูกหลานคนต่างชาติ และเกิดในเมืองไทย ต้องเกณฑ์เข้าเป็นทหารอย่างคนไทย)

4) ทาส คือ คนไทยที่ตกไปเป็นทาส หรือเชลย จะเป็นคนไทยหรือชาติใดก็ตาม ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ ไม่ให้มีเกียรติยศเป็นทหาร

2.3.1 การกำหนดระยะเวลารับราชการทหารสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยาถือว่าผู้ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหาร มีระบบการเกณฑ์ไพร่เข้ารับราชการ ไพร่จึงหมายถึง¹¹³ ราษฎรทั่วไปที่มีศักดินาอย่างต่ำ 10 ไร่ อย่างสูง 25 ไร่ ไพร่จึงมีสองประเภท ได้แก่ ไพร่หลวง และ ไพร่สม ไพร่หลวงเป็นไพร่ที่ขึ้นตรงกับพระมหากษัตริย์แผ่นดินโดยตรง และไพร่สมเป็นไพร่ที่ขึ้นกับเอกชนหรือมูลนาย กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา บังคับให้ไพร่ทุกคนที่เป็นชายฉกรรณต้องเข้ารับราชการทหาร โดยไม่มีค่าจ้าง เบี้ยเลี้ยงและเงินเดือน ซึ่งการรับราชการทหารก็คือ การเกณฑ์ชายฉกรรณเข้าไปทำงานเป็นบ่าวไพร่ของเจ้านาย ขุนนาง และทำงานด้านโยธาให้หลวง เมื่อเกิดศึกสงครามต้องเป็นทหารและออกรบ ดังนั้น บุคคลที่มีอายุครบ 18 ปี ต้องขึ้นทะเบียนเป็นไพร่สม ให้มูลนายฝึกหัดและใช้สอย โดยยังมีต้องเข้าเป็นทหาร เมื่ออายุครบ 20 ปี ปลดจากไพร่สมเป็นไพร่หลวง มีหน้าที่รับราชการทหารผู้อื่นจะเอาไปใช้สอยไม่ได้ ต้องอยู่ในเขตรับราชการทหารไปจนถึงอายุ 60 ปี จึงปลดออกจากราชการ เว้นแต่มีบุตรที่ส่งรับราชการทหารถึง 3 คน ก็ให้ปลดบิดาพ้นราชการทหารได้ก่อนอายุ 60 ปี ในเวลาปกติไพร่หลวงต้องเข้ามาประจำราชการปีละ 6 เดือน และได้อยู่ว่างปีละ 6 เดือน กำหนดเวลาเข้ามาประจำนี้เรียกว่าการเข้าเวร และยังคงเอาอาหารเสบียงของตนมากินเองด้วย

ต่อมาในปลายสมัยอยุธยา ได้กำหนดวิธีผ่อนผันการเกณฑ์ทหาร โดยยอมให้ไพร่จ่ายเงินให้แก่ขุนนางเพื่อแลกกับการไม่ต้องรับราชการทหาร โดยกำหนดอัตราในการผ่อนผันไม่ต้องเข้ารับราชการอยู่ที่เดือนละ 6 บาท ทาสปีละ 6 สลึง ซึ่งเจ้ากรมปลัดกรมต่าง ๆ มีหน้าที่เก็บเงินส่งกรมพระสุรัสวดีแต่ละปี ส่วนแบ่งบางส่วนให้แก่เจ้ากรม ปลัดกรม และนายกอง นายหมวด ในฐานะผู้ควบคุมคนเหล่านั้นด้วยเหตุนี้ทำให้ไพร่พลจำนวนมากจึงยอมเสียเงินแทนการรับราชการเป็นจำนวนมาก¹¹⁴ การเสียเงินหรือส่วยให้แก่ราชการนั้นเฉพาะในเวลาที่บ้านเมืองเป็นปกติสุข แต่ถ้ามีการรบหรือการสงครามก็จะต้องถูกเรียกตัวมารับราชการทหาร ส่วนคนที่ถูกเกณฑ์เป็นทหารในช่วงเวลานี้จึงถูกมองว่ามีสถานะที่ต่ำกว่าไพร่ทั่วไป คือเป็นคนที่ไม่มียศ หรือเป็นคนต้องโทษหรือเป็นคนไม่มี

¹¹³ “เรื่องเดียวกัน”, 27-28

¹¹⁴ “เรื่องเดียวกัน”, 2-3

ทางเลือกอื่นแล้วจึงมาเป็นทหารตั้งพระราชดำริระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) กับกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่าด้วยเรื่องทหารเกณฑ์ ดังนี้

“...เพราะคนที่ส่งมาเป็นทหารนั้น เฉพาะแต่คนที่ไม่มีเงินเสียส่วนประการหนึ่ง คนที่เป็นโทษบางอย่างประการหนึ่ง ฤ็ผู้ที่เลวทรามที่สุดในพื้นเมืองนั้น คือจะทำอะไรไม่ได้เป็นต้นก็มี...” (สำเนาราชทัณฑ์เลข 39/143 สนวนตุสิต 23 เมษายน ร.ศ. 122)¹¹⁵

“คนในมณฑลอีสานซึ่งเลือกคัดส่งมารับราชการทหารอย่างทุกวันนี้ ตกอยู่ในชนชั้นเลวที่มีความผิดหรือไม่สามารถจะกระทำกรอย่างอื่นได้แล้วจึงส่งมาเป็นทหารพาให้คนทั้งหลายแลเห็นว่า ทหารเป็นบุคคลจำพวกที่เลวทรามกว่าพลเมืองสามัญ” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ไปรเวตที่ 27/1083 ศาลาว่าการมหาดไทย 27 เมษายน ร.ศ. 122)¹¹⁶

นอกเหนือจากไพร่ที่ถูกเกณฑ์เป็นทหารจะถูกมองว่ามีสถานะที่ต่ำกว่าไพร่ทั่วไปแล้ว เวลาเป็นทหารยังจำเป็นต้องทำหน้าที่เหมือนผู้ใช้แรงงานโดยไม่มีทางเลือกทำให้สถานะของไพร่ที่เป็นทหารในสายตาของคนทั่วไปจึงมีลักษณะที่เลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก ดังที่กรมหลวงนครไชยศรีแสดงความเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่อยากเป็นทหารเพราะมองว่าทหารทำหน้าที่เหมือนกบฏ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงมีความรู้สึกหวาดกลัวต่อการเป็นทหารมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตดังเห็นได้จากเหตุการณ์การเปิดโรงเรียนขึ้นตามวัด เริ่มจากที่วัดมหรณพารามในกรุงเทพฯ เมื่อถึงวันเปิดโรงเรียนบิดามารดาที่ได้ส่งลูกหลานมาเรียนที่วัดแห่งนี้ได้พากันขอถอนเด็กลูกศิษย์วัดไปเกือบทั้งหมด อันเนื่องมาจากมีข่าวลือว่าเด็กที่เข้าโรงเรียนแล้วจะต้องถูกเกณฑ์เป็นทหารนั่นเอง ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์กบฏที่เมืองหลวงพระบาง เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเป็นผู้บัญชาการทหารหน้าได้ใช้วิธีเกลี้ยกล่อมหาคนสมัคร โดยให้สัญญาว่าเมื่อรับราชการทหารอยู่ครบกำหนดปีแล้วจะปล่อยพ้นจากราชการทั้งปวง ทำให้ครั้งนั้นมีชาวเมืองราชบุรี เพชรบุรี สมัครเข้ามาเป็นทหารจำนวนมาก และเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีได้อาศัยพลทหารเหล่านี้ในการขึ้นไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง แต่วิธีการดังกล่าวก็สำเร็จเพียงครั้งเดียว เพราะหลังจากนั้นก็ไม่มีใครสนใจจะสมัครเป็นทหารอีก¹¹⁷

2.3.2 การควบคุมบังคับบัญชา

บรรดาชายไทยทุกคนซึ่งมียศศักดิ์สกุลใด ๆ ก็ตามต้องเป็นทหาร คนต่างชาติที่เกิดในเมืองไทย ให้ถือว่าเป็นคนไทย แต่คนไทยที่ตกเป็นทาสหรือเชลยไม่ว่าเป็นคนชาติไทยหรือชาติอื่นก็ตาม ไม่นับว่าเป็นคนไทยในวิธีการเกณฑ์ทหาร นักบวชในพุทธศาสนาไม่ว่านิกายใด ๆ รวมทั้งนักบวชและนักพนตในศาสนาและลัทธิต่าง ๆ ด้วย ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเป็น

¹¹⁵ “เรื่องเดียวกัน”, 3

¹¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”, 2

¹¹⁷ “เรื่องเดียวกัน”, 3

ทหาร อีกทั้งบุคคลที่เป็นทหารต้องมีการควบคุมกันอยู่เป็นหมู่เป็นพวกตามวงศ์สกุล มีหัวหน้าหรือเจ้าหมู่เป็นผู้ปกครองเป็นทั้งนายบ้านและนายกอง¹¹⁸ ครั้นเมื่อมีการจัดตั้งกรม ตั้งหน่วยงานทหารขึ้น บรรดาชายฉกรรจ์ทุกคนต้องเข้าสังกัดอยู่ในกรมใดกรมหนึ่ง ถ้าบิดาสังกัดกรมไหนลูกหลานก็ต้องสังกัดอยู่กรมนั้นตาม จะย้ายกรมได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากบรรดากรมต่าง ๆ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับการ ปลัดกรมเป็นผู้ช่วยคนหนึ่ง สมุห์บัญชีเป็นผู้ดำเนินการจัดทำบัญชีไพร่พลคนหนึ่ง และมีนายกองรองลงมา เรียกว่าขุนหมื่น มักอยู่ตามห้องที่ที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของไพร่พล นายกองจะเป็นผู้เรียกไพร่พลในเวลาที่ต้องการตัวมารับราชการซึ่งเจ้ากรมจะเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งที่ผู้ลงทะเบียนแล้วและต้องสืบหาลูกหมู่ในกรม ตลอดจนการเกลี้ยกล่อมหาคนที่หลบเลี่ยงมาขึ้นทะเบียนเพิ่มเติม ผู้เป็นมูลนายต้องจัดทำทะเบียนให้แก่ กรมพระสุรัสวดี ซึ่งมีหน้าที่เก็บรักษาบัญชีไพร่พลหลวงและไพร่สมทั่วราชอาณาจักร โดยที่ทะเบียนดังกล่าวเขียนด้วยลักษณะยี่ดียว มีชื่อเรียกว่า “ทะเบียนหางว่าว” และพวกที่ขึ้นทะเบียนแล้วให้มีชื่อเรียกว่า “เลข” ซึ่งเป็นการสักที่ท้องแขนด้านใน เพื่อบอกเหล่าสังกัด เลขประจำตัว และกรมเจ้าสังกัด¹¹⁹ เมื่อกรมพระสุรัสวดีได้รับหางว่าวก็ต้องจำหน่ายเลขให้กับคนที่มีชื่อเข้าประจำกรม เมื่อไพร่สังกัดกรมให้เรียกว่า “ไพร่หลวง” ซึ่งไพร่หลวงจะมีการสักเลขประจำตัวไว้เพื่อป้องกันการหลบหนีจากกรมหนึ่งไปยังอีกกรมหนึ่ง โดยเวลาศึกสงครามนั้น กรมพระสุรัสวดีจะเป็นผู้เรียกเกณฑ์เป็นกรม เมื่อสั่งเกณฑ์แล้วเจ้ากรม ปลัดกรม เจ้าหมู่ นายหมวดของหน่วยนั้น ต้องทำหน้าที่ติดตามไพร่พลของตนมารวมกันเป็นหน่วย ๆ ส่วนตามหัวเมืองใช้วิธีการเช่นเดียวกัน¹²⁰

2.4 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่วราชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ยังคงใช้วิธีการเกณฑ์ทหารข้อกำหนด เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังมิได้ออกกฎหมายเป็นการเฉพาะ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2448 ตรงกับ ร.ศ.124 ถือได้ว่าเป็นบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก การใช้กฎหมายฉบับนี้ ประกาศใช้เป็นพื้นที่ โดยเริ่มจากมณฑลนครราชสีมา นครสวรรค์ ฯลฯ¹²¹

¹¹⁸ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี. ตำนานการเกณฑ์ทหาร, 43

¹¹⁹ พลตรีสกล พิธีรัตน์ (2539) “กองทัพไทยควรใช้ทหารเกณฑ์หรือทหารอาสาสมัคร” 86-87

¹²⁰ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี. ตำนานการเกณฑ์ทหาร” 45-47

¹²¹ ยรรยงค์ ศรีอุตตะมโยธิน (2489) “การรับราชการทหาร” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร

2.5 การเกณฑ์ทหารของไทยสมัยรัชกาลที่ 5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2448 ตรงกับ ร.ศ.124 ถือได้ว่าเป็นบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ฉบับแรก การใช้กฎหมายฉบับนี้ ประกาศใช้เป็นพื้นที่ โดยเริ่มจากมณฑลนครราชสีมา นครสวรรค์ ฯลฯ ต่อมาใน พ.ศ.2451 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.127 จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2453 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 ต่อไป โดยได้ประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักร เมื่อ พ.ศ. 2459 รวมเป็นเวลา 11 ปี โดยเป็นการยกเลิกระบบเกณฑ์ไพร่ซึ่งใช้ในสมัยพระเจ้าอยู่หัว

วิธีการเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2448 (พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124) มีเนื้อความ คือ

1) บรรดาชายฉกรรจ์ที่มีอายุ 18 ปี มีหน้าหน้าที่รับราชการทหารในกองประจำการมีกำหนด 2 ปี เมื่อรับราชการครบ 2 ปีแล้ว จะถูกปลดออกเป็นกองหนุนชั้นที่ 1 พวกกองหนุนชั้นที่ 1 นั้นจะมีหน้าที่เข้ามาฝึกซ้อมปีละ 2 เดือน นอกจากนั้นปล่อยให้ทำมาหากินและเมื่ออยู่ในกองหนุนชั้นที่ 1 ครบ 5 ปี แล้วก็จะปลดออกเป็นกองหนุนชั้นที่ 2 ครบ 10 ปี แล้วให้ปลดพ้นราชการทหาร

2) สำหรับชายฉกรรจ์ที่มีอายุพ้น 40 ปี ไม่มีหน้าที่รับราชการทหาร

3) ทหารกองประจำการ ต้องอยู่ประจำการ ณ กรมกองทหาร ได้รับเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง และเครื่องนุ่งห่มใช้สอยตามสมควรตลอดเวลาที่อยู่ในกองประจำการ

ทั้งนี้ผู้มีที่ได้ยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารยังได้แบ่งออกเป็นจำพวกที่ได้รับการยกเว้นชั่วคราว และจำพวกที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารเลย

1) พวกที่ได้รับการยกเว้นชั่วคราว

(1) พระภิกษุ สามเณร รัฐธรรมและนักบวช (ยกเว้นตลอดเวลาบวช)

(2) นักเรียนซึ่งรัฐบาลได้กำหนดว่าเป็นวิชาชั้นอุดมศึกษา (ยกเว้นตลอดเวลาเรียน ภายในอายุ 30 ปี)

(3) ข้าราชการพลเรือนที่มีตำแหน่งรับพระราชทานเบี้ยหวัด เงินเดือน (ยกเว้นตลอดเวลาที่มีตำแหน่งรับพระราชทานเบี้ยหวัด เงินเดือน)

(4) เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ (ยกเว้นตลอดเวลาที่มีตำแหน่ง)

(5) บุตรที่ต้องปฏิบัติบิดาหรือมารดาผู้ทุพพลภาพ (ยกเว้นตลอดเวลาที่ต้องปฏิบัติบิดาหรือมารดา)

(6) บิดาหรือมารดา ซึ่งมีบุตรเข้ารับราชการทหารอยู่ในคราวใด อยู่ถึง 3 คน แล้ว เมื่อบุตรต้องเข้ารับราชการทหารในคราวใดอีกให้ยกเว้นเพื่ออยู่ปฏิบัติบิดาหรือมารดา 1 คน

(7) บิดาที่ต้องเลี้ยงบุตรอันเป็นกำพร้า หรือพี่ชายที่ต้องเลี้ยงน้องอันเป็นกำพร้า บิดามารดา ซึ่งเด็กกำพร้า นั้นยังไม่สามารถที่จะเลี้ยงตัวเองได้

(8) คนประกอบการทำไร่นา ค้าขาย ที่ได้เสียภาษีอากรตามจำนวนเงินที่จะได้ กำหนดอัตราประกาศไว้ (ยกเว้นตลอดระยะเวลาที่ได้เสียภาษีอากร)

(9) การค้าขายที่ต้องลงทุนทำด้วยกันหลายคน ให้นับว่าเป็นบริษัท ถ้าบริษัท นั้นได้เสียภาษีตามจำนวนเงินที่ได้ประกาศ ให้ยกเว้นผู้อำนวยการของบริษัท และผู้จัดการของบริษัท (ตลอดระยะเวลาที่เป็นผู้อำนวยการและผู้จัดการของบริษัทที่ได้เสียภาษี)

(10) คนเจ็บป่วยทุพพลภาพ ซึ่งไม่สามารถรับราชการทหารได้ (ยกเว้นตลอด ระยะเวลาที่ยังทุพพลภาพ)

(11) คนที่ต้องราชทัณฑ์อยู่ในที่คุมขัง (ยกเว้นตลอดระยะเวลาที่ต้องคุมขัง)

(12) ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมชานูญขาดให้ยกเว้นชั่วคราวเป็นพิเศษ (ยกเว้นตลอดระยะเวลาพระราชประสงค์)

2) พวกที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารเลย

(1) จีน คือจีนใหม่ที่มาจากเมืองจีนและบุตรของจีนผู้นั้น

(2) คนป่า คนดอย คือจำพวกที่ยังอยู่ป่าและอยู่บนเขา บนดอยซึ่งกระทรวง และกรมมหาดไทย เห็นว่าควรยกเว้นโดยไม่สามารถจะให้เข้ารับราชการทหารได้

(3) คนพิการอันไม่สามารถจะรับราชการทหารได้

(4) คนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเว้นโดยเฉพาะ

ในปี พ.ศ. 2460 พระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2448 ได้ถูกยกเลิกโดยพระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2460 ขึ้นใหม่¹²² โดยประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งกำหนดอายุการลงบัญชี กองเกินอัตรา การเรียกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารกองประจำการ การรับราชการในกองประจำการ และกองหนุนชั้นต่าง ๆ ตลอดจนพ้นราชการทหาร ตามที่ได้ใช้อยู่ในปัจจุบัน และยกเลิกพระราชบัญญัติ ลักษณะการเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124, พระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะเกณฑ์ ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) และ พระราชบัญญัตินี้ยังกำหนดให้มีทหารอาสาสมัครและทหารรับจ้างด้วย และในปี พ.ศ. 2466 ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหารเพิ่มเติม พ.ศ.2466 ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มกราคม 2466 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา

¹²² สมเด็จพระมหาพรยาจารย์ราชานุภาพ “ตำนานการเกณฑ์ทหาร” 46

พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2475 ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2475 และยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2466

พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2475 ใจความสำคัญว่า ชายไทยทุกคนต้องรับราชการทหารเสมอกัน เว้นแต่จะได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย¹²³ การรับคนเข้าเป็นทหาร มี 2 วิธี คือ การเรียกทหารใหม่ทุก ๆ ปี และการรับบุคคลอาสาและสมัคร ชายที่มีอายุ 17 ปี และขึ้นปีที่ 18 ให้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นคนกองเกินอัตรา การเกณฑ์เข้ารับราชการทหาร เรียกเกณฑ์ชายฉกรรจ์ที่เป็นคนกองเกินอัตราที่มีอายุ 21 ปี ถ้าไม่พอจึงเรียกเกณฑ์คนที่มีอายุ 22 ปี ผู้ถูกเข้ากองประจำการจะต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการ 2 ปี แล้วปลดเป็นกองหนุนชั้นที่ 1 ระยะเวลา 7 ปี กองหนุนชั้นที่ 2 ระยะเวลา 10 ปี กองหนุนชั้นที่ 3 ระยะเวลา 6 ปี ตามลำดับ แล้วจึงปลดพ้นราชการทหาร

คนกองเกินอัตรา คนกองหนุนชั้นที่ 1 คนกองหนุนชั้นที่ 2 และคนกองหนุนชั้นที่ 3 อนุญาตให้ไปอยู่ตามภูมิลำเนาของตนได้ในเวลาปกติมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาทหารปีหนึ่งสำหรับกองหนุนชั้นที่ 1 คนกองหนุนชั้นที่ 2 ไม่เกิน 1 เดือน เมื่อมีการระดมพลใหญ่คนกองหนุนชั้นที่ 1 ต้องเข้ารับราชการกองประจำการ ส่วนคนกองหนุนชั้นที่ 2 และคนกองหนุนชั้นที่ 3 เมื่อการระดมพลใหญ่และฝ่ายทหารเรียกจึงเข้ารับราชการกองประจำการ

1) บุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารเลย ได้แก่

(1) บุคคลพิการ ทูพลภาพซึ่งแพทย์ได้ตรวจแล้วว่าไม่สามารถรับราชการทหารได้เลย

(2) พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีสมณศักดิ์และเป็นเปรียญ

(3) คนป่า คนดอย ไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นทหารได้

2) บุคคลที่ต้องขึ้นบัญชีกองเกินอัตราไว้ แต่ไม่เรียกเข้ากองประจำการ และไม่ระดมเข้ารับราชการศึกษาทหาร ได้แก่

(1) พระภิกษุที่ไม่มีสมณศักดิ์และไม่ได้เป็นเปรียญ กับสามเณรรัฐธรรมนูญที่บวชในพระพุทธศาสนาทั้งนิกายไทย จีน ญวน นักบวชศาสนาอื่นผู้ซึ่งติดประจำทำการในกิจการศาสนา

(2) คนที่อยู่ระหว่างต้องราชทัณฑ์ที่คุมขัง

จะเห็นว่าพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2475 ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมอีกอยู่เรื่อยมา และได้ถูกยกเลิกและเปลี่ยนชื่อโดยพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2479 แต่ก็ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมตามกาลสมัย จนฉบับสุดท้าย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2496 แต่ก็ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นบทกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เพราะการ

¹²³ “เรื่องเดียวกัน”, 46

จัดกองทัพประจำตามแผนการทหารปัจจุบัน ทำให้วิธีการเรียกบุคคลเข้ารับราชการทหารใน กองประจำการต้องเปลี่ยนแปลงตามไปเป็นอันมาก

3. การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยในปัจจุบัน

3.1 หน้าที่ปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 4 ได้กำหนดหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไว้โดยกำหนดเรื่องการรับราชการทหารไว้ในมาตรา 50 (5) กำหนดให้ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่ว่าอดีตหรือปัจจุบันนั้น ซึ่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดไว้ชัดเจนว่าบุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 กำหนดให้ “ชายที่มีสัญชาติไทยเป็นทหารตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง” ดังนั้น ชายไทยไม่ว่าจะมีความรู้ ความสามารถ หน้าที่การงาน ฐานะ รวยหรือจน หรือการศึกษาจะสูงแค่ไหนจะให้บุคคลอื่นรับราชการทหารแทนกันไม่ได้ แต่การรับราชการทหารเป็นทหารกองประจำการนั้นระยะเวลาการเป็นทหารกองประจำการก็อยู่ที่การศึกษา หรือหน้าที่งานการว่าเป็นทหารกองประจำการระยะเวลาเท่าไรตามที่พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กำหนดไว้ ผู้ที่มีการศึกษาก็รับราชการเป็นทหารกองประจำการในระยะเวลาที่สั้นตามคุณวุฒิบุคคลนั้นจบการศึกษา เช่น 1 เดือน, 2 เดือน, 3 เดือน, 4 เดือน, 6 เดือน, 1 ปี 1 ปี 6 เดือน เป็นต้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือรับการศึกษาที่น้อยก็จะต้องเป็นทหารกองประจำการ นานกว่าบุคคลที่มีการศึกษาสูงกว่าหรือมากกว่า การนี้หน่วยที่มีหน้าที่หลักในการเรียกพลเรือนเข้าเป็นทหารกองประจำการ ได้แก่ กระทรวงกลาโหม ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติ และการมอบหมายให้กองทัพบกเป็นหน่วยดำเนินการ สำหรับกองทัพเรือและกองทัพอากาศ มีหน้าที่ให้การสนับสนุนกำลังพลไปร่วมดำเนินการตามที่กองทัพบกร้องขอ โดยกองทัพบกได้ออกคำสั่งกำหนดเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติให้หน่วยรองเป็นหน่วยดำเนินการซึ่งหน่วยที่รับผิดชอบในการเกณฑ์ทหารก็คือ หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน

คำว่า “หน้าที่” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ¹²⁴ และเมื่อนำคำว่า “หน้าที่” มารวมกับคำว่า “ชนชาวไทย” ก็มีความหมายเป็น “หน้าที่ของชนชาวไทย”

คณิน บุญสุวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย (ฉบับสมบูรณ์) ว่า¹²⁵ “ภาระและความรับผิดชอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดบังคับให้บุคคลซึ่งเป็นชนชาวไทยต้องปฏิบัติ หรือกระทำให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย เมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดว่าการกระทำใดเป็นหน้าที่ของพลเมืองแล้ว ถ้าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและจะถูกลงโทษ” ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ถูกตราขึ้นเพื่อเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยรัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนเสาหลัก เป็นกลไกในการจัดระเบียบกำหนดโครงสร้าง อำนาจอธิปไตย และสร้างความแข็งแกร่งแก่การปกครองประเทศเพื่อพัฒนาและแก้ไขวิกฤติของประเทศ รวมถึงการรับรอง ป้องกันคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ดังนั้น ในฐานะปวงชนชาวไทยซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยแล้วพลเมืองในประเทศจะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยเช่นกัน ได้แก่ 1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม และ 3. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติแล้ว รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้ปวงชนชาวไทยมีหน้าที่อีกสิบประการไว้ในมาตรา 50 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่คนไทยทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และหนึ่งในสิบประการนี้ คือ มีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ

3.2 การเป็นทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

ในยุคสมัยของพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระรามาธิบดียังไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับลักษณะการจัดกำลังคนในการเกณฑ์ทหาร ซึ่งการจัดกำลังคนในการเกณฑ์ทหารเพิ่งเริ่มปรากฏในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยคนที่ต้องเข้ารับราชการทหาร ยังมีการกำหนดเวลารับราชการทหาร และแบ่งคนตามอายุเป็นประเภท กล่าวคือ บุคคลที่มีอายุครบ 16 ปีขึ้นทะเบียนเป็น

¹²⁴ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, 2546 หน้า 1247.

¹²⁵ คณิน บุญสุวรรณ. (2548) “ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย (ฉบับสมบูรณ์)” กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 1012-1013

ประเภท กล่าวคือ บุคคลที่มีอายุครบ 16 ปีขึ้นทะเบียนเป็น “ไพร่สม” บุคคลที่มีอายุครบ 20 ปีปลดจากไพร่สมเป็น “ไพร่หลวง” ซึ่งมีหน้าที่รับราชการทหาร จนอายุถึง 60 ปี

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ยังคงใช้วิธีการเกณฑ์ทหาร ข้อกำหนดเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังมีได้ออกกฎหมายเป็นการเฉพาะ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2448 ถือได้ว่าเป็นบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก¹²⁶ ต่อมาใน พ.ศ.2451 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.127 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 ต่อไปโดยได้ประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักร เมื่อ พ.ศ.2449 รวมเป็นเวลา 11 ปีในปี พ.ศ.2460 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2460 ขึ้นใหม่ และยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124, พระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 127 (พ.ศ.2451) และในปี พ.ศ.2466 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารเพิ่มเติม พ.ศ.2466 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2475 และยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2466 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2479 ขึ้นใหม่ ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2475 และพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารเพิ่มเติม พ.ศ.2466 ต่อมาในปีพ.ศ. 2497 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหารเสียใหม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร ได้แก่พระราชบัญญัติรับราชการทหารกองประจำการ พ.ศ.2497 ใช้บังคับตั้งแต่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2497 และให้ยกเลิกพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2479 โดยพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ฉบับนี้ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้ว

สำหรับการจัดพลเมืองเข้าเป็นทหารประจำกองทัพไทยได้พัฒนาตลอดเวลาของการเจริญรุ่งเรืองทางการทหาร นับตั้งแต่ประเทศต่าง ๆ จัดตั้งกองทัพประจำขึ้น การจัดพลเมืองเข้ารับราชการในกองทัพใช้วิธีการเกณฑ์เข้ารับราชการ การเกณฑ์พลเมืองในประเทศไทยชายไทยทุกคนจึง

¹²⁶ สรรชัย อจลานนท์ (ม.ป.ป.).หลักนิติธรรมกับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ.รายงานประกอบการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. สืบค้นได้จาก http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/read.php?bibid=11611&cat=4&typ=4&file=IS5R_600547.pdf

ไม่มีข้อยกเว้นทุกคนจะต้องเข้ารับการศึกษาและเกณฑ์ทหาร แม้แต่ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง หรือไม่สมบูรณ์ก็ไม่ได้รับการยกเว้น แต่การที่จะได้ถูกคัดเลือกเข้ารับราชการทหารหรือไม่นั้น กองทัพจะเป็นผู้กำหนดไว้โดยส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาด้านสุขภาพตามที่กองทัพกำหนดไว้เห็นควรได้รับยกเว้น ไม่ต้องถูกคัดเลือกเข้ารับราชการทหาร การเกณฑ์ทหารเป็นกฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย ส่วนในทางปฏิบัติพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กำหนดหน้าที่นี้ให้เฉพาะชายที่มีสัญชาติไทย ตามกฎหมายมีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดขึ้นตอนเกี่ยวกับการรับราชการทหารไว้ตั้งแต่การลงบัญชีทหารกองเกิน การรับหมายเรียก การตรวจเลือกคนเข้ากองประจำการ การเรียกพล การระดมพล การปลด และการลงโทษ ซึ่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มีความมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์¹²⁷ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการรับบุคคลเข้าเป็นทหารกองประจำการ โดยมีการกำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องรับราชการทหารกองประจำการ วิธีการเรียกบุคคลเข้ารับราชการทหารกองประจำการ และการปลดทหารกองประจำการ และยังกำหนดนิยามสถานะของทหารประเภทต่าง ๆ ตามมาตรา 4 เช่น

ทหารกองเกิน หมายความว่า ผู้ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปี บริบูรณ์และยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้วทหารกองประจำการ หมายความว่า ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการและได้เข้ารับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลด

ทหารกองประจำการ หมายความว่า ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการและได้เข้ารับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลด

ทหารกองหนุน หมายความว่า ทหารที่ปลดจากกองประจำการ โดยรับราชการในกองประจำการจนครบกำหนด หรือทหารกองเกินซึ่งสำเร็จการศึกษาทหารตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร และได้ขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วปลดเป็นกองหนุน

และมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ยังกำหนดไว้ว่า “ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายมีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน” ซึ่งในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 นั้น ได้วางหลักการขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะให้ได้ทหารเข้ามารับใช้ชาติไว้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

กฎหมายเกี่ยวกับการรับราชการทหาร

กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องรับราชการทหารมีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497” ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมมารวม 6 ฉบับ ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา

¹²⁷ สมยศ ชันธศวร (2556) “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ 2497 ของเยาวชนชายไทยในจังหวัดนครปฐม” นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 25-26

1 ฉบับ และประกาศเป็นกฎกระทรวง รวม ๗๓ ฉบับ บัญญัติไว้ว่า “ชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน” และกฎหมายอีกหนึ่งฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับล้วนกำหนดหน้าที่ของชนชาวไทยไว้ว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร... ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้น จึงได้ชื่อว่าการรับราชการทหารเป็นหน้าที่ที่สำคัญของประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะชายที่มีสัญชาติเป็นไทยทุกคนที่จะต้องรู้หน้าที่และขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้เกี่ยวกับการรับราชการทหาร

3.2.1 การลงบัญชีทหารกองเกิน

1) ชายที่มีสัญชาติเป็นไทย เมื่ออายุอย่างเข้า 18 ปี ในปีพุทธศักราชใดต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายในพุทธศักราชนั้น หากไม่สามารถไปลงบัญชีทหารกองเกินด้วยตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้ไปแจ้งแทน ให้นายอำเภอสอบสวน เมื่อเห็นว่าถูกต้องให้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้ (มาตรา 16)

สำหรับการลงบัญชีทหารกองเกินแทนนั้น ผู้ใดมีความจำเป็นไม่สามารถไปลงบัญชีทหารด้วยตนเองได้ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้ไปแจ้งแทน โดยปกติจะเป็นบิดา มารดา หรือพี่ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีทีใกล้วันหมดเขตระยะเวลาลงบัญชี (ประมาณเดือนธันวาคม) โดยมีความจำเป็น ดังนี้

(1) ป่วย
(2) ไปอยู่ต่างประเทศยังไม่มีกำหนดกลับ หรือมีกำหนดกลับแต่วันที่จะกลับเลยกำหนดเวลาการลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว

(3) ไปศึกษาต่างท้องที่ไม่สามารถจะกลับไปได้เพราะติดการสอบไล่
2) ชายที่ยังไม่ได้ลงบัญชีทหารกองเกิน ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดก็ตาม ถ้าอายุยังไม่ถึง 46 ปีบริบูรณ์ จะต้องไปลงบัญชีทหารกองเกินเช่นเดียวกับบุคคลในข้อ (1) ภายใน 30 วันนับแต่วันที่พ้นเหตุที่ทำให้ไปแจ้งตามกำหนดไม่ได้ โดยต้องไปแจ้งการลงบัญชีทหารกองเกินด้วยตนเอง จะให้ผู้อื่นไปแจ้งแทนไม่ได้ความผิด การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ข้อ (1) หรือ ข้อ (2) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือ ปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 18 และมาตรา 44)

3) ข้อยกเว้น บุคคลที่ไม่ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินต่อนายอำเภอ แต่จะมีเจ้าพนักงานไปจัดการให้มีการลงบัญชีทหารกองเกินที่วัดหรือเรือนจำเองแล้วแต่กรณี คือ สามเณรเปรียญ หรือผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างควบคุมหรือคุมขังของเจ้าพนักงาน (มาตรา 21)

ก่อนถึงกำหนดวันลงบัญชีทหารกองเกินนายอำเภอจะต้องประกาศให้บุคคลทั่วไปทราบเพื่อเป็นการเตือนและป้องกันการลงลืมในเดือนกันยายนของทุก ๆ ปี โดยผู้ที่มีอายุครบเกณฑ์ที่เข้า 18 ปี ในพุทธศักราชที่จะต้องลงบัญชีทหารกองเกินไปแสดงตนลงบัญชีทหารกองเกิน

ที่อำเภอเพื่อรับหมายเรียกเกณฑ์¹²⁸ การลงบัญชีทหารกองเกินเป็นขั้นตอนแรกของการเกณฑ์ประชาชนที่เป็นชายสัญชาติไทยเข้าไปเป็นทหารกองประจำการ กฎหมายได้กำหนดให้บรรดาชายไทยที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปี ในปีพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนเองในปีพุทธศักราชนั้น ๆ แต่ถ้าไม่สามารถไปลงบัญชีทหารกองเกินได้ด้วยตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้ไปแจ้งแทน ถ้าไม่มีผู้ไปแจ้งแทนให้ถือว่าผู้นั้นหลีกเลี่ยงหรือขัดขืน (มาตรา 16) สำหรับผู้ที่ไม่ได้ไปลงบัญชีทหารกองเกินพร้อมกับบุคคลอื่นในปีเดียวกันไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ ถ้าอายุยังไม่ถึง 46 ปี บริบูรณ์ ให้ปฏิบัติแบบเดียวกันกับมาตรา 16 ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่สามารภปฏิบัติได้ แต่จะให้ผู้อื่นไปแจ้งแทนไม่ได้ (มาตรา 18) ทั้งนี้การลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอนั้นลงบัญชีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แต่เมื่อมีเหตุจำเป็น นายอำเภอมีอำนาจประกาศเรียกบุคคลที่ได้ลงหรือเคยลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้ว มาลงบัญชีทหารกองเกินใหม่ก็ได้ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่นายอำเภอได้ตีตประกาศไว้ ตามมาตรา 19 เมื่อลงบัญชีทหารกองเกินแล้วจะได้หนังสือสำคัญ (แบบ สด.๙) เก็บไว้เป็นหลักฐานการขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน เมื่อขึ้นทะเบียนทหารกองเกินแล้วถือว่าผู้นั้นมีภูมิลำเนาทหารอยู่ในอำเภอที่ได้ขึ้นทะเบียนทหารกองเกินนั้น ๆ

สำหรับหลักฐานการขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน นั้น ผู้ขอขึ้นต้องไปแสดงตนเพื่อขอขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน โดยจะต้องนำหลักฐาน คือ สูติบัตรหรือบัตรประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้าน (ที่มีชื่อบิดา หรือมารดา) ต่อ นายอำเภอท้องที่ เมื่อ นายอำเภอท้องที่ได้ตรวจสอบหลักฐาน เอกสารเห็นว่าถูกต้องแล้วจะรับลงบัญชีทหารและออกไปสำคัญทหารกองเกิน (แบบ สด.๙) ให้เป็นหลักฐาน

การเปลี่ยนชื่อ-ชื่อสกุล ถ้าได้รับใบอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตัวหรือชื่อสกุลให้นำหลักฐานการเปลี่ยนชื่อตัวหรือชื่อสกุลพร้อมกับใบสำคัญ (แบบ สด.๙) หรือหนังสือสำคัญ (แบบ สด.๘) ไปแจ้งต่อ นายอำเภอท้องที่ที่เป็นภูมิลำเนาทหารภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับอนุญาตเพื่อแก้หลักฐานให้ถูกต้อง เมื่อได้ขึ้นทะเบียนทหารกองเกินแล้วถือว่าผู้นั้นมีภูมิลำเนาทหารอยู่ในอำเภอที่ได้ขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน

หากลงบัญชีทหารกองเกิน เกินระยะเวลาและการย้ายภูมิลำเนาทหารบุคคลซึ่งยังมีได้ลงบัญชีทหารกองเกินตามระยะเวลาที่กำหนด¹²⁹ ถ้าอายุยังไม่ถึง 46 ปีบริบูรณ์ก็ต้องไปลงบัญชีทหารทุกคนตามกฎหมายจะให้ผู้อื่นแจ้งแทนไม่ได้ ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารด้วย

¹²⁸ ความรู้เกี่ยวกับการเข้ารับราชการทหาร : สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชน ระหว่างประเทศ : 3

¹²⁹ “เรื่องเดียวกัน”, 7-8

ตนเองเพราะมีความผิดปกติขึ้นแล้ว และเมื่อได้ลงบัญชีทหารกองเกินแล้วทางอำเภอจะออกใบสำคัญ (แบบ สด.๙) ให้ไว้เป็นหลักฐานต่อไป เมื่อมีประสงค์จะย้ายภูมิลำเนาทหาร ก็ย่อมทำได้ โดยแจ้งต่อนายอำเภอ (สัสดีอำเภอ) ท้องที่ที่ตนเองเข้ามาอยู่นั้น (โดยไม่ต้องแจ้งย้ายที่อำเภอเดิม) การแจ้งย้ายภูมิลำเนาทหารให้กระทำภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ย้ายทะเบียนเข้ามาอยู่ในท้องที่ใหม่โดยนำใบสำคัญ (แบบ สด.๙) หรือหนังสือสำคัญ (แบบ สด.๘) กับทะเบียนบ้านไปประกอบหลักฐานการแจ้งย้ายภูมิลำเนาทหารด้วย

3.2.2 วิธีการนับอายุ

1) วิธีการนับอายุครบปีบริบูรณ์

บุคคลซึ่งเกิดในพุทธศักราชใด ไม่ว่าวันที่ใดหรือเดือนใดก็ตามในปีพุทธศักราช นั้น เมื่อสิ้นปีพุทธศักราช ให้นับอายุครบ 1 ปี¹³⁰ บริบูรณ์และในปีต่อ ๆ ไป ให้นับต่อเนื่องไปตามสิ้นปีพุทธศักราชนั้น ๆ เช่น นายเขียว เกิดเมื่อวันที่ 5 กันยายน พุทธศักราช 2556 ดังนั้น นายเขียวจะมีอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ในสิ้นปี พุทธศักราช 2556 และมีอายุครบ 2 ปี บริบูรณ์ในสิ้นปีพุทธศักราช 2557 โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดในเดือนใดในปีนั้น (มาตรา 4 (1))

2) วิธีการนับอายุอย่าง

นับตั้งแต่ผู้นั้นเกิดในปีพุทธศักราชใดก็มีอายุอย่างเข้า 1 ปี ในปีพุทธศักราชนั้น และเมื่อสิ้นปีพุทธศักราชนั้น ก็ว่ามีอายุครบ 1 ปี บริบูรณ์แบบเดียวกัน เช่น นายเขียว เกิดเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2556 นายเขียวจะมีอายุอย่าง 1 ปี ในพุทธศักราช 2556 เมื่อสิ้นปี พุทธศักราช 2556 นายเขียวจะมีอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์และมีอายุอย่างเข้า 2 ปี ในปีพุทธศักราช 2557 โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดในเดือนในปีใด

3) วิธีการนับอายุชั้นปี

บุคคลใดมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ปีใด เรียกว่าเป็นคนในชั้นปีนั้น เช่น ถ้าเกิดในปีพุทธศักราช 2556 จะมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ในปี พุทธศักราช 2574

4) ตัวอย่างการนับอายุ

คนที่เกิดในวันใด เดือนใด ปีเดียวกันก็ตาม เมื่อสิ้นปีนั้น อายุจะเท่ากันหมด คือ 1 ปีบริบูรณ์และนับเป็นอายุอย่าง 2 ปีด้วย เช่น คนเกิดวันที่ 1 ม.ค. 2540 กับคนเกิดวันที่ 31 ธ.ค. 2540 ในวันที่ 1 ม.ค. 2541 ให้นับอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ และจะมีอายุอย่าง 2 ปีเท่ากันเรื่อยไปจนถึงวันที่ 31 ธ.ค. 2541 และ เมื่อสิ้นปี 2541 แล้ว ในวันที่ 1 ม.ค. 2542 ให้นับอายุครบ 2 ปีบริบูรณ์และจะมีอายุอย่าง 3 ปีให้นับอายุเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ก็จะทราบว่าอายุปัจจุบันเป็นเท่าใด หรือให้

¹³⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 4

เอา พ.ศ.ปัจจุบันตั้งลบด้วย พ.ศ.เกิด เช่น คนเกิด พ.ศ. 2524 จะมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรืออย่างเข้า 18 ปี ตลอดปี 2541 คือ อายุครบและอายุ่าง ตั้งแต่วันที่ 1 ม.ค. 41 - วันที่ 31 ธ.ค. 41

วิธีนับอายุของบุคคลตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 นั้น ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ขอขึ้นบัญชีทหารกองเกินเกิดในปีใดให้นายอำเภอท้องที่เป็นผู้กำหนด (มาตรา 4 (1))

3.2.3 ภูมิลำเนาทหาร

กรณีบิดาและมารดาสมรสกันตามกฎหมาย¹³¹ ให้ถือภูมิลำเนาของบิดาเป็นหลักในการลงบัญชีทหาร ถ้าบิดาถึงแก่กรรมแล้ว มารดายังมีชีวิตอยู่หรือถ้าทั้งบิดาและมารดาถึงแก่กรรมแล้ว มีผู้ปกครองให้ถือลำเนาในการลงบัญชีทหารที่อำเภอท้องที่ที่มารดาหรือผู้ปกครองมีภูมิลำเนาแล้วแต่กรณี หรือถ้าบุคคลดังกล่าวถึงแก่กรรมหมดให้ลงบัญชีทหารที่อำเภอท้องที่ที่ผู้ขอลงบัญชีทหารมีภูมิลำเนาอยู่ (ภูมิลำเนาคือการที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนบ้าน) เมื่อบุคคลใดได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้ที่อำเภอแล้ว ให้ถือว่าภูมิลำเนาทหารในอำเภอนั้น ภูมิลำเนาทหารจะมีได้แต่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 บุคคลซึ่งจะต้องลงบัญชีทหารกองเกินจะต้องมีภูมิลำเนาทหาร โดยกำหนดให้ภูมิลำเนาทหาร คือ

- 1) บุคคลซึ่งบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ หรือถ้าบิดาถึงแก่กรรมแล้ว แต่มารดายังมีชีวิตอยู่หรือถ้าบิดามารดาถึงแก่กรรมแล้ว และมีผู้ปกครอง ให้ลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ที่บิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองมีภูมิลำเนาแล้วแต่กรณี
- 2) บุคคลซึ่งเกิดนอกสมรส และบิดาไม่ได้จดทะเบียนรับรองบุตร หรือถ้ามารดาถึงแก่กรรมแล้ว และมีผู้ปกครอง ให้ลงบัญชีทหารกองเกินในท้องที่ที่มารดาหรือผู้ปกครองมีภูมิลำเนาแล้วแต่กรณี
- 3) บุคคลซึ่งนอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถลงบัญชีทหารกองเกินตามอำเภอท้องที่ที่กำหนดได้ ไม่ว่าจะกรณีใดก็ตาม ให้ลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ที่พบตัวบุคคลนั้น

3.2.4 การยกเว้นการตรวจเลือกเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ

โดยปกติแล้วชายที่มีสัญชาติไทย เมื่อมีอายุ 21 ปีบริบูรณ์ ในปีใดจะต้องไปเข้ารับการคัดเลือกเป็นทหารกองประจำการทุกคน แต่กฎหมายก็ยังเปิดโอกาสให้สิทธิแก่บุคคลบางประเภทได้รับการยกเว้นไม่ต้องไปเข้ารับการตรวจคัดเลือกแต่อย่างใด ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งบุคคลที่ได้รับการยกเว้นมี 2 กรณี ดังนี้

¹³¹ “เรื่องเดียวกัน”, 9

1) ยกเว้นให้ทั้งในยามปกติและในยามสงคราม (มาตรา 13)

(1) พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์หรือที่เป็นเปรียญและนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์ (ถ้าได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้วให้จำหน่ายออกจากบัญชีทหาร) แต่ถ้าลาสิกขาให้แจ้งด้วยตนเองต่อนายอำเภอท้องที่ที่ตนอยู่หรือทำการประจำภายใน 30 วัน¹³² นับแต่วันที่ลาสิกขา หากแจ้งเกินกำหนดนี้จะถูกดำเนินคดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับและถ้าอายุยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ ก็ต้องไปเข้ารับการตรวจเลือกด้วย

(2) คนพิการทุพพลภาพ ซึ่งไม่สามารถเป็นทหารได้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ 74 (พ.ศ.2497) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เช่น ต้อหิน หูหนวกทั้งสองข้าง ลิ้นหัวใจพิการ หืด เบาหวาน โรคจิต ไข้ คนเผือก ฯลฯ บุคคลประเภทนี้ต้องไปปรับหมายเรียก ฯ ตามกำหนดและเข้ารับการตรวจเลือกตามกฎหมายเรียกฯ เมื่อคณะกรรมการตรวจเลือกเห็นว่ามีอาการตามโรคที่กำหนดในกฎหมายกระทรวงจริง จะปลดเป็นพ้นราชการทหารประเภทที่ 2 และทางจังหวัดจะออกใบสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

2) ยกเว้นให้เฉพาะในยามปกติเท่านั้น (มาตรา 14)

(1) พระภิกษุ สามเณร และนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวน ซึ่งเป็นนักรรตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง

(2) นักบวชศาสนาอื่นซึ่งมีหน้าที่ประจำในกิจของศาสนาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญให้ไว้

(3) บุคคลซึ่งอยู่ในระหว่างการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตรที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร (นศท.) และนักเรียนโรงเรียนเตรียมทหารของกระทรวงกลาโหม

(4) ครูซึ่งประจำทำการสอนหนังสือหรือวิชาการต่าง ๆ ที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวงทบวง กรม หรือราชการส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญให้ไว้

(5) นักศึกษาของศูนย์ฝึกการบินพลเรือนของกระทรวงคมนาคม

(6) บุคคลซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ และบุคคลซึ่งได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหลายครั้งรวมกันตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือเคยถูกศาลพิพากษาให้กักกันบุคคลที่จะได้สัญชาติไทย จะต้องเข้าหลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

¹³² สมยศ ชันธศวร (2556) “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ 2497 ของเยาวชนชายไทยในจังหวัดนครปฐม” นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 28

ก. เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

ข. เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ

ค. เกิดในราชอาณาจักรไทย (นอกจากผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ที่มีบิดามารดาเป็นคนต่างด้าว และขณะที่เกิดบิดามารดาเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูต หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางการทูต หรือพนักงานหรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ และคนในครอบครัว ซึ่งเป็นญาติอยู่ในอุปการะหรือคนใช้ซึ่งเดินทางมาอยู่กับบุคคลดังกล่าว)

ง. ผู้ที่ได้แปลงสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

จ. บุคคลที่ได้กลับคืนสัญชาติไทย ชายที่มีสัญชาติไทย เริ่มผูกพันกับกฎหมายรับราชการทหารตั้งแต่อายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรือ อายุย่างเข้า 18 ปี ในวาระแรกที่ได้ขึ้นทะเบียนทหารที่อำเภอตามที่กฎหมายกำหนด¹³³

3.2.5 การเรียกคนเข้ากองประจำการ

หลังจากการลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเรียกคนเข้ากองประจำการ โดยเรียกผู้ที่อยู่ในหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดไปทำการตรวจคัดเลือกเป็นทหารกองประจำการ โดยมีกำหนดเวลาเรียกคนเข้ากองประจำการนี้ใน 1 ปี เรียกเข้าครั้งเดียว คือช่วงเวลาระหว่างเดือนเมษายน และเดือนพฤษภาคม เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะสั่งเป็นอย่างอื่น เช่น การมีการระบาดของโรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019 ซึ่งมีการระบาดหนักตั้งแต่ปลายปีพุทธศักราช 2562 จนถึงปีพุทธศักราช 2564 ทางกระทรวงกลาโหมมีการเลื่อนการตรวจคัดเลือกเป็นช่วง ๆ เพื่อลดการแออัดของประชาชนนั้น การกำหนดการเรียกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ ได้แก่

- 1) ทหารกองเกินที่มีอยู่ครบ 21 ปี¹³⁴ บริบูรณ์ ในปีที่ต้องเข้ารับการคัดเลือก
- 2) ทหารกองเกินที่มีอายุเกิน 21 ปี บริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 30 ปี บริบูรณ์

ในปีที่จะต้องเข้ารับการคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการ เนื่องจาก

- (1) ยังไม่เคยเข้ารับการตรวจคัดเลือก
- (2) หลีกเลียงหรือขัดขืนไม่มาให้คณะกรรมการตรวจเลือกทำการตรวจคัดเลือก
- (3) พ้นจากฐานะยกเว้นหรือผ่อนผัน

¹³³ “เรื่องเดียวกัน”, 29

¹³⁴ “เรื่องเดียวกัน”, 27

(4) จะได้รับการผ่อนผันตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

(5) คณะกรรมการตรวจเลือกจัดเข้าเป็นคนจำพวกที่ 3

3.2.6 วิธีการเรียกคนเข้ากองประจำการ

ทหารกองเกินทุกคนเมื่อมีอายุย่างเข้า 21 (อายุ 20 ปีบริบูรณ์) ใน พ.ศ. ใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเกณฑ์ที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายใน พ.ศ. นั้น เช่น ทหารกองเกินเกิด พ.ศ.2547 ให้ไปแสดงตนรับหมายเกณฑ์ได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2567 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2567 ในเวลาราชการ เมื่อรับหมายเกณฑ์แล้ว จะต้องไปรับการตรวจเลือก (เกณฑ์) ในเดือนเมษายน 2568 ตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายเกณฑ์ หากไม่ไปจะถูกดำเนินคดีฐานหลีกเลี่ยงชดชืน มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี

ฉะนั้นตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม เป็นต้นไปของทุกปี สัสดีอำเภอจะทำหมายเรียกเข้ารับราชการทหาร (สด.๓๕) เรียกทหารกองเกิน (ผู้ที่ลงบัญชีทหารกองเกิน) ที่มีอายุย่างเข้า 21 ปีบริบูรณ์ ในปีพุทธศักราชนั้น ๆ ตามบัญชีรายชื่อทหารกองเกิน (สด.๑) โดยกำหนดให้เข้ารับการตรวจคัดเลือกตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด เช่น บุคคลจะต้องเข้ารับการตรวจคัดเลือกในปีพุทธศักราช 2568 จะออกหมายเรียกในปีพุทธศักราช 2567 เป็นต้น และภายหลังการเสร็จการตรวจคัดเลือกแล้วสัสดีอำเภอจะทำหมายเรียกทหารกองเกินที่มีอายุกว่า 21 ปี บริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 30 ปี บริบูรณ์ ในปีที่จะต้องเข้ากองประจำการซึ่งได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เคยเข้ารับการตรวจคัดเลือก ผู้หลีกเลี่ยงชดชืน ผู้พ้นจากฐานะยกเว้นหรือผ่อนผัน ผู้ที่จะได้รับการผ่อนผันและผู้คณะกรรมการตรวจเลือกจัดเข้าเป็นคนจำพวกที่ 3 ที่ไม่เข้ามารับการตรวจคัดเลือกในปีนั้น ซึ่งจะต้องเข้ารับการตรวจคัดเลือกในปีถัดไปด้วย เมื่อมีทหารกองเกินมาแสดงตนตามหมายเรียก สัสดีอำเภอจะต้องตรวจสอบให้แน่ชัดว่าไม่ผิดตัว จึงจะมอบหมายเรียกให้เจ้าตัวรับไป และให้ทหารกองเกินผู้นั้นลงลายมือชื่อหรือหมึกพิมพ์ลายนิ้วมือไว้ในรับไว้เป็นหลักฐานก็ได้ ในกรณีที่มอบหมายให้ผู้บรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้มารับหมายเรียกแทนแล้วจะต้องมีหนังสือมอบหมายเรียกถึงนายอำเภอมาแสดง สัสดีอำเภอจะลงทะเบียนรับหนังสือและดำเนินการบันทึกปากคำของผู้แทนไว้เป็นหลักฐาน และเสนอขออนุมัติต่อนายอำเภอ ก่อนมอบหมายเรียกให้รับไปและในเดือนตุลาคมของทุกปี สัสดีอำเภอจะดำเนินการจัดทำประกาศเสนอต่อนายอำเภอเพื่อประกาศให้ทหารกองเกิน ซึ่งจะต้องเข้ารับทำการตรวจคัดเลือก ไปแสดงตนรับหมายเรียกที่อำเภอ เพื่อเป็นการเตือนผู้ที่อาจหลงลืม ประกาศนี้จะติดไว้ ณ ที่ทำการอำเภอ และเปิดเผยตามชุมชนในท้องที่ และทำหนังสือส่งประกาศให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือนายกเทศมนตรี เพื่อนำไปแจ้งให้ราษฎรในท้องที่ของตนให้ทราบ

การจัดทำประกาศ จะจัดทำในเดือนตุลาคมทุกปี ทางอำเภอจะจัดทำประกาศให้ทหารกองเกินที่มีอายุย่างเข้า 21 ปี ใน พ.ศ. นั้นไปแสดงตนเพื่อรับหมายเกณฑ์ที่อำเภอประกาศ

เช่นว่านี้จะปิดไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และที่เปิดเผยตามชุมชนในท้องถิ่นนั้น กับนายอำเภอจะส่งประกาศให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเพื่อนำไปแจ้งให้ราษฎรในท้องที่ของตนทราบด้วย¹³⁵ ถ้าผู้ใดไม่ไปรับหมายเกณฑ์ตามกำหนดจะถูกดำเนินคดีอาญาฐานหลีกเลี่ยงขัดขืน มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับแต่ถ้าทางอำเภอได้ส่งรายชื่อไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สำหรับวิธีการออกหมายเกณฑ์ นั้น

1) การออกหมายเกณฑ์ หมายเกณฑ์นายอำเภอจะออกเฉพาะผู้ที่ได้ลงบัญชีเป็นทหารกองเกินแล้ว คือ

(1) ผู้ที่มีอายุ 21 ปีบริบูรณ์ ในปีที่จะเข้ากองประจำการ

(2) ผู้ที่มีอายุ 22-29 ปีบริบูรณ์ ซึ่งต้องไม่เคยเข้าตรวจเลือก (เกณฑ์ทหาร)

หรือเป็นคนหลีกเลี่ยงไม่มารับการเกณฑ์ในปีก่อน ๆ (ศาลตัดสินลงโทษแล้ว) หรือพ้นจากฐานะการยกเว้น หรือผ่อนผันหรือได้รับการผ่อนผันเนื่องจากเป็นนิสิต นักศึกษา นักเรียน หรือผู้ที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบิดาหรือมารดา หรือบุตร หรือคณะกรรมการตรวจเลือกมีความเห็นว่าป่วยรักษาไม่หายภายใน 30 วัน ในปีที่ผ่านมา

2) การรับหมายเกณฑ์แทน ผู้ใดไม่สามารถจะไปรับหมายเรียกตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้ไปรับหมายเกณฑ์แทน ถ้าไม่มีให้ถือว่า ผู้นั้นหลีกเลี่ยงขัดขืน การรับแทนจะต้องเป็นกรณีใกล้วันหมดเขตรับหมายเกณฑ์ (ประมาณเดือนธันวาคม) โดยมีความจำเป็น ดังนี้

(1) ป่วย

(2) ไปอยู่ต่างประเทศยังไม่มีกำหนดกลับ หรือมีกำหนดกลับแต่วันที่

จะกลับนั้นเลยกำหนดเวลาการรับหมายเกณฑ์แล้ว

(3) ไปศึกษาต่างท้องที่ ไม่สามารถจะกลับไปได้เพราะติดการสอบไล่

การที่จะให้รับหมายเกณฑ์แทนหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของนายอำเภอการรับหมายเกณฑ์แทนจะต้องมีหนังสือมอบหมายหรือมอบฉันทะของทหารกองเกินผู้นั้นถึงนายอำเภอ โดยผู้รับแทนนำมาแสดงแล้วให้สัสดีอำเภอลงทะเบียนรับหนังสือ และให้ทางอำเภอทำการสอบสวนปากคำผู้รับแทนนั้นไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งผู้รับแทนจะต้องให้คำรับรองในการสอบสวนว่า จะมอบหมายเกณฑ์ที่รับไปนั้นนำไปมอบให้แก่ทหารกองเกินผู้นั้นพร้อมกับแจ้งวันเวลาและสถานที่เกณฑ์ทหารให้ทราบ แล้วเสนอนายอำเภอ

¹³⁵ “เรื่องเดียวกัน”, 28

ขออนุมัติก่อนมอบหมายเกณฑ์ให้รับไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ทหารกองเกินผู้นั้นอ้างว่าไม่ได้รับหมาย
เกณฑ์ในกรณีที่หลีกเลี่ยงชัดเจน ไม่ไปเข้ารับการเกณฑ์ทหาร

ถ้าปรากฏว่าทหารกองเกินซึ่งมีอายุเกิน 21 ปีบริบูรณ์ และยังไม่ถึง 30 ปี
บริบูรณ์ในปีที่จะเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ไปทำมาหาเลี้ยงชีพในท้องที่อำเภออื่น และ
นายอำเภอท้องที่ที่เป็นภูมิลำเนาทหารได้ส่งหมายเรียกไปยังนายอำเภอท้องที่ที่ผู้นั้นไปอยู่มอบแทนให้
เมื่อได้รับหมายเรียกแล้ว แต่ไม่สามารถจะไปตามหมายนั้นได้ เพราะไม่มีค่าพาหนะหรือจะไปไม่ทัน
ผู้นั้นต้องรีบชี้แจงต่อนายอำเภอท้องที่ที่ไปอยู่ เมื่อนายอำเภอท้องที่นั้นสอบสวนได้ความจริงก็ให้เข้ารับ
การตรวจเลือกพร้อมกับคนในอำเภอท้องที่ที่ไปอยู่ แต่ถ้าไม่สามารถส่งเข้ารับการตรวจเลือกในอำเภอ
ท้องที่นั้นได้ ก็ให้นายอำเภอรีบจัดส่งผู้นั้นไปรับการตรวจเลือกยังอำเภอท้องที่ใกล้เคียงตามที่
เห็นสมควร โดยให้นายอำเภอท้องที่ที่รับเข้าตรวจเลือกแจ้งต่อนายอำเภอท้องที่ที่ออกหมายเรียก
(มาตรา 32)

3.2.7 การกำหนดคนเข้ากองประจำการ

บุคคลซึ่งจะเข้ารับราชการทหารกองประจำการนั้นต้องมีขนาดความสูง
ตั้งแต่ 160 เซนติเมตรขึ้นไป และมีขนาดรอบอกตั้งแต่ 76 เซนติเมตรขึ้นไป¹³⁶ ในเวลาหายใจออก
ถ้าขนาดสูงหรือขนาดรอบอกอย่างใดอย่างหนึ่งต่ำกว่ากำหนดนี้ ให้ถือว่าเป็นคนไม่ได้ขนาดจะส่งเข้า
กองประจำการไม่ได้ เมื่อได้คัดคนที่มีขนาดความสูง 160 เซนติเมตร และขนาดรอบอก 76 เซนติเมตร
ขึ้นไป สุขภาพร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง ถือว่าเป็นทหารกองเกินที่จะต้องถูกคัดเลือก

สำหรับทหารกองเกินที่จะต้องถูกคัดเลือกเข้ากองประจำการ คือ ทหาร
กองเกินที่จัดอยู่คนจำพวกที่ 1 ในการคัดเลือกคณะกรรมการจะทำการตรวจสอบยอดอีกครั้งหนึ่งเพื่อ
จัดเตรียมทำสลาก ในกรณีที่ไม่ต้องมีการจับสลาก เนื่องจากทหารกองเกินมีจำนวนเท่ากับจำนวนที่
ต้องการส่งเข้ากองประจำการ กรรมการจะเรียกชื่อทหารกองเกินที่อยู่ทั้งหมดเพื่อนำตัวเข้ากอง
ประจำการ ถ้าจะต้องส่งเข้ากองประจำการหลายเหล่า กรรมการตรวจคัดเลือกจะกำหนดให้เข้ากอง
ประจำการโดยการจับสลากแยกตามเหล่า

3.2.8 การจับสลากคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการ

การตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการหรือที่รู้จัก
กันดีคือการเกณฑ์ทหารนั้น ตามปกติกระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ในเดือนเมษายน (วันที่ 1 เมษายน
ถึงวันที่ 11 เมษายนของทุกปี) ดังนั้นทหารกองเกินเมื่อได้รับหมายเรียกแล้วจะต้องไปเข้ารับการตรวจ
เลือกตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดในหมายเรียก ทั้งนี้ โดยนำหลักฐานต่าง ๆ ได้แก่ ใบสำคัญ
ทหารกองเกิน (แบบ สด.๙), หมายเรียก (แบบ สด.๓๕.), บัตรประจำตัวประชาชน, ประกาศนียบัตร

¹³⁶ “เรื่องเดียวกัน”, 31

หรือหลักฐานทางการศึกษาไปแสดงด้วย หากทหารกองเกินผู้ใดไม่ไปถือว่าหลีกเลี่ยงชัดเจนมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปีและในวันตรวเลือกนั้น ผู้เข้ารับการตรวเลือกทุกคน จะได้รับ ใบรับรองผลการตรวเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ (แบบ สด.๔๓) หรือที่ รู้จักกันคือ ใบผ่านการเกณฑ์ทหารนั่นเอง

ผู้ที่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้ว เมื่อมีอายุย่างเข้า 21 ปีในพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตน ภายในพุทธศักราชนั้น ถ้าไม่มารับหมายเรียกที่อำเภอ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท (มาตรา 25 และมาตรา 44) และต้องมาให้คณะกรรมการตรวเลือกทำการตรวเลือกตามกำหนด หมายนั้น โดยให้นำใบสำคัญทหารกองเกิน บัตรประจำตัวประชาชน และประกาศนียบัตรหรือ หลักฐานการศึกษามาแสดงด้วย หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าไม่มาเข้ารับการตรวคัดเลือก หรือมาแต่ไม่เข้า รับการตรวคัดเลือกต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี (มาตรา 45)

ในกรณีที่มีทหารกองเกินซึ่งผ่านการคัดเลือกตามคุณสมบัติเหมาะแก่การเข้ารับราชการทหารกองประจำการแล้วมากกว่าจำนวนที่ทางราชการต้องการ คณะกรรมการจะต้องทำการคัดเลือกโดยวิธีการจับสลาก ซึ่งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยจะกำหนดให้ตำบลใดจับสลาก ก่อนหลังนั้น คณะกรรมการตรวคัดเลือกจะเชิญผู้แทนของแต่ละตำบล ซึ่งอาจจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรีหรือผู้แทนของทหารกองเกินก็ได้มาจับสลากเพื่อจัดลำดับก่อนหลัง และ คณะกรรมการตรวคัดเลือกจะร่วมกันตรวสอบจำนวนสลากทั้งสลากสีแดงและสีดำให้ถูกต้องตรงกับจำนวนคนที่จับสลากและม้วนสลากให้มีลักษณะเท่ากันและเหมือนกัน และคณะกรรมการตรวคัดเลือกจะเรียกชื่อคนที่จับสลากทุกตำบลมารวมกันเพื่อตรวสอบตัวคนกับบัญชีเรียก และบัญชียอด ให้ถูกต้องตรงกันก่อนทำการจับสลาก โดยสลากจะมีจะมีข้อความข้างในว่าคำพิมพ์ด้วยหมึกสีดำผู้ที่ จับได้ใบนี้ถือว่าไม่ได้ถูกคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการ ส่วนสลากแดงจะมีข้อความข้างในเขียน สังกัด ทบ. ทอ. แล ทร. ตามด้วยผลัดที่จะเข้า เช่น ทบ.๑ แปลว่าเป็นทหารบก เข้ากองประจำการผลัดที่ 1 เป็นต้น

ในการตรวเลือกคนเข้ากองประจำการนั้น ถ้าผู้ที่ต้องเข้ากองประจำการ เห็นว่าคณะกรรมการตรวเลือกตัดสินไม่ถูกหรือไม่ยุติธรรม ก็ให้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการชั้นสูงได้ แต่ให้ส่งผู้นั้นเข้ากองประจำการก่อนจนกว่าจะได้รับคำตัดสินของคณะกรรมการชั้นสูง (มาตรา 31)

นอกจากนี้ในการตรวคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการนั้น ยังเปิด โอกาสให้กับบุคคลบางประเภทไม่ต้องไปเข้ารับการตรวคัดเลือก (การเกณฑ์ทหาร) หรือผ่อนผัน ให้กับบุคคลที่ต้องเข้ารับราชการทหารในกรณีที่ได้รับการตรวคัดเลือกแล้วต้องเข้ารับราชการเป็น ทหารกองประจำการ ดังนี้

1) การผ่อนผันให้แก่บุคคลบางประเภทไม่ต้องไปตรวจเลือกเป็นการผ่อนผันให้เฉพาะคราว (มาตรา 27) ได้แก่

(1) ข้าราชการซึ่งได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชาโดยปัจจุบันทันด่วนให้ไปราชการอันสำคัญยิ่งหรือไปราชการต่างประเทศโดยคำสั่งของเจ้ากระทรวง

(2) ข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานที่ราชการหรือโรงงานอื่นใดในระหว่างที่มีการรบหรือการสงคราม อันเป็นอุปสรรคในการรบหรือการสงครามและอยู่ในความควบคุมของกระทรวงกลาโหม

(3) บุคคลซึ่งกำลังปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยทหารในราชการสนาม

(4) นักเรียนซึ่งออกไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

(5) เกิดเหตุสุดวิสัย เช่น ทหารกองเกินเดินทางไปเข้ารับการตรวจเลือกประสบอุบัติเหตุรถคว่ำหรือเรือล่มระหว่างเดินทาง จนไปเข้ารับการตรวจเลือกไม่ได้เช่นนี้

(6) ไปเข้าตรวจเลือกที่อื่น ซึ่งต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือ อายุ 22-29 ปีบริบูรณ์ถ้าได้รับหมายเรียกและไม่สามารถจะไปตามหมายนั้นได้เพราะไม่มีค่าพาหนะหรือจะไปไม่ทันเมื่อนายอำเภอที่สอบสวนได้ความจริงก็จะรับเข้าตรวจเลือกตามระเบียบ

(7) ป่วยไม่สามารถเข้ารับการตรวจเลือกได้

2) การผ่อนผันการรับราชการเป็นทหารกองประจำการแก่บุคคลตามที่กฎหมายกำหนด ถ้ามีจำนวนทหารกองเกินที่จะรับราชการเป็นทหารกองประจำการได้มากกว่าจำนวนที่ฝ่ายทหารต้องการให้ผ่อนผันแก่ประเภทบุคคล (มาตรา 29) ดังต่อไปนี้

(1) บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบิดาหรือมารดาซึ่งไร้ความสามารถ หรือพิการทุพพลภาพหรือชราจนหาเลี้ยงชีพไม่ได้และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดู แต่ถ้ามีบุตรหลายคนจะต้องเข้ากองประจำการพร้อมกันคงผ่อนผันให้คนเดียวตามแต่บิดาหรือมารดาจะเลือก ถ้าบิดาหรือมารดาไม่สามารถจะเลือกได้ ก็ให้คณะกรรมการตรวจเลือกพิจารณาผ่อนผันให้หนึ่งคน

(2) บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบุตรซึ่งมารดาตาย หรือไร้ความสามารถ หรือพิการทุพพลภาพและบุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงพี่หรือน้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาซึ่งบิดามารดาตายทั้งนี้เมื่อบุตรหรือพี่น้องนั้นหาเลี้ยงชีพไม่ได้ และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดู

(3) บุคคลที่อยู่ในระหว่างการศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 73 (พ.ศ. 2536) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ทั้งนี้ ผู้อ้างสิทธิขอผ่อนผันต้องร้องขอผ่อนผันต่อนายอำเภอก่อนวันตรวจเลือกไม่น้อยกว่า 30 วัน เว้นแต่ในกรณีพิเศษซึ่งไม่ใช่ความผิดของผู้ร้อง ต้องร้องต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก

3) การผ่อนผันให้แก่ผู้ที่ถูกเป็นทหารเพื่อลาศึกษา นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่ไม่ได้รับการผ่อนผันเมื่อไปตรวจเลือกทหารและถูกเข้ากองประจำการ จะมีสิทธิได้รับการผ่อนผันให้

ลาศึกษาต่อได้เฉพาะหลักสูตรสาขาวิชาและในสถานศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่เท่านั้น ถ้าสำเร็จการศึกษาหรือต้องออกจากสถานศึกษานั้น ๆ หรือมีอายุครบ 26 ปีบริบูรณ์แล้ว ก็ให้กลับเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการตามสังกัด

4) การผ่อนผันให้แก่แพทย์ที่ถูกเป็นทหารเข้ารับราชการทหารกองประจำการ จะผ่อนผันให้แก่แพทย์ซึ่งเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันชั้น 1 สาขาเวชกรรม ซึ่งจบการศึกษาแล้ว และต้องรับราชการชดใช้ทุนให้แก่ทางราชการ เมื่อถูกเข้ากองประจำการจะผ่อนผันให้รับราชการในกองประจำการน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดโดยให้ลาพักการปลด เพื่อไปรับราชการชดใช้ทุนตามสัญญา

3.2.9 กำหนดระยะเวลาเข้าเป็นทหารกองประจำการ

เมื่อผลการคัดเลือกทหารปรากฏว่าผู้ใดต้องเป็นทหารแล้ว ผู้นั้นต้องเข้ารับราชการทหาร ทั้งนี้ นายอำเภอจะเป็นผู้ดำเนินการเรียกและส่งทหารเข้ารับราชการตามความประสงค์ของกระทรวงกลาโหม ผู้ใดหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนไม่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อฝึกวิชาทหารหรือเพื่อทดลองความพร้อม หรือในการระดมพล ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 4 กรณียกเว้นหรือชดเชยหรือชดขืนไม่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 46 และมาตรา 47)

สำหรับระยะเวลาการรับราชการทหารกองประจำการนั้น กฎหมายกำหนดให้ทหารกองประจำการจะต้องมีเวลารับราชการมีกำหนด 2 ปี ตั้งแต่วันขึ้นทะเบียนกองประจำการ เว้นแต่สำหรับผู้ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษหรือเมื่อมีกรณีพิเศษ อาจรับราชการทหารกองประจำการน้อยกว่า 2 ปีได้ ทั้งนี้ต้องเป็นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง¹³⁷ สำหรับผู้ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษนั้น จะอ้างสิทธิดังกล่าวได้ต่อเมื่อได้แสดงหลักฐานต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก หรือต่อหน่วยทหารที่ตนร้องขอเข้ารับราชการในวันร้องขอ (มาตรา 9) ดังนี้

- 1) ข้าราชการกลาโหมพลเรือนชั้นสัญญาบัตร
- 2) ข้าราชการตุลาการ
- 3) ตะเฑาะยุติธรรม
- 4) ข้าราชการฝ่ายตุลาการซึ่งเป็นข้าราชการรัฐการ และรับเงินเดือนประจำชั้นตรีหรือเทียบเท่าชั้นตรีขึ้นไป
- 5) ข้าราชการอัยการ

¹³⁷ กฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2498) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 9 มีนาคม 2508.

6) ข้าราชการพลเรือนซึ่งรับเงินเดือนประจำตั้งแต่ชั้นตรีหรือเทียบเท่าชั้น
ตรีขึ้นไป

7) พนักงานเทศบาลซึ่งรับเงินเดือนประจำตั้งแต่ชั้นตรีหรือเทียบเท่าชั้น
ขึ้นไป

ในกลุ่ม 1-7 ลำดับแรกนี้ในทางปฏิบัติแล้วมีอายุเกินหรือพ้น หรือผ่าน
จากการตรวจคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการแล้วทั้งสิ้นและไม่มีเคยมีกลุ่มบุคคล 7 ลำดับนี้มาใช้
สิทธิ์ขอลดระยะเวลาการเป็นทหารกองประจำการเลย

8) ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นอุดมศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ
ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าชั้นอุดมศึกษา

9) ผู้สำเร็จการฝึกวิชาทหารจากต่างประเทศ ซึ่งกระทรวงกลาโหมรับรอง
วิทยฐานะเทียบเท่าผู้สำเร็จการศึกษาวិชาทหารตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร¹³⁸

ลำดับที่ 9 นี้จะมีระยะเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการ ดังนี้

(1) จบชั้นปีที่ 1 เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ 1 ปี 6 เดือน
ถ้าร้องขอโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะมีเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 1 ปี

(2) จบชั้นปีที่ 2 เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ 1 ปี ถ้าร้อง
ขอโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะมีเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 6 เดือน

(3) จบชั้นปีที่ 3 เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ 6 เดือน
ถ้าร้องขอโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะมีเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 3 เดือน

(4) จบชั้นปีที่ 4 เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ 4 เดือน ถ้า
ร้องขอโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะมีเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 2 เดือน

(5) จบชั้นปีที่ 5 เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ 2 เดือน
ถ้าร้องขอโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะมีเวลารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 1 เดือน

10) ผู้สำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 หรือผู้ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ
รับรองวิทยฐานะเทียบเท่าต่ำกว่าชั้นเตรียมอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2

11) ผู้สำเร็จการศึกษาวชิพจากโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงของกระทรวงศึกษาธิการ

12) ผู้สำเร็จการศึกษาวชิพที่มีหลักสูตรเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 3 ปี จาก
โรงเรียนอาชีวศึกษาซึ่งกระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะ และผู้สำเร็จตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ

¹³⁸ กฎกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2498) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.

ผู้สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 3 หรือผู้ที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าชั้นที่กล่าวมานี้

13) ผู้สำเร็จประโยคธรรมตั้งแต่ 2 ชั้น ขึ้นไป หรือผู้ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าที่กล่าวมานี้

การนี้บุคคลตามลำดับ 1-8 จะได้รับราชการเป็นทหารกองประจำการ 1 ปี แต่ถ้าวร้อขอเข้ารับราชการโดยไม่ต้องจับสลากคัดเลือกจะได้เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 6 เดือน และบุคคลตามลำดับที่ 10-13 เป็นผู้ร้อขอเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการก็จะมีระยะเวลาในการรับราชการเป็นทหารกองประจำการเพียง 1 ปี

3.2.10 การปลดทหาร

การปลดทหารนั้นเป็นภารกิจที่สำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับการระดมพล ถ้าหากไม่มีการวางระเบียบการปลดทหารแล้ว อาจทำให้การระดมพลมีปัญหาในอันคดีได้ และไม่ทันต่อเหตุการณ์ ทหารกองประจำการที่สังกัดเหล่าใด หน่วยใด เมื่อจะปลดเป็นทหารกองหนุน ควรที่จะให้สังกัดเหล่าและหน่วยเดิมของตนเองเป็นผู้รับผิดชอบการปลด ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกแก่การเรียกและการฝึกวิชาทหารและการขยายอัตรากำลัง การปลดทหารเป็นงานประจำที่จะต้องทำตลอดเมื่อมีการปลดทหาร จึงจำเป็นที่จะต้องม้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการปลดทหารโดยเฉพาะ การนี้ การปลดทหารมิใช่เพียงแต่การปล่อยทหารกลับบ้านหรือกลับภูมิลำเนาเพียงเท่านั้น แต่จะต้องจัดทำบัญชีทหารกองหนุนให้เรียบร้อย เพื่อความสะดวกแก่การระดมพล เนื่องจากทหารกองประจำการอยู่ในบังคับบัญชาของหน่วยทหารแต่เจ้าหน้าที่สัสดีจะทำหน้าที่รวบรวมบัญชีที่เกี่ยวกับทหารกองเกิน ทหารกองประจำการ และทหารกองหนุน

เมื่อบุคคลเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการครบตามกำหนดระยะเวลาที่พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กำหนดไว้แล้ว จะได้รับการปลดโดยแบ่งออกเป็นดังนี้

1) การปลดทหารกองเกิน

ทหารกองเกินที่มีได้เป็นทหารกองประจำการ เมื่ออายุครบตามกำหนดแล้ว ให้ปลดเป็นทหารกองหนุนประเภทที่ 2 ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ดังนี้

- (1) อายุ 30 ปีบริบูรณ์ เป็นทหารกองหนุนชั้นที่ 2
- (2) อายุ 40 ปีบริบูรณ์ เป็นทหารกองหนุนชั้นที่ 3
- (3) อายุ 46 ปีบริบูรณ์ เป็นพันราชการทหารประเภทที่ 2

2) การปลดทหารกองประจำการ

เมื่อทหารกองเกินเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการครบตามกำหนดระยะเวลาแล้ว ให้ปลดเป็นทหารกองหนุนประเภทที่ 1 ดังนี้

- (1) กองหนุนชั้นที่ 1 7 ปี
- (2) กองหนุนชั้นที่ 2 10 ปี
- (3) กองหนุนชั้นที่ 3 6 ปี ตามลำดับชั้นจนปลดพ้นราชการทหาร

ประเภทที่ 1

การปลดทหารกองประจำการเป็นทหารกองหนุนชั้นที่ 1 นั้น ถ้ามีเหตุจำเป็นกระทรวงกลาโหมอาจเลื่อนการกำหนดระยะเวลาการปลดออกไปอีกก็ได้ ตามความจำเป็นของทางราชการ

3.2.11 การลงโทษสำหรับการฝ่าฝืนตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 นี้

- 1) ผู้ที่ไม่ไปลงบัญชีทหารกองเกิน หรือทหารกองเกินที่มีอายุย่างเข้า 21 ปี ไม่ไปรับหมายเรียกเพื่อตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าก่อนที่เจ้าหน้าที่ยกเรื่องขึ้นพิจารณาความผิดผู้นั้นได้มาลงบัญชีทหารกองเกินใหม่ ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 100 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ¹³⁹
- 2) ผู้ใดหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนไม่ไปรับการตรวจเลือกทหารกองประจำการตามหมายเรียก ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี
- 3) ทหารกองเกินหรือทหารกองหนุนหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนไม่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อฝึกวิชาทหาร หรือเพื่อทดลองความพร้อม หรือในการระดมพล ต้องรับโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 4 ปี
- 4) ทหารกองเกินหรือทหารกองหนุนหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนไม่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- 5) ผู้ทำร้ายร่างกายตนเอง หรือให้ผู้อื่นทำเพื่อให้พ้นจากการรับราชการทหาร ต้องรับโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปจนถึง 8 ปี ผู้สมรู้เป็นใจในการทำร้ายร่างกายเพื่อความมุ่งหมายในการที่จะให้พ้นจากการรับราชการทหาร ต้องรับโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน จนถึง 4 ปี
- 6) ผู้ที่ใช้อุบายหลอกลวงให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อโดยเจตนาหลีกเลี่ยงให้พ้นจากการเข้ารับราชการทหารจนเป็นผลสำเร็จ ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี

¹³⁹ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 71 ตอนที่ 13 ก, (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2497), มาตรา 14 มาตรา 43.

จากการศึกษาการเป็นทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 นั้น ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ว่าพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 7 “ชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน” โดยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการได้มาซึ่งทหารกองประจำการ และกฎหมายอีกหนึ่งฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับล้วนกำหนดหน้าที่ของชนชาวไทยไว้ว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร... ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ฉะนั้นจะเห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา 50 “บุคคลมีหน้าที่ พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย” และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 52 “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตยบูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหารที่มีประสิทธิภาพ กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย” โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 กำหนด เช่น การลงบัญชีทหารกองเกิน (การขึ้นทะเบียนทหาร) การรับหมายเรียก (การรับหมายเกณฑ์) ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่เป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายใน พ.ศ. นั้น การเข้ารับการตรวจเลือก (การเข้าเกณฑ์ทหาร) ทหารกองเกินเมื่อได้รับหมายเรียกแล้วจะต้องไปเกณฑ์ทหารตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายเรียก การเข้ารับการเรียกพลของทหารกองหนุน ทหารที่ปลดจากกองประจำการโดยรับราชการในกองประจำการจนครบตามที่กฎหมายกำหนด หรือทหารกองเกินซึ่งสำเร็จการศึกษาทหารตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร และได้ขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วปลดเป็นทหารกองหนุน

4. พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พุทธศักราช 2558

ความสำคัญ of กำลังพลสำรองและความจำเป็นของกระทรวงกลาโหม นั้น กำลังพลสำรองเป็นกำลังทางยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญในการรักษาความมั่นคงและอธิปไตยของชาติ ในยามปกติ กำลังพลสำรองเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อประเทศเข้าสู่ภาวะสงครามกำลังพลสำรองจะเข้ารับราชการทหาร ในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับกำลังทหารประจำการในการป้องกันประเทศ กำลังพลสำรองจึงเป็นเครื่องชี้วัดอย่างหนึ่งว่าประเทศมี

ความมั่นคงมาน้อย หากกำลังพลสำรองมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งจะเสียดสละ เพื่อความมั่นคงของประเทศ ประชาชนทุกคนในชาติจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความปกติสุข ยังคงรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ได้ตลอดไป

ในปัจจุบัน โอกาสที่จะเกิดภัยสงครามขนาดใหญ่จะเกิดขึ้นได้ไม่ถี่ยัก แต่ไม่ใช่จะไม่มีโอกาสเกิดขึ้น แต่ภัยอีกประเภท คือ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก กระทรวงกลาโหมเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายภารกิจในการพิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรพัฒนาประเทศ ป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ และช่วยเหลือประชาชน จากภารกิจดังกล่าว กระทรวงกลาโหมจึงจำเป็นต้องจัดกำลังพลให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ แต่การดำรงสภาพกำลังทหารประจำการไว้เป็นจำนวนมากในภาวะปกติเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศ จึงต้องจัดให้มีกำลังพลสำรองที่เข้มแข็ง โดยกำลังเหล่านี้เคยได้รับการฝึกจากกองทัพบาแล้ว มีการหมุนเวียนเข้ามารับราชการทหารเสริมกำลังทหารประจำการให้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังกองทัพบา ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะมุ่งไปสู่ระบบอาสาสมัคร ใช้การจูงใจให้สมัครมารับใช้ชาติให้มากที่สุด¹⁴⁰

เจตนารมณ์และเป้าหมายสำคัญ เพื่อให้มีกฎหมายว่าด้วยกำลังพลสำรอง โดยเป็นการนำบทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่เดิม ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร พ.ศ. 2482 ในส่วนที่กล่าวถึงหน้าที่ของนายทหารกองหนุน ทหารกองหนุน หรือทหารกองเกินที่มีหน้าที่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลประเภทต่าง ๆ มารวมอยู่ในกฎหมายฉบับเดียว โดยพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558 จะใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการกำลังพลสำรอง และกิจการกำลังพลสำรองให้มีความเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน

ทหารตามพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558 ฉบับนี้ ได้แก่ นายทหารสัญญาบัตรกองหนุน นายทหารสัญญาบัตรนอกราชการ นายทหารสัญญาบัตรนอกกอง ทหารกองหนุนประเภทที่ 1 ทหารกองหนุนประเภทที่ 2 และทหารกองเกินที่กระทรวงกลาโหมจัดเก็บรายชื่อไว้ในบัญชีต่าง ๆ กระทรวงกลาโหมจะรับสมัครหรือคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้น เพื่อบรรจุลงในบัญชีบรรจุกำลังของหน่วยทหาร และเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “กำลังพลสำรอง” กำหนดเวลาที่กำลังพลสำรองมีรายชื่อบรรจุอยู่ในบัญชีบรรจุกำลังของหน่วยทหาร กำหนดไว้ 6 ปี เมื่อครบ 6 ปี กำลังพลสำรองสามารถสมัครเข้าเป็นกำลังพลสำรองต่อได้ อีกครั้งละ 6 ปี

¹⁴⁰ สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. ๒๕๕๘” สืบค้นได้จาก https://www.mot.go.th/file_upload/2559/dmd-mod-summary2558.pdf

เป้าหมายสูงสุด คือ หากเกิดภัยพิบัติสาธารณะ เช่น อุทกภัย วาตภัย กระทบวงกลาโหม ต้องสามารถเรียกกำลังพลสำรองเข้ามาสนับสนุน เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นได้ทันเวลา ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้กำลังพลสำรองที่ประเทศต่าง ๆ ได้บัญญัติหน้าที่ไว้ในกฎหมาย หรือหากเกิดภัยคุกคามทางทหารที่ต้องใช้กำลังทหารขนาดใหญ่เพื่อการป้องกันประเทศ กระทบวงกลาโหม ต้องสามารถเรียกกำลังพลสำรองเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับกำลังทหารประจำการได้ด้วยควมรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ.2558 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีทั้งสิ้น 43 มาตรา ประกอบด้วย 5 หมวด และ 1 บทเฉพาะกาล ดังนี้

บททั่วไปมี 5 มาตรา กล่าวถึง คำนิยามต่าง ๆ และกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ หมวด 1 ว่าด้วยคณะกรรมการกำลังพลสำรอง มี 9 มาตรา กำหนดให้มีคณะกรรมการกำลังพลสำรอง เรียกโดยย่อ “คกส.” มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นรองประธานกรรมการ กรณีที่มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นรองประธานกรรมการคนที่สองกรรมการโดยตำแหน่ง จำนวน 19 คน ได้แก่ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม เจ้ากรมเสมียนตรา เจ้ากรมพระธรรมนูญ เจ้ากรมกำลังพลทหาร เจ้ากรมยุทธการทหาร และผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งตามข้อเสนอแนะของกรรมการโดยตำแหน่งจำนวนไม่เกิน 5 คน โดยให้เจ้ากรมการสรรพกำลังกลาโหมเป็นกรรมการและเลขานุการ ให้เจ้ากรมกำลังพลทหารบก เจ้ากรมกำลังพลทหารเรือ เจ้ากรมกำลังพลทหารอากาศ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ โดย คกส. มีหน้าที่เสนอแนะนโยบายเกี่ยวกับกิจการกำลังพลสำรอง และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับกำลังพลสำรอง กำหนดแนวทางการปฏิบัติ และการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกิจการกำลังพลสำรอง เสนอแนะแผนการพัฒนากิจการกำลังพลสำรอง และกำลังสำรองอื่นๆ ตลอดจนเสนอแนะการกำหนดสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่กำลังพลสำรองและนายจ้างที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้ลูกจ้างซึ่งเป็นกำลังพลสำรองเข้ารับราชการทหาร

หมวด 2 ว่าด้วยกิจการกำลังพลสำรอง มี 20 มาตรา กล่าวถึง การรับบุคคลเข้าเป็นกำลังพลสำรองและหน้าที่ของกำลังพลสำรอง การรับบุคคลเข้าเป็นกำลังพลสำรองดำเนินการได้ 2 วิธี คือ วิธีแรก รับสมัครจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนด อาทิเช่น ต้องเป็นผู้ที่ไม่มีโรคซึ่งขัดต่อการรับราชการทหาร วิธีที่สอง คัดเลือกจากทหารกองหนุนประเภทที่ 1 ทหารกองหนุน

ประเภทที่ 2 หรือทหารกองเกิน ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 และคัดเลือกจาก นายทหารสัญญาบัตรกองหนุน นายทหารสัญญาบัตรนอกราชการ นายทหารสัญญาบัตรนอกกอง ตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร พ.ศ.2482 ผู้ที่ผ่านการตรวจสอบ คุณสมบัติและได้รับการคัดเลือกบรรจุรายชื่อลงในบัญชีบรรจุกำลังของหน่วยทหารแล้ว กระทรวงกลาโหม จะแจ้งให้กำลังพลสำรองทราบถึงตำแหน่ง และหน่วยที่ตนสังกัดรวมถึง จะแจ้งให้นายจ่าทราบด้วย กรณีกำลังพลสำรองเป็นลูกจ้างของหน่วยงานนั้น ๆ หน้าที่ของกำลังพลสำรอง กำลังพลสำรองมีหน้าที่ เข้ารับราชการทหาร รวม 5 ประเภท ได้แก่ การเรียกกำลังพลสำรองเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาทหาร เพื่อปฏิบัติราชการ เพื่อทดลองความพร้อมพร้อมและในการระดมพล โดยกำหนดให้กำลังพลสำรองมี อำนาจหน้าที่ตามชั้นยศและตำแหน่งเช่นเดียวกับทหารประจำการหรือทหารกองประจำการ การเรียก กำลังพลสำรองเข้ารับราชการทหารทุกประเภทจะอยู่ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด อาทิเช่น กรณี เกิดภัยพิบัติสาธารณะ เมื่อกระทรวงกลาโหมได้รับการร้องขอจากกระทรวงมหาดไทยหรือหน่วยงาน อื่น ๆ กระทรวงกลาโหมจะทำการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อปฏิบัติราชการโดยนำกำลังพลสำรองเข้า ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับทหารประจำการเพื่อแก้ไขปัญหาภัยพิบัติสาธารณะที่เกิดขึ้น และหากเกิดการสู้รบขนาดใหญ่จะทำการเรียกระดมพล โดยเรียกกำลังพลสำรองมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับทหารประจำการ เข้าทำการสู้รบเพื่อป้องกันประเทศ ในเวลาปกติจะทำการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชา ทหาร ตามห้วงระยะเวลาที่กำหนด

หมวด 3 และ หมวด 4 ว่าด้วยวินัย และสิทธิประโยชน์ มี 2 มาตรา กล่าวคือ กำลังพล สำรองที่เข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องอยู่ในวินัยทหาร และจะได้รับสิทธิประโยชน์ หลายประการ เช่น ค่าตอบแทน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าอาหาร ค่าพาหนะ ค่าเช่าที่พัก การรักษาพยาบาล การแต่งตั้งยศ และสิทธิประโยชน์อื่น ตามระเบียบที่กำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง สำหรับสิทธิประโยชน์ของนายจ่าซึ่งเดิมไม่มีกำหนดไว้ในกฎหมายใดกำหนดให้เป็นหน้าที่ของ คณะกรรมการกำลังพลสำรอง (คกส.) เป็นผู้พิจารณา

หมวด 5 บทกำหนดโทษ มี 4 มาตรา กำหนดว่ากำลังพลสำรองที่หลีกเลี่ยง ขัดขืนไม่เข้า รับราชการทหารประเภทต่าง ๆ จะมีโทษทางอาญา มีทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาลมี 3 มาตรา กำหนดให้การรับบุคคลเข้าเป็นกำลังพลสำรองให้กระทำได้เมื่อ พ้นกำหนดสองร้อยสี่สิบวัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้ และการดำเนินการออก กฎกระทรวง ข้อบังคับ หรือระเบียบให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่ พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ในปัจจุบันเมื่อพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ.2558 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แล้วเมื่อ 30 ธันวาคม 2558 กรมการสรรพกำลังกลาโหม สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ในฐานะ สำนักงานเลขานุการของ คกส. ได้จัดชุดเจ้าหน้าที่ไปอบรม สัมมนา บรรยายพิเศษ เพื่อเผยแพร่

ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ส่วนราชการทหาร ส่วนราชการพลเรือน หน่วยงาน เอกชน สถานประกอบการ นายจ้าง และลูกจ้าง เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

5. ปัญหาทางกฎหมายของระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

เมื่อจะกล่าวว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น มีปัญหาทางกฎหมายอย่างไรเกี่ยวกับระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย ซึ่งต้องดูว่าบทบัญญัติมาตราไหนในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับการเกณฑ์ทหารบ้าง สิ่งแรกจำเป็นต้องดู คือ การเป็นทหารนั้นเป็นหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งก็มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 4 ได้บอกถึงหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไว้ใน มาตรา 50

มาตรา 50 บัญญัติว่า บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติของแผ่นดินรวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(3) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(4) เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ

(5) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม

(7) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ

(8) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม

(9) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

(10) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ”

ฉะนั้นการรับราชการทหารถือว่าเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย และการรับราชการทหารจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ตามมาตรา 50 (5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2560 ซึ่งประเทศไทยมีกฎหมายรองรับการรับราชการทหารไว้ คือ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 เป็นการกำหนดขั้นตอนและวิธีการขึ้นบัญชีทหาร การเข้ารับราชการทหาร และระยะเวลาการเข้ารับราชการทหารไว้ เมื่อดูพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 3 ซึ่งได้บัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ อันเป็นหมวดที่มีความสำคัญที่สุดหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งที่มาของหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยได้วางหลักไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป คือ มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” เป็นการบัญญัติเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลไว้อย่างกว้าง ๆ

ฉะนั้นในหมวด 1 บททั่วไป ถือเป็นโครงหลักที่บอกโครงร่างหรือรูปร่างหน้าตาของรัฐธรรมนูญทั้งฉบับได้ และในหมวด 3 นี้ ประกอบด้วยมาตรา 25 ถึง มาตรา 49

มาตรา 25 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตราบเท่าที่ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ บัญญัติว่า

“สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

อันเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทั้งที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะและไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะด้วย

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ การตรากฎหมายนั้นจะต้อง

- 1) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
- 2) ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
- 3) จะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ได้
- 4) ต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ดังนั้น อาจจะมีการหยิบยกขึ้นได้ว่า กฎหมายที่หน่วยงานรัฐเสนอตราขึ้นนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

คำว่า “กฎหมาย” ที่สามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้นี้ คือ กฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือเทียบเท่า ได้แก่ กฎหมายที่ตราขึ้นในรูปแบบพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และกฎหมายอื่นที่มีศักดิ์ของกฎหมายในระดับเดียวกัน (เช่น ประกาศคณะปฏิวัติ) กฎหมายที่ไม่ใช่กฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญ ไม่อาจตราขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญได้

มาตรา 27 ได้กล่าวถึงหลักความเสมอภาค เช่น ความเสมอภาคในกฎหมาย ความเสมอภาคในการยุติธรรม ความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ ความเสมอภาคในการรับแบ่งภาระ (เสียภาษีรับราชการทหาร)

ฉะนั้นคนเราเมื่อเกิดมาแล้วนั้น เราเลือกที่เกิดไม่ได้ แต่เมื่อเกิดมาภายใต้รัฐธรรมนูญไทยแล้วทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ หมายถึง การเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และเสมอภาคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการบ้านเมือง แต่หาได้หมายความว่าความถึงเสมอภาคในฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลไม่ เช่น ผู้ที่มีคุณวุฒิความรู้ความสามารถในกิจการงานย่อมจะได้รับเงินเดือนสูงกว่าผู้ที่มีความรู้ความสามารถน้อย เช่นนี้ ไม่ใช่เรื่องความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญ

โดยผลของหลักความเสมอภาค ทำให้รัฐธรรมนูญต้องรับรองหลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (Unjust Discrimination) ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2546 (การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี)

“เมื่อบทบัญญัติมาตรา 12 มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น อันเป็นการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี ทำให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล เนื่องจากสิทธิการใช้ชื่อสกุลนั้นเป็นสิทธิของบุคคลที่จะแสดงเผ่าพันธุ์ เพื่อกฎหมายของตน และเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้มีการแบ่งแยกว่าเป็นสิทธิของชายหรือของหญิง

อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากการบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียวโดยใช้สถานะ การสมรสนั้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30”

ทั้งนี้ ความเสมอภาค มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกันว่าย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 28 กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย อันได้แก่ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

มาตรา 30 สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่

- 1) อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ
- 2) ในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน
- 3) ประกาศใช้กฎอัยการศึก
- 4) ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือการรบ

มาตรา 32 สิทธิส่วนบุคคล คือ สิทธิประจำตัวของบุคคลอันประกอบด้วย เสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิตมีความเป็นส่วนตัว ความเป็นอยู่ส่วนบุคคล คือ สถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกตการรู้เห็น การสืบความลับ การรบกวนต่าง ๆ และมีความสันโดษ

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

มาตรา 38 เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ การจำกัดเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง เพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว เพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

มาตรา 40 เสรีภาพในการประกอบอาชีพ การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็น แต่ทั้งนี้การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพ ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ในประเทศไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวกับปัญหาสิทธิพลเมืองในการต้องถูกบังคับให้เป็นทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้เป็นปัญหาที่ขัดกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่นั้น จำเป็นจะต้องดูว่าการถูกบังคับให้เป็นทหารเป็นปัญหาที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญของไทยอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปปัญหาทางกฎหมายของระบบการเกณฑ์ทหารภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ดังนี้

ปัญหาความเสมอภาค หลักความเสมอภาคตามมาตรา 27 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ซึ่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 กำหนดไว้เฉพาะชายไทยตามกฎหมายเท่านั้น มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกอย่าง คือ กำหนดให้เฉพาะชายไทยตามกฎหมายเท่านั้นต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหาร ไม่มีข้อยกเว้น

ปัญหาสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ที่จะไม่ถูกทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม ตามมาตรา 28 เมื่อกล่าวว่าการเกณฑ์ทหารหรือการถูกบังคับให้ต้องเข้าไปเป็นทหารซึ่งไม่ได้เกิดจากความสมัครใจเป็นการกระทำทรมานทางด้านจิตใจของผู้ถูกบังคับให้เป็นทหาร หรือของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากการถูกบังคับให้เป็นทหารหรือไม่

ปัญหาการถูกเกณฑ์แรงงาน ตามมาตรา 30 เมื่อหากพิจารณาว่า การเกณฑ์ทหารหรือการถูกบังคับให้เป็นทหารกองประจำการ ซึ่งการเกณฑ์แรงงานนั้นจะกระทำมิได้เว้นแต่ อยู่ใน การประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือการรบ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ปัจจุบันในประเทศไทย นั้นประเทศไทยยังไม่ถึงขั้นที่อยู่ในสงครามหรือการรบแต่อย่างใด

ปัญหาสิทธิส่วนบุคคลในการดำรงชีวิตความเป็นส่วนตัว การถูกบังคับให้เป็นทหารนั้น เมื่อผู้ถูกบังคับให้เป็นทหารจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันในค่ายทหาร ใช้ชีวิต อาบน้ำร่วมกัน จึงไม่อาจมีความอิสระหรือความเป็นส่วนตัวอย่างบุคคลที่ทั่วไปที่ไม่ได้ถูกบังคับให้เป็นทหารได้

ปัญหาเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ เมื่อบุคคลที่ถูกบังคับให้เป็นทหารจะต้องเข้าไปอยู่ในค่ายทหาร ใช้ชีวิตอยู่ในค่ายและบางครั้งอาจมีการให้ย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาอยู่ในค่ายทหาร โดยบางครั้งกองทัพได้กล่าวอ้างว่าเพื่อความสะดวกในการจัดการด้านกำลังพล บางคนที่ถูกบังคับให้เป็นทหารต้องจากบ้านไปอยู่ในค่ายทหารที่ห่างไกลจากบ้านหลายร้อยกิโลเมตร

ปัญหาเสรีภาพในการประกอบอาชีพ มาตรา 40 บุคคลที่ถูกบังคับให้เป็นทหารกองประจำการจะต้องเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ ในการเลือกอาชีพตลอดระยะเวลาที่ต้องเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ และต้องเสียรายได้หรือโอกาสความก้าวหน้าทางอาชีพที่ตนเองวางแผนไว้

6. แนวคิดในการแก้ไขกฎหมายในการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย

นายพริษฐ์ วัชรสินธุ (ไอติม) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับคณะได้เสนอร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ... โดยมีหลักการ คือ ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร เพื่อยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารในยามปกติที่ไม่มีภัยสงคราม และยกระดับคุณภาพชีวิตและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของทหารกองประจำการ โดยที่ปัจจุบันประเทศไทยยังมีระบบเกณฑ์ทหารที่บังคับชายไทยบางส่วนเข้ารับราชการทหารในห้วงเวลาที่ไม่มีภัยสงครามซึ่งนำไปสู่การลดทอนเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในระดับปัจเจกบุคคล และการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ในวัยทำงานออกจากระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ การยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารเพื่อให้กองทัพประกอบด้วยเพียงบุคคลที่สมัครใจเข้ารับราชการทหารจะทำให้กองทัพดำเนินการภารกิจรักษาความมั่นคงของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการในด้านรายได้ สวัสดิการ ความก้าวหน้าทางอาชีพ ความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะนำไปสู่ยอดจํานวนผู้สมัครใจที่สูงขึ้น

คณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย¹⁴¹ ที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชนได้ดำเนินการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นด้วยวิธีการพื้นฐาน โดยรับฟังความคิดเห็น ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของรัฐสภา และส่งประเด็นไปรับฟังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการรับฟังความคิดเห็น พบว่า มีความเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ

¹⁴¹ คณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย (2567), “รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.....” สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ข - ค

แนวทางแรก คือ เห็นด้วย กับการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร เพื่อยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารในยามปกติที่ไม่มีภัยสงครามและกำหนดให้ใช้วิธีการคัดเลือกทหาร กองประจำการจากบุคคลที่สนใจสมัครรับราชการทหารด้วยตนเองเท่านั้น และยกระดับคุณภาพชีวิต และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของทหารกองประจำการ

แนวทางที่สอง คือ สามารถแก้ไขเพิ่มเติมจากกฎหมายฉบับปัจจุบันได้ โดยไม่มีความ จำเป็นที่จะต้องยกร่างกฎหมายฉบับใหม่ อีกทั้ง ยังมีข้อสังเกต ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เช่น

ประเด็นการพิจารณาการใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ ควรคงประเด็นสมัครใจและวิธีการอื่นที่มีกำหนดไว้ในกฎหมายฉบับปัจจุบันไว้ เพราะจะทำให้การใช้กฎหมายมีความยืดหยุ่น เมื่อกองทัพมีความจำเป็นต้องมีทหารกองประจำการในเวลาปกติเข้ามาเสริม หากใช้วิธีการสมัครใจ ไม่ได้ผล

ประเด็นการนำทหารกองประจำการรับใช้เรื่องส่วนตัว นั้น เห็นว่า มีพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กำหนดไว้ชัดเจนแล้ว

ประเด็นเพศหญิงเข้ารับราชการทหารในกองประจำการนั้น ควรมีแนวทาง ดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วย

ประเด็นผลกระทบต่อความต้องการใช้กำลังทหารกองประจำการ ซึ่งมีความ จำเป็นในการใช้กำลังในภาวะปกติ หรือในสถานการณ์ความขัดแย้ง ไปจนถึงภาวะสงคราม เพื่อให้ เป็นไปตามบทบัญญัติราชอาณาจักรไทย

ประเด็นการกำหนดชั้นกองหนุนตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะส่งผล กระทบต่อหลักเกณฑ์การรับเบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญของข้าราชการ ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จ บำนาญ พ.ศ. 2494 และอาจทำให้เกิดความสับสนทางบัญชีทหารกองเกิน ซึ่งบัญชีทหารกองเกินตาม พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 จะควบคุมบัญชีทหารกองเกิน ทั้งที่ยังไม่ผ่านการตรวจ เลือกและบัญชีทหารกองเกินที่ผ่านการตรวจเลือกแล้ว และอาจส่งผลกระทบต่อในการจัดหาทหาร กองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ทำให้กองทัพไม่มีจำนวนทหารกองประจำการตามความ ต้องการในการปฏิบัติภารกิจตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.

- 1) กำหนดชื่อเรียกของพระราชบัญญัติว่า¹⁴² “พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.....” (ร่างมาตรา 1)
- 2) กำหนดวันมีผลใช้บังคับของพระราชบัญญัติให้นับตั้งแต่วันที่ถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (ร่างมาตรา 2)

¹⁴² “เรื่องเดียวกัน”, 2-1 – 2-2

3) ให้ยกเลิก พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 รวมถึง พระราชบัญญัติรับราชการทหารฉบับแก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ และประกาศของคณะปฏิวัติทุกฉบับที่แก้ไข เพิ่มเติม พระราชบัญญัติฉบับนี้ (ร่างมาตรา 3)

4) กำหนดนิยามที่เกี่ยวข้องกับการรับราชการทหาร (ร่างมาตรา 4)

5) กำหนดให้ถือเอาที่อยู่ตามทะเบียนบ้านของบุคคลเป็นภูมิลำเนาทหาร (ร่างมาตรา 5)

6) กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ (ร่างมาตรา 6)

7) กำหนดให้ชายไทยตามกฎหมายลูกบรรจลงบัญชีทหารกองเกินเมื่อมีอายุย่างเข้าสิบแปดปี ตามรายละเอียดที่กำหนดในกฎกระทรวง (ร่างมาตรา 7)

8) เปิดให้บุคคลทุกเพศสามารถสมัครเป็นทหารกองประจำการได้ (ร่างมาตรา 8)

9) ยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารในยามปกติและกำหนดให้ใช้วิธีการคัดเลือกทหารกองประจำการจากบุคคลที่สนใจสมัครรับราชการทหารด้วยตนเองเท่านั้น โดยกำหนดให้ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินคราวละห้าปี และต้องคำนึงถึงโอกาสในความก้าวหน้าทางอาชีพ (ร่างมาตรา 9)

10) เปิดให้คณะรัฐมนตรีตราพระราชกฤษฎีกาจะเรียกและตรวจเลือกบุคคลเข้ากองประจำการ ในกรณีที่มีเหตุปรากฏที่ทำให้ประเทศอาจเผชิญสงครามในอนาคตอันใกล้ (ร่างมาตรา 10)

11) ยกย่องคุณภาพชีวิตของพลทหาร โดยการสนับสนุนการทบทวนรายได้ สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม (ร่างมาตรา 11) กำหนดให้หลักสูตรฝึกวิชาทหาร ส่งเสริมความรู้ด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ประเพณีทางทหาร และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการทหาร วิธีการฝึกให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (ร่างมาตรา 12) และกำหนดห้ามนำทหารกองประจำการไปทำงานรับใช้ส่วนตัวหรือกระทำการใดที่ละเมิด ต่อร่างกายหรือจิตใจ (ร่างมาตรา 13)

12) กำหนดหลักเกณฑ์เบื้องต้นเกี่ยวกับขั้นตอนธุรการต่างๆ เช่น การขึ้นบัญชีทหารกองเกิน (ร่างมาตรา 7) การรับสมัครบุคคลเข้าเป็นทหารกองประจำการ (ร่างมาตรา 4) การรับราชการ ทหารกองประจำการ (ร่างมาตรา 14) การปลดทหารกองประจำการ (ร่างมาตรา 15 - 18) โดยกำหนดให้ มีกฎกระทรวงเพื่อระบุรายละเอียด เพื่อให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

13) กำหนดฐานความผิดและอัตราโทษที่เกี่ยวข้องกับการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติรับราชการทหารฉบับนี้ (ร่างมาตรา 19 - 23)

14) กำหนดชั้นรายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านจากพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 มาสู่พระราชบัญญัติรับราชการทหารฉบับนี้ (ร่างมาตรา 24)

15) กำหนดให้ผู้ใดที่มีความผิดตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถือว่าไม่เคยมีความผิด (ร่างมาตรา 25)

16) กำหนดห้ามมิให้กระทรวงกลาโหมทำการเรียกและตรวจเลือกคนเข้ากองประจำการตามมาตรา 10 จนกว่าจะออกระเบียบ ประกาศ หรือกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องจนแล้วเสร็จ (ร่างมาตรา 26)

จากการศึกษาร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ที่นำเสนอโดยนายพริษฐ์ วัชรสินธุ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับคณะ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคก้าวไกล นั้น ผู้ศึกษาจึงขอสรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ดังกล่าว ดังนี้

ตารางที่ 3.1 สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.

ร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ¹⁴³	ข้อดี/ข้อเสีย
มาตรา 5 “ให้ถือเอาที่อยู่ตามทะเบียนบ้านของบุคคลเป็นภูมิลำเนาทหาร”	- ข้อดี ง่ายสำหรับการขึ้นบัญชีทหาร - จากเดิมเป็นการยุ่งยากสำหรับชายไทยที่มีบิดาแต่แยกทางกับมารดาและไม่สามารถติดต่อบิดาได้ เป็นเหตุให้ชายไทยจำนวนมากไม่สามารถขึ้นบัญชีทหารได้ภายในกำหนดเวลา
มาตรา 7 “ชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปี ในปีพุทธศักราชใดจะถูกบรรจุลงบัญชีทหารกองเกิน”	- ข้อดี เป็นการลงบัญชีทหารกองเกินโดยอัตโนมัติซึ่งไม่เพิ่มภาระให้กับชายไทย - จากเดิมผู้ที่มีอายุย่างเข้า 18 ปี จะต้องไปยื่นเรื่องต่อสัสดี เพื่อขึ้นบัญชีทหารกองเกิน
มาตรา 8 “บุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายมีสิทธิสมัครเข้ารับราชการทหารกองประจำการ”	- ข้อดี เป็นการเปิดโอกาสให้กับบุคคลทุกเพศ มีสิทธิสมัครเป็นทหารกองประจำการ ไม่เลือกปฏิบัติเป็นทหารนำหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาใช้

¹⁴³ พริษฐ์ วัชรสินธุ, “ร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.” สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับคณะ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.....	ข้อดี/ข้อเสีย
	- จากเดิมกำหนดให้ชายไทยตามกฎหมายเท่านั้น
<p>มาตรา 9 “การรับบุคคลเข้าเป็นทหารกองประจำการ ให้กระทำด้วยวิธีการรับสมัครและคัดเลือกจากบุคคลที่ประสงค์จะรับราชการทหารด้วยตนเองเท่านั้น”</p> <p>“ระยะเวลาการเข้าเป็นทหารกองประจำการ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินคราวละ 5 ปี”</p>	<p>- ข้อดี เป็นการยกเลิกการบังคับให้ต้องเข้ารับราชการทหารเป็นทหารกองประจำการมาใช้วิธีการสมัครใจเท่านั้น และเปิดโอกาสให้ผู้สมัครเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการอยู่ได้คราวละไม่เกิน 5 ปี ตามที่กำหนด และเปิดโอกาสให้มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพทหาร</p> <p>- จากเดิมที่ปัจจุบันใช้วิธีการบังคับ และไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนในการเปิดโอกาสเกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าในอาชีพทหาร</p>
<p>มาตรา 10 “ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ามิเหตุปรากฏที่ทำให้ประเทศอาจเผชิญสงครามในระยะเวลาอันใกล้ให้คณะรัฐมนตรีตราพระราชกฤษฎีกาจะเรียกและตรวจเลือกคนเข้ากองประจำการเพื่อให้ทหารกองเกินซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์และยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ เข้ารับการตรวจเลือกเป็นทหารกองประจำการ”</p> <p>“เมื่อมีประกาศตรวจเลือก ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ต้องไม่เกินคราวละ 1 ปี”</p>	<p>- ข้อดี เป็นการคงไว้สำหรับการบังคับให้เป็นทหารกองประจำการ ในกรณีที่ประเทศอาจเผชิญสงคราม</p> <p>- จากเดิม การถูกบังคับให้เป็นทหารกองประจำการกำหนดไว้ 2 ปี เว้นแต่ผู้มีคุณสมบัติพิเศษ จะน้อยกว่า 1 ปี ก็ได้</p>

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.....	ข้อดี/ข้อเสีย
<p>มาตรา 11 “ให้ทหารกองประจำการได้รับเงินเดือน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับค่าครองชีพและภาระงาน ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ และเป้าหมายจำนวนกำลังพลที่จำเป็นต่อภารกิจรักษาความมั่นคงของประเทศ”</p>	<p>- ข้อดี เป็นการกำหนดหลักการการได้รับเงินเดือน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ให้สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน</p> <p>- จากเดิม เงินเดือน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ ทหารกองประจำการได้รับน้อยซึ่งไม่พอกับค่าครองชีพในปัจจุบันที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างสูง</p>
<p>มาตรา 12 “ให้ทหารกองประจำการ เข้ารับการฝึกวิชาทหารเพื่อปฏิบัติราชการหรือเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ในยามสงคราม”</p> <p>กำหนดหลักสูตรความรู้ด้านประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ประเพณีทางทหารแบบสากล หลักสูตรต้องมีหลักประกันด้านความปลอดภัย สวัสดิภาพ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์</p>	<p>- ข้อดี เป็นการกำหนดแนวทางการศึกษาในหลักสูตรของทหารกองประจำการ และกำหนดมาตรการความปลอดภัยให้ชัดเจน</p> <p>- จากเดิม ไม่มีกำหนดวิชาการศึกษา และไม่มีกำหนดหลักการ การรับประกันด้านความปลอดภัยไว้ รวมถึงสวัสดิภาพ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์</p>
<p>มาตรา 13 “ห้ามมิให้ผู้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นใดนำทหารกองประจำการทำงานในลักษณะที่เป็น การรับใช้ส่วนตัวหรือกระทำการใดอันเป็นการ ละเมิดต่อร่างกายหรือจิตใจ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”</p>	<p>- ข้อดี เป็นการนำหลักการของสิทธิมนุษยชน มา และเป็นการนำหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยเพิ่มมาตรการการป้องกันการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ คือ การกระทำที่ฝ่าฝืนถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดวินัยร้ายแรง</p> <p>- จากเดิม ไม่มีการบัญญัติหลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไว้ในกฎหมาย</p>

เห็นได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพยายามที่จะให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ทั้งฉบับ รวมถึงภาคประชาชนทั่วไปพยายามที่จะให้มีการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร และให้เปลี่ยนมาใช้วิธีการสมัครใจแทนซึ่งเห็นได้จากนโยบายการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยหนึ่งในนโยบายหลักของพรรคก้าวไกล คือ การยกเลิกการเกณฑ์ทหาร ซึ่งก็เป็นส่วนที่ทำให้พรรคก้าวไกลได้คะแนนเสียงและที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากเป็นอันดับหนึ่งแต่ถึงกระนั้นพรรคก้าวไกลก็ยังไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ด้วยปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับภาคประชาชนนั้นมองว่าการเกณฑ์ทหารนั้นเป็นการละเมิดสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาสังเกตว่า หากยกเลิกการเกณฑ์แต่ให้มาใช้วิธีการสมัครใจโดยไม่เพิ่มค่าตอบแทน สิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ให้ทันกับค่าครองชีพในปัจจุบัน การที่จะดึงดูดให้พลเมืองภายในประเทศมาสมัครใจเป็นทหารกองประจำการนั้นคงเป็นไปได้ยาก ซึ่งร่างพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ... ยังไม่มีความชัดเจนในการกำหนดค่าตอบแทนหรือสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ยังมีความบกพร่องในร่างดังกล่าวอยู่มากและเปิดโอกาสให้มีการออกกฎหมายลำดับรอง แต่อย่างไรก็ตามแนวความคิดแก้ไขให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารแสดงให้เห็นได้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเล็งเห็นความสำคัญของสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีสิทธิเลือกกว่าตนเองนั้นจะประกอบอาชีพอะไร เลือกที่จะเป็นทหาร หรือเลือกที่จะไม่เป็นทหารได้ แต่ผู้ศึกษาเห็นว่าสิ่งที่ควรมีเพิ่มเติมในร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว คือ หากมีการเกณฑ์ทหารเพราะประเทศเข้าสู่ภาวะสงครามหรือการสู้รบ ก็ควรเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านอย่างมีมโนธรรม เช่น บุคคลมีความเชื่อทางศาสนาที่จะไม่จับอาวุธเพื่อฆ่าผู้อื่น หรือการฆ่าผู้อื่นเป็นสิ่งที่บาป เป็นต้น

7. ปัญหาการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย

ในส่วนนี้จะได้นำเสนอถึงงานวิจัยในอดีตที่กล่าวถึงปัญหาของการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยและแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อจะได้เข้าใจถึงประเด็นที่ควรปรับปรุงในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกณฑ์ทหารต่อไป

ศิวัช ศรีโภคางกุล และเทิดศักดิ์ ไปจันทิก¹⁴⁴ ศึกษาถึงการเกณฑ์ทหารกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทหารเกณฑ์ชาวไทยจำนวนมากมักมีสถานภาพโสด มีบางส่วนที่อยากเข้ามาเป็นทหารเกณฑ์ด้วยความสมัครใจ แต่มีจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่ต้องเข้ามาเป็นด้วยภาวะจำยอม นอกจากนี้ทหารเกณฑ์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่มีการศึกษาโดยเฉลี่ยในระดับมัธยมศึกษาประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด

¹⁴⁴ ศิวัช ศรีโภคางกุลและเทิดศักดิ์ ไปจันทิก (2560) “การเกณฑ์ทหารกับการทรมาน และการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อทหารเกณฑ์ ในประเทศไทย” บทวิเคราะห์จากมุมมองหนังสือรัฐศาสตร์ไม่ฆ่า. วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 10 (2). 47-50

รองลงมาได้แก่ อาชีพทำนา ทำไร่ รายได้เฉลี่ยของคนในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ อย่างไรก็ตาม หากเป็นคนที่มิฐานะแม้ไม่ได้ผ่านนักศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร.ด.) มากก็ตาม พวกเขา มีรูปแบบการหลีกเลี่ยง การเกณฑ์ทหารได้หลายรูปแบบ เช่น พวกเขาสามารถย้ายชื่อตนเองชั่วคราวไป อยู่ในทะเบียนบ้านใน อำเภอที่มีคนสมัครทหารเต็มแล้ว ผ่านกระบวนการจ่ายเงินใต้โต๊ะ หรือ นำปัญหาสุขภาพเข้ามาแสดง ต่อเจ้าหน้าที่ทหาร ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม เป็นต้น แต่ที่กล่าวเช่นนี้ มิได้หมายความว่า ทุกคนควรถูกเกณฑ์ทหารหรือประเทศไทยยังคงจะคงการเกณฑ์ทหารเอาไว้ควรต้องย้ำว่าการเกณฑ์ ทหารนำไปสู่การสูญเสียงบประมาณจำนวนมากเริ่มตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจเลือกการ เกณฑ์ทหารเข้าประจำการทั่วประเทศแต่ละปีไม่น้อยกว่าห้าสิบล้านบาทนอกจากนี้ ในรอบทศวรรษที่ ผ่านมา รัฐต้องเสียเงินกับค่าตอบแทนทหารเกณฑ์เฉลี่ยที่ปีละหนึ่งหมื่นล้านบาท ซึ่งถือว่าเป็นเงิน มหาศาลเลยทีเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ในแต่ละปีมักจะพบข่าวการละเมิดสิทธิมนุษยชนทหารเกณฑ์ สม่าเสมอ

การเกณฑ์ทหารยังนำไปสู่การสร้างสภาวะความเครียดให้แก่คนจำนวนมาก พิจารณาได้ จากพฤติกรรมการฆ่าตัวตายของทหารเกณฑ์ และก่อนหน้านี้เคยมีงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะสุขภาพจิต ทหารใหม่พบว่า การเปลี่ยนสถานภาพจากชีวิตพลเรือนไปเป็นทหารเกณฑ์ทำให้ทหารเกณฑ์จำนวน มากเกิด ปัญหาสุขภาพจิตตามมา เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า และปัญหาการปรับตัว พิจารณาจาก สถิติ ระหว่างปี 2550-2553 ของกองสุขภาพจิต โรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ พบว่า ในแต่ละปียังคงมีทหารเกณฑ์เข้าสู่บริการบำบัดรักษาโรคทางจิตเวชอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุข้างต้นจึงมีการเรียกร้องให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารและเปิดรับสมัครเข้าเป็นทหาร ด้วยความสมัครใจแทน โดยมองว่าการยกเลิกการเกณฑ์ทหารก่อให้เกิดประโยชน์หลาย ๆ ด้านแก่ ประเทศและแก่พลเมือง ดังนี้

ประการแรก เป็นการแสดงออกถึงการตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การ รับรองในปี 1948 ได้ยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนอย่างแจ่มชัดและรัฐไม่สามารถบีบบังคับ ให้พวกเขากระทำการใดที่ขัดแย้งกับมโนสำนึกของ พวกเขาได้เพราะพวกเขาสามารถตัดสินใจชีวิตของ เขาเองได้ ในแง่นี้การเกณฑ์ทหารเป็นการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมเหนือร่างกายและช่วงชีวิตมนุษย์ การไปบีบบังคับให้มนุษย์ต้องไปเป็นทหารถือว่าเป็นการแสดงออกในทางตรงกันข้ามกับหลักการความ เคารพในสิทธิมนุษยชน¹⁴⁵

ประการที่สอง เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยด้วยการลดทอนความสำคัญในสถานะ ของกองทัพ หลายประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งได้เนื่องมาจากการการจัตวาง

¹⁴⁵ “เรื่องเดียวกัน”, 50-52

ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและทหารอย่างเหมาะสม กล่าวคือ พลเรือนต้องมีอำนาจเหนือทหาร และทหารต้องเป็นทหาร บางประเทศสร้างประชาธิปไตยได้ผ่านการปฏิรูปกองทัพ และหนึ่งในนั้นคือการ ยกเลิกการเกณฑ์ทหาร เช่น ประเทศอาร์เจนตินาภายหลังความเสื่อมทรุดของกองทัพในช่วงปราบปรามประชาชนหรือที่เรียกว่า สงครามสกปรกระหว่างปี 1976-1983 มีความพยายามปฏิรูปกองทัพในประเด็นต่างๆจำนวนมาก และหนึ่งในนั้นคือ การยกเลิกการเกณฑ์ทหารในปี 1995 ซึ่งแต่เดิม ประเทศออกกฎหมายการเกณฑ์ทหารตั้งแต่ในปี 1902 ทำนองเดียวกับที่ประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกจำนวนมากได้ให้ความสำคัญกับกองทัพลดน้อยลง และได้ยกเลิกระบบเกณฑ์ทหารผลที่ตามมาจึงทำให้ประเทศเหล่านั้นมีพัฒนาการประชาธิปไตยที่สูงขึ้น งานวิจัยของ แอนโทนิส อัดัม (Antonis Adam) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเกณฑ์ทหารกับความเป็น ประชาธิปไตย โดยอาศัยข้อมูลของ 149 ประเทศทั่วโลกระหว่างปี 1970-2005 และได้ข้อสรุปว่า ประเทศที่มีเสถียรภาพทางประชาธิปไตยจะไม่ใช้หรือยกเลิกวิธีการเกณฑ์ทหารไปแล้ว นอกจากนี้ องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือและสหภาพยุโรปได้แสดงออกถึงการสนับสนุนให้ประเทศ สมาชิกยกเลิกการเกณฑ์ทหารเช่นเดียวกับนำประเด็นเรื่องการเกณฑ์ทหารมาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณารับประเทศต่าง ๆ เข้ามาเป็นสมาชิกอีกด้วย

ประการที่สาม การเกณฑ์ทหารเป็นเรื่องสิ้นเปลืองทางเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศจะต้องนำเงินมาเป็นค่าจ้างทหารเกณฑ์ ค่าวัสดุ ค่าอาวุธ รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นับจากทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา หลายประเทศได้ยกเลิกระบบการเกณฑ์ทหารเนื่องจากสาเหตุสำคัญ คือ ความสิ้นเปลืองด้านงบประมาณ ไม่เพียงเท่านั้น การเกณฑ์ทหารยังสัมพันธ์กับต้นทุนทาง เศรษฐกิจอย่างมหาศาล หากมีนับเพียงในแง่รายได้ส่วนตัวของประชาชน ซึ่ง พวกเขาสามารถทำการผลิตที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจอะไรได้มากกว่าการไปอยู่ในค่ายทหารหรือเรียกว่าการสูญเสียแรงงานทางเศรษฐกิจอะไรได้มากกว่าการไปอยู่ในค่ายทหารหรือเรียกว่า การสูญเสียแรงงานทางเศรษฐกิจอะไรได้มากกว่าการไปอยู่ในค่ายทหารหรือเรียกว่าการสูญเสียแรงงานทางเศรษฐกิจ การสูญเสียยังส่งผลพวงไปถึงการเติบโตของตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ตลอดจน การสูญเสียค่าเสียโอกาสอื่น ๆ (opportunity costs)¹⁴⁶

ประการที่สี่ การเกณฑ์ทหารส่งผลต่อความเป็นทรัพยากรมนุษย์ การนำชายหนุ่มหรือหญิงสาว (บางประเทศมีการเกณฑ์สตรีเป็นทหาร) ในวัยที่พวกเขาจำเป็นต้องสั่งสมวิชาความรู้หรือสั่งสมการเรียนรู้ในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการฝึกอาชีพ ด้านประสบการณ์ ฯลฯ การเข้าไปอยู่ในค่ายทหาร ถือว่าเป็นการหยุดหรือทำให้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวชะงักลงไป ยิ่งกว่านั้น การเกณฑ์ทหารยังเป็นการตัดอนาคตที่ดีของพวกเขาไป ในบางประเทศกำหนดระยะเวลาการเกณฑ์

¹⁴⁶ “เรื่องเดียวกัน”, 55-80

ทหารสองปีด้วยการที่ปัจจุบันสงครามไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญของโลกอีกต่อไป ทหารเกณฑ์จำนวนมากจึงไม่ได้ฝึกการรบเพียงอย่างเดียว แต่พวกเขาจะต้องทำงานในหน่วยที่ไม่เกี่ยวกับการรบ (Champagne unit) ทำงานธุรการหรืองานเอกสารแทน บาง ประเทศทหารเกณฑ์ต้องไปทำหน้าที่ขับรถยนต์ ตัดหญ้า ทำงานบ้าน ฯลฯ ซึ่งเมื่อพวกเขาปลดระวางแล้วพวกเขามักจะเผชิญปัญหาในการหางานด้วยเนื้อด้วยทักษะความรู้ของเขาได้ถูกบั่นทอนศักยภาพไปเป็นอย่างมาก

ประการที่ห้า ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเกณฑ์ทหารส่งผลต่อสุขภาพจิตของผู้คนที่ไม่อยากถูกบังคับให้ต้องเป็นทหาร มีงานวิจัยชิ้นหนึ่งได้ศึกษาถึงการฆ่าตัวตายของผู้ที่เกณฑ์และเคยผ่านการเกณฑ์ทหารในประเทศฟินแลนด์พบว่า มีการฆ่าตัวตายจำนวน 48 ราย ในระหว่างปี 1991-2007 ในจำนวนนี้มี 6 รายที่ฆ่าตัวตายในค่ายทหารจำนวน 36 ราย ฆ่าตัวตายภายหลังปลดระวาง จำนวนหนึ่งรายฆ่าตัวตายขณะที่กำลังปฏิบัติการฝึกรบ และจำนวนที่เหลือฆ่าตัวตายขณะหนีออกมาจากค่ายทหารโดยไม่ขออนุญาตผู้คุมฝึก ส่วนรูปแบบการฆ่าตัวตายมากที่สุดคือ การยิงตัวตาย รองลงมา คือ การแขวนคอและกระโดดตึก จากการสอบถามคนใกล้ชิดผู้เสียชีวิตพบว่า ผู้ตายมีปัญหาในเรื่องปรับตัว ความหวาดกลัวและความผิดปกติทางอารมณ์เมื่อต้องเข้าไปใช้ชีวิตในค่ายทหาร (adjustment, anxiety and mood disorders) ผลการวิจัยนี้ยังคล้ายคลึงกับในกรณีของประเทศอิสราเอลที่พบว่าทหารเกณฑ์จำนวนหนึ่งมีอาการเป็นโรคซึมเศร้า (major depression)

ประการที่หก การเกณฑ์ทหารส่งผลเสียต่อด้านความเป็นมืออาชีพของกองทัพเอง (professionalism) ปัจจุบันแนวโน้มเรื่องความมั่นคงกำลังเปลี่ยนจากการมีกองกำลังขนาดใหญ่ไปเป็นกองกำลังขนาดปานกลางหรือเล็ก แต่มีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ ทหารที่มีอยู่ควรเป็นทหารอาชีพที่มีความเชี่ยวชาญ แต่การนำทหารเกณฑ์มาฝึกในช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่ได้ทำให้พวกเขามีประสบการณ์ แต่อย่างใด รวมถึง พวกเขาายังต้องเผชิญความไม่มั่นคงในอาชีพ ดังนั้นจึงขาดแรงจูงใจในการทำหน้าที่ทหารเกณฑ์ ในประเด็นนี้สุรชาติ บำรุงสุข กล่าวทำนองเดียวกันว่าปัจจุบันประเทศจำนวนมากมีการสำรวจว่า นิยมใช้ทหารอาชีพโดยตรง ซึ่งรับผ่านการสมัครโดยสมัครใจ เนื่องจากระบบเช่นนี้มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการคงทหารเกณฑ์ไว้ด้วย เพราะไม่ต้องนำงบประมาณมาฝึกให้เฉาพะทหารเกณฑ์ในช่วงเวลาสั้น ๆ และไม่สามารถคาดหวังถึงความภักดีในองค์กรจากทหารเกณฑ์ได้เช่นกัน เนื่องจากรัฐก็ไม่ได้สร้างหลักประกันให้พวกเขา

วุฒิชัย เกापงษ์ ได้ศึกษาถึงปัญหากฎหมายการเรียกพลเมืองเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ได้สรุปถึงสภาพปัญหาของกฎหมายการเรียกพลเมืองเข้ารับราชการทหารไว้ ดังนี้¹⁴⁷

¹⁴⁷ วุฒิชัย เกापงษ์ (2561). “ปัญหากฎหมายการเรียกพลเมืองเข้ารับราชการทหารกองประจำการ” การศึกษาอิสระ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 1-2

1) ปัญหาเรื่องเสรีภาพในการประกอบอาชีพของชาวไทยที่ต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 40 วรรคแรกเป็นหลักประกันแก่บุคคลทุกคนและเป็นสากลว่า บุคคลมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ซึ่งหมายความว่า จะประกอบอาชีพใด ๆ ก็ได้โดยที่ไม่มีลักษณะเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะใด และไม่เป็นการเดือดร้อนแก่บุคคลอื่น อย่างไรก็ตามต้องพิจารณาถึงข้อยกเว้น ตามมาตรา 40 วรรคสองด้วยคือการจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่งนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ ประเด็นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชาวไทยในการประกอบอาชีพ คือในกรณีที่ดินมีงานรองรับอยู่แล้วและมีฐานเงินเดือนที่สูงกว่าการเป็นพลทหารทั้งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พุทธศักราช 2541 ยังมิได้มีการบัญญัติคุ้มครองแก่พลเมืองที่ต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการคงมีแต่เพียง มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พุทธศักราช 2541 บัญญัติว่า “ให้ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อรับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบเพื่อฝึกวิชาทหาร หรือเพื่อทดลองความพร้อพร้อมตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร” และมาตราบัญญัติว่า “ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างในวันลาเพื่อรับราชการทหารตามมาตรา 35 เท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลาแต่ปีหนึ่งต้องไม่เกินหกสิบวัน” ซึ่งหมายถึงกรณีที่ลูกจ้างได้รับหมายเรียกให้เข้ารับราชการทหารเพื่อตรวจสอบเพื่อฝึกวิชาทหารและเพื่อทดลองความพร้อพร้อม ในฐานะที่ลูกจ้างเป็นกำลังพลสำรองตามมาตรา 4 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พุทธศักราช 2558 เท่านั้นซึ่งมิได้หมายความรวมถึงกรณีที่ลูกจ้างต้องรับราชการทหารกองประจำการเนื่องจากจับสลากได้ใบแดง ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 28 ทวิประกอบกฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พุทธศักราช 2516) ข้อ 6 แต่อย่างไร

2) ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการเรียกพลเมืองเข้ารับราชการทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ปัญหาของการรับราชการทหารกองประจำการคือ ประชาชนจำนวนมากไม่ต้องการเป็นทหารจึงพยายามหาวิธีการหลีกเลี่ยงต่าง ๆ เพื่อให้พ้นจากการรับราชการทหารเช่นในช่วงแรกของการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พุทธศักราช 2448 ได้เกิดคดีเรียกรับเงินจากราชฎูรเพื่อช่วยให้พ้นจากการเกณฑ์ทหารซึ่งทำให้มีการจับกุมและต้องออกประกาศแจ้งเตือนแก่ราชฎูรเพิ่มเติมว่า การกระทำได้กล่าวไม่สามารถพ้นจากการเป็นทหารได้จริง¹⁴⁸

ท่ามกลางสถานการณ์ที่ชายไทยจำนวนมากพยายามหาทางหลีกเลี่ยงการเป็นทหารเกณฑ์ด้วยช่องทางต่าง ๆ ท้ายที่สุดรัฐไทยก็ได้สร้างอีกช่องทางหนึ่งขึ้นมาเพื่อให้ชายไทยที่ไม่อยากจะเป็นทหารเกณฑ์มีทางเลือกในการฝึกวิชาทหารให้สำเร็จ จะสามารถปลดจากทหารกองประจำการไปเป็นทหารกองหนุน ซึ่ง หมายถึงว่า จะไม่ต้องเป็นทหารเกณฑ์ 2 ปีนั่นเอง

¹⁴⁸ “เรื่องเดียวกัน”, 3-4

การเลี้ยงหลักรการเกณฑ์ทหารโดยวิธีนี้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในสังคม กล่าวคือ

(1) กระบวนการคัดเลือกเอื้อให้ผู้เข้าสู่ระบบการศึกษาและมีทุนทรัพย์มากพอที่จะเข้าเรียนหลักสูตรรักษาดินแดนเพื่อรอดพ้นจากการเป็นทหาร สำหรับค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตรการเรียนรักษาดินแดนประมาณปีละ 600 บาท และค่าใช้จ่ายอื่นๆอีกประมาณ 1,200 บาท ยังไม่นับรวมค่าเสื้อผ้า เครื่องแบบ อุปกรณ์ค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายปลีกย่อย ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าว นักศึกษาวิชาทหารต้องเป็นผู้จ่ายเองทั้งสิ้น ส่วนพลทหารนั้นรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ นั่นเป็นเหตุให้ผู้ที่ต้องเข้ารับราชการเป็นบุคคลยากจนและไม่มีการศึกษาอันแสดงถึงชนชั้นและฐานะของผู้ที่สำเร็จวิชาทหารกับพลทหารอย่างเห็นได้ชัด

(2) การได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม เมื่อเทียบระหว่างนักเรียน รด.และพลทหาร พบว่าการฝึกส่วนใหญ่ นักศึกษาวิชาทหารจะเน้นการเรียนภาคทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติมีเป้าหมายเพื่อเป็นกองทุนมากกว่าลงพื้นที่ประจำการหรือเป็นกองหน้าขณะที่พลทหารกลับเน้นฝึกปฏิบัติกลางแจ้งมากกว่าและมีบทลงโทษทางวินัยที่เคร่งครัด

นอกจากนี้ระยะเวลาในการฝึกนั้นพลทหารใช้เวลาการเป็นทหาร 2 ปีมี ฝึกพื้นฐานประมาณ 10 สัปดาห์รวมถึงหลังจากการฝึกก็เป็นการลงปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จริง ตามกรม กอง ต่างๆ ซึ่งเรื่องราวความยากลำบากของการเป็นพลทหารได้ถูกเล่าผ่านเรื่องราวของพลทหารจำนวนมากที่ออกมาเล่าถึงประสบการณ์ที่ยากลำบากต่าง ๆ ขณะที่นักศึกษาวิชาทหารใช้เวลาเรียนประมาณ 3 ปี ละ 20 วัน วันละ 4 ชั่วโมง หรือ ประมาณ 240 ชั่วโมง (ไม่นับฝึกภาคสนาม) ซึ่งจะแบ่งเป็นภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีอย่างละครึ่งและไม่ได้คาดหวังความเป็นทหารของนักศึกษาวิชาทหารตลอด ดังเช่น พลทหารเกณฑ์

3) ปัญหาการปฏิบัติไม่เป็นธรรมต่อพลทหารเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งของการเรียกบุคคลเข้ารับราชการทหารกองประจำ การคือการละเมิดสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของครูฝึกหรือผู้บังคับบัญชา ได้แก่ การลงโทษทางวินัยที่มีขอบด้วยกฎหมาย และการทำร้ายร่างกายต่อพลทหาร นอกจากนี้ยังมีกรณีที่เกิดจากการกระทำของนายทหารระดับสูงคือการนำตัวพลทหารไปเป็นผู้รับใช้ส่วนตัวซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานและยังไม่ได้มีการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

เรือดริหญิง พุทธรักษา โรครักษ์¹⁴⁹ ศึกษาถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคัดเลือกทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลา

¹⁴⁹ เรือดริหญิงพุทธรักษา โรครักษ์ (2562). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคัดเลือกทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. การศึกษาอิสระ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะ

เข้ารับราชการทหารกองประจำการจากการศึกษาพบว่านับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ได้มีการออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลดจำนวนวันของการรับราชการทหารลงภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ควบคู่กันมาด้วยโดยในปัจจุบันมีการกำหนดเกี่ยวกับการลดจำนวนวันของการรับราชการทหารตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหารพ.ศ.2497 กำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษซึ่งสมควรให้อยู่ในกองประจำการน้อยกว่า 2 ปี และยกเว้นบุคคลบางจำพวกที่ไม่ต้องเรียกมาเข้ารับการตรวจเลือกในยามปกติมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหารพ.ศ.2497 กำหนดไว้ว่าบุคคล 9 ประเภทเมื่อลงบัญชีทหารกองเกินแล้วไม่เรียกมาตรวจเลือกเข้ารับราชการทหารกองประจำการในยามปกติ

ถึงแม้ตามกฎหมายของประเทศไทยมีการหนดให้บุคคลที่ถูกเกณฑ์ให้เข้ารับราชการทหารโดยปกติทั่วไปจะมีกำหนดระยะเวลาไว้ 2 ปีแต่หากมีคุณสมบัติพิเศษตามที่ก็จะได้รับสิทธิในการขอลดจำนวนวันของการรับราชการลดลงตามเงื่อนไขที่กฎกระทรวงกำหนดส่งผลทำให้ผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) มีกำหนดระยะเวลาเข้ารับราชการทหารแตกต่างกันกล่าวคือกลุ่มที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต้องรับราชการทหารเป็นเวลา 2 ปีขณะที่กลุ่มบุคคลที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงขึ้นหรือจบการศึกษาจากต่างประเทศหากเข้ารับการตรวจเลือกโดยเกณฑ์ทหารจะต้องเข้ารับราชการทหารเป็นระยะเวลา 1 ปี

รัชชชัย ผลสะอาด¹⁵⁰ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและการจัดการกำลังสำรอง “ทหาร” เป็นวิชาชีพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งโดยสาระสำคัญ คือ การต่อสู้กับรัฐศัตรู เพื่อดำรงไว้ซึ่งรัฐที่ตนสังกัด เหตุที่ทหารเป็นวิชาชีพ เพราะทหารต้องผ่านการฝึกการใช้อาวุธและยุทธวิธีต่าง ๆ ในการรณรงค์สงครามให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ข้อดีของการมีทหาร คือ ความมั่นคงของรัฐในการปกป้องอำนาจอธิปไตยจากภายนอกกรณีมีการพิพาทในทางระหว่างประเทศระหว่างรัฐกับรัฐ แต่ข้อเสียของการมีทหารก็คือ การที่ทหารถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในประเทศการใช้กำลังพลจากการเกณฑ์เป็นการได้มาซึ่งฐานอำนาจของตน ซึ่งสามารถพัฒนาต่อมาเป็นอำนาจทางการเมืองได้ ซึ่งปัจจุบันการเกณฑ์ทหารยังคงมีปัญหาอยู่ในเกือบทุกมุมโลก “ความมั่นคงของรัฐ” จัดเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐธรรมนูญต้องคำนึงถึง แต่ทั้งนี้ความมั่นคงของรัฐในมิติเรื่องการเกณฑ์ทหารตลอดจนการจัดการกำลังสำรองสมควรจะมีขอบเขต ตามกฎหมายว่าด้วยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพซึ่งเป็นหลักการที่พัฒนามาจากหลักนิติรัฐ นิติธรรมที่เป็นการคลี่คลายตัวเพื่อ

นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สืบค้นได้จาก http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6124011242/1613194383164901d97f437679d7937b502327b482_abstract.pdf

¹⁵⁰ รัชชชัย ผลสะอาด (2560). “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและการจัดการกำลังสำรอง”,วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 8(2). 44-54

รองรับกับหลักการสิทธิมนุษยชน การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มีข้อเสนอแนะต่อเรื่อง ผลกระทบจากการเกณฑ์ทหารและการจัดการกำลังสำรอง และสิทธิประโยชน์จากระบบการรับราชการทหาร โดยสมัครใจ คือ

ปัญหาข้อโต้เถียงเรื่องเกณฑ์ทหารขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะหมดไปจึงสมควร “ยกเลิกระบบการเกณฑ์ทหาร” ตามพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2494 และเปลี่ยนมาใช้ระบบการจัดการกำลังสำรองแบบสมัครใจแทนอย่างเช่น ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เพราะประเทศไทยมิได้มีสงคราม หรือ สภาวะคับขันเรื่องข้อพิพาทในทางระหว่างประเทศรุนแรงแต่อย่างใด สำหรับในเรื่องการจัดการกำลังสำรอง การให้ศึกษาวิชาทหารของนักเรียนชาย อาจจะมีการปรับหลักสูตรให้นักเรียนมัธยมชายได้รับการศึกษาวิชาทหารในหลักสูตรภาคบังคับ และสำหรับเด็กผู้ชายที่มีปัญหาด้านสุขภาพก็จัดหลักสูตรในลักษณะเหล่านี้สนับสนุน หรือทำหน้าที่บริการสาธารณะ และมีสวัสดิการให้แก่ นักเรียน โดยถ้าเป็นนักเรียนหญิงอาจใช้ระบบเลือกสมัครใจในการเข้าเรียน โดยมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาการฝึกทหาร พ.ศ.2503

ผู้ศึกษาเห็นว่าจากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของผู้วิจัยที่ผู้ศึกษาได้นำมาศึกษานั้นสามารถสรุปประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานกรอบสิทธิพลเมืองที่เกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย นำมารวมรวบและวิเคราะห์ในหลักการของสิทธิพลเมืองได้ ดังนี้

1) ประเด็นปัญหาการนำเรื่องวุฒิการศึกษามาเป็นหลักเกณฑ์ในการให้สิทธิกลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาสูงกว่าให้เข้ารับราชการทหารเป็นระยะเวลาที่น้อยกว่า ซึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมและเป็นการเลือกปฏิบัติและไม่เป็นไปตามหลักการของความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ จึงเห็นควรปรับลดระยะเวลาของการรับราชการทหารให้เหลือเพียง 1 ปี เป็นการทั่วไปโดยการยกเลิกสิทธิในการขอลดวันโดยอาศัยเหตุแห่งการศึกษามาเป็นหลักเกณฑ์เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในโอกาสการเข้ารับราชการทหารไม่ว่าบุคคลนั้นจะจบการศึกษาระดับใดก็ตามแต่คงไว้ซึ่งสิทธิในการขออนุญาตการเข้ารับราชการทหารออกไปจนกว่าจะจบการศึกษาทั้งนี้เพื่อให้บทกฎหมายของไทยสอดคล้องกับหลักความเท่าเทียมกันตามแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง รวมถึงบทกฎหมายต่างประเทศที่ยังคงใช้ระบบการเกณฑ์ทหารในปัจจุบัน

2) ปัญหาเกี่ยวกับการยกเว้นบุคคลบางจำพวกที่ไม่ต้องเรียกมาเข้ารับการตรวจเลือกในยามปกติ จากการศึกษพบว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวยังไม่มีความเหมาะสมซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าหน้าที่ของการเป็นทหารเป็นหน้าที่ของชายไทยทุกคนการบัญญัติข้อยกเว้นให้บุคคลเพียงอาชีพใดอาชีพหนึ่งอาจเกิดความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสของการเข้าเป็นทหารกองประจำการโดยเฉพาะบุคคลที่ประกอบอาชีพครูซึ่งไม่พบในกฎหมายของประเทศใดที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการยกเว้นไม่ต้องมาทำการตรวจเลือกทหาร จึงเห็นว่าการที่บัญญัติให้การยกเว้นบุคคลที่มีอาชีพครูในบางเงื่อนไขไม่ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารนอกจากจะไม่เป็นธรรมต่อบุคคลอาชีพอื่นโดยขัดต่อหลักนิติธรรมแล้วยังถือเป็นกฎหมาย

ที่ล้ำสมัยไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงควรมีการยกเลิกการยกเว้นบุคคลที่มีอาชีพครูไม่ต้องเข้ารับการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 42 (พ.ศ.2517) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหารพ.ศ. 2497 แต่ควรกำหนดให้ผู้ที่มีใบประกอบวิชาชีพรู้เมื่อถูกตรวจคัดเลือกควรให้ไปอยู่ในหน่วยการศึกษาและทำหน้าที่เกี่ยวกับการสอน หรือประเมินการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ของหน่วยทหาร

3) ปัญหาข้อโต้เถียงเรื่องการเกณฑ์ทหารขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน นั้น สมควรมีการบัญญัติรับรองในเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยให้ครอบคลุมถึงทหาร และกำลังพลสำรอง โดยให้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เพื่อป้องกันการทำร้ายร่างกายจากวัฒนธรรมทางทหารที่ผิด ๆ ของกองทัพไทย เช่น การลงโทษทางวินัยอย่างรุนแรงเกินความจำเป็น กำหนดให้มีกฎหมายเรื่องสวัสดิการสำหรับผู้สมัครใจ เข้าร่วมเป็นทหาร อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยป้องกันการทุจริตค่าตอบแทนทหารอย่างเคร่งครัด และในเรื่องความสมดุลเรื่องแรงงานให้มีการบัญญัติกฎหมายเรื่องการกำลังสำรองมิใช่เพียงแค่ว่า การปฏิบัติงานในฐานะทหารเท่านั้น สมควรให้มีการปฏิบัติงานในหน้าที่อื่นด้วยในลักษณะคล้ายข้าราชการพลเรือน เพื่อช่วยให้รัฐสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องการบริหารรัฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ปัญหาเรื่องเสรีภาพในการประกอบอาชีพของชายไทยที่ต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการ นั้น สมควรเปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ หรือสำหรับผู้ที่มีอาชีพมีรายได้มั่นคงควรเปิดโอกาสให้ได้แย่งการเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการโดยสามารถสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ และควรเพิ่มเงินเดือน สวัสดิการ ให้เหมาะสมกับอัตราค่าครองชีพในประเทศให้เป็นปัจจุบัน

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเชื่อได้ว่าการรับราชการทหารเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของประชาชนชาวไทย และเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและตนเอง ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อประเทศชาติ ซึ่งต้องมีกองทัพอันเข้มแข็งอันประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ เพื่อป้องกันรักษาอำนาจอธิปไตยและผืนแผ่นดินไทยไว้ตลอดไป ซึ่งการรุกรานของศัตรูภายนอกนั้น อาจมีวิธีการหลายอย่าง อาจจะใช้กำลังรุกรานโดยตรงหรือโดยทางอ้อมด้วยการแทรกแซง ยุยง บ่อนทำลายทางการเมือง ซึ่งก็ต้องเตรียมรับสถานการณ์เหล่านั้นด้วยกลวิธีที่ต้องอาศัยความสามารถ หลายด้าน นอกจากจะมีผู้รับราชการทหารด้วยความสมัครใจ โดยสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดกองทัพบก กองทัพเรือและกองทัพอากาศแล้วยังมีความจำเป็นที่จะต้องให้ชายไทยทุกคนเข้ารับราชการทหาร เพื่อที่จะได้รับการฝึกฝนอบรมยุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อไว้ป้องกันรักษาประเทศชาติเมื่อถึงคราวบ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤตจะได้เป็นประโยชน์ต่อประเทศ

2) ประโยชน์ต่อตนเอง คือ ได้รับการฝึกให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยมีความกล้าหาญ มีความอดทนต่อความยากลำบาก อันจะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพื่อต่อสู้กับความยากลำบาก และจะทำ

ให้เกิดความมานะพยายามไม่ทอดยอดต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเข้ามาในชีวิตมีความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น ทำให้เป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารีเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีความรักในหมู่คณะ รู้จักเสริมสร้างความสามัคคี

อย่างไรก็ตามการที่จะได้มาซึ่งทหารกองประจำการที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องใช้กระบวนการเกณฑ์และฝึกอบรมทหารกองประจำการที่มีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากกระบวนการเกณฑ์ทหารกองประจำการเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนคนไทยทั่วประเทศ ดังนั้น หากมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันทหาร รวมทั้งความมั่นคงของชาติด้วย ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของประเทศชาติอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลถึงความสงบสุขของสังคม และความมั่นคงของชาติต่อไปซึ่งทหารจะต้องพร้อมเสมอเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกประเทศ และเหตุการณ์ความไม่สงบสุข ในบทต่อไปนี้ผู้ศึกษาจะได้อธิบายถึงระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย ประเทศฝรั่งเศส และวิเคราะห์ว่าการเกณฑ์ทหารนั้นขัดหรือแย้งต่อหลักกฎหมายสิทธิพลเมืองอย่างไร เพื่อจะได้บทสรุปและแนวทางการแก้ไขรวมถึงข้อเสนอแนะในบทสุดท้ายต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศ และวิเคราะห์การเกณฑ์ทหารของไทยกับหลักกฎหมายสิทธิพลเมือง

จากการศึกษาการทหารต่างประเทศ ปัญหาและระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยกับหลักสิทธิและเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แนวคิดในการแก้ไขกฎเกณฑ์ในการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยในบทที่ผ่านมา นั้น ทำให้ทราบได้ว่าความจำเป็นที่แต่ละประเทศรวมถึงประเทศไทยต่างก็มีความจำเป็นและวัตถุประสงค์เดียวกันคือการป้องกันการรุกรานจากราชศัตรู การปกป้องคุ้มครองพื้นที่ที่ตนเองมีอำนาจอธิปไตย ซึ่งการได้มาของกองกำลังทหารนั้นต่างก็มีความแตกต่างกันไป ทั้งการได้มาโดยสมัครใจทั้งหมด การได้มาโดยวิธีการบังคับ และการได้มาแบบสมัครใจและบังคับ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ กฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ สำหรับในบทนี้จะศึกษาถึงระบบการเกณฑ์ทหารของต่างประเทศที่เป็นปัจจุบัน ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส ว่ามีระบบการเกณฑ์ทหารอย่างไร และวิเคราะห์ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยว่าขัดหรือแย้งกับหลักสิทธิพลเมืองหรือไม่อย่างไรเพื่อจะได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยในบทต่อไป

1. ระบบการเกณฑ์ทหารของสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ยังมีกฎหมายบังคับให้เป็นทหาร แต่ในทางปฏิบัตินั้นประเทศสหรัฐอเมริกามีได้มีการบังคับให้เป็นทหารแต่อย่างได้ ซึ่งการเป็นทหารในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ถือว่าเป็นค่านิยม ที่พลเมืองภายในประเทศสมัครกันเป็นจำนวนมาก รวมถึงพลเมืองประเทศอื่น ๆ ต่างก็อยากที่จะมาเป็นทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยวัตถุประสงค์หลัก ๆ ก็เนื่องจากผลตอบแทนที่สูง มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ ไม่มีการแบ่งแยกชายหรือหญิง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันสามารถทำหน้าที่ได้เหมือนกันทั้งหมด แต่ก่อนที่สหรัฐอเมริกามาสู่ระบบสมัครใจทั้งหมดได้นั้น สหรัฐอเมริกาก็เคยมีการบังคับให้เป็นทหารมาก่อน

จุดเปลี่ยนผ่านที่ทำให้สหรัฐอเมริกายกเลิกระบบเกณฑ์ทหาร จากระบบเกณฑ์กับระบบสมัครใจ เป็นระบบสมัครใจอย่างเดียว เกิดจากกรณีช่วงสงครามเวียดนามที่ประชาชนในประเทศต่อต้านสงครามอย่างรุนแรงและเรียกร้องให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหาร เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เข้าไปมี

ส่วนสำคัญในสงครามเวียดนาม โดยการส่งกำลังพลจำนวนมาก ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องสูญเสียกำลังพลสูญเสียมากและจำนวนมากมหาศาล ทำให้เกิดข้อสงสัยของประชาชนในสหรัฐอเมริกาว่าทำไมต้องส่งคนไปรบและไปตายที่เวียดนามและไม่มีที่ท่าที่จะจบลงง่าย ๆ และไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร ประชาชนต่างเห็นความโหดร้ายของสงครามเวียดนามที่ทำให้เกิดความสูญเสียอย่างมหาศาล สูญเสียคนรัก สูญเสียเงินภาษีของประเทศ จึงเกิดเหตุการณ์ทำให้มีการประท้วงแพร่หลายอย่างรวดเร็ว¹⁵¹ และกลายเป็นแรงกดดันสำคัญที่ทำให้ภาครัฐต้องออกนโยบายมากมายเพื่อยุติกระแสความไม่พอใจของคนในสังคม ทั้งการออกนโยบายการทยอยถอนทหาร การออกกฎหมายสิทธิพลเมือง รวมทั้งการวางรากฐานของการยกเลิกการเกณฑ์ทหารซึ่งเกิดขึ้นจากความสูญเสียกำลังพลเป็นจำนวนมากและได้ประกาศถอดทหารทั้งหมดออกจากเวียดนามใน ค.ศ.1973¹⁵² จนนำไปสู่การเปลี่ยนระบบกองทัพกลายเป็นระบบกองทัพสมัครใจเท่านั้น

สำหรับระบบการเกณฑ์ทหารของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันนั้น สหรัฐอเมริกามีรัฐธรรมนูญที่กำหนดเรื่องการใช้กำลัง การระดมพล และพระราชบัญญัติการคัดเลือกทหาร อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกทหาร ซึ่งได้วางระบบและวิธีการคัดเลือกเอาไว้อย่างละเอียด เช่น การลงทะเบียน การฝึกและรับราชการ ระยะเวลาการรับราชการ และวิธีการคัดเลือก เป็นต้น

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา

Article I Section 8 paragraph 14th 153 กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจออกระเบียบในการใช้กำลังทางบกและทางน้ำได้

Article I Section 8 paragraph 15th 154 กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจในการเรียกระดมพลทหารกองหนุน เพื่อปราบปรามศัตรูทั้งภายในและภายนอกประเทศ

Article I Section 8 paragraph 16th 155 กำหนดให้รัฐสภามีอำนาจจัดหารวมรวบติดอาวุธ ฝึกวินัย ให้แก่ทหารกองหนุนเหล่านี้ เพื่อให้มาเป็นกำลังสำรอง ซึ่งในการแต่งตั้งนายทหารและการฝึกทหารกองหนุนเหล่านี้จะถูกกำหนดโดยรัฐสภา

¹⁵¹ นียดา ควินทรารัย (2551) “ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน กับการขึ้นสู่ผู้นำสหรัฐอเมริกา” ค้นคว้าอิสระ สถาบันพระปกเกล้า, 1-2

¹⁵² จุฬาร เอื้อรักสกุล “สงครามเวียดนาม” สถาบันพระปกเกล้า

¹⁵³ The Constitution of the United States Section. 8. To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces.

¹⁵⁴ The Constitution of the United States Section. 8. To provide for calling forth the Militia to execute Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions.

¹⁵⁵ The Constitution of the United States Section. 8. To provide for organizing, arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in

พระราชบัญญัติการคัดเลือกทหาร (Military Selective Service Act)

มาตรา 3¹⁵⁶ กล่าวไว้ว่า ให้เป็นหน้าที่ของพลเมืองชายทุกคนในสหรัฐอเมริกา และบุคคลชายคนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งในวันหรือวันที่กำหนดไว้สำหรับการลงทะเบียนครั้งแรกหรือครั้งต่อ ๆ ไป ที่มีอายุระหว่าง 18 ถึง 26 ปี แสดงตนและยื่นต่อทะเบียน ณ เวลา สถานที่ หรือสถานที่ดังกล่าว และในลักษณะดังกล่าว ตามประกาศของอธิการบดี และตามระเบียบและข้อบังคับที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามการลงทะเบียนทหารนี้ไม่มีผลบังคับใช้กับคนต่างด้าวที่ในสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้อพยพชั่วคราวรบเท่าที่ยังคงรักษาสถานะชั่วคราวที่ต้องตามกฎหมายในสหรัฐอเมริกา

มาตรา 4¹⁵⁷ กล่าวไว้ว่า ทุกคนต้องลงทะเบียนตามมาตรา 3 ซึ่งมีอายุระหว่าง 18 ปี 6 เดือนถึง 26 ปี ในเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการลงทะเบียน หรือผู้ที่มีอายุ 28 ปี 6 เดือนและ 26 ปี จะต้องลงทะเบียนตามมาตรา 3 ของบทนี้ ผู้ลงทะเบียนแต่ละคนจะต้องรับการฝึกทันทีเพื่อการ

the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appointment of the Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipline prescribed by Congress.

¹⁵⁶ Military Selective Service Act SEC. 3. (a) (50 U.S.C. 3802) Except as otherwise provided in this title, it shall be the duty of every male citizen of the United States, and every other male person residing in the United States, who, on the day or days fixed for the first or any subsequent registration, is between the ages of eighteen and twenty six, to present himself for and submit to registration at such time or times and place or places, and in such manner, as shall be determined by proclamation of the President and by rules and regulations prescribed hereunder. The provisions of this section shall not be applicable to any alien lawfully admitted to the United States as a nonimmigrant under section 101(a)(15) of the Immigration and Nationality Act, as amended (66 Stat. 163; 8 U.S.C. 1101), for so long as he continues to maintain a lawful nonimmigrant status in the United States

¹⁵⁷ Military Selective Service Act SEC. 4. (50 U.S.C. 3803) (a) Except as otherwise provided in this title, every person required to register pursuant to section 3 of this title who is between the ages of eighteen years and six months and twenty-six years, at the time fixed for his registration, or who attains the age of eighteen years and six months after having been required to register pursuant to section 3 of this title, or who is otherwise liable as provided in section 6(h) of this title, shall be liable for training and service in the Armed Forces of the United States: Provided, That each registrant shall be immediately liable for classification and examination, and shall, as soon as practicable following his registration, be so classified and examined, both physically and mentally, in order to determine his availability for induction for training and service in the Armed Forces: Provided further, That, notwithstanding any other provision of law, any registrant

จำแนกประเภทและการตรวจสอบ และจะต้องจัดประเภทและตรวจสอบทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเร็วที่สุด เพื่อพิจารณาความพร้อมของเขาให้เข้ารับการฝึกและรับราชการในกองทัพ และผู้ที่ไม่สามารถหรือปฏิเสธที่จะรายงานตัวเพื่อเข้ารับการฝึก จะต้องรับการฝึกในครั้งต่อไป และเมื่อมีความพร้อมให้เข้ารับการฝึกทันที

ระยะเวลาการรับราชการ

(b) แต่ละคนที่ได้รับการแต่งตั้งเข้าสู่กองทัพภายใต้บทบัญญัติของหมวดย่อย จะต้องรับราชการในการฝึกและรับราชการประจำการเป็นระยะเวลา 24 เดือนติดต่อกัน เว้นแต่จะได้รับการปล่อยตัว โอนย้ายเร็วกว่านั้น หรือปลดประจำการตามขั้นตอนที่กำหนดโดยรัฐมนตรีกลาโหม

การคัดเลือก

มาตรา 5 กล่าวไว้ว่า การคัดเลือกบุคคลเพื่อรับการฝึกและรับราชการ จะต้องกระทำในลักษณะที่เป็นกลาง ภายใต้กฎและข้อบังคับตามที่ประธานาธิบดีอาจกำหนด จากบุคคลที่รับผิดชอบในการฝึกและรับราชการดังกล่าว และซึ่งในเวลาของการคัดเลือกได้รับการจดทะเบียนและจำแนกประเภท แต่ไม่ได้เลื่อนออกไปหรือได้รับการยกเว้น โดยมีเงื่อนไขว่าในการคัดเลือกบุคคลสำหรับการฝึกและรับราชการจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดๆ เนื่องจากเชื้อชาติหรือสีผิว

(1) ห้ามมิให้เข้ารับการฝึกและรับราชการในกองทัพของสหรัฐอเมริกา หากมีอายุไม่ครบ 19 ปี

ข้อยกเว้นจากการลงทะเบียนและการรับราชการ

มาตรา 6¹⁵⁸ กล่าวไว้ว่า นายทหารสัญญาบัตร เจ้าหน้าที่หมายจับ พนักงานจ่ายเงินทหารเกณฑ์ และนักเรียนนายร้อยการบินของกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ นาวิกโยธิน

¹⁵⁸ Military Selective Service Act SEC. 6. (50 U.S.C. 3806) (a)(1) Commissioned officers, warrant officers, pay clerks, enlisted men, and aviation cadets of the Regular Army, the Navy, the Air Force, the Marine Corps, the Coast Guard, and the Environmental Science Services Administration; cadets, United States Military Academy; midshipmen, United States Naval Academy; cadets, United States Air Force Academy; cadets, United States Coast Guard Academy; midshipmen, Merchant Marine Reserve, members of the United States Navy Reserve; students enrolled in an officer procurement program at military colleges the curriculum of which is approved by the Secretary of Defense; members of reserve components of the Armed Forces, and the Coast Guard, while on active duty; and foreign diplomatic representatives, technical attachés of foreign embassies and legations, consuls general, consuls, vice consuls and other consular agents of foreign countries who are not citizens of the United States, and members of their families, and persons in other categories to be specified by the President who are not citizens of the United States, shall not be required to be registered under section 3 and shall be

หน่วยยามฝั่ง และหน่วยงานวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม การบริหาร; นักเรียนนายร้อย, โรงเรียนนายร้อย สหรัฐ; ทหารเรือตรี, สหรัฐอเมริกา โรงเรียนนายเรือ; นักเรียนนายร้อย United States Air Force Academy; นักเรียนนายร้อย United States Coast Guard Academy; ทหารเรือกลาง, Merchant Marine Reserve, สมาชิกของ United States Navy Reserve; นักศึกษาที่ลงทะเบียนในโครงการจัดซื้อจัดจ้างของเจ้าหน้าที่ที่วิทยาลัยทหาร ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สมาชิกของส่วนประกอบสำรองของกองทัพและหน่วยยามฝั่งขณะปฏิบัติหน้าที่ ผู้ช่วยทูตด้านเทคนิคของสถานทูตและคณะผู้แทนต่างประเทศกงสุลใหญ่กงสุลกงสุลและตัวแทนกงสุลอื่น ๆ ของต่างประเทศที่ไม่ใช่พลเมืองของสหรัฐอเมริกาและสมาชิกในครอบครัวของพวกเขา และบุคคลในประเภทอื่น ๆ ที่จะกำหนดโดยประธานาธิบดีที่ไม่ใช่พลเมืองของสหรัฐอเมริกา ไม่ต้องลงทะเบียนตามมาตรา 3 และพ้นจากความรับผิดชอบในการฝึกและรับราชการตามมาตรา 4 เว้นแต่คนต่างด้าวที่รับเข้าพำนักถาวรในสหรัฐอเมริกาโดยชอบด้วยกฎหมายจะไม่ได้รับการยกเว้น

ผู้คัดค้านอย่างมีนอธรรม

(j) ¹⁵⁹ ผู้ที่ต่อต้านการเข้าร่วมในสงครามอย่างมีนอธรรม ในรูปแบบใด ๆ ตาม “การฝึกและความเชื่อทางศาสนา” ไม่รวมถึงมุมมองทางการเมือง สังคมวิทยา หรือปรัชญา หรือเป็นเพียงหลักศีลธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น บุคคลใดที่อ้างว่าได้รับการยกเว้นจากการฝึกและรับราชการทหารเนื่องจากการคัดค้านอย่างมีนอธรรมดังกล่าว หากได้รับการแต่งตั้งให้ประจำในกองทัพ จะต้องได้รับมอบหมายให้รับราชการที่ไม่ใช่การรบตามที่ประธานาธิบดีกำหนด

relieved from liability for training and service under section 4, except that aliens admitted for permanent residence in the United States shall not be so exempted

¹⁵⁹ Military Selective Service Act SEC. 6. (j) Nothing contained in this title shall be construed to require any person to be subject to combatant training and service in the armed forces of the United States who, by reason of religious training and belief, is conscientiously opposed to participation in war in any form. As used in this subsection, the term “religious training and belief” does not include essentially political, sociological, or philosophical views, or a merely personal moral code. Any person claiming exemption from combatant training and service because of such conscientious objections whose claim is sustained by the local board shall, if he is inducted into the armed forces under this title, be assigned to noncombatant service as defined by the President

ระยะเวลาของการยกเว้นการเลื่อนออกไป

(k)¹⁶⁰ ไม่มีข้อยกเว้นจากการลงทะเบียน หรือการยกเว้น หรือการเลื่อนจากการฝึก และรับราชการ ภายใต้หัวข้อนี้ จะต้องดำเนินต่อไปหลังจากเหตุอันสิ้นสุดลง

เห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาจะยังมีกฎหมายบังคับการเกณฑ์ทหารอยู่ คือ พระราชบัญญัติ การคัดเลือกทหาร (The universal military training and service 1951) โดยกำหนดไว้ว่าชาย ระหว่างอายุ 18 – 26 ปี จะต้องลงทะเบียนเพื่อเรียกกรณีจำเป็น และจะต้องเข้ารับการคัดเลือกเพื่อ ประจําการในกองทัพเมื่ออายุ 19 ปี และจะต้องรับราชการในกองทัพเป็นระยะเวลา 24 เดือน แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการบังคับการเกณฑ์ทหารแล้ว สหรัฐอเมริกาจึงจัดอยู่ในประเทศที่ยังมีกฎหมาย บังคับการเกณฑ์ทหารอยู่

2. ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศรัสเซีย

การเกณฑ์ทหารของรัสเซียจะเกิดขึ้นปีละ 2 ครั้ง สำหรับผู้ชายอายุ 18 ปี ถึงอายุ 27 ปี โดยเริ่มในตั้งแต่วันที่ 1 เดือน เมษายน ถึง วันที่ 15 เดือน กรกฎาคม และตั้งแต่วันที่ 1 เดือน ตุลาคม ถึงวันที่ 31 เดือน ธันวาคม ของทุกปี โดยจะต้องไปแสดงตัวที่สำนักงานเกณฑ์ทหาร โดยสำหรับทหาร ใหม่ นั้นจะสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ 1 เดือน ถึง 2 เดือน และตามด้วยขั้นสูงคือ 3 เดือน ถึง 6 เดือน ก่อนที่จะถูกส่งไปยังหน่วยของตนเอง เมื่อทหารเกณฑ์รับราชการครบกำหนดระยะเวลา 1 ปี แล้วจะต้องปลดเป็นทหารกองหนุนโดยอัตโนมัติ และอาจถูกระดมพลได้ตามกฎอัยการศึก อย่างไรก็ตาม รัสเซียยังมีราชการทางเลือกซึ่งให้สิทธิในการเลือกไม่ต้องถูกเกณฑ์เป็นทหาร เช่น บุคลากรทาง การแพทย์ เป็นต้น¹⁶¹

เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2022 วลาดิเมียร์ ปูติน ประธานาธิบดีของรัสเซีย ได้ประกาศ ปฏิบัติการทางทหารในภูมิภาคดอนบัส ทางภาคตะวันออกของยูเครน โดยอ้างว่าไม่มีทางเลือก ต้อง ป้องกันภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากยูเครน เมื่อระยะเวลาการทำสงครามกับยูเครนมีความยืดเยื้อและยังไม่ เห็นทีท่าว่าจะจบลงได้ง่าย ประกอบกับรัสเซียสูญเสียกำลังทหารไปจำนวนมาก ซึ่งเป็นเหตุให้สภาล่าง ของรัสเซียได้ลงมติขยายอายุสูงสุดในการเกณฑ์ทหารจากเดิม 27 ปี เป็น 30 ปี เมื่อ 26 กรกฎาคม

¹⁶⁰ Military Selective Service Act SEC. 6. (k) No exception from registration, or exemption or deferment from training and service, under this title, shall continue after the cause therefor ceases to exist.

¹⁶¹ Russia, An update on military service since July 2022 : The Danish Immigration Service, 17

ค.ศ.2023 โดยกฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2024¹⁶² ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวห้ามไม่ให้ผู้ขายชาวรัสเซียเดินทางออกนอกประเทศนับตั้งแต่วันที่รับหมายเรียกเกณฑ์ทหารสืบเนื่องจากคำสั่งเกณฑ์ทหารเมื่อปี ค.ศ.2022 ทำให้ชายชาวรัสเซียจำนวนมากหนีออกจากประเทศโดยไม่ยอมไปรับหมายเรียก จึงมีการออกกฎหมายใหม่เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.2023 ให้ทางการรัสเซียสามารถส่งหมายแจ้งเกณฑ์ทหารผ่านระบบออนไลน์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมารับด้วยตนเอง

การบังคับเกณฑ์ทหารเป็นประเด็นอ่อนไหวในรัสเซียมานานแล้ว โดยชายชาวรัสเซียจำนวนมากพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์ทหาร ตามกฎหมายแล้วทหารเกณฑ์ไม่สามารถถูกส่งไปรบในรัสเซียได้ และได้รับการยกเว้นจากการระดมพลบางส่วนเมื่อปี ค.ศ.2022 ซึ่งเป็นการเกณฑ์ชายที่เคยผ่านการฝึกทหารมาแล้วมากกว่า 300,000 คนเพื่อไปรบในยูเครน อย่างไรก็ตาม มีทหารเกณฑ์บางส่วนถูกส่งไปยังแนวหน้าด้วยความผิดพลาด

สำหรับทหารเกณฑ์นั้นตามกฎหมายของรัสเซียการส่งทหารเกณฑ์ที่มีระยะเวลาการฝึกน้อยกว่า 4 เดือน¹⁶³ ส่งไปรบยังพื้นที่ต่างประเทศถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย แต่สำหรับกฏอัยการศึกของรัสเซียนั้นอนุญาตให้รัฐบาลส่งทหารเกณฑ์ไปสู้รบในพื้นที่ต่างประเทศได้ถึงแม้ผ่านการฝึกไม่ถึง 4 เดือน ซึ่งปัจจุบันรัสเซียได้มีการประกาศใช้กฏอัยการศึกในการเรียกระดมพล ดังนั้น ทหารเกณฑ์ในปัจจุบันของรัสเซียจะถูกส่งไปยังแนวหน้าของการสู้รบ

ประมวลกฎหมายอาญาของสหพันธรัฐรัสเซีย¹⁶⁴

มาตรา 332 กล่าวไว้ว่าการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งกฏอัยการศึก ในช่วงสงคราม หรือภาวะการณ้ขัดกันด้วยอาวุธ รวมถึงปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการปฏิบัติการทางทหารหรือการสู้รบ มีโทษจำคุกสองถึงสามปี และถ้าก่อให้เกิดผลที่เป็นกรร้ายแรงจะต้องรับโทษจำคุก 3 ถึง 10 ปี

มาตรา 339 กล่าวไว้ว่าการหลบเลี่ยงการรับราชการทหารโดยแกล้งป่วยหรือโดยวิธีการอื่นจะถูกลงโทษจำคุก 5 ถึง 10 ปี

การคัดค้านอย่างมีนธรรม

รัฐธรรมนูญรัสเซีย มาตรา 59 กำหนดไว้ให้สิทธิพลเมืองมีสิทธิที่จะเปลี่ยนการรับราชการทหารเป็นราชการทางเลือกได้ หากความเชื่อมั่นทางศีลธรรม ศาสนาหรือทางโลกขัดแย้งกับการรับราชการทหาร ซึ่งทางการรัสเซียยอมรับเหตุผลทั้งสามประการนี้

¹⁶² ข่าวสารและความรู้สถานการณ์ข่าวต่างประเทศ (2566) “รัสเซียผ่านร่างกฎหมายเกณฑ์ทหารเพิ่มอายุจาก 27 ปีเป็น 30 ปี เพื่อเสริมกำลังกองทัพ” สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. <https://www.nia.go.th/news/page/detail/4726/>

¹⁶³ Russia, An update on military service since July 2022 : The Danish Immigration Service, 17

¹⁶⁴ “เรื่องเดียวกัน”, 8 - 9

จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศรัสเซียจะมีกฎหมายบังคับให้เป็นทหารหรือกล่าวอีกอย่าง คือกฎหมายเกณฑ์ทหารนั้น แต่ประเทศรัสเซียยังเปิดโอกาสให้สิทธิพลเมืองในประเทศมีสิทธิคัดค้านอย่างมีนโนธรรมที่จะไม่ต้องการรับราชการทหารโดยมีความเชื่อมั่นในทางศีลธรรม ศาสนา และสามารถเลือกรับราชการทางเลือกอื่นแทนการเป็นทหารได้ ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่าแม้ประเทศรัสเซียเป็นประเทศมหาอำนาจทางการทหาร และปัจจุบันยังมีการสู้รบกับประเทศยูเครนและทำให้สูญเสียกำลังทหารไปจำนวนมาก แต่ประเทศรัสเซียยังเปิดโอกาสโดยเล็งเห็นสิทธิพลเมืองให้มีการคัดค้านอย่างมีนโนธรรมที่จะไม่เป็นทหารได้

3. กระบวนการเกณฑ์ทหารของประเทศฝรั่งเศส

การให้พลเมืองฝรั่งเศสเป็นทหารเกิดขึ้นมานานมากแล้วโดยกฎหมายฉบับลงวันที่ 5 กันยายน ค.ศ.1798 ได้กำหนดให้พลเมืองชายสัญชาติฝรั่งเศสที่มีอายุตั้งแต่ 20 ถึง 25 ปี ทุกคนต้องผ่านการเป็นทหาร กฎหมายดังกล่าวใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ.1997 ต่อมาประธานาธิบดี Jacques Chirac ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่าถึงเวลาสิ้นสุดการรับราชการทหารภาคบังคับแล้วในปี ค.ศ.2001 อย่างไรก็ตามเยาวชนชายและหญิงยังคงต้องลงทะเบียนเพื่อขึ้นบัญชีทหารไว้เพื่อรับราชการภาคบังคับหากจำเป็นต้องมีการใช้กำลังทหาร ต่อมาในปี ค.ศ.2017 ประธานาธิบดี Emmanuel Macron ได้กล่าวในระหว่างการทำเสียงเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีว่าเขามีความประสงค์ที่จะรื้อฟื้นระบบการรับใช้ชาติด้วยการเป็นทหารขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยมองว่าการรับใช้ชาติด้วยการเป็นทหารควรทำเป็นระยะเวลาสั้น ๆ คือประมาณหนึ่งเดือน การรับใช้ชาติในระยะสั้นดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่บังคับให้ต้องทำและจะทำการทั่วไปเหมือนกันทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามชายและหญิงของฝรั่งเศสยังคงต้องลงทะเบียนทหารเพื่อขึ้นบัญชีทหารไว้ หากจำเป็นต้องมีการใช้กำลังทหาร

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2562 ฝรั่งเศสได้ทดลองโครงการการรับใช้และบริการระดับชาติแบบใหม่ สำหรับเยาวชนที่อายุ 15-16 ปี โดยประธานาธิบดี ระบุถึงโครงการนี้ว่า เป็นการพัฒนาความรักชาติและการทำงานร่วมกันในระดับชาติในหมู่เยาวชนฝรั่งเศส ซึ่งอาสาสมัครกลุ่มแรกกว่า 2,000 คน โดยผู้ที่เข้าร่วมโครงการนี้ จะสวมชุดเครื่องแบบทหารเรือ เข้าโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ทุกเช้าพวกเขาจะต้องร้องเพลงชาติฝรั่งเศสและสัมผัสโดยตรงกับชีวิตแบบทหาร ซึ่งในตอนนี้อยู่เป็นโครงการที่รับเยาวชนจากการสมัครใจ แต่ในปี ค.ศ.2026 รัฐบาลฝรั่งเศสมีแผนที่จะทำให้โครงการนี้เป็นการเป็นภาคบังคับสำหรับเยาวชนวัย 16 ปี โครงการนี้ฝรั่งเศสมีจุดประสงค์เพื่อให้วัยรุ่นชาวฝรั่งเศสได้รับการฝึกฝนระเบียบวินัย โดยประธานาธิบดีฝรั่งเศสได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อว่า “วัยรุ่นชาวฝรั่งเศสทุกคนจะได้รู้จักการใช้ชีวิตแบบทหาร เพื่อให้ประชาธิปไตยของเราเกิดความสามัคคีและเพื่อให้เกิด

การปรับตัวในการอยู่ร่วมกันในสังคม” นอกจากนั้นแล้ว ผู้ที่ผ่านโครงการการรับใช้และบริการระดับชาติแบบใหม่แล้วสนใจที่จะสมัครเป็นทหารประจำการเมื่ออายุย่างเข้า 18 ปี ก็จะได้รับ การสนับสนุนจากรัฐบาล ในการบรรจุเป็นทหารประจำการกองทัพฝรั่งเศส

ปัจจุบันประเทศฝรั่งเศสถือว่าเป็นประเทศที่มีกฎหมายบังคับให้เป็นทหารโดยไม่จำกัดว่า ชายหรือหญิง ชาวฝรั่งเศสทุกคนเมื่ออายุ 16 ปี จะต้องถูกลงทะเบียนทหาร แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการ บังคับให้เป็นทหาร ชาวฝรั่งเศสมีสิทธิในการสมัครเป็นทหารทุกคน โดยพื้นฐานทางกฎหมายสำหรับการเกณฑ์ทหารในฝรั่งเศสมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส สำหรับกรอบกฎหมายปัจจุบันที่ เกี่ยวข้องการเกณฑ์ทหารและการสมัครเป็นทหารของกองทัพฝรั่งเศส มีระบุไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการ ป้องกันประเทศ และประมวลกฎหมายการรับใช้แห่งชาติ

1) กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศ (Code de la défense) เป็นเอกสารทาง กฎหมายหลักที่ใช้ควบคุมกองทัพฝรั่งเศส รวมถึงการเกณฑ์ทหาร โดยให้กรอบทางกฎหมายสำหรับ องค์การ หน้าที่ และอำนาจของกองทัพ

Article L4132-6¹⁶⁵ ทหารที่รับราชการตามสัญญาจะถูกคัดเลือกตามระยะเวลาที่ กำหนดไว้ในสัญญา และสัญญาสามารถต่ออายุได้

Article L4132-11¹⁶⁶ ชายและหญิงชาวฝรั่งเศสสามารถเข้ารับราชการโดยมีสถานะ เป็นทหารได้ ภายใต้สัญญาอาสาสมัครในกองทัพ และสามารถต่ออายุได้ซึ่งเป็นไปตามพระราช กฤษฎีกา

2) ประมวลกฎหมายการรับใช้แห่งชาติ (Code du service national) และอาจมี กฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการรับใช้แห่งชาติด้วย ตัวอย่างเช่น ในอดีต “กฎหมายว่าด้วย การรับใช้แห่งชาติ” ได้กำหนดพื้นฐานทางกฎหมายสำหรับการเกณฑ์ทหารในฝรั่งเศส

Article L113-1¹⁶⁷ ชาวฝรั่งเศสทุกคนที่มีอายุ 16 ปี จะต้องลงทะเบียน

¹⁶⁵ Code de la défense, Article L4132-6 “Le militaire servant en vertu d'un contrat est recruté pour une durée déterminée. Le contrat est renouvelable. Il est souscrit au titre d'une force armée ou d'une formation rattachée.”

¹⁶⁶ Code de la défense, Article L4132-11 Les Français et les Françaises peuvent être admis à servir, avec la qualité de militaire, en vertu d'un contrat de volontariat dans les armées. Le volontariat est souscrit pour une durée minimale fixée par décret en Conseil d'Etat, qui peut être fractionnée si la nature de l'activité concernée le permet. Le contrat de volontariat est renouvelable.”

¹⁶⁷ Code du service national, Article L113-1 “Tout Français âgé de seize ans est tenu de se faire recenser..”

Article L116-1¹⁶⁸ ชายหญิงชาวฝรั่งเศสที่อยู่ภายใต้พันธกรณีของการรับราชการแห่งชาติซึ่งด้วยเหตุผลด้านมโนธรรมที่ประกาศตนต่อต้านการใช้อาวุธส่วนตัวนั้น อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในบทนี้ จะต้องยอมรับว่าปฏิบัติตามพันธกรณีของตน ไม่ว่าจะในราชการพลเรือนที่เป็นของฝ่ายบริหารของรัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่น หรือในองค์กรที่มีอาชีพทางสังคมหรือมนุษยธรรมซึ่งประกั้นภารกิจที่เป็นประโยชน์โดยทั่วไป โดยได้รับอนุมัติภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดโดยกฤษฎีกาของคณะกรรมการกฤษฎีกา

Article L121-1¹⁶⁹ ชายและหญิงสามารถสมัครเข้ารับราชการทหารในฐานะอาสาสมัครในกองทัพได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ชายและหญิงชาวฝรั่งเศสสามารถรับราชการทหารในฐานะอาสาสมัครในกองทัพได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา L. 4132-6 , L. 4132-11 และ L. 4132-12 ของกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศ

Article L121-2-1¹⁷⁰ ชาวฝรั่งเศสที่เป็นอาสาสมัครในกองทัพยังคงเป็นทหารกองหนุนอยู่ตลอดระยะเวลา 5 ปี นับแต่สิ้นสุดการเป็นอาสาสมัครในกองทัพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส ทั้ง 3 ประเทศนี้ มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารอยู่ แต่ในทางปฏิบัตินั้น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส ไม่มีการเกณฑ์ทหารแต่จะใช้ระบบสมัครใจเข้ารับราชการทหาร ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการบังคับให้ผู้ชายชาวอเมริกาเมื่ออายุ 18 ปี ต้องขึ้นทะเบียนทหาร แต่สำหรับประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้ชายและหญิงเมื่ออายุ 16 ปี ต้องขึ้นทะเบียนทหาร ซึ่งทั้ง 2 ประเทศนี้ มีความแตกต่างกันตรงที่สหรัฐอเมริกาบังคับเฉพาะชาย แต่ฝรั่งเศสบังคับทั้งชายและหญิง สำหรับประเทศรัสเซีย มีการบังคับให้ชายชาวรัสเซียเมื่ออายุ 18 ปี ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหาร แต่อย่างไรก็

¹⁶⁸ Code du service national, Chapitre IV : Service des objecteurs de conscience., Article L116-1 “Les jeunes gens soumis aux obligations du service national qui, pour des motifs de conscience, se déclarent opposés à l’usage personnel des armes sont, dans les conditions prévues par le présent chapitre, admis à satisfaire à leurs obligations, soit dans un service civil relevant d’une administration de l’Etat ou des collectivités locales, soit dans un organisme à vocation sociale ou humanitaire assurant une mission d’intérêt général, agréé dans des conditions fixées par décret en Conseil d’Etat.

¹⁶⁹ Code du service national, Article L121-1 “Les Français et les Françaises peuvent servir avec la qualité de militaire comme volontaires dans les armées dans les conditions prévues aux articles L. 4132-6, L. 4132-11 et L. 4132-12 du code de la défense..”

¹⁷⁰ Code du service national, Chapitre 1er : Le volontariat dans les armées. Article L121-2-1 “Les Français qui ont accompli un volontariat dans les armées restent disponibles dans la réserve militaire, dans la limite de cinq ans à compter de la fin de leur volontariat.”

ตามทั้ง 3 ประเทศนี้จะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่มีเหมือนกัน คือ มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการตัดค่าน้อย่างมีมโนธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้พลเมืองภายในประเทศที่ต้องถูกเกณฑ์ให้ไปเป็นทหารนั้นได้มีโอกาสตัดค่าน้อย่างมีมโนธรรมโดยเจตนา และสุดจริตใจ เพราะความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม ว่าการจับอาวุธหรือฆ่าผู้อื่นเป็นสิ่งที่ผิดและบาป และเปิดโอกาสให้ทำหน้าที่อื่นแทนการจับอาวุธเพื่อความเชื่อทางศาสนาได้

ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส¹⁷¹

ตารางที่ 4.1 ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศรัสเซีย และประเทศฝรั่งเศส

ประเทศ	กฎหมาย เกี่ยวกับการ เกณฑ์ทหาร	เพศ	การตัดค่าน	การปฏิบัติ
สหรัฐอเมริกา	มี ชาย สหรัฐอเมริกา ต้องขึ้นทะเบียน	ชาย	มี การเปิดโอกาสให้ ตัดค่าน้อย่างมีมโน ธรรม	ไม่มีการบังคับเกณฑ์ ทหาร
รัสเซีย	มี เฉพาะชาย	ชาย	มี การเปิดโอกาสให้ ตัดค่าน้อย่างมีมโน ธรรม	มีบังคับการเกณฑ์ ทหาร (มีราชการทางเลือก)
ฝรั่งเศส	มี ชายและหญิง ฝรั่งเศสต้องขึ้น ทะเบียน	ชาย และหญิง	มี การเปิดโอกาสให้ ตัดค่าน้อย่างมีมโน ธรรม	ไม่มีการบังคับเกณฑ์ ทหาร

¹⁷¹ <https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Military/Conscription>

4. วิเคราะห์ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยกับหลักกฎหมายสิทธิพลเมือง

ที่ผ่านมาตามที่กองทัพบกได้ดำเนินการตรวจเลือกทหารกองประจำการนั้น ในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้าเป็นทหารกองประจำการประจำปี พ.ศ.2563 กองทัพบกได้เลื่อนกำหนดการจากเดิมที่เคยตรวจเลือกจะเป็นช่วงวันที่ 1 ถึง วันที่ 12 เมษายน ของทุกปีนั้น แต่ช่วงปี พ.ศ.2563 มีการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 เป็นเหตุให้กองทัพบก โดยกองการสัสดีผู้รับผิดชอบต้องเลื่อนการตรวจคัดเลือกทหารกองเกินเข้าเป็นทหารกองประจำการออกไปเป็นช่วงระหว่างวันที่ 26 มิถุนายน ถึงวันที่ 22 กรกฎาคม 2563 เป็นการแก้ไขหมายเรียกทหารกองเกิน (แบบ สด.๓๙) การยื่นขอผ่อนผัน และการสละสิทธิ์ผ่อนผัน ณ หน่วยสัสดีเขต/อำเภอ ที่เป็นภูมิลำเนาทหาร ระหว่างวันที่ 29 มิถุนายน ถึงวันที่ 22 กรกฎาคม 2563 ผู้ร้องขอสมัครใจเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ดำเนินกรรมวิธี ณ หน่วยสัสดีเขต/อำเภอ ที่เป็นภูมิลำเนาทหาร และทำการตรวจเลือกทหารกองเกิน ในระหว่างวันที่ 23 ถึงวันที่ 25 กรกฎาคม 2563 ณ สถานที่ทำการตรวจเลือกทหารกองเกินกลางของจังหวัด/คณะตรวจเลือก และระหว่างวันที่ 26 กรกฎาคม 2563 ถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2563 เป็นการตรวจเลือกทหารกองเกินปกติ โดยใช้สถานที่ทำการตรวจเลือกทหารกองเกินของแต่ละเขต/อำเภอ ตามที่ผู้อำนวยการเขต/นายอำเภอกำหนดไว้ ในหมายเรียกทหารกองเกิน (แบบ สด.๓๕) ดังนั้น จำเป็นจะต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์หลักการด้านกฎหมายสิทธิพลเมืองที่เกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนี้

4.1 ปัญหาการบังคับบัญชาทหารกับหลักความเสมอภาคตามหลักกฎหมายสิทธิพลเมือง

มีประเด็นว่าการเป็นทหารมีความไม่เท่าเทียมกัน เนื่องด้วยทหารต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับตามแบบธรรมเนียมทหารและกฎหมายลักษณะต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติพระราชกฤษฎีกา ขอบบังคับกระทรวงกลาโหม ระเบียบกระทรวงกลาโหม คำสั่งกระทรวงกลาโหม และระเบียบปฏิบัติของแต่ละเหล่าทัพที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุที่ลักษณะของทหารมีเอกลักษณ์เฉพาะ มีการใช้กำลัง จึงต้องมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมายเพื่อควบคุมกำลังพลให้ปฏิบัติ อยู่ในกรอบของวินัยที่ดี รวมทั้งระบบการบังคับบัญชาที่ดี สิทธิต่าง ๆ ของกำลังพล จึงถูกจำกัดโดยกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พุทธศักราช 2521 ฯลฯ เป็นต้น

โดยที่ในการปกครองทหารนั้น ผู้บังคับบัญชา มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ ได้แก่ ภาคทัณฑ์ ทัณฑ์กรรม กัก ชัง จำขัง และการสั่งลงทัณฑ์ตามเกณฑ์เทียบชั้นผู้ลงทัณฑ์และผู้รับทัณฑ์

มีความไม่เท่าเทียมกันต่ออาหารที่มีชั้นยศแตกต่างกัน เช่น ทหารชั้นผู้น้อยหรือผู้มียศหรืออาวุโสน้อยกว่าจะต้องเคร่งคัดต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เช่น จะต้องไม่คือ ขัดขืน หลีกเลียง หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตนเอง มิเช่นนั้นอาจตกเป็นผู้กระทำผิดต่อวินัยทหารและอาจจะต้องได้รับทัณฑ์ 5 สถานนี้ได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 และทหารผู้ที่มียศระดับชั้นนายพลขึ้นไปไม่อยู่ในตารางกำหนดทัณฑ์ในฐานะเป็นผู้รับทัณฑ์ ด้วยเหตุนี้ผู้บังคับบัญชาจึงไม่สามารถสั่งลงทัณฑ์ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีชั้นยศระดับนายพลได้เป็นเหตุให้ไม่สามารถถูกลงโทษหรือลงทัณฑ์ทางวินัยเหมือนกับผู้บังคับบัญชาที่มีชั้นยศต่ำกว่าระดับนายพล

แม้หลักการลงทัณฑ์และการรับทัณฑ์จะถูกกำหนดให้มีความแตกต่างกันตามชั้นยศหรือระดับการบังคับบัญชา อย่างไรก็ตาม การกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ นี้มิได้เป็นการกำหนดขึ้นโดยพลการหรือตามอำเภอใจ แต่ประเภทและวิธีของทัณฑ์ก็ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เท่านั้น จะเป็นอย่างอื่นเสียมิได้ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญาทหารในบางมาตรามีบทลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นทหารหนักกว่าผู้กระทำผิดอย่างเดียวกันที่เป็นพลเรือน

จากการพิเคราะห์ข้างต้นอาจกล่าวได้ว่ามีความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับการปฏิบัติระหว่างชั้นยศที่ไม่เท่ากัน จึงมีประเด็นว่าขัดกับหลักการสิทธิพลเมืองหรือไม่

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 1¹⁷² บัญญัติว่า “มนุษย์ทั้งปวงนั้นเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ” และข้อ 2¹⁷³ บัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสระภาพทั้งปวงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในปฎิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น ...” กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2 บัญญัติว่า “ภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตน และภายใต้อำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับในกติกาฉบับนี้ โดยปราศจากการเลือก

¹⁷² Universal Declaration of Human Rights Article 1 All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

¹⁷³ Universal Declaration of Human Rights Article 2 Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

ปฏิบัติ ไม่ว่าจะชนิดใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่นใด
เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ”

เห็นได้ว่า ทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนั้นเน้นหลักอิสระ ความเท่าเทียมและการไม่แบ่งแยกกัน แต่ในขณะที่ระบบการปกครองทหารมีความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องชั้นยศและมีการแบ่งแยกหมู่เหล่ากันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 29 (2)¹⁷⁴ บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้นเพื่อวัตถุประสงค์ของการได้มาเพื่อการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอันสมควรทางด้านศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย” ซึ่งเห็นได้ว่า แม้หลักการปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองจะเคารพสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ก็สามารถจำกัดได้โดยกฎหมาย อีกทั้ง การจำแนกตำแหน่งและตามลักษณะยศ นั้น สามารถตีความได้ว่าเป็นการมุ่งประสงค์ต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศไทยโดยในการปฏิบัติทางการทหารจำเป็นต้องมีระบบการบังคับบัญชาทหาร เนื่องจากว่าเป็นไปไม่ได้ว่าทุก ๆ คนจะมีคุณสมบัติที่จะทำหน้าที่ผู้บังคับบัญชา หรือโดยลักษณะของงานแล้วไม่ต้องการบังคับบัญชาได้ ดังนั้น การแบ่งประเภททหารจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่กำหนดหรือระบุความต้องการให้บรรลุผลและให้เป็นไปตามวิธีการที่กองทัพต้องการ ทั้งนี้ ไม่เฉพาะการทหารเท่านั้นที่มีระบบการบังคับบัญชาแต่ก็มีทั้งภาคส่วนราชการอื่น ๆ และภาคเอกชน ต่างก็มีการแบ่งประเภทระดับการบังคับบัญชาเช่นเดียวกัน จึงไม่ขัดกับหลักการของกฎหมายสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งชั้นชั้นยศเพื่อการลงโทษโดยที่ความผิดเท่าเทียมกันแต่การรับโทษที่แตกต่างกันหรือไม่มีสิทธิต้องรับโทษเลยเพราะการกำหนดชั้นยศผู้ที่มีชั้นยศสูงก็มักจะได้รับโทษน้อยกว่าผู้ที่มีชั้นยศต่ำกว่าในความผิดเดียวกัน หรือผู้ที่มีชั้นยศระดับนายพลก็ไม่ต้องรับโทษเพราะกฎหมายกำหนดไว้ในชั้นรับทัณฑ์ซึ่งนายพลนั้นไม่อยู่ในฐานะผู้รับทัณฑ์ แต่กลับกันชั้นยศที่ต่ำกว่านายพลซึ่งกระทำผิดด้วยกันต่างต้องรับโทษหรือทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ดังนั้นการรับโทษหรือรับทัณฑ์เพราะการกระทำ

¹⁷⁴ Universal Declaration of Human Rights Article 29 (2) In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting

ความผิดต่อวินัยทหารนั้น ทหารทุกชั้นยศต้องสมควรรับโทษเหมือน ๆ กันหรือเท่ากันในความผิดเดียวกัน

4.2. ปัญหาการตีความว่าการเป็นทหารกับหลักการถูกบังคับให้เป็นทาสหรือตกอยู่ในสภาวะจำยอมตามหลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิพลเมือง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 4¹⁷⁵ บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกบังคับให้เป็นทาส หรืออยู่ในสภาวะจำยอมใด ๆ มิได้ การเป็นทาสและการค้าทาสจะมีไม่ได้ทุกรูปแบบ”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 23 (1)¹⁷⁶ บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะทำงาน และเลือกงานอย่างเสรี และมีสภาวะการทำงานที่ยุติธรรมและพอใจ...”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 8 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกเอาตัวลงเป็นทาสมิได้ ห้ามการเอาคนลงเป็นทาส และการค้าทาส ทุกรูปแบบ และวรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลจะถูกบังคับให้อยู่ในสภาวะจำยอมมิได้”

จึงต้องพิเคราะห์ว่า การเป็นทหารแตกต่างจากการเป็นทาสหรือไม่

ทาส ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต หมายถึง “ผู้ที่อุทิศตนแก่สิ่งที่เลื่อมใส ศรัทธา , ผู้ที่ยอมตนให้ตกอยู่ในอำนาจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, ผู้ที่ขายตัวลงเป็นคนรับใช้”

ทาส (Black’s Law Dictionary) หมายถึง “สภาพที่บุคคลหนึ่งจะต้องตกอยู่ภายใต้ อำนาจเด็ดขาดของอีกบุคคลหนึ่งในชีวิต โชคชะตา และเสรีภาพ”¹⁷⁷

ทาส (Webster Dictionary) หมายถึง “บุคคลหนึ่งที่อยู่ภายใต้ อำนาจของเจ้านาย หรือเจ้าของที่อาจขายหรือปลดปล่อย ไม่ว่าจะโดยสภาพบุคคลนั้น หรือการค้า หรือแรงงาน หรืออาจไม่ได้รับการตอบแทนที่เหมาะสมต่อบุคคลนั้นเลย แต่ผู้เป็นเจ้านายหรือเจ้าของอาจได้รับค่าตอบแทน เสียเอง”¹⁷⁸

¹⁷⁵ Universal Declaration of Human Rights Article 4 No one shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

¹⁷⁶ Universal Declaration of Human Rights Article 23 (1) Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work and to protection against unemployment.

¹⁷⁷ Slavery (Black’s Law Dictionary) A situation in which one person has absolute power over the life, fortune, and liberty of another.

¹⁷⁸ Slavery (Webster Dictionary) One who is under the power of a master, and who belongs to him ; so that the master may sell and dispose of his person, of his industry, and of his labor, without his being able to do anything, have anything, or acquire anything, but what must belong to his master.

พระนาโอยการทาส จัดแบ่งทาสตามแนวคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็น 7 ประเภท คือ ทาสสินไถ่ ลูกทาสเกิดในเรือนเบี้ย ทาสได้แต่บิดามารดา ทาสท่านให้ ทาสอันได้ช่วยกังวล แห่งคนอัน ต้องทัณฑ์โทษ ทาสอันได้เลี้ยงมาเมื่อกาลทุกิกษะ ทาสอันได้ด้วยเป็นเฉลย¹⁷⁹

ในขณะที่ ทหาร หมายถึง “ผู้มีหน้าที่ในเรือนรบ, นักรบ”

ทหาร (Black’s Law Dictionary) หมายถึง “ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองทัพ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ สงคราม”

ทหาร (Webster Dictionary) หมายถึง “ผู้ที่เกี่ยวข้องกับทหาร หรือเป็นของ กองทัพ สงคราม การรบ หรือในเรื่องที่เกี่ยวข้องสงคราม การเดินแถวทหาร ระเบียบวินัย ความกล้าหาญ ประพฤติตนเยี่ยงทหาร ชื่อเสียงทหาร”

ทาส กับ ทหาร เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ทาส ทั้งในความหมายของพจนานุกรมไทย และต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า ทาสกับทหารนั้นแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากผู้ที่ตกเป็นทาสน่าจะ ไม่ได้รับเกียรติหรือยกย่องในสังคม และถูกใช้แรงงานโดยอาจไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เท่าที่ควร หรือเป็นผู้ที่อาจทำให้ถูกทุกทรมานบาดเจ็บเกินความจำเป็น แต่สำหรับผู้ที่เป็นทหารนั้น แตกต่างกับทาส แม้ว่าจะเป็นทหารกองประจำการหรือทหารเกณฑ์นั้น ก็ยังจะต้องได้รับการปฏิบัติ และคุ้มครองตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิพิเศษบางประการที่มากกว่าพลเรือนหรือประชาชน ทั่วไป เช่น มีสิทธิได้รับการปูนบำเหน็จความชอบพิเศษทั้งที่เป็นตัวเงินและมีใช้ตัวเงิน เช่น ยศทหาร การจัดยามเกียรติยศศพทหาร เป็นต้นนอกจากนี้ข้อ 29 (2) แห่งบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนด ไว้ในกฎหมายเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ของการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพ อันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้อการอันสมควรทางด้านศีลธรรม ความสงบเรียบร้อย ของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย” และข้อ 8 วรรค 3 (ค) บัญญัติว่า “แรงงานที่ถูกเกณฑ์หรือถูกบังคับ” ไม่หมายรวมถึง(2) การปฏิบัติงานใดในลักษณะทางทหาร และการ รับใช้ชาติ ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้คัดค้านการเป็นทหารเพราะขัดกับหลักมนุษยธรรม...” ก็หมายความว่า การเป็นทหารหรือการรับใช้ชาติก็เพื่อความสงบของบ้านเมืองที่อยู่ครรถองของประชาธิปไตยนั้น มิได้เป็นการบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส นอกจากนี้ทหารก็ยังคงมีสิทธิบางประการที่ไม่ถูกจำกัดโดย กฎหมายทหารและเป็นสิทธิที่ทหารมีสิทธิเท่าเทียมกับพลเรือนทุกประการ ได้แก่ การเลือกนับถือ พลเมืองและสิทธิทางการเมือง มิได้มีบทบัญญัติใดกล่าวไว้ว่าทหารเกณฑ์เป็นการบังคับให้บุคคลอยู่ใน

¹⁷⁹ 200 ปี กฎหมายตราสามดวง, ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง, พระไอยการทาส, 7 ศาสนา การเลือกตั้ง การแต่งงาน การมีทรัพย์สิน เป็นต้น ประกอบกับทั้งบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิ

ภาวะจำยอมหรือตกอยู่ในสถานะความเป็นทาสแต่อย่างใด จึงเห็นว่า การเกณฑ์ทหารและความเป็นทหารนั้นไม่ขัดกับหลักสิทธิพลเมืองในเรื่องนี้

แต่อย่างไรก็ตามแม้การเกณฑ์ทหารจะมีได้เป็นการขัดกับหลักสิทธิพลเมืองดังกล่าวแล้ว แต่การเกณฑ์ทหารนั้นจะต้องเป็นการเกณฑ์พลเรือนหรือพลเมืองของประเทศเพื่อป้องกันชาติหรือเพื่อการรบในการป้องกันประเทศจากราชศัตรูนอกประเทศตามหลักสิทธิพลเมืองในเรื่องนี้แล้ว หากประเทศอยู่ในภาวะปกติไม่มีภัยคุกคามจากราชศัตรูนอกประเทศแล้วความจำเป็นในการเกณฑ์พลเมืองเพื่อเป็นทหารกองประจำการนั้น โดยการนำทหารกองประจำการไปเป็นคนรับใช้ที่บ้านให้แก่ข้าราชการทหารประจำการ หรือไปเป็นทหารบริการให้กับข้าราชการทหารประจำการที่มีชั้นยศในหน่วยทหารโดยที่ทหารกองประจำการนั้นไม่สามารถปฏิเสธได้ เพราะอยู่ในสถานะที่ถูกบังคับในการปฏิเสธ รวมถึงการนำทหารกองประจำการไปใช้ในสถานประกอบการหรือกิจการของทหารอันมิใช่เพื่อการรบ เช่น สถานบริการน้ำมันอันเป็นการให้บริการแก่ข้าราชการในกองทัพและประชาชนทั่วไป อาคารพักหรือรีสอร์ทที่มีให้ประชาชนทั่วไปมาใช้บริการ รวมถึงกิจการกีฬาต่าง ๆ ในการให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งทหารกองประจำการเหล่านี้หรือทหารเกณฑ์นี้ มิได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ หากเพียงแต่ได้รับเงินเดือนจากทางราชการที่ให้เป็นประจำซึ่งก็น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่ประชาชนทั่วไปที่กฎหมายกำหนดไว้บังคับแก่เอกชน ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การเกณฑ์ทหารเพื่อการรบหรือการป้องกันประเทศ หรือในกิจการทางทหารอันเป็นภารกิจทางทหารแล้วมิได้ขัดกับหลักสิทธิพลเมืองหลักสิทธิมนุษยชนในความหมายของทาส แต่ถ้าการเกณฑ์ทหารเพื่อไปใช้แรงงานซึ่งมิใช่ภารกิจของกองทัพทั้งการการป้องกันประเทศหรือในกิจการทหารอันเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันประเทศแล้ว อาจเป็นการขัดกับหลักสิทธิพลเมืองหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องทาสนี้ได้

4.3 ปัญหาการตีความว่าการเป็นทหารบริการกับหลักการถูกบังคับให้เป็นทาสหรือตกอยู่ในภาวะจำยอมตามหลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิพลเมือง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากระทรวงกลาโหมไม่เคยออกกระเบียบใดที่เกี่ยวกับทหารบริการ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ระบบการเกณฑ์พลทหารเพื่อเป็นทหารบริการ ทหารประจำตัว ทหารประจำบ้าน เป็นจารีตประเพณีที่สังคมทหารได้ปฏิบัติกันมานาน โดยเป็นการร้องขอจากนายทหารหรืออดีตนายทหารที่มีความสนิทสนมกับผู้บังคับบัญชาที่มีพลทหารอยู่ในสังกัด เพื่อเป็นการดูแลก็จะส่งพลทหารไปเป็นทหารประจำตัวนายทหาร หรือไปอยู่บ้านนายทหาร หรือแม้แต่ไปอยู่บ้านอดีตนายทหารซึ่งเกษียณราชการไปแล้ว การดูแลนายทหารหรืออดีตนายทหารเหล่านี้มิได้เพียงแต่ดูแลนายทหารหรืออดีตนายทหารเพียงเท่านั้นแต่ต้องดูแลทั้งภรรยานายทหารหรืออดีตนายทหารผู้นั้นด้วย ส่วนความเป็นอยู่ของพลทหารนั้นจะอยู่ดีมีสุขหรือจะได้รับความตอบแทนเพิ่มขึ้นจากเงินเดือนที่ทางราชการจ่ายให้ทุกเดือนแล้ว ก็อยู่ที่นิสัยใจคอของนายทหารหรืออดีตนายทหารว่าจะให้อยู่หรือกินนอนอย่างไร ดังปรากฏในข่าวอยู่ตลอดระยะเวลาหรือทุกปีจะมีพลทหารปรากฏเป็นข่าวตลอดในการ

ไปเป็นพลทหารรับใช้ประจำบ้านทั้งนายทหาร และอดีนายทหารถูกบังคับถูกทรมานถูกใช้แรงงานเยี่ยงทาส ถูกจับขัง ถูกล้ามโซ่ตรวนจ ไม่ให้ออกไปนอกบริเวณตัวบ้าน เป็นต้น ในประเด็นนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นการกระทำเยี่ยงทาสตามหลักสิทธิมนุษยชนและหลักสิทธิพลเมืองอันเป็นการถูกบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาสทั้งที่มีค่าตอบแทน และไม่มีค่าตอบแทน จึงอาจขัดกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่อยู่ในหลักข้อยกเว้นแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 29 (2) หรือเมื่อวิเคราะห์หลักกฎหมายทั่วไปแล้วก็ถือว่าเป็นพฤติการณ์ที่อาจมีความผิดทางอาญาของหลักกฎหมายบ้านเมืองก็ได้

4.4 ปัญหาการตีความว่าการเกณฑ์ทหารหรือการถูกบังคับให้เป็นทหารกับหลักการในการประกอบอาชีพตามหลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิพลเมืองและรัฐธรรมนูญ

การถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารหรือการถูกบังคับให้เป็นทหารนั้น ถึงแม้จะมีสวัสดิการต่าง ๆ เช่น เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ชุดเครื่องแบบให้แล้ว แต่ก็ยังไม่พอกับสถานะเศรษฐกิจปัจจุบันในสังคมไทย เพราะเงินเดือนทหารกองประจำการเหล่านี้ก็น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อบังคับกับเอกชนอยู่ดี ปัจจุบันชายไทยส่วนมากมีรายได้ต่อเดือนไม่ต่ำกว่า 15,000 บาท แต่ก็ยังไม่พอเลี้ยงครอบครัว ในสังคมไทยนั้นการดูแลครอบครัวจะต้องดูแลทั้งบิดา มารดา หากมีน้องก็ต้องดูแลส่งเสียเลี้ยงดูน้อง ลำพังเงินเดือน 15,000 บาท สำหรับผู้ที่จบปริญญาตรี ตามที่กฎหมายกำหนดแล้วก็ยังคงไม่พอ หากต่ำกว่าปริญญาตรีก็อยู่ที่ 12,000 บาท เมื่อเปรียบเทียบเงินเดือนทหารกองประจำการแล้วเงินเดือนเมื่อบรรจุใหม่ครั้งแรก 2 เดือนแรก รับเงินเดือนระดับ พ.1 ชั้น 3 จำนวน 1,630 บาท บวกค่าครองชีพ (พชค.) 5,450 บาท บวกเบี้ยเลี้ยงวันละ 96 บาท รวมเป็นเงินรายเดือนแล้วต้องไม่เกิน 10,000 บาท เมื่อพ้น 2 เดือนแรกและบรรจุลงประจำหน่วยแล้ว รับเงินเดือนระดับ พ.1 ชั้น 16 บวกค่าครองชีพ 3,450 บาท บวกเบี้ยเลี้ยงวันละ 96 บาท รวมเป็นเงินรายเดือนแล้วต้องไม่เกิน 10,000 บาท เมื่อเป็นทหารกองประจำการครบ 1 ปี ขึ้นปีที่ 2 รับเงินเดือนระดับ พ.1 ชั้น 18 จำนวน 4,400 บาท บวกค่าครองชีพ 2,720 บาท บวกเบี้ยเลี้ยงวันละ 96 บาท รวมเป็นเงินรายเดือนแล้วต้องไม่เกิน 10,000 บาท จะเห็นว่าเงินเดือนทหารกองประจำการนั้นในการเป็นทหารกองประจำการ 2 ปีจะได้รับเงินรายเดือนไม่เกินเดือนละ 10,000 บาท¹⁸⁰ ปัจจุบันได้ปรับเพิ่มเงินเดือนให้แก่ทหารกองประจำการเป็น 11,000 บาท เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2567 ตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินเพิ่มการครองชีพชั่วคราวของข้าราชการและลูกจ้างประจำของส่วนราชการ พ.ศ.2567¹⁸¹ แต่ในความเป็นจริงหรือในทางปฏิบัติแล้วทหารกองประจำการทุก

¹⁸⁰ รายงานเดินทางประเทศไทย (คสช.), ออกอากาศเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2561.

¹⁸¹ ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินเพิ่มการครองชีพชั่วคราวของข้าราชการและลูกจ้างประจำของส่วนราชการ พ.ศ.2567

นายจะต้องถูกหักค่าอาหารวันละ 75 บาท ทุกวัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับค่าอาหารประจำวันจากวันละ 96 บาท ก็จะเหลือเพียง 21 บาท ต่อวัน ทหารกองประจำการจะได้รับจริง ๆ ก็ไม่ถึง 11,000 บาท ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบการเป็นทหารเกณฑ์หรือทหารกองประจำการแล้วจะถือว่าเป็นการ ประกอบอาชีพอย่างหนึ่งแต่รายได้ที่น้อยไม่พอกับค่าใช้จ่ายในปัจจุบันในสังคมไทย หรือชายไทยบาง คนก่อนมาเป็นทหารกองประจำการมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 15,000 บาท หรือบางคนอาจมีรายได้หลักแสน เลยกว่าได้ และต้องทิ้งงานประจำไปเพื่อมาเป็นทหารกองประจำการและเมื่อปลดจากการเป็นทหาร กองประจำการแล้วจะกลับมาทำงานที่เดิมซึ่งตุนั้นเคยทำอยู่ก็จะเสียโอกาส เพราะเอกชนส่วนมากก็ ได้บุคคลอื่นมาทำงานในส่วนนี้แทนแล้ว หรืองานบางงานเอกชนก็มักจะมีข้อกำหนดรับเฉพาะชายไทย ที่ผ่านการเกณฑ์ทหารมาแล้ว ชายไทยจึงเสียโอกาสหรืออิสระในการเลือกงานหรือเลือกการประกอบ อาชีพถึง 2 ปี และทั้งนี้การเกณฑ์ชายไทยไปเป็นทหารกองประจำการซึ่งอยู่ในภาวะปกติอันมิใช่เพื่อ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือการรบอาจเป็นลักษณะของถูกเกณฑ์แรงงาน และเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจึงเห็นว่าอาจขัดกับหลักกฎหมายสิทธิ มนุษยชนแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 23 (1) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ พลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 8 วรรค 3 (ก) บุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือบังคับใช้แรงงานมิได้ และอาจขัดกับหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 30 สิ่งที่จะ ไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน และมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ จะกระทำมิได้

ผู้ศึกษาวิเคราะห์แล้วได้ความว่าการเป็นทหาร และการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย ยังคงมีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิพลเมืองเนื่องจากข้อจำกัดต่าง ๆ ของทหารจำกัดสิทธิ และเสรีภาพบางประการของกำลังพล ล้วนมีกฎหมายรองรับ แต่อย่างไรก็ตามก็มีประเด็นที่ไม่ สอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนและหลักสิทธิพลเมืองอยู่บ้าง ได้แก่ การเกณฑ์พลเรือนไป เป็นทหารในภาวะปกติที่มีใช้ภาวะสงคราม และการปฏิบัติหน้าที่ของทหารกองประจำการที่มีใช้ ภารกิจของกองทัพ การเกณฑ์ทหารเฉพาะผู้ชายแต่สำหรับผู้หญิงนั้นได้รับการยกเว้นนั้นอาจขัดกับ หลักความเสมอภาค การเกณฑ์ทหารอาจขัดกับหลักการเลือกการประกอบอาชีพเนื่องจากผู้ที่ถูก เกณฑ์ทหารไม่มีสิทธิเลือกการประกอบอาชีพตลอดระยะเวลาที่ถูกเกณฑ์เป็นทหารและอาจเสียโอกาส ในการประกอบอาชีพได้ และการมีทหารบริการซึ่งเป็นการใช้แรงงานเยี่ยงทาสอาจขัดกับหลักกฎหมาย สิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชนได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเสนอแนะวิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ ชายไทยและกองทัพที่ดีที่สุดต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ความจำเป็นของการมีทหารนั้น พบว่าทหารเป็นวิชาชีพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงของรัฐ เพื่อดำรงไว้ซึ่งรัฐที่ตนสังกัด การป้องกันอำนาจอธิปไตยจากภายนอกกรณีมีการพิพาทระหว่างรัฐและระหว่างประเทศ แต่ก็ยังมีข้อเสียอยู่บ้างโดยที่ทหารมักถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง ใครมีอำนาจทางทหารก็สามารถใช้อำนาจทางทหารมาเกี่ยวข้องทางการเมือง หรือทางการบริหารประเทศได้ ซึ่งเห็นได้จากการใช้กำลังทหารในการยึดอำนาจการปกครอง หรือการใช้กำลังทหารในการควบคุมผู้เห็นต่างทางการเมืองและการนำบุคคลพลเรือนขึ้นสู่ศาลทหาร เป็นต้น ทหารนั้นถือว่าเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง เพราะทหารต้องผ่านการฝึกการใช้อาวุธ และยุทธวิธีต่าง ๆ ในการทำสงคราม ให้บรรลุเป้าหมายหรือตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และการได้มาซึ่งกำลังทหารของประเทศไทยเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 50 (5) กำหนดให้ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 7 กำหนดให้ “ชายที่มีสัญชาติไทยเป็นทหารตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง” ซึ่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 นี้ สามารถแบ่งกำลังพลของทหารออกเป็นสองกลุ่มคือ ทหารกองกำลังประจำการ และทหารกองกำลังสำรอง ซึ่งทหารกองกำลังประจำการสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ ทหารประจำการ และทหารกองประจำการ ทหารประจำการเป็นทหารที่รับราชการเป็นประจำมีเงินเดือน มีสิทธิ สวัสดิการต่าง ๆ ได้รับการเลื่อนยศตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ และมีระยะเวลาการเกษียณอายุราชการอยู่ที่ 60 ปี สามารถลาออกจากราชการได้ หรือถูกปลดออกจากราชการในกรณีที่มีความผิดหรือกระทำความผิดตามข้อกำหนดของกฎระเบียบ และข้อบังคับของทหารต่าง ๆ ส่วนทหารกองประจำการเป็นกำลังส่วนมากที่อยู่ในกองทัพ ซึ่งการได้มาของทหารกองประจำการนี้ เป็นการได้มาโดยวิธีการเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มีระยะเวลารับราชการทหาร 3 เดือน 6 เดือน 1 ปี และ 2 ปี ตามเงื่อนไขหรือคุณสมบัติของผู้ที่ถูกเกณฑ์นั้น ๆ ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ มีเงินเดือนประจำการอยู่ที่ไม่เกินเดือนละ 11,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน อดีตนายกรัฐมนตรี โดยจากเดิมทหารกองประจำการได้รับเงินเดือนรวมค่าครองชีพไม่เกินเดือนละ 10,000 บาท แต่เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2567 ได้มีประกาศใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วย

การเบิกจ่ายเงินเพิ่มการครองชีพชั่วคราวของข้าราชการและลูกจ้างประจำของส่วนราชการ พ.ศ.2567 โดยประกาศฉบับดังกล่าวให้มีผลย้อนหลังตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2567 ส่วนสิทธิ สวัสดิการตลอดระยะเวลาที่เป็นทหารกองประจำการนั้น มีสิทธิรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลของรัฐตามเงื่อนไขที่กรมบัญชีกลางกำหนดเหมือนข้าราชการประจำทั่วไป เพียงแต่ไม่มีสิทธิเหมือนทหารประจำการที่สิทธิในการรักษาพยาบาลมีไปถึงบุคคลในครอบครัว ทั้งบิดา มารดา และบุตร ของผู้รับราชการเป็นทหารประจำการ ทหารกองประจำการไม่มีสิทธิลาออกราชการ และหากกระทำผิดกฎ ระเบียบ หรือวินัยตามที่กำหนดไว้ ก็จะต้องถูกลงทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2497 ผู้บังคับบัญชาไม่สามารถ ปลดออก หรือไล่ออก ก่อนครบกำหนดการรับราชการเป็นทหารกองประจำการ เว้นแต่ถูกลงโทษจำคุกครั้งเดียวหรือหลายครั้งรวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ผู้บังคับบัญชาของทหารกองประจำการผู้นั้นอาจจะเสนอปลดออกจากกองประจำการก็ได้ โดยที่ปัจจุบันประเทศไทยยังเป็นประเทศที่มีระบบการเกณฑ์ทหารที่บังคับชายไทยบางส่วนเข้ารับราชการทหารในห้วงเวลาที่ไม่มีภัยสงครามซึ่งนำไปสู่การลดทอนเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในระดับปัจเจกบุคคล และการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ในวัยทำงานออกจากระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกระบบเกณฑ์ทหารเป็นระบบสมัครใจอย่างเดียว โดยมีจุดเปลี่ยนเกิดจากกรณีช่วงสงครามเวียดนามที่ประชาชนในประเทศต่อต้านสงครามอย่างรุนแรง และเรียกร้องให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหาร เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เข้าไปมีส่วนสำคัญในสงครามเวียดนาม โดยการส่งกำลังพลทหารจำนวนมากเข้าไปทำสงครามอยู่ในเวียดนามทำให้สหรัฐอเมริกาต้องสูญเสียเงินมหาศาลและสูญเสียกำลังพลจำนวนมาก ประชาชนในสหรัฐอเมริกาดูเห็นความโหดร้ายของสงครามเวียดนามที่ทำให้เกิดความสูญเสียมหาศาล จึงเกิดเหตุการณ์ประท้วงแพร่หลายอย่างรวดเร็วในสหรัฐอเมริกา และกลายเป็นแรงกดดันสำคัญที่ทำให้รัฐบาลต้องออกนโยบายเพื่อยุติกระแสความไม่พอใจของประชาชน เช่น การออกนโยบายการทยอยถอนทหารออกจากเวียดนาม ออกกฎหมายสิทธิ์พลเมือง รวมทั้งการวางรากฐานของการยกเลิกการเกณฑ์ทหารซึ่งเกิดขึ้นจากความสูญเสียกำลังพลเป็นจำนวนมากและประธานาธิบดีในขณะนั้นได้ประกาศถอดทหารทั้งหมดออกจากเวียดนามใน ค.ศ.1973¹⁸² จนนำไปสู่การเปลี่ยนระบบกองทัพของสหรัฐอเมริกากลายเป็นระบบกองทัพสมัครใจแทน แต่อย่างไรก็ตามสหรัฐอเมริกาก็ยังคงกฎหมายบังคับให้เป็นทหารไว้ คือพระราชบัญญัติการคัดเลือกทหาร (The universal military training and service 1951) โดยกำหนดไว้ว่าชายระหว่างอายุ 18 – 26 ปี จะต้องลงทะเบียนเพื่อเรียกกรณีจำเป็น และจะต้องเข้า

¹⁸² Wagener, A. and Poutvaara, V.(2011). ENDING MILITARY CONSCRIPTION. Retrieved from <https://www.ifo.de/DocDL/dicereport211-rr1.pdf>

รับการคัดเลือกเพื่อประจำการในกองทัพเมื่ออายุ 19 ปี และจะต้องรับราชการในกองทัพเป็นระยะเวลา 24 เดือน แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการบังคับให้เกณฑ์ทหาร

ประเทศรัสเซียมีกฎหมายการทหารเกณฑ์ ซึ่งเริ่มแรกมีระยะเวลาการเกณฑ์ทหาร 2 ปี ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.1991 จนถึงปี ค.ศ.2006 รัฐบาลรัสเซียค่อย ๆ ลดระยะเวลาการเป็นทหารลงเหลือ 1 ปี 6 เดือน และปี ค.ศ.2008 ได้ลดเหลือเพียง 1 ปี และยกเลิกการไม่เกณฑ์ทหารจากบุคคลที่เป็นแพทย์ ครูในชนบท และผู้ชายที่มีบุตรที่อายุน้อยกว่า 3 ปี เป็นต้น ต่อมาหลังจากที่รัสเซียประกาศปฏิบัติการทางทหารในภูมิภาคดอนบัส ทางภาคตะวันออกของยูเครน เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022¹⁸³ โดยอ้างว่าไม่มีทางเลือกต้องป้องกันภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากยูเครน ต่อมาสภาล่างของรัสเซียได้ลงมติขยายอายุสูงสุดในการเกณฑ์ทหารจากเดิมต้องมีอายุ 27 ปี เป็นมีอายุ 30 ปี โดยกฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2024¹⁸⁴ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าว ห้ามไม่ให้ผู้ชายชาวรัสเซียเดินทางออกนอกประเทศนับตั้งแต่วันที่ได้รับหมายเรียกเกณฑ์ทหาร เนื่องจากชายชาวรัสเซียจำนวนมากหนีออกจากประเทศโดยไม่ยอมไปรับหมายเรียก ทำให้มีการออกกฎหมายใหม่เมื่อเมษายน 2023 ให้ทางการรัสเซียสามารถส่งหมายแจ้งเกณฑ์ทหารผ่านระบบออนไลน์ได้โดยไม่ต้องมารับด้วยตนเอง

และสำหรับการเกณฑ์ทหารในประเทศฝรั่งเศส เดิมทีประเทศฝรั่งเศสมีการบังคับให้เป็นทหาร แต่ในที่สุดฝรั่งเศสก็ปลดจากพันธะสัญญาอาณานิคมจึงสามารถลดการเกณฑ์ทหารลงเหลือ 18 เดือนจากปี ค.ศ.1962 เหลือ 12 เดือนในปี ค.ศ.1970 และเหลือ 10 เดือนในปี ค.ศ.1992 ในช่วงเวลานี้ประมาณ 3 ใน 4 ของแต่ละปีที่มีชายอายุ 18 ปีรับราชการจริง ในขั้นต้นกองทัพนิยมการเก็บรักษาการเกณฑ์ทหารเป็นวิธีการที่ประหยัดในการจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติเหมาะสมรวมทั้งจัดหาแหล่งที่มาของการเกณฑ์ทหารในระยะยาว ข้อเสียของการพึ่งพาทหารเกณฑ์ระยะสั้นนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในช่วงเวลาของสงครามอ่าวครั้งแรก เมื่อฝรั่งเศสต้องดึงหน่วยวิชาชีพที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างจำกัด เพื่อให้การสนับสนุนจากจำนวน 18,000 คน ที่ถูกส่งไปยังตะวันออกกลาง ประมาณ 5,000 คน ต้องถูกย้ายจากหน่วยทหารอาชีพ ต่อมาเมื่อพันธะสัญญาสมัยใหม่และการทำสงครามได้รับการทบทวนฝรั่งเศสจึงระงับการเกณฑ์ทหารในยามสงบในปี ค.ศ.1996 โดยประธานาธิบดี Jacques Chirac ประกาศยุติการเกณฑ์ทหารอย่างเป็นทางการ ในปี ค.ศ.2001 เพื่อต้องการสร้าง

¹⁸³ Russia, An update on military service since July 2022 : The Danish Immigration Service, 17

¹⁸⁴ ข่าวสารและความรู้สถานการณ์ข่าวต่างประเทศ (2566) “รัสเซียผ่านร่างกฎหมายเกณฑ์ทหารเพิ่มอายุจาก 27 ปีเป็น 30 ปี เพื่อเสริมกำลังกองทัพ” สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. <https://www.nia.go.th/news/page/detail/4726/>

ระบบทหารอาชีพขึ้น อย่างไรก็ตามชายและหญิงของฝรั่งเศสยังคงต้องลงทะเบียนทหารเพื่อขึ้นบัญชีทหารไว้ หากจำเป็นต้องมีการใช้กำลังทหาร

สำหรับงบประมาณภาครัฐ การดำเนินการเกณฑ์ทหารโดยทั่วไปใช้งบประมาณน้อยกว่าการรับสมัครทหารแบบมีอาชีพ เนื่องจากผู้ได้รับการเกณฑ์ทหารจะไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนตามค่าแรงกับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันหรืออาจจะได้น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ แต่จะได้รับสวัสดิการอื่น ๆ เช่น แผนสุขภาพ เงินช่วยเหลือครอบครัว เงินช่วยเหลือกรณีชราภาพ ฯลฯ แต่ก็ยังน้อยกว่าทหารอาชีพ

ประสบการณ์ของประเทศต่าง ๆ ที่เปลี่ยนจากการเกณฑ์ทหารมาเป็นกองกำลังอาสาสมัครทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นยากลำบาก ในขั้นต้นทุกประเทศจะมีปัญหาในการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านบุคลากรและคุณภาพในการเกณฑ์ทหาร การดึงดูดผู้มาใหม่ให้เข้าร่วมกองกำลังเป็นเรื่องยาก อัตราการลาออกสูง ความไม่สมดุลของความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยมีคนจำนวนน้อยเกินไปที่มีความถนัดทางปัญญา ทักษะ ความสามารถทางเทคนิค และประสบการณ์การทำงานที่เป็นประโยชน์ในกองทัพมีอาชีพ เงินออมที่คาดการณ์ไว้อาจปรากฏขึ้นช้ากว่าที่คาดการณ์ไว้เท่านั้น เช่น ค่าจ้างทหาร ผลประโยชน์หลังรับราชการและการทำงานและสภาพความเป็นอยู่เพื่อดึงดูดพนักงานใหม่กลับกลายเป็นว่ามีราคาแพงกว่าที่คาดการณ์ไว้ พนักงานที่เหลืออยู่จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมใหม่ ฯลฯ ความยากลำบากดังกล่าวอาจทำให้บางคนตั้งคำถามถึงประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากกองกำลังอาสาสมัครทั้งหมด ดังนั้นส่วนแบ่งของงบประมาณทางทหารที่อุทิศให้กับบุคลากรเพิ่มขึ้นจริงในช่วงสองสามครั้งแรก

การได้มาซึ่งกำลังทหารของประเทศต่าง ๆ ในโลกนั้น มีทั้งประเทศที่ได้มาโดยวิธีการรับสมัครมิได้มีการถูกบังคับหรือถูกเกณฑ์เข้ามา ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ทั้งสองประเทศนี้ ถึงแม้ปัจจุบันจะไม่มีการบังคับหรือเกณฑ์พลเรือนภายในประเทศมาเป็นทหารก็ตาม แต่ทั้งสองประเทศนี้ก็ยังมีกฎหมายการบังคับให้เป็นทหารหรือการเกณฑ์ทหารอยู่โดยพลเมืองภายในประเทศมีหน้าที่จะต้องลงบัญชีทหารไว้ ซึ่งการที่ทั้งสองประเทศนี้จะใช้วิธีการเกณฑ์พลเรือนมาเป็นทหารก็ต่อเมื่อประเทศอยู่ในสภาวะสงครามและต้องการกำลังทหารเป็นจำนวนมากเหมือนกัน เพียงแต่วิธีการบังคับหรือเกณฑ์พลเรือนภายในประเทศมาเป็นทหารนั้นจะแตกต่างกัน

การเกณฑ์ทหารถือเป็นลักษณะของการบังคับใช้แรงงานที่มีต่อประชาชนภายในประเทศ การเกณฑ์ทหารปัจจุบัน แตกต่างจากการเกณฑ์ทหารสมัยก่อน เช่น การเกณฑ์พลเมืองหรือผู้ที่อยู่ในใต้การปกครองบังคับบัญชาเจ้าคุณมุลนายเพื่อไปทำหน้าที่การรบในการป้องกันประเทศ การนำเชลยศึกสงครามไปทำหน้าที่พัฒนาประเทศ การทำถนน การทำรางรถไฟ การก่อสร้าง ฯลฯ เนื่องจากการเกณฑ์ทหารถือเป็นการสัมพันธ์กับการรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่รัฐส่วนกลางอย่างเคร่งครัด ซึ่งได้ก่อให้เกิดแนวคิดความเป็นพลเมือง (citizenship) ขึ้นในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ

พลเมืองอยู่ภายใต้ความคิดที่ว่า การเกณฑ์ทหารถือว่าเป็นหน้าที่ที่พลเมืองในประเทศต้องปฏิบัติตาม เพื่อแลกมากับการได้สิทธิของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐกำหนดมากขึ้น จึงเป็นปัญหาเรื่องสิทธิและเสรีภาพ และหน้าที่ของปวงชนชาวไทย อันเป็นปัญหาที่ชายไทยทุกคนไม่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกอาชีพของตน และการถูกทำร้ายร่างกายอย่างสาหัส หรือบางรายถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตายในระหว่างการเป็นทหารกองประจำการ บางรายถูกนำไปใช้แรงงานเป็นการส่วนตัว นำไปเป็นคนขับรถส่วนตัว นำไปเป็นคนรับใช้ที่บ้านส่วนตัว รวมถึงการดูแลรับใช้บุคคลภายในครอบครัวของนายทหารผู้นั้น ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการอันไม่ใช่กิจการของทหารหรือของทางราชการ ซึ่งเห็นได้ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นการลดคุณค่าในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยทุจริต อันก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิพลเมืองอย่างร้ายแรง ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ทั้งในรูปแบบที่มีผลกระทบในทันทีและในระยะยาว

ประเด็นปัญหาการเกณฑ์ทหารไทยกับการละเมิดสิทธิพลเมืองหลัก ๆ คือ การถูกลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ การที่บังคับให้ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหารหรือการจัดการกำลังสำรอง โดยการบังคับให้นักเรียนชายต้องเข้ารับการศึกษาวิชาทหารเพื่อแรกกับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร ซึ่งอาจเป็นการขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้

รัฐควรให้สิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างกับชายไทยที่จะต้องถูกเกณฑ์ทหาร เช่น สิทธิในการมีชีวิตและการเคารพในความสมบูรณ์ทางร่างกายและศีลธรรม สิทธิความเสมอภาค สิทธิที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน สิทธิในการเลือกการประกอบอาชีพ สิทธิคัดค้านการเกณฑ์ทหารอย่างมโนธรรม สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิที่จะช่วยชาติหรือการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ แทนการเกณฑ์ทหาร และให้เสรีภาพในการคิด เสรีภาพในการเลือกอาชีพ เสรีภาพการแสดงออก ฯลฯ

สิทธิ หมายถึง สิทธิที่บุคคลมีและได้รับการรับรองโดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่กระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลในการใช้สิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซง ตามรัฐธรรมนูญของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน สิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

เสรีภาพ หมายถึง อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเองได้อย่างอิสระ โดยไม่มีบุคคลอื่นใดอ้างหรือใช้อำนาจแทรกแซงเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางความคิด ทางร่างกายนั้น และเป็นการตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย

เสรีภาพในการแสดงออกได้กำหนดไว้พันธกรณีระหว่างประเทศอันเป็นสากล รวมถึง UDHR, ICCPR, ACHR, กฎบัตรแอฟริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชน (กฎบัตรบันจูล), ปฏิญญาว่าด้วยหลักการว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงออก, กฎบัตรของ สิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพ

ยุโรปและอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นต้น มาตรา 19 ของ UDHR ระบุว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงและในการแสวงหา รับ และให้ข้อมูลและความคิดผ่านสื่อใด ๆ และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน” คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติระบุว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพในการแสดงออกเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาอย่างเต็มที่ของบุคคล สิ่งเหล่านี้จำเป็นสำหรับสังคมใด ๆ และเป็นรากฐานของสังคมเสรีและเป็นประชาธิปไตยทุกแห่ง เสรีภาพทั้งสองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและพัฒนาความคิดเห็น องค์การเพื่อความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (OSCE) ยังเน้นย้ำว่าทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งรวมถึง สิทธิในการสื่อสาร สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและรับและให้ข้อมูลและความคิดโดยปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานสาธารณะและไม่คำนึงถึงพรมแดน การใช้สิทธินี้อาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ตามที่กฎหมายกำหนดและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลเท่านั้น¹⁸⁵

การยกเลิกการเกณฑ์ทหารจึงเป็นการแสดงถึงการยอมรับในปฏิญญาสากลของหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การรับรองในปี 1948 ได้ยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนอย่างแจ่มชัดและรัฐไม่สามารถบีบบังคับให้พวกเขากระทำการใดที่ขัดแย้งกับมโนสำนึกของพวกเขาได้เพราะพวกเขาสามารถตัดสินใจชีวิตของตนเองได้ และยังเป็นไปตาม “สิทธิในการปฏิเสธการฆ่า” (right to refuse to kill) ด้วยซึ่งหมายความว่าเกณฑ์ทหารเป็นการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมเหนือร่างกายและช่วงชีวิต มนุษย์การไปบีบบังคับให้มนุษย์ต้องไปเป็นทหารถือว่าเป็นการแสดงออกในทางตรงกันข้ามกับ หลักการความเคารพในสิทธิมนุษยชน

ในการสร้างความสอดคล้องระหว่างการเกณฑ์ทหารกับหลักสิทธิพลเมืองจึงมีข้อเสนอให้ใช้สิทธิคัดค้านการรับราชการทหารภาคบังคับแทนซึ่ง สิทธิคัดค้านการรับราชการทหารภาคบังคับมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนาหรือความเชื่อ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา หลายรัฐได้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารสากลเพื่อสนับสนุนการเกณฑ์ทหารโดยสมัครใจ รัฐส่วนน้อยได้กลับมาทำการเกณฑ์ทหารอีกครั้ง

รัฐธรรมนูญในหลายรัฐกำหนดสิทธิที่จะคัดค้านอย่างมีมโนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนและให้แน่ใจว่าสามารถใช้สิทธินี้ได้เต็มที่ จำเป็นต้องระบุขั้นตอนที่เกี่ยวข้องไว้ในกฎหมาย โดยทั่วไปรัฐที่ยอมรับการคัดค้านอย่างมีเหตุผลจะอนุญาตให้บริการทางเลือกอื่นอื่นที่ไม่ใช่

¹⁸⁵ CHMYKH et al (2020). Legal Handbook on the Rights of Conscripts. Retrieved from https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_LegalHandbookRightsConscripts_Nov2020_FINAL_web.pdf

ทหารกับหน่วยงานของรัฐ เช่น ในด้านการดูแลสุขภาพ บริการสังคม หรือการศึกษา เป็นเรื่องปกติที่บริการทางเลือกจะมีระยะเวลานานกว่าการรับราชการทหารเพื่อสะท้อนสภาพการทำงานที่ลำบากของทหารเกณฑ์ อย่างไรก็ตามความแตกต่างของระยะเวลาจะต้องไม่ได้รับการออกแบบมาเพื่อขัดขวางผู้สมัครจากบริการทางเลือก¹⁸⁶ สำหรับบริการทางเลือกควรมีลักษณะ ดังนี้ (1) เข้ากันได้กับเหตุผลของการคัดค้านอย่างมีสติ (2) ดำเนินการภายใต้การบริหารงานพลเรือนล้วน ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ทางการทหาร (3) มีส่วนร่วมในงานเพื่อสาธารณประโยชน์ (4) ไม่เป็นรูปแบบการลงโทษสำหรับการคัดค้านอย่างมีสติ (5) มีอายุไม่เกิน 1.5 เท่า ของระยะเวลาการรับราชการทหาร และ (6) ให้สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกับการรับราชการทหาร

การคัดค้านอย่างมีมโนธรรม นั้น ยากที่จะประเมินว่าคำกล่าวอ้างนั้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่เนื่องจากแรงจูงใจในการคัดค้านอาจดูเหมือนเป็นเรื่องการเมืองมากกว่าที่จะเป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี จึงมีเพียงไม่กี่ประเทศที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเป็นทหารเพื่อเปิดโอกาสให้ทำงานบริการทางเลือกอื่นแทน หรือเป็นทหารแต่ปิดโอกาสที่จะไม่จับอาวุธเพราะความเชื่อศาสนา เป็นต้น การคัดค้านอย่างมีมโนธรรมนั้น แนวปฏิบัติที่ดี ได้แก่ ในกรณีที่รัฐไม่ยอมรับค่าแถมการคัดค้านอย่างมีเหตุผลในขั้นต้น จะต้องมีคณะกรรมการอิสระจะประเมินข้อเรียกร้อง (2) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการคัดค้านการรับราชการทหารแก่บุคคลที่อยู่ภายใต้การเกณฑ์ทหารและกระบวนการได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้คัดค้านด้วยมโนธรรม (3) จัดให้มีการคัดค้านอย่างมีสติทั้งก่อนและระหว่างการรับราชการทหาร (4) หลีกเลี่ยงการลงโทษผู้คัดค้านที่มีมโนธรรมในการไม่รับราชการทหาร และ (5) ปกป้องผู้คัดค้านที่มีมโนธรรมจากการเลือกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดหรือเงื่อนไขการบริการและสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมืองหรือการเมือง

จากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้ามาตั้งแต่ความสำคัญของปัญหาระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย ความแตกต่างของการเกณฑ์ทหารของประเทศต่าง ๆ ในโลก พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวกับทหารและการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย สามารถสรุปได้ว่า มีประเด็นที่เห็นควรต้องนำมาปรับปรุงและแก้ไข ดังนี้

1) ประเด็นที่มีการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ในการเป็นทหารบริการกับการถูกบังคับให้เป็นทาสหรือตกอยู่ในสภาวะจำยอมตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

¹⁸⁶ Geneva Center for Security Sector Governance (n.d.). Human Rights of Armed Forces Personnel:COMPENDIUM OF STANDARDS, GOOD PRACTICES AND RECOMMENDATIONS. Retrieved from <https://www.osce.org/odhr/480152>.

- 2) การถูกบังคับให้เกณฑ์ทหาร
- 3) การกำหนดค่าตอบแทนต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่ประชาชนควรได้รับ ซึ่งค่าตอบแทนของทหารกองประจำการทำให้ไม่สามารถเลี้ยงตนเองและบุคคลภายในครอบครัวได้
- 4) ทหารเกณฑ์บางคนที่ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารกองประจำการบางคนมีงานประจำอยู่แล้วและได้รับค่าตอบแทนหรือค่าแรงที่สูงสามารถเลี้ยงตนเองและบุคคลภายในครอบครัวได้ดีกว่าที่จะต้องมาเป็นทหารเกณฑ์ รวมถึงทหารเกณฑ์บางคนมักเสียโอกาสในการศึกษา เนื่องจากต้องเสียเวลาถึง 2 ปี ในการเป็นทหารกองประจำการ
- 5) ปัจจุบันทหารเกณฑ์มักถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ถูกมองเป็นบุคคลผู้ไร้การศึกษา และถูกผู้บังคับบัญชานำไปเป็นทหารรับใช้เป็นการส่วนตัว เป็นเหตุให้ทหารเกณฑ์ถูกลดคุณค่าในตัวบุคคลไป

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น การคัดเลือกเข้ามาเป็นทหารกองประจำการควรใช้วิธีการสมัครและควรยกเลิกสถานะทหารกองประจำการ แต่ให้เป็นทหารประจำการเพียงอย่างเดียว มีสิทธิที่จะอยู่จนครบอายุเกษียณราชการที่อายุ 60 ปี มีสิทธิสวัสดิการเหมือนข้าราชการทหารทั่วไป แม้บางประเด็นไม่ได้ละเมิดหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยตรง แต่ก็มีความเสี่ยงอยู่และอาจนำไปสู่การละเมิดหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้ในอนาคต กองทัพจึงไม่ควรละเลยต่อความเสี่ยงดังกล่าวนี้ ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นดังกล่าวข้างต้น

2. ข้อเสนอแนะ

แนวทางการปรับปรุงแก้ไขนั้น ควรแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 เพื่อยกเลิกการเกณฑ์ทหารในเวลาหรือสถานการณ์ปกติ เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยมีได้อยู่ในสภาวะสงครามหรืออยู่ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศอื่น ๆ ดังนี้

- 1) การเกณฑ์ทหารของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เห็นควรปรับปรุงแก้ไขจากที่ทุกคนต้องถูกคัดเลือกเพื่อบังคับให้เป็นทหารแต่ให้เปลี่ยนมาใช้ระบบอาสาสมัครแทน อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส เพราะประเทศไทยมีได้อยู่ในสถานะที่อาจก่อให้เกิดสงคราม หรือมีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่างประเทศที่รุนแรงแต่อย่างไร สำหรับในเรื่องการจัดทหารอาสาสมัคร การให้การศึกษาวិชาทหารแก่นักเรียน นักศึกษาทั้งชายและหญิง

อาจมีการปรับหลักสูตรให้นักศึกษาวิชาทหารให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาการทหารที่ทันสมัยขึ้นให้ตรงกับยุคสมัย และเรียนรู้ถึงวิชาการทหารในอนาคต และควรแบ่งแยกหลักสูตรนักศึกษาวิชาทหารออกเป็นสายวิทยาการรบ และสายวิทยาการสนับสนุน เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตในกำลังพลที่ต้องการแต่ละด้าน หากเมื่อประเทศเข้าสู่ภาวะสงครามสามารถนำกำลังพลที่จบวิชาทหารไปปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละด้านที่ตนนั้นศึกษามาได้

2) เห็นควรหยุดการเกณฑ์ทหารเข้าเป็นทหารกองประจำการในยามสถานการณ์ปกติ แต่ให้ใช้วิธีการสมัครเข้ารับราชการเป็นทหารประจำการแทนการเรียกเกณฑ์พลเรือนมาเป็นทหาร และควรกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญว่า

“พลเรือนในประเทศจะถูกบังคับให้เป็นทหารหรือใช้แรงงานใด ๆ มิได้เว้นแต่เมื่อมีภัยสงครามหรือถูกรุกรานจากราชศัตรู ให้มีการเรียกเกณฑ์พลเรือนมาเป็นทหารเพื่อต่อสู้กับราชศัตรูได้เป็นการชั่วคราว โดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ออกประกาศคำสั่งเรียกเกณฑ์โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร”

3) ควรกำหนดสิทธิ และสวัสดิการให้แก่ทหารกองประจำการให้เทียบเท่าทหารประจำการหรือไม่น้อยกว่าสิทธิสวัสดิการค่าแรงขั้นต่ำของกฎหมายแรงงาน ทั้งอัตราเงินเดือน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าอาหาร ค่าพาหนะ ค่ารักษาพยาบาล และค่าเช่าที่พัก รวมทั้งทั้งค่ารักษาพยาบาลของคนในครอบครัว และการศึกษาบุตร เปิดโอกาสให้อาสาสมัครทหาร ทหารประจำการ ทหารกองประจำการมีโอกาสได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายทหาร หรือวิทยาลัยนายทหารมากกว่าบุคคลพลเรือนทั่วไป เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลพลเรือนมาสมัครเป็นทหารอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

4) ควรออกกฎหมายและโทษของการห้ามนำทหารกองประจำการหรือทหารประจำการไปเป็นทหารบริการหรือทหารรับใช้ที่บ้านทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อป้องกันการทุจริต หรือการกดขี่ข่มเหงทหารกองประจำการ หรือทหารประจำการผู้มีชั้นยศที่น้อยกว่า

5) ควรเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านอย่างมีมโนธรรม ตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ มีมติรับรองว่า การคัดค้านการเกณฑ์ทหารโดยอ้อมมโนธรรมเป็นการใช้เสรีภาพทางความคิด และศาสนาโดยชอบ และตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และยังรวมไปถึงผู้ที่เป็นทหารอยู่แล้วอาจพัฒนาเป็นผู้คัดค้านโดยอ้อมมโนธรรมก็ได้ และยังเรียกร้องให้รัฐที่มีการเกณฑ์ทหารให้จัดระบบการคัดกรองผู้คัดค้านโดยอ้อมมโนธรรมอย่างเป็นธรรม และจัดให้มีการบริการสาธารณะเป็นการเป็นทหาร

“การคัดค้านด้วยมโนธรรมสำนึก (conscientious objection)” หมายถึง การคัดค้านเกณฑ์ทหารเพราะเชื่อว่าการจับอาวุธเพื่อเข่นฆ่ามนุษย์ด้วยกันเป็นสิ่งผิด และความเชื่อที่อยู่ในจิตใจว่าจะไม่จับอาวุธไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ความเชื่อที่ว่านี้ไม่จำเป็นต้องมาจากรากฐานของศาสนา แต่อาจจะมา

จากมโนธรรมสำนึกผู้ผิดชอบชั่วดีของคนคนนั้นเองก็ได้ ทั้งนี้ แต่เดิมนั้นการคัดค้านในลักษณะเช่นนี้เป็นการคัดค้านในเชิงศาสนา โดยอ้างหลักคำสอนทางศาสนามาเป็นเหตุผลในการคัดค้านการเกณฑ์ทหาร สำหรับการนำหลักการนี้มาใช้ในประเทศไทย อาจมีการกำหนดเหตุผลการคัดค้านที่มีน้ำหนักและมีความจำเป็นมากพอ เป็นทางเลือกในการแสดงออกซึ่งสิทธิของพลเมืองได้

6) ควรเสนอให้มีทางเลือกในการประกอบกิจกรรมอื่นเพื่อสาธิตแทนการเป็นทหารหลายประเทศได้เสนอทางเลือกสำหรับผู้ที่มีเหตุผลเพียงพอที่จะขอยกเว้นจากการเกณฑ์ทหารให้ไปทำรัฐสวัสดิการอื่น ๆ แทน เช่น ประเทศออสเตรีย ผู้ที่ไม่ต้องการเกณฑ์ทหารแล้วจะบำเพ็ญประโยชน์ทดแทน โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยโดนตัดสินโทษจำคุกเกินกว่า 6 เดือนในคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงหรือข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง โดยมีปืนหรือระเบิดเป็นอาวุธ และต้องเป็นผู้ที่ไม่มีใบอนุญาตถือครองอาวุธ สาเหตุที่ต้องกำหนดคุณสมบัติเหล่านี้เป็นเพราะกฎหมายให้สิทธิเฉพาะผู้ยึดมั่นในมโนธรรมโดยเชื่อว่าการใช้อาวุธเช่นฆ่ากันในสงครามเป็นสิ่งผิดเท่านั้น ผู้ชายที่ไม่ต้องการเกณฑ์ทหารจะต้องทำงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะในหน่วยงานที่รัฐบาลอนุญาตเป็นเวลา 9 เดือน หน่วยงานหลักที่รับผู้ขอยกเว้นการเกณฑ์ทหารเข้าทำงาน ได้แก่ องค์การสภากาชาดออสเตรีย รวมถึงโรงพยาบาล โรงเรียนอนุบาล สถานีดับเพลิง หน่วยกู้ภัย อาสาสมัครจราจร หน่วยงานดูแลผู้พิการและผู้ลี้ภัย และบางแห่งที่ทำงานเกษตรกรรมด้วย นอกจากนั้นแล้ว ตั้งแต่ปี 1992 เป็นต้นมา ผู้ที่ไม่ต้องการเกณฑ์ทหารยังสามารถไปทำงานในต่างประเทศตามโครงการต่าง ๆ เป็นเวลา 10 เดือนถึง 1 ปี เพื่อยกเว้นการเกณฑ์ทหารได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น งานดูแลช่วยเหลือเหยื่อของระบอบนาซี งานสร้างสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้ง เช่น จีน อิสราเอล ญี่ปุ่น และเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากการไปทำงานในต่างประเทศเป็นที่นิยมอย่างมากจึงมียอดผู้สมัครสูงและต้องรอเป็นเวลานานกว่าจะถึงคราวของตน หลังจากที่บำเพ็ญประโยชน์เรียบร้อยแล้ว ผู้มีสิทธิยกเว้นไม่ต้องเกณฑ์ทหารอาจถูกเรียกกลับมาช่วยเหลือกิจการของกองทัพที่ไม่เกี่ยวกับการสู้รบในกรณีฉุกเฉินได้จนถึงอายุ 50 ปี ทั้งนี้ รัฐกำหนดให้ต้องบำเพ็ญประโยชน์เป็นเวลา 9 ถึง 12 เดือน ขณะที่กำหนดให้ต้องเกณฑ์ทหารเพียง 6 เดือนเท่านั้น นับว่าต้องบำเพ็ญประโยชน์นานกว่าการเกณฑ์ทหารถึง 1.5 - 2 เท่า รัฐบาลออสเตรียให้เหตุผลโดยอ้างต่อคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติว่าเป็นเพราะสิทธิประโยชน์ที่ได้จากการบำเพ็ญประโยชน์ทดแทนมีมากกว่า เช่น ไม่ต้องใส่เครื่องแบบ ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายกลาโหม ไม่ต้องอาศัยอยู่ในค่ายทหาร ระดับความทรหดที่ต้องเผชิญน้อยกว่า ส่งผลให้ต้องมีการชดเชยด้วยการเพิ่มระยะเวลาของการบำเพ็ญประโยชน์ทดแทน

7) สร้างอาชีพทหารให้เป็นวิชาชีพที่สามารถสมัครได้เฉกเช่นข้าราชการในตำแหน่งอื่น ๆ ทำให้อาชีพทหารเป็นอาชีพที่เกิดจากความสมัครใจและเป็นอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้และสวัสดิการรวมถึงความมั่นคงของชีวิต โดยทำการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนนายทหารอย่างจริงจัง โดยไม่ยึดติดกับแนวทางการผลิตทหารรูปแบบเดิมมากจนเกินไปและมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การ

ปฏิรูปกองทัพอย่างแท้จริง จึงจะทำให้การผลิตทหารอาชีพเกิดความหลากหลายและยังส่งผลดีต่อคุณภาพกำลังพลโดยรวมภายในกองทัพ อีกทั้งยังเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สามารถช่วยป้องปรามการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของทหารในอนาคตได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงยกเลิกกฎกระทรวงซึ่งออกตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร บางฉบับที่ไม่
เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน พ.ศ. 2558 ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 3ก. (21
มกราคม 2558).
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.
กรมยุทธการทหารบก. (2554). ประวัติศาสตร์การทหาร, กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์
กุลพล พลวัน. (2538). พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
กาญจนารัตน์ ลีวีโรจน์. (2557). สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ความคุ้มครองที่อาจถูกจำกัด
โดยกฎหมายหรือกฎ, สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, อิทธิพลของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789
จารุพล พงษ์สุริยะ. (2546). มาตรการในการพิจารณาแก้ไขการเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติ
รับราชการทหาร พ.ศ.2497. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรบัณฑิต] คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ณัฐกร วิทิตานนท์. (2557). หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
ทวี แจ่มจรัส และคณะ. (2562). บทบาทของนายทหารระดับกลางที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง
การเมืองไทย. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 23(2).
ทวิศ ศรีเก. (2560). การเกณฑ์ทหารในราชอาณาจักรไทยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.
2497, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ธัญญ์ เกตวงกต. (2560). ประวัติศาสตร์การเกณฑ์ทหารในสังคมไทยสำนักวิชารัฐศาสตร์ และ
นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์จัดพิมพ์โดยมูลนิธิปริตริค เอแบร์ท (พฤศจิกายน 2560).
ธัญญ์ เกตวงกต. ประวัติศาสตร์การเกณฑ์ทหารในสังคมไทย. มูลนิธิปริตริค เอแบร์ท. กรุงเทพฯ
ธวัชชัย ผลสะอาด. (2560). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและการจัดการกำลัง
สำรอง. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร* 8(2). หน้า 44-54.
ธวัชชัย ผลสะอาด. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและการจัดการกำลังสำรอง.
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 44-54
นฤทธิ์ ฤทธิ์คำรพ. (2559). จากชีวิตอิสระสู่ความเป็นระเบียบวินัย เรื่องเล่าชีวิตและการเอาตัวรอด
ของกะเทยทหารเกณฑ์. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
ตะวันออก*, 5, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559). 81-82.

- บรรเจิด สิงคะเนติ, (2558) หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน
- ปรางชมพู จงอนุรักษ์. *ปัญหาการคุ้มครองเสรีภาพในการประกอบอาชีพในระบบกฎหมายไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ปริญญาสาภกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.
- พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 71 ตอนที่ 13ก, (16 กุมภาพันธ์ 2497).
- พุดชัย เกาพงษ์. (2561). ปัญหากฎหมายการเรียกพลเมืองเข้ารับราชการทหารกองประจำการ. [การศึกษาอิสระนิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สืบค้นได้จาก http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6012019051/1573112972d108103a90a32fd937f1a3827411d40c_abstract.pdf
- พงษ์วัฒน์ บุญพิทักษ์, สิทธิและเสรีภาพของบวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- ยรรยง ศรีอุตตะมโยธิน. (2498) *การรับราชการทหาร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว (2563). การปฏิรูปกองทัพไทย: แนวทางการสร้างระบบทหารอาชีพกับการลดบทบาทของกองทัพภายใต้การควบคุมโดยรัฐบาลพลเรือน. *วารสารบริหารรัฐกิจ* 4(8). หน้า 81-112.
- เรื่อตรีหญิงพุทธิรักษา โรคารักษ์(2562). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคัดเลือกทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497*. [การศึกษาอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ สืบค้นได้จาก http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6124011242/1613194383164901d97f437679d7937b502327b482_abstract.pdf
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40ก. (6 เมษายน 2560).
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์, (2567). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, (พิมพ์ครั้งที่ 4): สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวัช ศรีโกลางกุลและเทิดศักดิ์ ไปจันทิก (2560). การเกณฑ์ทหารกับการทรมาน และการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อทหารเกณฑ์ ในประเทศไทย: บทวิเคราะห์จากมุมมองหนังสือรัฐศาสตร์ไม่ฆ่า. *วารสารนิติสังคมศาสตร์* มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 10(2). หน้า 47-80.

- สมยศ ชันธควร. (2556). *ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ของเยาวชนชายไทยในจังหวัดนครปฐม*. [ค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.
- สมเจตน์ คงรอด. (2550). *สิทธิและเสรีภาพของทหาร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สามารถ อาลอ. (2558). *มาตรการทางกฎหมายในการแก้ปัญหาการหลีกเลี่ยงการเข้ารับราชการทหารกองประจำการ และการหนีราชการทหาร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2499). *ตำนานการเกณฑ์ทหาร*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
- สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ, (2463) *พงษาวดารยุทธศิลปะ*,
- สมยศ ชันธควร. (2556). *ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ของเยาวชนชายไทยในจังหวัดนครปฐม.นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.*
- “สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ.2558” สืบค้นได้จาก https://www.mot.go.th/file_upload/2559/dmd-mod-summary2558.pdf
- สรราชย์ อจลานนท์. (ม.ป.ป.). *หลักนิติธรรมกับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ*. รายงานประกอบการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5 วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. สืบค้นได้จาก http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/read.php?bibid=11611&cat=4&typ=4&file=IS5R_600547.pdf
- สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. (2561). *การออกแบบระบบการศึกษาทางทหารของไทยใหม่เพื่อการผลิตทหารอาชีพ และการปฏิรูปกองทัพ*.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 5(1).
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2561). *จะปฏิรูปทหาร ต้องสร้างทหารอาชีพ จะสร้างทหารอาชีพ ต้องปฏิรูปทหาร*. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_118912
- หยุด แสงอุทัย. (2565). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, (พิมพ์ครั้งที่ 21): สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาทร จันทวิมล. (2537). *ประวัติของแผ่นดินไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย
- Brown, G.(1999). *Military Conscription: Issues for Australia*. Retrieved from https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/cib9900/2000CIB07

Code du service national.

Code de la défense.

CHMYKH et al (2020). Legal Handbook on the Rights of Conscripts. Retrieved from

[https:// www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/](https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/)

documents/DCAF_LegalHandbookRightsConscripts_Nov2020_FINAL_web.pdf

“Conscription - a Finnish choice”.Retrived from [https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-](https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system)

[system](https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system). Conscription: [https://www.nationmaster.com/country-](https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Military/Conscription)

[info/stats/Military/Conscription](https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Military/Conscription)

Desilver, D (2019). Fewer than a third of countries currently have a military draft; most

exclude women. Retrieved from [https://www.pewresearch.org/fact-](https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/)

[tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-](https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/)

[most-exclude-women/](https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/)

Geneva Center for Security Sector Governance (n.d.). Human Rights of

Armed Forces Personnel:COMPENDIUM OF STANDARDS, GOOD PRACTICES AND

RECOMMENDATIONS. Retrieved from <https://www.osce.org/odihr/480152>.

“Kinds of the Millitary Service System”. Retrieved from [https://www.mma.go.kr/eng/](https://www.mma.go.kr/eng/contents.do?mc=mma0000841)

[contents.do?mc=mma0000841](https://www.mma.go.kr/eng/contents.do?mc=mma0000841)

Russia, An update on military service since July 2022 : The Danish Immigration Service,

Wagener, A. and Poutvaara, V.(2011). ENDING MILITARY CONSCRIPTION. Retrieved from

<https://www.ifo.de/DocDL/dicereport211-rr1.pdf>

War Resisters' International(2016). Country report and updates: Austria.Retrieved from

https://wri-irg.org/en/programmes/world_survey/country_report/en/Austria

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายกลาง โพธิ์คำ
วัน เดือน ปี เกิด	6 มีนาคม 2533
สถานที่เกิด	จังหวัดกำแพงเพชร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2557
สถานที่ทำงาน	กรมสารวัตรทหารเรือ กองทัพเรือ
ตำแหน่ง	นายทหารพระธรรมนูญ กองบังคับการ กรมสารวัตรทหารเรือ

